

๑๒ พจนานุกรมภาษาไทย
๗๙

๑๒ นายกรัฐมนตรีไทย

โดย

“ไทยน้อย”

จัดพิมพ์โดย แพร์พิทยา

๗๑๖ - ๗๑๘ วังบูรพา กรุงเทพฯ

โทร. ๒๑๔๒๘๓

พิมพ์ครั้งแรก ๒๕๑๗

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ แพร์พิทยาอินเตอร์เนชั่นแนล
๑๖๓ ซอยเทศบาล ถนนราชบพิธ กรุงเทพฯ

www.pridi-phoonsuk.org

ChangeFusion OPENBASE.in.th

เนื้อหานี้ทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-Noncommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา นำมาไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

คำนำ

ในการสรรหาสารคดีที่มีประโยชน์อย่างแท้จริง เฉพาะอย่างยิ่งที่เหมาะสมกับกาลสมัย แห่งความสนใจทางการเมืองของไทยเราเท่าที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันโดยทั่ว ๆ ไป “แพร์พิทยา” ก็ได้พบ “๑๒ นายกรัฐมนตรีไทย” จึงได้จัดเสนอท่านผู้อ่านด้วยความปรารถนาดี

เพียงได้เห็นชื่อเรื่อง “๑๒ นายกรัฐมนตรีไทย” เท่านั้น ท่านผู้อ่านก็ย่อมจะสนใจ และพอใจในทันทีที่ได้เห็นว่าผู้เขียนเรื่องนั้นคือ “ไทยน้อย”

“๑๒ นายกรัฐมนตรีไทย” คือสารคดีชีวประวัติรัฐบาลไทย ซึ่ง “ไทยน้อย” เขียนขึ้นตามความเป็นจริงทุกประการ เขียนจากประสบการณ์ที่ผู้เขียนเองเข้าไปมีชีวิตรวมอยู่ในเหตุการณ์ที่ประสบนั้นด้วย เป็นเรื่องที่หน้าตื่นเต้น เป็นประวัติชีวิตของบุคคลสำคัญที่น่าสนใจ เป็นประวัติการณ์แบบไทย ๆ ที่มีความสำคัญอันควรแก่การอ่าน การศึกษาโดยแท้

สำนักพิมพ์ แพร์พิทยา

สารบัญ

มหาอำมาตย์โท พระยามโนปกรณนิติธาดา	๑
พลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา	๒๓
จอมพล ป. พิบูลสงคราม	๔๕
ควง อภัยวงศ์	๗๕
ทวี บุญเกิด	๑๐๑
ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	๑๒๑
ปรีดี พนมยงค์	๑๔๕
พล.ร.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์	๑๕๗
พจน์ สารสิน	๑๘๗
จอมพล ถนอม กิตติขจร	๒๐๑
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์	๒๒๑
สัญญา ธรรมศักดิ์	๒๓๗

๑

**มหาอำมาตย์โทพระยา
มโนปกรณ์ นิธิธาดา**

ไทรน้อย

“ตั้งแต่ข้าพเจ้าเกิดมา ไม่เคยคิดฝันว่าจะได้รับตำแหน่งนี้
แต่เมื่อคิดถึงว่า จะต้องทำงาน เพื่อประโยชน์ของคน ๑๒
ล้านคน ก็ควรรับตำแหน่ง จะพยายามปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด
สุดเท่าที่จะทำได้”

มหาอำมาตย์โท พระยา มโนปกรณนิติธาดา

๖ ๕ ๖ ๖
นางเมื่อง—นางราน

สุภาพบุรุษ ในวัยกลางคนอายุเกือบ
๕๐ เข้าไปแล้ว ศรีษะล้านเถิกภายใน
เครื่องแบบขุนนางเก่า สมัยราชาธิป-
ไทยมุ่งผ้าม่วงโจงกระเบนและสวมเสื้อ
คอปิด กระดุม ๕ เม็ดแบบราชปะเต็น

ซึ่งพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะปฏิวัติเมื่อ
วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ แนะนำให้คณะปฏิวัติชั้นผู้นำ
หน่วยต่างๆ รู้จักว่า เขาคือ มหาอำมาตย์โท พระยามโนปกรณ
นิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์) องคมนตรีของพระบาทสมเด็จพระ
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งคณะปฏิวัติได้เชื่อเชิญให้เข้ามารับตำ-
แหน่งนายกรัฐมนตรีก่อนแรกของประเทศสยามนั้น เป็นคนที่
มีคุณวุฒิปรีชาสามารถเป็นพิเศษ ในทางกฎบัตรกฎหมาย และ

ชำนาญงานในทางการเมืองทั้งในและนอกประเทศเพราะอย่างน้อยความสามารถที่เขาผ่านสำนักกฎหมายเกรซอิน ที่มีนามโรงเรียนของประเทศอังกฤษมาในยุคนั้น และได้รับปริญญาบัตรเนติบัณฑิตอังกฤษ ย่อมยืนยันความสามารถทั้งปวงดีอยู่ หัวหน้าคณะปฏิวัติแสดงความเชื่อมั่นว่า ท่านเจ้าคุณขุนนางเก่าวัยกลางคนผู้นี้ จะสามารถบริหารบ้านเมืองในยุคเริ่มแรกของประชาธิปไตยไปในสมัยหัวเลี้ยวหัวต่อได้อย่างราบรื่น สมกับเจตนาของ คณะปฏิวัติ การ ปกครอง มาสู่ประชาธิปไตย และสามารถ “หยุด” ระบอบราชาธิปไตยได้อย่างเด็ดขาดเมื่อรุ่งอรุณวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๕

เมื่อหัวหน้าคณะปฏิวัติจับคำแนะนำลง เขาได้รับการปรบมืออย่างกึกก้อง ณ กองบัญชาการปฏิวัติ ในพระที่นั่งอนันตสมาคมในบ่ายวันนั้น เป็นการยืนยันว่าในนามคณะปฏิวัตินับร้อย ๆ คน ได้ยินยอมรับท่านเจ้าคุณไว้ในตำแหน่งนี้แล้ว

เมื่อได้มีประกาศเป็นทางการออกมาว่า เขาได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งขณะนั้นยังเรียกตำแหน่งนี้ว่า “ประธานคณะกรรมการราษฎร” ซึ่งหมายถึงอัครมหาเสนาบดี หรือ PRIME MINISTER และรัฐมนตรีหรือเสนาบดี

เรียกว่า “กรรมการราษฎร” นั้น ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์กัน
ทั่วไปในวงการเมืองของเจ้านายเสนาบดีและขุนนางผู้ใหญ่ของ
ระบอบเก่าว่า คณะปฏิวัติชุดนี้ดูจะมีความเจียมแหลมเพียงพอ
ในการที่ได้เลือกเฟ้นเขาเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นการแสดง
ให้เห็นว่า คณะปฏิวัติยังมีความปรารถนาที่จะใช้สติปัญญา
ของท่านเจ้าคุณในการเป็นสื่อเชื่อม โยงความสัมพันธ์ ระหว่าง
คณะปฏิวัติกับพระมหากษัตริย์ เพื่อที่จะเทอดทูนองค์พระมหา
กษัตริย์และราชบัลลังก์ให้อยู่ในฐานะประมุขของชาติไทยตลอด
ไป

อันที่จริง การพิจารณาแต่งตั้ง นายกรัฐมนตรี คนแรก
ของประเทศ ซึ่งหมายถึงความใหม่เอี่ยมในความรู้สึกของ
ประชาชนชาวกรุงสยาม ซึ่งมีอยู่ราว ๆ ๑๒ ล้านคน ส่วนใหญ่
ยากจนและเขตกต้อยพัฒนามีอยู่ทั่วไป ในบ้านเมือง นั้นเป็นเรื่อง
ที่ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารในขณะนั้น คือพระยาพหลฯ และ
คณะผู้นำฝ่ายปฏิวัติฝ่ายต่าง ๆ เช่น นายปรีดี พนมยงค์ ฝ่าย
พลเรือนและพระยาทรงสุรเดช ฝ่ายทหารมีความสนใจอยู่ไม่
ใช่น้อยเหมือนกัน เพราะหลักการของประชาธิปไตยนั้น หมายถึง
ถึงภาวะที่สิ้นสุดลงของระบบศักดินา และระบบขุนนางในแผ่นดิน
สยาม ปัญหาอยู่ที่ว่าจะต้องระวัง “ดาบนั้นคืนสนอง” อยู่

เป็นเรื่องสำคัญ ถ้าเป็นเรื่องผลิผลตามเอาดาบไปยื่นให้ “ผู้หนึ่ง
เมือง” คนแรกของประชาธิปไตย ซึ่งมีใจผูกฝักใฝ่อยู่กับราชา
ธิปไตยแล้ว ไม่มีปัญหา อาจจะถูกตัดคอเป็นทิวแถวสำหรับ
ความผิดฐานกบฏต่อแผ่นดินเท่านั้นเอง

เจ้าคุณมโนฯ นั้น ก่อนที่จะก้าวมาสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
เขามีตำแหน่งองคมนตรีในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗
แน่นอนใคร ๆ ก็จะต้องเข้าใจว่าเขาเป็น รอยัลลิสต์ แต่อันที่จริงแล้วพื้นเพดั้งเดิม ตระกูล
ของเขาก็คือ คนธรรมดาสามัญ

ประวัติย่อ ๆ ที่บันทึกไว้ที่กระทรวงยุติธรรมในระบอบ
ราชาธิปไตยว่า

“เขาเป็นบุตรนายฮวด นางแพ้ว หุตะสิงห์ เกิดเมื่อ
วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๔๒๗ เริ่มเรียนภาษาไทยชั้นต้นที่วัด
เลียบ ต่อมาได้ไปศึกษาต่อที่ ร.ร. สวนกุหลาบ และอัสสัมชัญ
เมื่อจบชั้นสูงสุดของ ร.ร. อัสสัมชัญแล้ว ได้เข้าศึกษาในโรงเรียน
กฎหมายของกระทรวงยุติธรรม จนกระทั่งได้เนติบัณฑิต”

กระทรวงยุติธรรมได้พิจารณาเห็นว่า เขาได้ผ่าน ร.ร.
กฎหมายในลำดับเกรดดี จึงเสนอขออนุมัติให้ทุนไปศึกษาต่อ
ที่สำนักกฎหมายเกรซอิน ที่ประเทศอังกฤษเมื่อสำเร็จการ

ศึกษาที่เกรซอินแลนด์สภากฎหมาย แห่งประเทศอังกฤษได้ลงมติ
มอบปริญญาเนติบัญญัติอังกฤษให้ จากนั้นจึงเดินทางเข้ามารับ
ราชการในกระทรวงยุติธรรมเมื่อปลายสมัยรัชกาลที่ ๕

ด้วยคุณวุฒิ และความสามารถอันประจักษ์ชัดในราช
การด้านตุลาการ ในรัชสมัย ร.๖ กระทรวงยุติธรรมได้มีประ-
กาศให้เขาดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ตามลำดับ

ในรัชสมัย ร.๗ ได้มีประกาศพระบรมราชโองการให้
เป็นองคมนตรีที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ขณะที่เขายังมีภาระ
หน้าที่ในตำแหน่ง อาจารย์ใน โรงเรียน กฎหมาย ของ กระทรวง
ยุติธรรม และยังเป็นกรรมการร่างกฎหมายในคณะกรรมการ
ร่างกฎหมายอยู่ด้วย แน่نونในฐานะอาจารย์ ร.ร. กฎหมาย
ทำให้เขามีชนวน้ำขุนนางที่เป็นลูกศิษย์ลูกหาอยู่ทั่วไป กล่าวกัน
ว่า ลูกศิษย์ของเขาคนหนึ่งก็คือ นายปรีดี พนมยงค์ และนาย
ปรีดีนี่เองที่มีส่วน ในการสนับสนุน ให้เขาดำรง ตำแหน่งนาย
รัฐมนตรีคนแรกของระบอบประชาธิปไตย

ในระบอบเก่าได้ยกย่องว่า เขาเป็นคนที่มีความเชี่ยวชาญ
อย่างยิ่งในปัญหากฎหมายทั่ว ๆ ไป เพราะฉะนั้นจึงกล่าว
กันว่า เป็นความเหมาะสมอย่างยิ่งแล้ว ที่ได้มีพระบรมราช

โองการแต่งตั้งให้เป็นองคมนตรี ในสภาที่ปรึกษาราชการของ
พระมหากษัตริย์

เขาได้ไปศึกษาอยู่ในสำนักกฎหมายเกรซอิน ที่อังกฤษ
อย่างน้อยถึง ๓ ปี ได้สนิทสนมและคุ้นเคยกับชาวอังกฤษชั้น
สูงมากมาย จึงน่าจะทำให้เข้าใจได้ว่า เขาเป็นคนนิยมหรือ
ไปร้องทุกข์ ในราชสำนักกรุงสยาม ภริยาของเขาคือ คุณหญิง
มโนปกรณนิติธาดา ได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ จาก
สมเด็จพระบรมราชินีพระนางเจ้ารำไพพรรณี ในรัชกาลที่ ๗
ให้ทำหน้าที่เป็นนางสนองพระโอษฐ์ของพระองค์ และภริยา
ของเขาได้ปฏิบัติหน้าที่จนถึงวาระสุดท้ายแห่งชนม์ชีพ ในขณะที่
ติดตามเสด็จพระราชดำเนินประพาสอินโดจีน รถพระที่นั่งประ-
สบอุบัติเหตุคว่ำลง และคุณหญิงได้ถึงแก่อนิจกรรมเพราะเหตุ
นั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานอุปถัมภ์ การ
ศพคุณหญิงโดยตลอด และได้ทรงแสดงความเศร้าพระราชนิ-
หิตอย่างสุดซึ้งมายังเขา ในฐานะที่ภริยา ของเขา ได้ถึง แก่อนิ-
กรรมในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความจงรักภักดี

ภายหลังการปฏิวัติ คณะปฏิวัติมีความประสงค์ที่จะให้
ระบอบเก่าและระบอบใหม่ได้ติดต่อกันได้สนิท ผู้รักษาพระ
นครฝ่ายทหาร จึงเสนอนามเขาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

หมายเลข ๕ ในจำนวนสมาชิกสภาทั้งหมด ๗๐ คน ในจำนวนนี้เป็นจำนวนที่เคลอะเคล้าระหว่างขุนนางในระบอบเก่าและพวกปฏิวัติชั้นนำจากหน่วยต่าง ๆ ของขบวนการปฏิวัติ เช่นพวกตัดสายโทรศัพท์ พวกไปเชิญตัวขุนพลเก่าไปควบคุมไว้ที่กองบัญชาการปฏิวัติ และพวกเข้าไปยึดคลังแสงและนำอาหารออกมาจากที่ตักปอกติเป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นพวกเผ่าคอมหอกคมตาบ ถ้าพลาดก็คอขาดทั้งนั้น พวกเหล่านี้คณะปฏิวัติถือว่าเสียสละเพื่อระบอบประชาธิปไตยอย่างเด่นชัด

เมื่อได้มีการประชุมสมานัตแรกที่สุด และหัวหน้าปฏิวัติได้ลุกขึ้นเสนอนามเข้าให้ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น เขาได้ลุกขึ้นขอขอบขอบใจ แต่ก็แสดงความหนักใจว่าเป็นงานใหญ่โตไม่ใช่เล่นสำหรับเขาทีเดียว ในฐานะที่จะต้องทำหน้าที่รับผิดชอบต่อปัญหา ความยากจนและ ความมั่งมีของคนไทยทั่วประเทศถึง ๑๒ ล้านคน (ขณะนั้นประชากรไทยมีประมาณ ๑๒ ล้าน) เพราะฉะนั้นจึงขออนุมัติต่อสภาเพื่อหารือกับพระยาพหลฯ หัวหน้าคณะปฏิวัติและหลวงประดิษฐมนูธรรม หัวหน้าฝ่ายพลเรือน ก่อนที่จะให้คำตอบรับรองต่อสภา

เมื่อได้มีการหารือกันชั่วขณะหนึ่งแล้ว เขาได้ลุกขึ้นปราศรัยต่อมวลสมาชิกซึ่งล้วนแต่เป็นประเภทแต่งตั้งว่า.....

..ข้าพเจ้ามีความยินดี และรู้สึกเป็นเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ที่ได้รับมอบหมายจากคณะปฏิวัติให้ทำงานในตำแหน่งนี้ทั้งๆที่มีความหนักใจไม่ใช่น้อยทีเดียว---เขาย้ำว่า---ตั้งแต่ข้าพเจ้าเกิดมาไม่เคยคิดถึงว่า จะต้องทำงานนี้ เพื่อประโยชน์ของคน ๑๒ ล้าน ก็ควรรับตำแหน่ง และจะพยายามปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุดเท่าที่จะดีได้--- คณะปฏิวัติและสมาชิกสภาได้ปรบมือเป็นเกียรติแก่เขาลั่นสกาไปที่เดียว

เมื่อได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว เขาได้ฟอร์มคณะรัฐมนตรีของเขาขึ้น โดยความเห็นชอบของคณะปฏิวัติ ซึ่งส่งพรรคพวกเข้าไปในแคบิเนตถึง ๑๒ คน ในจำนวน ๑๔ คน เรียกว่า เป็นคณะรัฐมนตรีชุดปฏิวัติล้วน ๆ

ภารกิจเริ่มแรกของรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา คือการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งเขาได้รับแต่งตั้งเป็นประธานคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร เพื่อนำเสนอต่อสภาพิจารณาต่อไป แน่แน่นอน การร่างรัฐธรรมนูญฉบับแรกนี้ ก็จะต้องเป็นไปตามเจตนารมณ์ ของคณะปฏิวัติที่จะต้องการเวลาสำหรับการยึดอำนาจหรือที่เรียกว่าจัตระบบ “คณาธิปไตย” มากกว่า เพราะไม่แน่ว่าระบอบเก่า จะยังแผ่สร้าอิทธิพลอยู่ต่อไปอีกนานแค่ไหน

ขณะเดียวกัน การบริหารงานของคณะรัฐมนตรีชุดแรก^{๕ ๖ ๗} ก็เป็นเรื่องที่มาจากข้อเสนอของหลวงประดิษฐมนูธรรม หรือ นายปรีดี พนมยงค์ มากกว่ารัฐมนตรีอื่น ๆ เพราะนายปรีดีเชี่ยวชาญในการเมืองและการที่จะเสนอแนะนโยบายใหม่ๆ ที่คณะปฏิวัติอื่น ๆ จะพึงยอมรับว่ากระทำไปเพื่อเสถียรภาพอันมั่นคงของคณะปฏิวัติ

การจับงานเรื่องแรกของคณะรัฐมนตรีชุดพระยามโนฯ ก็คือ ปัญหาเรื่องค่าของเงินที่อิงอยู่กับเงินปอนด์ของอังกฤษจะเสื่อมราคาลง ซึ่งก็จะไม่สู้จะเป็นไปตามที่คิดและคาดหมายไว้ เพราะการปฏิวัติครั้งกระนั้น ไม่มีการต่อต้านใด ๆ เกิดขึ้นชั่วระยะไม่ถึง ๒ สัปดาห์ เหตุการณ์ก็สงบราบคาบ

จากนั้นก็คือการพิจารณานโยบายยกเลิกภาษี และลดภาษี พูดกันตรง ๆ ก็เพื่อหาเสียงให้คณะปฏิวัตินั้นเอง ภาษีที่รัฐบาลพระยามโนฯ สั่งยกเลิกโดยรีบด่วนก็คือ ภาษีนาเกลือ ซึ่งรายได้เข้ารัฐปีละ ๑,๗๐๐ บาทเท่านั้น ภาษีที่สั่งยกเลิกไปในนี้ คณะปฏิวัติได้รับกระทำเพื่อหาเสียงจากคนจนซึ่งมีอาชีพในทางฉางเกลือ และจำพวกภาษีเลิกภาษีน้อย หยุ่ม ๆ หยิม ๆ เช่น ภาษีอากรสมพัศกร ซึ่งล้วนแต่เป็นภาษีที่หนักบ่าหนักไหล่คนยากคนจน เช่น ภาษีอากรสมพัศกรนั้น ก็ได้เงินเข้ารัฐเพียง ๑๕๐,๐๐๐ บาท

สถาบันและองค์การต่าง ๆ ที่ได้จัดการสังคายนาสะสาง และสังยุบเลิกไปเพื่อให้เข้ารูปเข้ารอย กับระบอบใหม่ในลำดับต่อไป คือ สภาม้องกันราชอาณาจักร สภากองมนตรี สภาการคลัง และอภิรัฐมนตรีสภา

พระยามโนฯ นอกจากจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แล้ว เขายังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ซึ่งยังเรียกตำแหน่งนี้ในขณะนั้นว่า “กรรมการราษฎรกำกับกระทรวงการคลัง”

ท่านเจ้าคุณได้ปฏิบัติหน้าที่นายกรัฐมนตรีของเขาย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ เขาก็เป็นคนที่มีข้อสัตย์ต่อระบอบนี้คนหนึ่ง แม้จะถูกวิจารณ์ว่าเป็น รอยแผลลิสต์ ก็ตาม แต่เป็นสิ่งที่จำเป็นในการประสานงานและรอยร้าวต่าง ๆ ระหว่างสองระบอบ ในเมื่อเขาได้กลายเป็น “นักการเมืองจำเป็น” ขึ้นมาแล้ว ก็จะต้องเป็นนักการเมืองจำเป็นที่ดีที่สุด ซื่อสัตย์และรักษาผลประโยชน์ของระบอบใหม่ให้ครบถ้วนที่สุดเหมือนกัน

หนังสือพิมพ์ในยุโรปโดยเฉพาะในอังกฤษเอง ย่อมสนใจต่อ นายกรัฐมนตรีผู้นี้ ในฐานะที่ผ่านการศึกษามาจากอังกฤษ เพราะฉะนั้นจึงหนีไม่พ้นที่จะถูกวิจารณ์ว่าพระยามโนปกรณฯ เป็นรอยแผลลิสต์เต็มตัว แต่ก็สามารถคบหา

สมาคมกับคณะปฏิวัติได้สนิทสนม ในขณะที่ในคณะรัฐบาล
รัฐมนตรีคณะปฏิวัติมีผสมอยู่ถึง ๙๕%

ในวงการหนังสือพิมพ์เมืองไทยเอง แม้ว่าจะไม่กล้า
ระบุอย่างโจ่งแจ้งนักกว่า อนาคตทางการเมืองของพระยามโนฯ
จะเป็นอย่างไรก็ตาม แต่ก็แย้ม ๆ ว่ายากนักที่พระยามโนฯ จะ
คบค้ากับหลวงประดิษฐฯ ได้สนิทสนม เพราะทั้งคู่มีทรรศนะ
ทางการเมืองไม่เหมือนกัน และตรงข้ามราวขากับดำ พระยา
มโนฯ มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เป็นยอด พระยา
มโนฯ อิ่มแล้วในลายศและศฤงคาร พระยามโนฯ เป็นคน
ซื่อตรง และเกลียดความอยุติธรรม คุณลักษณะของเขาจึง
เหมาะสมที่จะเป็นตุลาการมากกว่านักการเมือง ซึ่งจะต้องมี
เล่ห์เหลี่ยมในการรักษา นโยบาย ของพรรค โดยไม่ต้องคำนึงถึง
ประโยชน์ของใครอื่นทั้งหมด

อันที่จริง เขาก็เห็นด้วยกับ “หลัก ๖ ประการ” ของ
คณะปฏิวัติ ถ้าเขาไม่เห็นด้วย เขาคงไม่ยินยอมรับตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีเป็นแน่

เมื่อคณะปฏิวัติเสนอให้ปล่อยนักโทษทั่วประเทศ ซึ่ง
มีจำนวน ๖ พันคนเศษเพื่อเป็นการทำบุญในวาระที่ปฏิวัติ

สำเร็จ เขาก็เห็นด้วย และรีบทุลเกล้าฯ ถวายรายชื่อเพื่อทรง
ลงพระปรมาภิไธยโดยรีบด่วน

แต่เบื้องนอกออกไปจากทำเนียบ นายกรัฐมนตรีและ
สภา พระยามโนฯ เองก็ยังงวยงอยู่ไม่น้อยเหมือนกันเพราะ
คำว่า “เสรีภาพ ภราดรภาพ” ของคณะปฏิวัติได้ถูกระฟือ
พัดปลิวว่อนทั่วไปหมด ส่วนมากไม่เข้าใจ จึงเกิดความสับสน
ขัดต่อวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ทำให้ศีลธรรมปั่นป่วน
รวนเรไปหมด เมื่อนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ นิยมการ
สะไตรค์ไม่เข้าเรียน อ้างว่ามีเสรีภาพที่จะกระทำเช่นนั้นได้
แต่อะไรก็ไม่ร้ายเท่าลูกศิษย์วัด ไม่ยอมหุงข้าวให้พระฉันนี้สิ
ร้าย เขาเคยถามคณะปฏิวัติตัวเบ้มๆ ว่า จักแก้กันยังงี้ดี แต่
ได้รับคำตอบว่า ค่อยๆ แก้ไขก็เรียบร้อยไปเอง เขาก็ต้อง
เงี้ยว

การปฏิวัติงานใหญ่อีกชิ้นหนึ่งที่เขาตามใจคณะปฏิวัติ
และสั่งปฏิบัติไป ก็คือการปฏิรูปเครื่องแต่งตัวของชาวไทย จาก
นุ่งผ้าม่วงโจงกระเบน สวมถุงน่องรองเท้าและสวมเสื้อคอปิด
กระดุม ๕ เม็ด ที่โฆษกของคณะปฏิวัติอ้างว่า เป็นเครื่องแต่ง
กายที่เอาแบบอย่างมาจากเขมร ให้เป็นการแต่งกายแบบใหม่
คือ นุ่งกางเกงยาวแต่ไฟล้ไปสวมเสื้อคอปิดกระดุม ๕ เม็ดอย่าง

เดิม ซึ่ง ๆ ดูไปที่ทะแม่ง ๆ ชอบกล คือจะเอาอย่างฝรั่งก็ไม่เชิง
เขมรก็ไม่ใช่ หัวมงกุฏ ท้ายมังกรยังงิพิกล วิจารณ์กันว่าดู ๆ
ไปที่เหมือนบ้อยฝรั่ง แต่ก็ต้องปล่อยไป เพราะคำว่าเน็คไทด์
คนไทยไม่รู้จัก และแม้ว่าพระยามโนฯ จะเคยผูกเน็คไทด์อยู่
ที่เกรซอินมาไม่ต่ำกว่า ๓ ปีแล้ว จะไปแนะนำอย่างไรแก่คน
ไทยก็ไม่ถนัด เขาก็ต้องนิ่ง ๆ ไป

เครื่อง แต่ง ตัว สำหรับ สตรีไทย ตามประกาศ ของคณะ
ปฏิบัติคือการนุ่งผ้าถุงแทนผ้าลายโจงกระเบน ซึ่งเคยเห็นแต่
ปลีनोंงของสตรีที่ชาวสะอาด ก็กลายเป็นผ้าถุงคลุมไปหมดจน
ถึงครึ่งน่อง สาว ๆ เลยไม่มีโอกาสโชว์น่อง

เมื่อมีประกาศการแต่งกายของคนไทยแบบใหม่ออกไป
จากคณะรัฐมนตรีเช่นนั้น พระยามโนฯ ก็จำต้องแต่งเป็นผู้
นำคนแรก เมื่อเปลี่ยนทางประชาชนและข้าราชการทั่วไปแล้ว
พันเอก พระยาทรงสุรเดชผู้นำปฎิวัติฝ่ายทหารได้เสนอเปลี่ยน
เครื่องแบบทหารบกทั่วไป อ้างว่าให้เหมาะสมกับสภาพและ
ดินฟ้าอากาศของเมืองไทย แทนที่จะใช้หมวกเก๋ปอย่างเดิม
ให้เปลี่ยนเป็นหมวกกะโล่เพื่อไม่ให้ อากาศ อบจน ร้อน ศีรษะ
ทหาร เครื่องแบบเต็มยศให้เลิกไปเสีย เพราะทหารรักษา
พระองค์ในระบอบเก่า มีถึง ๘ กองทัพ เมื่อปฎิวัติแล้วเหลือ

กองพันเดียว เครื่องเต็มยศนั้นมีราคาแพงมาก เช่นปลอกคอ
ใช้เพียงครั้งเดียวก็ต้องเปลี่ยน   ต่อไปการแต่งเต็มยศให้ใช้
เครื่องแบบสีทาก็แถมเขียวธรรมดา   แต่ให้เพิ่มเติมด้วยการ
ประดับประดาเหรียญตราที่แผ่นอกขึ้นเท่านั้น   ข้อเสนอที่
สำคัญของพระยาทรงฯ ในคณะรัฐมนตรีก็คือ   เนื่องจากประ
เทศสยามเจียมตัวว่ามีกองทัพ แต่เพียง กอง ทัพ เล็ก ๆ จึงไม่มี
ความจำเป็นจะต้องมีนายพล นายพันเอกจะเป็นยศทหารสูงสุด
สำหรับกองทัพบกเมืองไทย

ในการร่างรัฐธรรมนูญซึ่งท่านเจ้าคุณมโนฯ เป็น
ประธาน ได้ลงมติกันว่า การเรียกตำแหน่งเสนาบดี หรือ
MINISTER ในระบอบเก่าว่า “กรรมการราษฎร” นั้นดูคล้าย
คลึงในทาง COMMISAR ของรัสเซีย โลกจะติฉินเอา จึง
ให้เปลี่ยนเรียกคำว่า “ประธานกรรมการราษฎร” คือตัวพระยา
มโนฯ เองนั้นว่า “นายกรัฐมนตรี” และกรรมการราษฎรอื่น
ว่า “รัฐมนตรี”

เมื่อการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญต่าง ๆ ของระบอบ
เก่าผ่านพ้นไป หลายประการแล้ว คณะรัฐมนตรีชุดพระยา
มโนฯ ก็มอบให้หลวงประดิษฐไพเราะ “เค้าโครงเศรษฐกิจ
แห่งชาติ” ขึ้น เพื่อที่จะวางแผนเศรษฐกิจของเมืองไทยต่อไป

ว่า จะดำเนินในรูปใดต่อไป ประชาชนพลเมืองจึงจะพากัน
มั่งมีศรีสุขตามๆ กัน

เมื่อหลวงประดิษฐฯ หรือนายปรีดีร่างเสร็จ พิมพ์เป็น
สมุดปกเหลืองแจกจ่ายกันอ่านอยู่ในหมู่คณะรัฐมนตรีทั่วไปนั้น
พระยามโนฯ ได้นำต้นร่างขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสม-
เด็จพระเจ้าอยู่หัว ร.๗ เพื่อทรงมีพระบรมราชวินิจฉัย แต่
เมื่อได้ทรงพระอักษรโดยถ้วนนแล้ว ก็มีพระราชบันทึกลงมา
ว่า เค้าโครงเศรษฐกิจที่หลวงประดิษฐฯ ร่างมานี้ เป็นเค้า
โครงเศรษฐกิจคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นภัยร้ายแรงสำหรับเมืองไทย
เจ้านายและคนมั่งมีศรีสุขจะพากันเดือดร้อนไปหมด ได้พระ
ราชทานกระแสรับสั่งกับพระยามโนปกรณณ์ฯ ว่า

“ภายในสมุดเล่มนี้ ถ้าหลวงประดิษฐฯ ไม่เอามาจาก
สตาลิน อีตาสตาลินก็ต้องเอาไปจากหลวงประดิษฐฯ”

เมื่อมีพระราชกระแสรับสั่งมาเช่นนั้น และพระยามโนฯ
เองก็เห็นด้วยกับพระบรมราชวินิจฉัยเช่นนั้น เรื่องจึงยุ่งกัน
ใหญ่โตทีเดียว เพราะในสถานนั้นมีทั้งสมาชิกที่เป็นฝ่ายปฏิวัติ
ลูกศิษย์ลูกหาหลวงประดิษฐฯ อยู่มากมายคละเคล้าอยู่กับพวก
ขุนนางเก่า พวกลูกศิษย์หลวงประดิษฐฯ กล่าวหาว่า การตั้ง
ข้อหาเช่นนั้นแก่หลวงประดิษฐฯ อาจารย์ใหญ่ของพวกตน

เป็นแผนของพระยามโนฯ ที่จะกำจัดหลวงประดิษฐฯ กำจัด
ประชาธิปไตย นั่นคือหมายถึงการกำจัดคณะปฏิวัติ เพื่อที่จะ
หมั่นไปสู่ระบอบเก่าอีก

เมื่อเรื่องของเรื่องแต่ละฝ่าย มีความเห็นที่ กลับ กันตรง
ข้ามเช่นนั้น เรื่องจึงลุกลามไปใหญ่โต ในสภา พวกหลวง
ประดิษฐฯ ก็เริ่มพุกปั่นผาหว่าไม่เข้าไป อ้างว่าเพื่อป้องกัน
ตัว เพราะลงเมื่ออาจารย์ใหญ่ถูกกล่าวหาเช่นนั้นแล้ว ลูกน้อง
ก็จะพากันมอดม้วยไปหมด

เมื่อฝ่ายหลวงประดิษฐฯ พกอาวุธเข้าไปกันเกร่อเช่น
นั้น ความได้ลัทธิรู้ไปถึงฝ่ายพระยามโนฯ ก็เกิดกริ่งเกรงภัย
ขึ้นว่า ฝ่ายตนจะไม่ปลอดภัยพอ จึงมีคำสั่งให้ส่งกำลังทหาร
ไปตรวจค้นอาวุธปืนอย่างเคร่งครัด กำลังทหารที่ส่งไปคุมสภา
เข้าไปตั้งกองล้อมวงอย่างกวดขัน ค้นและยึดอาวุธปืนไม่เลือก
หน้า ข้าราชการเลยเกิดอื้อฉาวลุกลามไปใหญ่โตในหมู่พวกลูก
ศิษย์หลวงประดิษฐฯ ว่า พระยามโนฯ สั่งจับสมาชิกสภาฝ่าย
หลวงประดิษฐฯ ทั้งหมด พอสภาเปิดประชุมในบ่ายวันนั้น
แทนที่จะพิจารณาญัตติ และร่างพระราชบัญญัติต่างๆ ตาม
ระเบียบวาระ สมาชิกสภาฝ่ายหลวงประดิษฐฯ กลับขอเปิด
อภิปรายเรื่องทหารล้อมสภาและค้นอาวุธปืนเป็นการด่วน และ

กล่าวหาว่าพระยามโนฯ จะดำเนินแบบเผด็จการเอาแก่สมาชิก
พระยามโนฯ ลูกขึ้นตอบว่า เปล่า เราไม่ต้องการคิดเตเตอร์
ชิพ แต่เราต้องการขอค้นอาวุธปืนเท่านั้นเอง

คำตอบของพระยามโนฯ ในสภาไม่กระจ่างแจ้งพอที่
จะทำให้สมาชิกสภาฝ่ายหลวงประติษฐาน ยุติโทสะลงได้ ส.ส.
จรรยาสิทธิ์ กรอกเข้าไปในไมโครโฟนตะโกนลั่นไปทั้งสภา
ว่า “ถ้าเราต้องการจะยิงพระยามโนฯ พระยาศรีฯ และนาย
ประยูร เราจะบอกให้รู้ตัวทีเดียว”

เมื่อพระยามโนฯ และรัฐมนตรีฝ่ายพระยามโนฯ เห็น
ว่าเหตุการณ์จะลุกลามไปใหญ่โต และอันตรายอย่างใหญ่หลวง
อาจจะเกิดขึ้นได้จากการประชุมสภานัดต่อไป พอสภาเลิกประ-
ชุม พระยามโนฯ ก็เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีด่วน ร่างกฤษฎี
กาปิดประชุมสภาทันที พร้อมกันนั้นก็ประกาศงดใช้รัฐธรรมนูญ
บางมาตราและยุบคณะรัฐมนตรีเสียทั้งหมด ติดตามออกไป
ด้วยกฎหมายปราบคอมมิวนิสต์ เพราะมีความเห็นในคณะรั
ษฏมนตรีว่า คอมมิวนิสต์ได้บุกเข้ามาถึงทำเนียบรัฐบาลและสภา
แล้วกฎหมายป้องกันคอมมิวนิสต์ที่คณะรัฐมนตรีฝ่ายพระยามโนฯ
ประกาศใช้อย่างนั้น มีกำหนดโทษจำคุก ๑๐ ปี แก่ผู้ที่นำ
ลัทธินี้มาใช้หรือเผยแพร่ในเมืองไทย

จากวันที่วิกฤตกาลได้ระเบิดขึ้นในวงการเมืองครั้งใหญ่
นี้เอง ได้มีประกาศของรัฐบาลติดตามออกมาว่า—หลวงประ
ดิษฐมนูธรรมจะเดินทางไป ศึกษา ต่อ ที่ ปารีส โดย รัฐบาล จะ
สมนาคุณให้บิลละพันปอนด์ ในฐานะที่เป็นผู้มีบุญคุณแก่ประ
เทศชาติ——แต่เบื้องหลังนั้นใคร ๆ ก็รู้ว่าหลวงประดิษฐฯ ถูก
เนรเทศ.....เพราะเหตุแผนเศรษฐกิจที่เขาสร้างขึ้นนั่นเอง

เมื่อวันที่หลวงประดิษฐฯ เดินทางออกนอกประเทศ
ไปนั้น สมาชิกคณะปฏิวัติได้ไปส่งเขาเนื่องแน่นด้วยความอาลัย
และพากันหัวน้ไหลเพราะคาดคะเนทางการเมืองไม่ถูก นี่คื
สิ่งที่คาดหมายกันในการเมืองว่าวิกฤตการณ์ทางการเมืองจะไม่
ยุติลงเพียงที่หลวงประดิษฐฯ จะได้เดินทางออกไปนอกประ
เทศเท่านั้น แต่น่าจะมีอะไรติดตามต่อมาอีก

ความคาดหมายเช่นนั้นไม่ผิด เพราะเพียงแต่เรือเดิน
สมุทรลำใหญ่เพียงจะลอยละล่อง ออกนอก มหาสมุทร ไป ไม่กี่วัน
เท่านั้นเอง เสื้อตัวเบิ้ม ๆ ของคณะปฏิวัติทั้งหมดนำโดยตัวหัว
หน้าคณะปฏิวัติก็ยื่นใบลาออกกันเป็นแถว ประชาชนพลเมือง
พากันงุนงงทั่วไปว่า ถ้าคณะปฏิวัติที่ยึดอำนาจจากราชาธิปไตย
มาหยก ๆ พากันลาออกไปเป็นทิวแถวเช่นนั้นแล้ว การเมือง
เมืองไทยจะแปรรูปไปอย่างไรต่อไป ราชาธิปไตย จะกลับ คืบมาสู่
สภาพเดิมหรืออย่างไร.....

ความคิดที่วนเวียนสนทน่แท้ ของประชาชนยังไม่ทันจะ
ได้รับการอธิบายให้แน่ชัดดี เพราะเพียงแต่การลาออกของสี่
เสือตัวเบ้มๆ ผ่านไปไม่กี่วันเท่านั้นเอง รถกระาะจำนวนหนึ่ง
ทหารราบและกระสอบทรายก็ยกโขยงออกมาล้อมกรอบทำเนียบ
พระยามโนฯ ทำพิธีการ “จี” ให้สละทำเนียบภายใน ๒๔
ชั่วโมง

สี่เสือตัวเบ้มๆ ที่ลาออกและหล่นมา “จี” หลุดหายไป
๓ คนคือ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช พ.อ. พระยาฤทธิ์อัคเนย์
และ พ.ท. พระประศาสน์พิทยายุทธ คงมีชื่อแต่เพียงคนเดียว
คือ พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนาหัวหน้าปฏิวัติคนเดิมและติด
สอยห้อยตามมาด้วยนักปฏิวัติชั้นรองพีเบ้ม ในขณะเก่าอีก ๒
คนคือ หลวงพิบูลสงครามและหลวงศุภชลาศัย พิธีการรัฐ
ประหาร “จี” ครั้งนี้หัวหน้ารัฐประหารจี คือ พระยาพหลฯ
มีหนังสือบอกเข้าไปถึงตัวพระยามโนฯ ว่า———ได้พิจารณา
ถ่องแท้แล้ว เห็นว่าการบริหารราชการแผ่นดินเท่าที่คณะรัฐ
มนตรีของได้ทำปฏิบัตินั้น ก็มีแต่จะทำให้ประเทศชาติอัน
เป็นที่รักยิ่งของพวกเราดำเนินไปสู่หายนะในที่สุดเป็นที่ยิ่งแท้
———เป็นอันจบเกมง่าย ๆ เพราะพระยามโนฯ ตอบออกไป
สั้นๆ จากทำเนียบว่า โอ.เค. ด้วยครับ ผมลาออกแน่.....แล้ว

เขาก็นำคณะของเขาพาเหรดออกไปจากทำเนียบเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ และเช่นเดียวกับหลวงประดิษฐฯ เขาจึงไม่มีทางจะอยู่ในแผ่นดินไทยต่อไปได้

พระยามโนฯ เดินทางออกจากประเทศไทยเงียบ ๆ มุ่งไปสู่ถนนลันเจอมัว ปีนัง ดินแดนอันสงบ ก่อนที่หลวงประดิษฐมนูธรรม จะเดินทางกลับมาเมืองไทยอย่างภาคภูมิ, ไม่กี่วัน

มันเป็นการ “แปลก” กันชัด ๆ ในทางการเมืองเท่านั้นเอง

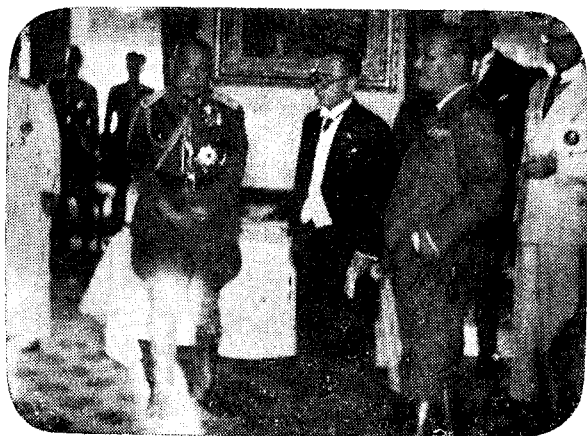
เจ้าคุณมโนฯ ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อ ๑ ตุลาคม ๒๔๙๑ เมื่ออายุได้ ๖๔ ปีเศษ หลังจากเขาถูกเนรเทศไปถึง ๑๖ ปีเต็ม

เขาเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกผู้ “นั่งเมือง” ก็จริง แต่ก็เป็นเพียง “นั่งร้าน” ที่จะต้องถูกรื้อทิ้งไปเมื่อถึงเวลาเท่านั้นเอง.....!

๒

**พลเอก พระยาพหล
พลพยุหเสนา**

ไทรน้อย

“ข้าพเจ้าได้เคยแสดงความซื่อตรงต่อแผ่นดินและ
มั่นคงอยู่ในความรักชาติอย่างไร ย่อมเป็นที่ทราบ
กันอยู่ ที่ข้าพเจ้าเข้าปฏิบัติภารกิจครั้งนี้ จึงไม่มีเรื่อง
ส่วนตัวเข้าเคลือบแฝงไม่ได้เห็นอะไรอันดียิ่งไปกว่า
ความเป็นเอกราชและสวัสดิภาพของชาติไทย”

พลเอก พระยาพหล

พลพยุหเสนา

ชาติเสือต้องไวลาย ชาติชายต้องไวชื่อ

นายพันเอก รุ่งอรุณก่อนข้างเตี้ย
ผิวกล้า คาคแซมบราวน้ำมันระยับ
ดวงหน้าที่ถมึงทึงภายใต้หมวกทรง
หม้อตาลของระบบการทหารสมัย
ราชาธิปไตยของกรุงสยาม ๔๒ ปี มา

แล้ว ก้าวออกมาจากกลุ่มนายทหารชั้นนายพัน และนายร้อย
กลุ่มใหญ่ใต้ต้นโศก ณ ลานพระบรมรูปทรงม้าเมื่อเช้าตรู่วันที่
๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ สู่แถวทหารของกองพันทหารเหล่า
ต่าง ๆ เบื้องหน้า ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก แต่เป็นการก้าวออก
มาด้วยการตัดสินใจสละชีวิตอย่างเด็ดขาดแล้ว อย่าง “ชาติ
เสือต้องไวลาย ชาติชายต้องไวชื่อ” ตามคติพจน์ประจำตัว
ของเขา เพราะเป็นเวลาถึงฤกษ์พอดีสำหรับการที่นายพันเอก

วัย ๔๕ ปี ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากคณะปฏิวัติในปีนั้นให้เป็นหัวหน้าดำเนินการใช้กำลังเข้ายึดอำนาจจากระบอบราชาธิปไตยมาไว้ในอุ้งมือ

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ซึ่งทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ที่ทรงอำนาจสมบูรณ์ตามนิติราชย์ในขณะนั้น ได้เสด็จแปรพระราชฐานไปประทับที่พระราชวังไกลกังวล หัวหิน หลายวันมาแล้ว พร้อมกับพระบรมวงศานุวงศ์และเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่อีกหลายพระองค์ที่กรุงเทพฯ คงมีแต่ จอมพล สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีมหาดไทย ทรงสำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ อยู่ที่วังบางขุนพรหมเจียบ ๆ และพลตรี พระยาเสนาสงคราม แม่ทัพ ๑ ซึ่งมีหน้าที่อยู่โยงในการควบคุมสถานการณ์ของบ้านเมือง ที่เขาคิดว่าน่าจะปราศจากความวิตกกังวลอะไรเสียสิ้นแล้ว หลังจากมีข่าวร่ำลือกันหนาหูทั่วไปว่า จะเกิดปฏิวัติใหญ่เมื่อวันหนึ่งในหลวงเสด็จเลียบเมือง ในโอกาสฉลองพระนครครบรอบ ๑๕๐ ปี และพิธีเปิดสะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๔๗๕ ซึ่งก็ผ่านไปโดยไม่มีอะไรอุบัติขึ้น

ที่หน้าพระราชวังไกลกังวลขณะนั้น เสนาบดีกระทรวงกลาโหม และผู้บัญชาการทหารบกของระบอบราชาธิปไตยยัง

กำลังตรวจการยิงปืนกล นักชุดใหม่เอี่ยมที่สุดที่ส่งมาจากเชค-
โกสโลวาเกีย ที่มีกำลังยิงเร็วอย่างทันสมัยของยุโรป ทุกฝ่าย
และทุกท่านแน่ใจว่าจะไม่มีอะไรอุบัติขึ้นในพระนคร พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ร. ๗ ในฉลองพระองค์พลัสฟอร์เสด็จ
พระราชดำเนินไปทรงกอล์ฟ กับ สมเด็จพระบรมราชินีที่สนาม
กอล์ฟ หัวหิน แทบทุกวัน ในเวลา รุ่งอรุณ วันที่ ๒๔ มิถุนายน
ขณะที่กำลังทรงลดไม้กอล์ฟลงในสนามกอล์ฟนั่นเอง รถยนต์
คันหนึ่งก็พุ่งปราดมาพร้อมด้วยโทรเลขจากกรุงเทพ ฯ ในมือ
ของข้าราชการสำนักที่ทูลเกล้าถวาย ฯ ด้วยอาการสั่นเทา ทรงเบิก
พระเนตรชั่วขณะ เมื่อความในโทรเลขระบุว่า

“กรุงเทพ ฯ เกิดจลาจลใหญ่”

แล้วรถพระที่นั่งก็เคลื่อนจาก สนามกอล์ฟพุ่งปราดมาสู่
พระราชวังไกลกังวลอย่างรีบด่วน พระองค์ยังไม่อาจจะตัดสินใจ
พระราชหฤทัยอะไรลงไป อย่างแน่ชัด และ เด็ดขาดในขณะที่
ทรงรับโทรเลข กราบถวายบังคมทูล รายงาน เหตุการณ์ ในกรุง
เทพฯ นั้น ในขณะที่ได้แนวดั้นโศก ณ ลานพระบรมรูปทรงม้า
ยังเต็มไปด้วยแถวทหารของกรมทหารต่าง ๆ ททยอยเข้ามาแน่น
ขนัด นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา รองจเรทหารบก
ได้ยึดตัวเป็น ครั้งสุดท้ายเพื่อที่จะ รับ กับพวงอัน อู้อย่าย ของเขา

และกล่าวประกาศการยึดอำนาจด้วยเสียงหัวๆ ก่อนที่จะเคลื่อน
ขบวนทั้งหมดเข้ายึดพระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นกองบัญชาการ
ปฏิบัติ

แม้ว่าจะไม่มีการสูญเสียเลือดเนื้อจากการ ปฏิวัติในวัน
นั้นก็จริง แต่ร่องรอยที่ความไม่สงบจะปะทุ ยังคงลุ่มอยู่เหนือ
บรรยากาศของเมืองไทย ตั้งแต่วินาทีนั้นมาภายหลังที่เจ้านาย
และนายทหารชั้นผู้ใหญ่ถูกนำตัวไปควบคุมไว้ที่กองบัญชาการ
ปฏิบัติแล้ว ชื่อของพระยาพหลฯ กับนั่นลือระบือออกไปทั่ว
เมืองไทย และข้ามไป ยุโรป อเมริกา หนังสือพิมพ์จากแหล่ง
ต่าง ๆ ที่สำคัญของโลกได้วิจารณ์การปฏิวัติในกรุงสยาม ประ
เทศเล็ก ๆ ที่ผ่านมาโดยไม่เสียเลือดเนื้อ แต่ทว่าควันที่คุกรุ่น
อยู่เหนือเมืองไทย ซึ่งหมายถึงความนิยมเคารพนับถือในเจ้า
นายยังมีอยู่

อย่างไรก็ดี เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้ทรงยินยอมที่พระองค์ จะทรงรับเป็นประมุข กรุงสยามต่อไป
แล้ว พระยาพหลฯ กับคณะปฏิวัติชั้นนั้นก็ได้จัดการนำดอกไม้
รูปเทียนไปเข้า เฝ้าทูลละอองธุลี พระบาท ขอพระราช ทานขมา
โทษ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ซึ่งพระองค์ ทรง พระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นไปตามความประสงค์

พระยาพหลฯ ได้กราบบถวายบังคมทูลในนามคณะ
ปฏิวัติในวันขอพระราชทานขมาโทษดังต่อไปนี้

“ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม

การที่พวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้เริ่มทำการ
เปลี่ยนแปลง การปกครอง ก็ด้วยมุ่งหวัง ประโยชน์ แก่
ชาติ โดยเห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่าทุก ๆ ชาติที่
เป็นเอกราชก็มีรัฐธรรมนูญการปกครองโดยทั่วไปแล้ว
หากสยาม ได้มีกับเขา บ้าง ก็จะเป็น โอกาส ให้ ราษฎร
เป็นจำนวนมากได้มีส่วนช่วยเหลือ ได้ฝ่าละอองธุลี
พระบาท ในราชการ แผ่นดิน เต็ม กำลัง ความ สามารถ
จริง ๆ การได้เป็นไปโดยเรียบร้อยด้วยประการทั้งปวง
ก็เนื่องด้วย ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ทรงตั้งพระ-
ราชหฤทัยดีต่อประชาชนชาวสยาม และทรงพระ
กรุณาช่วยเหลือส่งเสริมทุกประการ ตลอดจนพระราช
ทานอภัยโทษแก่พวกข้าพระพุทธเจ้า โดยพระราช
กำหนดนิรโทษกรรมนั้นด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ทั้ง
นี้ยอมตระหนักรู้แก่ใจพวกข้าพระพุทธเจ้าแล้ว

การที่ พวก ข้า พระพุทธเจ้า ได้ ประกาศ กล่าว ข้อ
ความในวันเปลี่ยนแปลง ด้วยถ้อยคำอันรุนแรงกระทบ

กระเทียม ถึงได้ฝ่าละออง ธูลี พระบาท และ พระบรม-
วงศานุวงศ์ ก็ด้วยมุ่งถึงผลสำเร็จทันทีทันใดเป็นใหญ่
สมเด็จพระมหา กษัตริราช ในพระบรมราชวงศ์จักรี
ตลอดจน พระบรม วงศานุวงศ์ หลาย พระองค์ได้ทรงมี
ส่วนนำความเจริญมาสู่ประเทศสยามตามกาลสมัย บัด
นี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พวกข้าพระพุทธ
เจ้ามาเฝ้าทูลละอองธูลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้าทั้ง
หลายจึง ขอ พระราชทาน พระบรม ราชวโรกาส กราบ
บังคมทูลขอพระราชทาน อภัยโทษอีกครั้ง หนึ่งเป็นคำ
รบสองในถ้อยคำที่ได้ประกาศไป

การจะควรประการใดสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ”

จบคำกราบบังคมทูลของพระยาพหลฯ แล้ว มีราช
ดำรัสตอบว่า

“ข้าพเจ้าขอขอบใจท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง ใน
การที่ได้มาทำพิธี ขอขมาต่อตัวข้าพเจ้าและ พระราช-
วงศ์จักรีในวันนี้ การกระทำของท่านในวันนี้ทำให้รู้
สึกยินดีเป็นอย่างยิ่ง ไม่ใช่ยินดีที่ท่านมาขอขมาแก้ตัว
ข้าพเจ้าโดยเฉพาะ เพราะข้าพเจ้าเองคงให้อภัยแก่ท่าน

ทั้งหลายนานมาแล้ว เพราะเข้าใจในความประสงค์
ของท่านดี ท่านกระทำการในคราวนี้เพื่อหวังประ-
โยชน์ต่อชาติจริง ๆ ข้าพเจ้าได้ตั้งใจช่วยเหลือท่านให้
ทำการเป็นผลสำเร็จเรียบร้อยดีอย่างที่สุดที่จะเป็นได้
โดยที่ข้าพเจ้ามีความเห็นใจในความคิดของท่าน ข้อ
ที่ข้าพเจ้าตั้งใจมากนั้นคือในคำขมาของท่านได้กล่าวถึง
สมเด็จพระมหา กษัตราธิราช และเจ้านายใน พระราช
วงศ์จักรี ว่าได้เคยมี ส่วน ใน การ นำ ความ เจริญ มาสู่
ประเทศสยามด้วยหลายพระองค์ด้วยกัน ซึ่งเป็นความ
จริง ในคำประกาศวันที่ ๒๔ มิถุนายน นั้น ข้อความ
ที่ทำให้ข้าพเจ้าเองและสมาชิก ของ พระราชวงศ์จักรีรู้
สึกโศรณัสเป็นอย่างยิ่งก็คือ ในข้อที่ทำให้เข้าใจว่า
พระ ราชวงศ์จักรี ไม่ได้ ทำ ประโยชน์ ให้ แก่ ประเทศ
สยามอย่างหนึ่งอย่างใดเลย ข้อนั้น ทำให้สมาชิกใน
พระราชวงศ์ทั่วไปโศรณัสน้อยใจ และแค้นเคืองมาก
เมื่อท่านได้กล่าวแก้ไขวันนั้นแล้ว ข้าพเจ้าหวังว่าจะเป็น
ผลสมานไมตรีระหว่าง พระราชวงศ์ จักรี กับพวกท่าน
และราษฎรทั่วไปให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ อันที่
จริงเจ้านาย ใน พระราชวงศ์ จักรี ทุกพระองค์ ย่อมทรง

ถือว่าเป็นหน้าที่ของพระองค์ ที่จะทำอะไรให้เป็น
ประโยชน์แก่บ้านเมือง จึงได้ทรงรับราชการใน
กระทรวงต่าง ๆ ทุกพระองค์ตามแต่จะทำได้ แต่วิสัย
ธรรมดาของคน และตระกูลอันใหญ่ก็ย่อมมีสมาชิก
มีความสามารถยิ่งหย่อนกว่ากันเป็นธรรมดา และย่อม
มีการพลาดพลั้งบ้าง ข้าพเจ้าเชื่อว่าเจ้านายจะได้ทรง
ทำการพลาดพลั้งไปบ้างมิใช่โดยอคติ โดยเหตุนี้ เมื่อ
ท่านได้กล่าวแก้ไขในวันนี้ และท่านมีความรู้สึกว่า
พระราชวงศ์จักรี ได้ ทรงทำ ประโยชน์ ให้แก่ ประเทศ
ของเราเช่นนี้ ก็ย่อมจะล้างความโทมนัสทั้งหลาย
ทั้งปวง ของ ข้าพเจ้าเอง และ พระราช วงศ์ จักรี ได้สิ้น
นอกจากนี้ ข้าพเจ้ามีความยินดี มากที่ท่าน ได้คิดมาทำ
พิธีขมาในวันนี้ โดยที่ข้าพเจ้าไม่ได้ร้องขออย่างหนึ่ง
อย่างใดเลย การที่ท่านทำเช่นนี้ ย่อมเป็นเกียรติแก่
ท่านเป็นอันมาก เพราะท่านทั้งหลายได้แสดงว่ามี
ธรรมในใจและเป็นคนสุจริต และใจเป็นนักรเลง คือ
เมื่อท่านรู้สึกว่าคุณได้ ทำอะไร เกินไป พลาดพลั้ง ไป
บ้าง ท่านก็ยอมรับผิดโดยดีและโดยเปิดเผย การกระทำ
เช่นนี้เป็นของที่ทำยาก และต้องใจเป็นนักรเลงจริง ๆ
จึงจะทำได้ เมื่อท่านได้ทำพิธีเช่นนี้ในวันนี้ ก็แสดง

ให้เห็นชัดว่าการใด ๆ ที่ท่านได้ทำไปนั้นท่านได้ทำ
ไปเพื่อหวังประโยชน์แก่ประเทศจริง ๆ ท่านได้แสดง
ว่าท่านเป็นผู้มีน้ำใจกล้าหาญทุกประการ ท่านกล้ารับ
ผิดเมื่อรู้สึกว่าการพลัดพลั้งไปดังนี้ จะทำให้
ประชาชนรู้สึกไว้วางใจในตัวท่านยิ่งขึ้นอีกเป็นอันมาก
ในข้อนี้ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีเป็นอันมาก

เพราะฉะนั้นในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอให้พรแก่ท่าน
ทั้งหลาย ขอจงเจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ
ปฏิภาณทุกประการ มีกำลังกาย กำลังน้ำใจ เพื่อ
สามารถทำการงาน ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศ ของ
เราสืบไป”

ภายหลังจากเหตุการณ์ที่พระยาพหล ฯ ได้นำกำลังก่อ
การรัฐประหาร “๕” พระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี
คนแรกของประเทศไทย, ออกไป และบังคับให้เดินทาง
ออกนอกประเทศไปอยู่นั้น ขณะเดียวกันได้เรียกหลวง
ประดิษฐมนูธรรมกลับมาเข้าร่วมคณะรัฐบาล ซึ่งมีพระยา
พหล ฯ เป็นประมุขสืบต่อไปแล้ว เหตุการณ์ก็เป็นไปตาม
ความคาดหมายของวงการเมืองทั่ว ๆ ไป นั่นคือนาที่วิฤตก็มา
ถึงอีกครั้งหนึ่ง เมื่อบรรยาภาศ ณ พินภูมิที่ราบสูง-ทางภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองไทย นั่นคือ ที่จังหวัดนครราชสีมา กำลังเต็มไปด้วย คลื่นทางการ เมือง ได้ปะทุขึ้นอย่างเงิบ ๆ กำลังทหารทางภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือได้ รับการเสียมสอนให้รู้ว่า รัฐบาลทางกรุงเทพฯ กำลังดำเนินการแบบคอมมิวนิสต์ ซึ่งไม่ต้องด้วยความมุ่งหมายของประชาชนไทยส่วนใหญ่ และมีวิธีเดียวที่จะให้รัฐประศาสน์นโยบายแบบนี้ของกรุงเทพฯ สะดุดยุติลง ก็จำต้องเคลื่อนกำลังทหารต่างจังหวัดทั้งหมดไปบังคับให้รัฐบาลพระยาพหลฯ สละการบริหารราชการแผ่นดินเสีย

พระยาพหลฯ ได้รับรายงานการเตรียมการเคลื่อนกำลังของทหารจังหวัดต่าง ๆ ล่วงหน้า ในช่วงระยะเวลาอันเล็กน้อย ในขณะที่เขาไม่สู้จะเชื่อถือนัก เพราะฉะนั้นจึงเป็นการสายไป เมื่อขบวนการทหารทางเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือได้ยึดเอานครราชสีมาเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติการ และเคลื่อน ขบวนเข้ามากรุงเทพฯ พร้อมกับ กำลังอาวุธยุทโธปกรณ์ขนานใหญ่ หลังจากฐานทัพอากาศดอนเมืองได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของขบวนการนี้แล้ว กองระวังหน้าก็เคลื่อนกำลังมายึดสถานีนางลิ้น

รัฐบาลชุด พระยา พหลฯ ได้เรียกประชุมด่วนเพื่อพิจารณาสถานการณ์อันคับขันที่มีอยู่เฉพาะหน้ารัฐบาลดังกล่าว

ซึ่งที่ประชุมส่วนใหญ่ รวมทั้งนายทหารชั้นผู้ใหญ่ของกองทัพ
บกในยุคนั้น มีความเห็นว่า ควรจะต้องสู้รบโดยมอบหมายให้
หลวงพิบูลสงคราม ซึ่งมียศเป็นนายพันโท และเป็นรัฐมนตรี
ร่วมอยู่ในคณะรัฐบาลด้วย เป็นผู้บังคับการกองผสมทหารทุก
เหล่าในกรุงเทพฯ บัญชาการสู้รบต่อไป

หลังจากประกาศใช้กฎอัยการศึกในพื้นที่จังหวัดพระนคร
แล้ว หลวงพิบูลฯ ได้ระดมสรรพกำลังไปตั้งอยู่ที่แนวสถานี
รถไฟบางซื่อ กองทัพฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือภายใต้การนำ
ของพระองค์เจ้าบรมเดช และฝ่ายรัฐบาลได้แลกเปลี่ยนคณะ
ทูตเจรจากัน แต่ไม่เป็นที่ตกลง การสู้รบจึงดำเนินไปด้วยความ
ทรหดทั้งสองฝ่าย

— ผลของการสู้รบระหว่างกองทัพของฝ่ายรัฐบาลและกอง
ทัพของพระองค์เจ้าบรมเดช ได้มีผลอันเป็นการกระทบต่อ
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งประทับอยู่ ณ พระราช
วังไกลกังวล โดยพระองค์ไม่มีพระราชปรารภที่จะให้รัฐบาล
พระยาพหลฯ เข้าใจว่าพระองค์มีส่วนสนับสนุนในการใช้กำลัง
อำนาจสู้รบกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในข้อที่พระองค์ทรงได้รับ
รายงาน ว่า หน่วยทหารกองพันเพชรบุรียอมจำนนต่อรัฐบาล
และบางส่วนได้หนีเตลิดกระจัดกระจายไปแล้ว พระองค์ก็จำ

ตัดสินพระราชหฤทัยเสด็จจากพระราชวังไกลกังวลทันที เพราะ
เข้าพระราชหฤทัยว่ากำลังทหาร ส่วนที่แตกเตลิดจากการปราบ
ปรามของฝ่ายรัฐบาลนั้น อาจจะเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร
ซึ่งพระองค์จะทรงบิดเบือนเสียก็ไม่ได้ และถ้าหากจะทรงรับ
ไว้ในความคุ้มครอง รัฐบาลพระยาพหลฯ ก็จะเข้าใจว่าพระองค์
ทรง สนับสนุน พระราชวงศ์ ในการใช้ กำลัง เข้า บังคับ รัฐบาล
เพราะฉะนั้น ความวิปโยคจึงมาถึงกระบวนพระราชวงศ์และ
ข้าราชการในตอคำ ของวันที่พระองค์ และ พระบรมราชินี
ต้องทรงสละพระราชวังไกลกังวล ทรงสละจากพระตำหนัก
เปี่ยมสุขไปในคืนวันนั้นด้วยรถยนต์ลำเล็ก ๆ “ศรอรุณ” สู
จังหวัดสงขลา โดยใช้เวลารอนแรมไปในกลางทะเลถึงสามวัน
สามคืน

การปราบปรามการกบฏในครั้งนั้นสำเร็จลง ทำให้พัน
โทหลวงพิบูลสงคราม ผู้บัญชาการปราบปรามมีความสำคัญ
มากขึ้นในหมู่คณะรัฐมนตรี และในวงการทหารบกในทันที

ที่จริง, ในครั้งกระนั้น รัฐบาลพระยาพหลฯ ย่อมอยู่
ในฐานะปริวิตกในเหตุการณ์ และฐานะแห่งรัฐบาลของตน
เป็นอย่างยิ่ง ในเมื่อกองทัพฝ่ายกบฏสามารถยึดกองทัพอากาศ
ไว้ในกำมือได้อย่างสิ้นเชิง และกองทัพเรือภายใต้การนำของ

นายนาวาเอก พระยาวิชิตชลธีผู้บัญชาการทหารเรือ นอกจาก
ปฏิเสธในการที่ได้รับคำสั่งของพระยาพหลฯ ให้ใช้เป็นเรือรบ
สุโขทัยบุกเข้าไปยังกองทัพอากาศที่ดอนเมืองแล้ว ยังประกาศ
การเป็นกลางไม่ยอมเข้าด้วยฝ่ายรัฐบาลพระยาพหลฯ

รัฐบาลพระยาพหลฯ จึงมีแต่กำลังทหารส่วนน้อยใน
พระนครแต่เท่านั้นที่ลุกขึ้นสู้รบ แม้กระนั้นฝ่ายกบฏก็แตกพ่าย
กระจัดกระจายไป เพราะฉะนั้น แม้ทัพที่บัญชาการสู้รบของ
พระยาพหลฯ จึงเริ่ม มีแต่มี คุณันสูง ใน บทบาท ทางการเมือง
หลังจากนั้น นั่นคือ พันโท หลวงพิบูลสงคราม

รัฐบาลพระยาพหลฯ หลังจากประสบความสำเร็จใน
การปราบปรามฝ่ายกบฏ และกวาดล้างนายทหารฝ่ายกบฏนับ
จำนวนร้อย ๆ ส่งขึ้นสู่ศาลพิเศษและให้นำตัวไปปล่อยเกาะใน
เวลาต่อมาแล้ว ที่ทำของรัฐบาลในการจะใช้ให้เกสตาโปของ
หลวงอดุลยเดชจรัส นักปฏิวัติคนหนึ่งในการสืบสวนผู้ที่มี
จิตใจเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล จึงเพิ่มความกระหึ่มยิ่งขึ้นเป็นลำดับ
กฎหมายฉบับของสภาผู้แทนราษฎรภายหลังจากการกบฏ
จึงมีผลในการ ที่จะทำลายล้าง บุคคลที่เป็นภัย แก่คณะปฏิวัติ ทั้ง
สิ้น

อย่างไรก็ดี, ในระยะต่อมา นักปฏิวัติชั้นนำและชั้น
สมองอีกผู้หนึ่ง คือ พันเอก พระยาทรงสุรเดช ก็ถูกคณะ

ปฏिवัติผู้มีสัมเสียงข้างมากอยู่ในคณะรัฐบาลมีความเห็นว่า ควร
จะต้องกำจัดให้ออกไปนอกทาง เพราะมีพฤติการณ์บ่งชี้ว่า
เขาได้สนับสนุนรัฐบาลของพระยามโนฯ ในครั้งกระนั้น และ
เขาเป็น นักปฏिवัติ คนแรก ที่คิดเอาใจ ออกห่างจาก พวก ปฏिवัติ
ส่วนใหญ่ด้วยกัน พระยาทรงสุรเดชจึงถูกเนรเทศไปยังประเทศ
อินโดจีน และจบเกมชีวิตลงที่นั่นในที่สุดอีกคนหนึ่ง

การปราบกบฏที่ได้ผ่านไปแล้วนั้น ไม่ได้ทำให้เสถียร
ภาพทางการเมืองของรัฐบาลพระยาพหลฯ ดีขึ้นตามที่เขาคิดว่า
ควรจะดีขึ้น เพราะในที่สุดก็หนีไม่พ้นที่จะต้องอุปสรรคพายุ
ทางการเมืองที่โหมพัดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเสด็จไปทรงรักษาพระเนตรที่สหรัฐ
และเสด็จมาประทับที่อังกฤษ ได้พระราชทานพระราชหัตถ
เลขาสดพระราชสมมติมาเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗
ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำให้ฐานะของรัฐบาลพระยาพหลฯ สั่นคลอน
อย่างหนัก และสั่นคลอนยิ่งขึ้นเมื่อกาลเวลาได้ผ่านพ้นไปถึงปี
๒๔๘๑ ซึ่งเป็นปีที่รัฐบาลพระยาพหลฯ ได้แพ้โหวตในสภา
แม้ว่าจะมีสมาชิกประเภทที่ ๒ อยู่ตั้งครึ่งตั้งค่อนสภาก็ตาม นั่น
คือการที่สมาชิกสภาผู้หนึ่งได้เสนอ ญัตติให้รัฐบาล ทำบประ
มาณกระทรวงกลาโหมโดยละเอียดยิ่งกว่าที่เคยทำอยู่ แต่

รัฐบาลพระยาพหลฯ ได้ ปฏิเสธ ข้อเสนอ อันนี้และจัดการยุบ
สภาชุดนั้นซึ่งอ้างว่า “เป็นสภาชุดที่ช่วงชิงเอาเปรียบโดยไม่
เป็นธรรม” พร้อมกันนั้นพระยาพหลฯ ก็ได้สละตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีไปโดยมอบให้หลวงพิบูลสงคราม (จอมพล ป.
พิบูลสงคราม) รัฐมนตรีกลาโหมดำรงตำแหน่งแทนเพื่อที่เขา
จะอยู่ในฐานะเชษฐบุรุษของประเทศต่อไป ด้วยการพักผ่อน
อย่างเงียบ ๆ จนกระทั่ง จอมพล ป. พ้นตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
ไปแล้ว ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ เขาได้ถูกเรียก
ร้องให้กลับมารับตำแหน่งแม่ทัพใหญ่ต่อจาก จอมพล ป. พิบูล
สงคราม อีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่เขาเป็นอำมาตย์เดินเหินไม่
ได้อยู่ด้วยซ้ำ ภารกิจชิ้นสุดท้ายของพระยาพหลฯ ที่ดำรง
ตำแหน่งแม่ทัพใหญ่คือ คำสั่งฉบับแรกของเขาที่ส่งไปยังทหาร
ทุกกองทัพนในระหว่างความคับขันของบ้านเมือง ซึ่งต้องประ
สพยุทธภัยและเสียงร่ำลือกระฉ่อนว่า จอมพล ป. จะยกทัพมา
ยึดอำนาจคืนจากลพบุรี

ประกาศของแม่ทัพใหญ่

“ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ และตำรวจ ทั้ง
หลาย

ข้าพเจ้าในหน้าที่แม่ทัพใหญ่ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา
ของทหารทั่วไปทั้งสามกองทัพและตำรวจสนาม ขอชี้แจงให้

ไทยน้อย

ท่านทั้งหลาย ทราบวิธี การปฏิบัติ ในระหว่าง ข้าพเจ้าซึ่งเป็นผู้
บังคับบัญชา และท่านซึ่งเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเพื่อได้ร่วม
แรงร่วมใจ กันปฏิบัติ งานตาม หน้าที่ให้ บรรลุผลอัน เป็นประ-
โยชน์ใหญ่ยิ่งสำหรับชาติไทยที่รักของเรา

ท่านทั้งหลายที่เป็นกำลังรบของชาติ มีหน้าที่ป้องกัน
เอกราชและอธิปไตยของชาติด้วยกันทั้งนั้น ท่านเป็นผู้มีเกียรติ
ได้รับความไว้วางใจให้ถือ อาวุธสำหรับ ป้องกัน ประเทศ ชาติ
ฉะนั้น จึงต้องถือวินัยโดยเคร่งครัด คือเชื่อฟังคำสั่งผู้บังคับ
บัญชาของท่านที่ชอบด้วยกฎหมาย

เวลานี้เหตุการณ์บ้านเมืองกำลังเข้าที่คับขันมากเฉพาะ
อย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวแก่ราชการทหาร หากไม่รีบปรับปรุง
แก้ไขให้เรียบร้อยทันทั่วทั้งที จะเป็นภัยใหญ่ยิ่งแก่ประเทศชาติ
ฉะนั้น จึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยุบเลิก
ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และรองผู้บัญชาการทหารสูง
สุดเสีย และแต่งตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นแม่ทัพใหญ่ มีอำนาจสิทธิ
ขาดบังคับบัญชาแม่ทัพบก แม่ทัพเรือ และแม่ทัพอากาศ ทั้ง
นี้ เพื่อให้ เป็น การถูกต้องตาม บทบัญญัติ แห่งกฎอัย การศึก
และในโอกาสเดียวกันได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ พล

โทชิต มั่นศิลป์ สนิทโยธารักษ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นรองแม่ทัพใหญ่อีกด้วย

การกลับเข้ารับหน้าที่สำคัญในทางทหารอีกในยามคับขันเช่นนี้ ข้าพเจ้าย่อมทราบอยู่ว่าเป็นการเข้าแบกภาระอันหนัก ซึ่งต้องการความเสียสละส่วนตัวมิใช่น้อย แต่ข้าพเจ้าได้เคยเสียสละให้แก่ชาติมาแล้ว แม้จะต้องเสียสละต่อไปอีกก็ไม่รู้สึกท้อถอย ข้อสำคัญอย่าให้ท่านทั้งหลายเข้าใจผิด นึกคิดไปในทางอกุศล ซึ่งจะเป็นผลร้ายต่อชาติบ้านเมือง และก่อนที่ท่านจะวินิจฉัยการกระทำของข้าพเจ้า ขอได้ระลึกถึงเกียรติประวัติของข้าพเจ้าก่อน ข้าพเจ้าได้เคยแสดงความซื่อตรงต่อแผ่นดินและมั่นคงอยู่ในความรักชาติมาแล้วอย่างไรร่วมเป็นปีที่ทราบกันอยู่ ที่ข้าพเจ้าเข้าปฏิบัติราชการในครั้งนี้ จึงไม่มีเรื่องส่วนตัวเข้าเคลือบแฝง ไม่ได้เห็นอะไรอื่นดียิ่งไปกว่าความเป็นเอกราช และสวัสดิภาพของชาติไทย และชาติไทยอย่างเดี่ยวเมื่อท่านได้ทำความเข้าใจเสียก่อนเช่นนี้แล้ว จึงจะสามารถวินิจฉัยเรื่องที่ไต่ถามได้ฟังเกี่ยวแก่ตัวข้าพเจ้าให้ถูกต้องได้ และข้าพเจ้าอาจกล่าวได้ว่า พลโทชิต มั่นศิลป์ สนิทโยธารักษ์ ซึ่งเข้ารับตำแหน่งรองจากข้าพเจ้า ก็มีความนึกคิดในทำนองเดียวกัน

ในโอกาสที่มีการเปลี่ยนระเบียบการบังคับบัญชาทหาร
เป็นการใหญ่ในคราวนี้ ทางราชการมีความจำเป็นที่จะต้อง
ป้องกันเหตุร้ายต่าง ๆ อันอาจมีขึ้น เพื่อรักษาความปลอดภัย
ของประเทศทั้งภายในและภายนอก เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าใน
หน้าที่แม่ทัพใหญ่ จึงสั่งให้ทหารในกองทัพบก กองทัพเรือ
กองทัพอากาศ ตลอดจนตำรวจสนามปฏิบัติตามดังต่อไปนี้

๑. จงเชื่อคำของข้าพเจ้า อย่าเชื่อคำยุยงปลุกปั่นของ
บุคคลใด ๆ ที่จะทำให้เกิดเป็นภัยต่อประเทศชาติ

๒. จงรักษาวินัยให้เคร่งครัด เชื่อและปฏิบัติตามคำสั่ง
ของผู้ที่ได้รับแต่งตั้ง ให้เป็นผู้บังคับบัญชาของท่านโดยถูกต้อง
ตามกฎหมาย

๓. อย่าก่อให้เกิดความไม่สงบใด ๆ ทั้งสิ้น

๔. ห้ามมิให้เคลื่อนย้ายกำลังเพื่อเตรียมการต่อสู้ หรือ
กระทำการต่อสู้ภายในราชอาณาจักร เว้นไว้แต่จะมีหลักฐาน
แน่นอนว่า เป็นคำสั่งของข้าพเจ้าหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้
สั่งการแทนข้าพเจ้า

ในที่สุดขอเตือนว่า เวลานั้นเป็นยามสงครามและประ
ภาสใช้กฎอัยการศึก การฝ่าฝืนคำสั่งของข้าพเจ้าหรือผู้บังคับ
บัญชา ที่สั่งการแทนข้าพเจ้าย่อมมีโทษอย่างหนักตามกฎหมาย
และการใช้กำลังปฏิบัติการใด ๆ เป็นปรปักษ์ต่อรัฐบาล อาจ

มีโทษหนักที่สุดในฐานเป็นขบถจึงขอให้ทหารและตำรวจสนาม
ทุกคนจงนึกถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นใหญ่ อย่านึกถึงประ-
โยชน์ส่วนตัวของตนเองหรือของบุคคลอื่นใด จงช่วยกันรักษา
เอกราชและอธิปไตยของชาติไว้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๗

พลเอก พจน์ พหลโยธิน

แม่ทัพใหญ่”

พระยาพหลฯ ได้สิ้นชีวิตด้วยโรคอัมพาต เนื่องจาก
เส้นโลหิตในสมองแตกเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์
๒๔๙๐ เมื่ออายุครบ ๖๐ ปี นั่นคือวาระสุดท้ายของนายกรัฐ-
มนตรีคนที่ ๒ หัวหน้าคณะปฏิวัติระบอบราชาธิปไตยของ
ประเทศไทย ซึ่งถือคติ “ชาติเสือต้องไวลาย ชาติชายต้อง
ไวช่อ”...

๓

**จอมพล ป.
พิบูลสงคราม**

ไทยน้อย

คุณความดีอันประจักษ์ชัดแจ้งของเขาควรแก่ฐานันดรศักดิ์
แห่งจอมพล จึงมีประกาศแต่งตั้งให้เขาเป็นจอมพล ซึ่ง
นับว่าเป็นครั้งแรกในสมัยประชาธิปไตย ที่ประเทศไทยได้
มีจอมพลขึ้นมาเป็นคนแรก และได้กลายเป็น “จอมทหาร”
ผู้ยิ่งใหญ่

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ผู้นำ-ผู้เผด็จการ

ในขณะที่รถคันเดอร์เบิร์ตคันหนึ่งควบ
อย่างสุดชีวิตไปตามถนนสายสุขุมวิท
เมื่อตึกสงัดของคืนวันที่ ๑๖ กันยายน
๒๕๐๐ นั้นทำให้ตำรวจที่เฝ้าอยู่ตาม
บ่อนยามต่างๆ มองตาก้าง ไม่มีใคร

จะเข้าใจไปถึงว่า โซเฟอร์คันทันนั้นเป็นคนสำคัญที่สุดของเมือง
ไทย ซึ่งกำลังหนีภัยของการรัฐประหาร โดยที่ชะตากรรมขณะ
นั้นของเจ้าตัวโซเฟอร์เองก็ไม่อาจทราบได้ว่า ถ้าคณะกรรมการ
รัฐประหารทางกรุงเทพฯ ส่งกำลังออกติดตามและกวาดจับได้
ทันแล้วชีวิตเขาจะสิ้นสุดลงหรือไม่ในคืนนั้น มันเป็นอนาคต
ทางการเมืองที่ไม่มีอะไรแน่นอนเลย เมื่อมันยังหมายถึงการ
ช่วงชิงและการได้เปรียบทางกลไกทางการเมือง และเขาก็ดู

เหมือนจะรู้ตัวอยู่แล้วว่า ภัยนั้นจะต้องเกิดแก่เขา และทำลาย
บัลลังก์อันยิ่งยงที่เขา สถาปนาลงเหนือคฤหาสน์เสริมมั่งคั่งศิลา
อันจำต้องพินาศลงอย่างยับเยิน ถ้าตำรวจตามบ่อมยามเหล่านี้นั้น
รู้ว่าไซเฟอร์ผู้นั้นคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐ
มนตรีคนที่ ๓ ของประเทศไทยก็คงจะตกอกตกใจไม่น้อยทีเดียว
เพราะใบหน้าเขาเต็มไปด้วยความวิตกกังวล นายตำรวจ และ
นายทหารคนสนิท ที่ติดตามเขามาจากท่าเนียบ กระชับปืนกล
ยิงเร็วเม็ดเสี้ยนแน่น ถ้าอะไรที่มีความหมายถึงชีวิตของเจ้านาย
ของเขาจะสิ้นสุดลง อะไรนั้นก็จะต้องจบลงด้วยเม็ดเสี้ยน
กระบอบนั้น, ในทันที

ความผาสุกในทำเนียบรัฐบาลอันยิ่งใหญ่ซึ่งพิทักษ์ด้วย
จอมอัครวิณเฝ้า ศรียานนท์ ที่เริ่มดำเนินมาตั้งแต่การรัฐประหาร
ขับไล่รัฐบาล พล.ร.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นเวลาถึง ๘
ปีเต็มที่เขาอยู่ในบัลลังก์อันโอ่อ่า ไม่คิดไปถึงการดำรงตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีของเขาในระยะแรกตั้งแต่ปี ๒๑ ถึง ๒๗ จึงนับ
ว่าเป็น ระยะเวลาที่เขาครองตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี นานกว่า
ใครๆ ทั้งหมด คือรวมเวลาถึง ๑๕ ปี เต็มไปด้วยชีวิตอันยก
ย่อน ประวัติอันพิลึกพิลั่นในทางการเมืองซึ่งมีรสชาติทั้งเอิก
เกริกเกรี้ยวกราวเผด็จรื้อและภาคภูมิ ถ้าจะพูดกันถึงประวัติ

ประชาธิปไตยเมืองไทยแล้ว ถ้าไม่พูดถึงเขา ประวัติประชาธิปไตยของประเทศไทยฉบับนั้นก็จะไม่สมบูรณ์เลยเป็นอันขาด

ไม่มีใครปฏิเสธว่า จอมพล ป. ได้นำเอาระบอบเผด็จการในรูปประชาธิปไตยมาใช้ในเมืองไทยเป็นคนแรก เขามีแผนการขยายจักรวรรดิแห่งประเทศไทยออกไปอย่างกว้างขวาง จนมีสมุนของเขาบางคนกล่าวว่า เขาสืบสายโลหิตมาจากพระนเรศวร

ในระยะแรกของการสถาปนาตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีของเขา เขาต้องเผชิญกับเหตุการณ์อย่างดุเดือดเพื่อเสริมสร้างบารมีและอิทธิพลทางการเมือง อย่างน้อยที่สุดก็คือการยิงเป้าปรปักษ์ของเขาเสีย ๑๘ คน ในตะแลงแก้งบางขวาง เขานำกองทัพรุกเข้าไปในดินแดนอินโดจีน และเผชิญกับการรบทางเรือที่เกาะช้าง ทำให้อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิต้องถูกสถาปนาขึ้นมาอย่างสง่างาม เพื่อแสดงถึงว่าเขาเป็นผู้นำของนักรบที่ฉกาจ ฉกรรจ์คนหนึ่งของประเทศไทยยุคใหม่ อนุสาวรีย์แห่งนั้นถูกสรรเสริญว่า “ยิ่งแลยิ่งสูง ยิ่งจูงให้เดิน ยิ่งพิศยิ่งเพลิน อนุสาวรีย์ไทย”

ในยุคแรกทีเดียว เขามีนายพล “เกอริง ประยูร ภมรมนตรี” ลูกครึ่งไทย-เยอรมัน เป็นมือขวาที่ปลุกปล้ำกอง

ทัพยวชนตัวเล็กๆ ขึ้นมา เพื่อให้มีเลือดเนื้อเป็นทหารในกอง
ทัพตั้งแต่วัยเด็ก และวันใดคืนใดขณะที่เขาอยู่ในทำเนียบนั้น
นายพลประยูร จะออกมาชี้มาชาวตรวจพลสวนสนามของเหล่า
ยวชนอยู่ที่สนามหลวง และแสดงการยิงปืนกลและยึดพื้นที่ให้
ประชาชนชม

เขาได้รับการยกย่ำยทั่ว ไปทุกหนทุกแห่ง ในเมืองไทย
ระหว่างสงคราม ที่เขายกรงขาวยอมแพ้แก่กองทัพญี่ปุ่นว่า เชื่อ
ผู้นำชาติพันธุ์ ชีวิตในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของเขาครั้งนั้น
ต้องประสพภัยพิบัติทั้งสงครามความอดยากแร้นแค้น และอุทก-
ภัย แต่เขาก็ไม่ย่อหย่อนที่ต้องการจะเป็น “ผู้นำ” ของชาติ
ไทยตลอดไปและให้ตลอดรอดฝั่ง โรงภาพยนตร์ทุกแห่งต้อง
ฉายภาพเต็มยศของเขาก่อนที่จะฉายภาพยนตร์เพื่อให้ผู้ดูภาพยนตร์
ลุกขึ้นกระทำความเคารวะในฐานะเป็นผู้นำของชาติ ที่ทุกคน
จะต้องเดินตามและทำตามโดยปราศจากข้อโต้แย้ง

อวสานต์ของตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรกของเขา
สิ้นสุดลงด้วยแผนอันเยือกเย็นของ“ท่าช้าง” นายปรีดี พนมยงค์
ระหว่างเป็นผู้สำเร็จ ราชการ ในยุค สงคราม เขาจึงต้องลุกจาก
เก้าอี้ ให้นายควง อภัยวงศ์ นั่งแทนแม้จะไม่สู้เต็มใจนัก และ
ไปนอนสงบอยู่ที่ลาลูกกา ก่อนที่จะต้องตกเป็นอาชญากร

สงคราม แต่เขาก็ได้รับอิสรภาพหลังจากถูกคุมขังอยู่ชั่วระยะ
หนึ่ง

ในระยะที่สองของการ ดำรง ตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี
เขาก็เริ่มมีชีวิตอีกที และเกรียงไกรไปด้วยความห้าวหาญ
ของ จอมอัสวินเผ่า ศรียานนท์ ที่เป็นลูกมือในการสถาปนา
รัฐตำรวจที่มีมาตรการทางการเมืองเกิดขึ้นหลายศพ จนกระ
ทั้งอำนาจอันเกรียงไกรของเขาต้องสิ้นสุดลง เมื่อเขาควบรัน
เตอร์เบิร์ตออกจากทำเนียบในตอนกลางดึกสงัดของคืนวันที่๑๖
กันยายน ๒๕๐๐ ขณะที่ขบวนรถ ยี.เอ็ม.ซี. บรรทุกทหาร
เพียบแปรวิ่งพล่านไปทั่วกรุง หน่วยยานเกราะ ป.ต.อ. เอ็ม๑๖
ปืนกล ๒๐ ม.ม. ซึ่งใช้ยิงด้วยไฟฟ้า รถถัง ยู.เอส.เอ็น. ยาน
เกราะเสือโคร่งญี่ปุ่นหน่วยมอเตอร์ไซด์และ ปืนกลหนักยา ตรา
มาอย่างฉับพลันเพื่อควบคุมจุดยุทธศาสตร์ต่างๆ ที่สถานการณ์
ไม่พึงน่าไว้วางใจตรงจุดนั้น ดูเหมือนฝ่ายก่อการรัฐประหาร
ล้มล้างรัฐบาลจอมพลแปลกในกลางดึกวันนั้น จะหนักใจเหมือน
กันว่า มันจะเป็นการต่อต้านกับกำลังพลที่ฝึกก่อนเกรียงไกร
เหมือนกันของ จอมอัสวินเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งมีพลังพร้อมที่
จะต่อต้านด้วยกำลังรบทุกอย่างเหมือนกันตั้งแต่หน่วยปืนกลเบา
จนถึงรถรบ และเครื่องบิน ประชาชนส่วนใหญ่ที่หลบไหล

ไม่รู้ว่าจะอ่านาทั้งหลาย แห่ของพรรคเสรีมนังคศิลาและของเข
ที่ครองเมืองมา ๘ กว่าปี ได้จบเกมลงแล้วอย่างละมุนละไมและ
ไม่มีการต่อต้านใดๆ อย่างที่คาดคิดไว้เลยว่า เสือสองตัว คือ
สฤษดิ์และเผ่าจะต้อง ทำหักกันอย่างวินาศสักวันหนึ่ง

ขณะที่เขาควมธันเดอร์เบิร์ดผ่านย่านตลาด และร้าน
รวงตามเส้นทางสายสุขุมวิท หูของเขาดูเหมือนจะได้ยินเสียง
แว่ว ๆ จากวิทยุกระจายเสียงที่ยังเปิดรับข่าวทาง กรุงเทพฯ
อยู่ว่า

“การรัฐประหารซึ่งกระทำขึ้นโดย จอมพล สฤษดิ์
ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะทหารนั้น คณะทหารได้ยึดอำนาจ
รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไว้เรียบร้อยแล้วแต่เมื่อเวลา
๒๓.๓๐ น. คือนั้น”

เขารีบควมธันเดอร์เบิร์ดให้เร็วยิ่งขึ้น เพื่อที่จะให้พ้น
ออกไปจากแผ่นดินไทยโดยเร็วที่สุด นั่นคือหมายถึงวิธีเดียวที่
เขาจะรักษาชีวิตไว้

เขาหันไปบอกคนสนิทว่า

“เราจะไปตัดหีบเสียก่อน”

แน่ละ ทุกคนในขบวนการลี้ภัยจากรัฐประหารซึ่งใคร
จะไปรู้ว่าจอมพลแปลก นายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นบุคคลหมาย

เลข ๑ ที่คณะกรรมการตัวนี้ ถ้าเขาสันนิษฐานภาพเมื่อใด เขาจะต้องเผชิญชะตากรรมอย่างใดบ้างนั้น ไม่มีใครตอบได้ บุคคลทุกคน ในรันเดอร์เบิร์ตอดที่จะระบายความหนักใจอยู่ไม่ ใช้น้อย แต่ทุกคนยอมสละชีวิตให้แก่จอมพลแปลกแล้ว มิตร แท้ย่อมจะมีคุณค่าเมื่อยามตกทุกข์ได้ยากเท่านั้น

ก่อนจะออกนอกเมือง เขาเลี้ยวรถเข้าไปในคฤหาสน์ หลังหนึ่ง ซึ่งเป็นลูกเขย เพื่อนำเงินจำนวนหนึ่งติดไปด้วย แล้วจอมพลแปลกก็เร่งรันเดอร์เบิร์ตของเขาเร่งขึ้น ถ้าหาก พันสมุทรปรากฏออกไป และผ่านสะพานเทพหัสดินทร์ที่ข้าม แม่น้ำบางปะกงไปแล้ว นั้นย่อมเป็นชัยชนะในอิสรภาพของเขา บ่อย ๆ ครั้งที่เขาหวาดผวาว่าเจ้ารถบรรทุกคันใหญ่ที่พุ่ง ปราดตามติดออกไปนั้น มันเป็นรถอะไร จอมพลไม่รู้วารถ บรรทุกทหารที่เต็มไปด้วยเครื่องหลัง และทุกคนที่กุมอาวุธที่ บรรจุกระสุนแน่นเปรี๊ยะในแม็กกาซีนนั้นมีความมุ่งหมายอะไร ที่เกี่ยวกับตัวเขาหรือไม่

ร.อ. จำเนียร ซึ่งนั่งอยู่ในตอนหลัง กระชับแม็กกาซีน กระบอบเดียวที่ถืออยู่ในมือให้แน่นเข้าไปอีก ชีวิตของคนทั้ง ๕ ฝากไว้ที่แม็กกาซีนกระบอบนั้นเท่านั้น และเมื่อเขาผ่านสมุทร ปรากฏและบางปะกงไปแล้ว เวลาที่ไล่หลังเขาเข้ามาเป็นลำดับ ทำ

ให้ธันเดอร์เบิร์ดสีงาช้างบรรลุถึง สะพานเทพหัสดินทร์ ซึ่งข้าม
แม่น้ำบางปะกงภายในกำหนดเวลา ทุกคนดูเหมือนจะพากัน
ถอนใจด้วยความโล่งอกและยิ้มอย่างขอบคุณพระผู้เป็นเจ้าเบื้อง
บน เมื่อยานคู่ชีพของจอมพลแปลกผ่านสะพานเทพหัสดินทร์
ไปถึงฝั่งโน้นโดยสวัสดิภาพ ก็พอดีกับ สะพานเทพหัสดินทร์
แยกออกจากกันพอดี

เลยเที่ยงคืนไปแล้ว ฝนเจ้ากรรมก็กระหน่ำทิ้งคืน
เหมือนพระพิรุณจะสั่งฟ้า ส่งความอาลัยอาวรณ์ให้แก่เจ้าของ
รถธันเดอร์เบิร์ดคันนั้นเสียจริงเจียว ในขณะที่จิตใจของเขาครุ่น
คิดและวางแผนการ ตามหลักการของเสนาธิการของแผนการ
ที่ผุดขึ้นกระตั้นหัน เขาจะแวะสัต์หีบเพื่อพบกับ พล.ร.จ. ประ-
สงค์ พิบูลสงคราม ลูกชายคนโตของเขา ซึ่งเป็นผู้บังคับ
บัญชากองพันนาวิกโยธินที่นั่น และถ้าแผนการนั้นไม่เปลี่ยน
แปลง เขาก็มุ่งสู่ตราด.....มิตรร่วมตายของเขาทุกคนไม่มีใคร
คัดค้าน เขาจึงเป็นผู้นำที่เด็ดขาดในกรู๊ปการเดินทางทั้งหมด

แผนสู่เมืองตราดของจอมพลแปลก ไม่เปลี่ยน
แปลง.....

ธันเดอร์เบิร์ดคันนั้นเหมือนจะรู้ใจเจ้าของ ซึ่งเคยรับ

ใช้อย่างเชื่องช้า และด้วยเกียรติยศอันกำจกรำจายมาช้านานใน
กรุงเทพฯ บัดนี้มันจะต้องพุ่งปราดเพื่อให้ทันกาลเวลา เพราะ
ฉะนั้นเพียง ๗ น. เศษ ๆ เท่านั้น ธันเดอร์เบิร์ดคันนั้นก็มาถึง
แหลมงอบ จังหวัดตราดอย่างเรียบง่ายไม่มีใครได้หลบนอน
ทุกคนอดทน และรู้อิฐชาติของการหนีหนีจากความตาย หรือ
หนีจากการถูกเหยียดหยามเกียรติยศนั้น ไม่มีใครตอบได้

อย่าลืมว่า การเมืองเป็นเรื่องที่ไว้น้ำใจกันไม่ได้
ไม่มีความซื่อสัตย์ความรักความเอ็นดูและความปรานีอยู่ในธาตุ
แท้ของนักการเมือง ก็ที่จอมพลสฤษดิ์ตะโกนโหวก ๆ ว่า ไม่
ยอมวัตรอยทำท่านจอมพล ป. นั้นมีใครบ้างที่จะเป็นประกันว่า
ถ้าเขาจะกลับใจเข้าหาจอมพลสฤษดิ์ ๆ จะไม่ฆ่าเขาเสีย.....

เป็นอันว่า เขาจะต้องไปตายเอาดาบหน้าอย่างแน่นอน
ฝนยังตกกระหน่ำไม่ขาดสาย เมื่อธันเดอร์เบิร์ดดับเครื่อง
สนิทแล้ว ตลาดเล็ก ๆ ที่แหลมงอบมีร้านขายอยู่สองสามร้าน
ก็มีโอกาสต้อนรับจอมพลผู้ยิ่งใหญ่ของประเทศไทยซึ่งลี้ภัยการ
เมืองมาถึงที่นั่น เขาจะอยู่ที่นั่นซักช้าได้กระไรเสี่ยงวิทยุยังดัง
อยู่โหวก ๆ ลั่นตลาด “ให้จอมพลแปลกพิบูลสงครามไปรายงาน
ตัว” เพื่อปรับความเข้าใจกับกองบัญชาการรัฐประหาร

มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งมากลุ่มมอมดมดูเขา ส่วนใหญ่เป็น

ชาวประมง เพราะเหตุที่ คงจะ เห็นว่าเขาเป็น บุคคล สำคัญ
เพราะ พ.ต.อ. ชุมพล อยู่ในเครื่องแบบตำรวจ และ ร.อ. จำเนียร
นอกจากจะแต่งตัวทหารแล้วยังถือปืนแมดเส้นอาร์กขาเขาอย่าง
ใกล้ชิด

จอมพลแปลกอยู่ในชุดปาล์มบีชสีเทา หมวกปีกขาว
หยาดน้ำฝนสาดกระเซ็นอยู่รอบๆ เขาซื้อเสื้อกันฝนจากร้าน
เล็ก ๆ ในตลาดได้ตัวหนึ่ง เพื่อกันฝนและความหนาวเย็นที่ซักร
เย็นยะเยือกเข้าไปถึงหัวใจ

ที่ตลาดนี้เองเขามีโชคที่ได้พบกับ ส.ท. ประมวล
คำมลิ อดีตนายสิบกรมรถรบ ซึ่งไปมีอาชีพเป็นพ่อค้าอยู่ที่
นั่น และได้เคยมีโอกาสนิทรรศชชอบกับนายฉาย วิโรจน์ศิริ
น้องเขยมาตามละเอียด ภรรยาของจอมพลมาก่อน เมื่อเห็นท่า
ทางที่มาผิดปกติและไม่สู้จะอยู่ในลักษณะของผู้มีบุญนัก ประ
กอบกับได้ยินข่าวการยึดอำนาจทางกรุงเทพฯ จากวิญญูกระจาย
เสียงด้วยก็รีบเข้าไปแสดงความเคารพนบไหว้ นายฉายแจ้งว่า
เป็นการมาในยามฉุกเฉิน ซึ่งแม้จะอยู่ในฐานะนายกรัฐมนตรี
ก็ต้องหนีจากประเทศไทยโดยด่วน ขึ้นอยู่ชักช้าทหารจะจับ
เอาตัวไป และท่านอาจจะถูกฆ่าตายก็ได้ เลขาธิการนายกรัฐมนตรี
ฝ่ายบริหารบอกกล่าวแก่นายสิบโทว่า ให้ช่วยจัดหาพา-

หนะเพื่อเดินทางไปเกาะช้าง และมุ่งหน้าออกนอกพรมแดน
ไทยไปหลบอยู่ที่เขมรโดยด่วน เพื่อสดับรับฟังสถานการณ์
เสียชั่วคราวก่อน

ส.ท. ประมวลให้ความเห็นว่า การที่จะหาหนทางไป
นอกประเทศตามแนวทางของนายฉายนัน อาจจะยุ่งมากและ
ไม่ทันกาล เขาเสนอความเห็นว่ ถ้าท่านจอมพลประสงค์
ที่จะหลบภัยอยู่ในเมืองตราดนั้นละก็ ก็พอจะมีช่องทางจัดหาที่
ทางให้หลบหนีได้อย่างเหมาะสมทีเดียว

จอมพลแปลก ซึ่งหลบเข้าไปดงมะพร้าวในขณะที่ฝน
ยังตกอยู่ปรอย ๆ เขาสวมเสื้อฝนตัวที่ซื้อมาเมื่อครู่แต่ภายในนั้น
บินเม็ดเส้นกระบอกที่ ร.อ. จำเริญถือมาตลอดเวลาจากกรุง-
เทพฯ นั้น บัดนี้เขาเป็นผู้ถือเสียเองอย่างกระชับแน่น จาก
ดวงตาของเขา แสดงว่าเขาระแวงระวังภัยอย่างเต็มที่ ถ้าหาก
ใครพรวดพราดเข้าไปจะจับและก้เม็ดเส้นกระบอกนั้นโดยฝีมือ
ของเขาเอง ก็คงจะลั่นกระสุนออกมาอย่างพรูพรายทีเดียว เมื่อ
เขาได้ยินการสนทนาโต้ตอบระหว่างนายฉายกับสิบโทประมวล
ถึงแผนการหนีของเขาจากเมืองไทย เขาก็ปราดออกมาบอกว่า
ต้องการให้เป็นไปตามแผนเดิม เพราะถ้าขึ้นอยู่จะเกิดความ
ยุ่งยากขึ้น ซึ่งเขาไม่ปรารถนาจะให้เห็นความยุ่งยากนั้น สิบโท

ประมวลคงจะเห็นใจจอมพลที่กำลังชะตาตกต่ำอยู่อย่างยิ่ง เขา
คงจะมีความคิดความเห็นเหมือนกับใคร ๆ ทั่วไปว่า ไม่น่าเชื่อ
ว่า ประกายแสงจากคราจอมพลจะดับศูนย์สิ้นแสงลงอย่างรวดเร็ว
เร็วถึงเพียงนี้

เมื่อเป็นอันว่า จะต้องเดินทางไปตามแผนการของ
จอมพลไม่เปลี่ยนแปลงแล้ว ส.ท. ประมวลก็จัดการว่าจ้างเรือ
ยนต์ลำเล็ก ๆ ของพวกชาวประมงแถบนั้นได้ในราคา ๓๐๐ บาท
โดยกำหนดให้มุ่งไปที่เกาะช้างเป็นจุดแรกก่อนที่จะลงเรือลำนี้
ออกไปสู่ทะเลลึก นายฉายได้ยื้อนเข้าไปในตลาดจัดการซื้อ
ข้าวผัด กระทิกนําร้อนซึ่งชงโอวัลตินใส่ไปเต็มปรี กระทิกนํ้า
แข็งรวมทั้งโซดา หิ้วกันพระรุ้งพระรังไปลงเรือมุ่งไปยังเกาะช้าง
ส่วนพลตรีบุลศักดิ์ ท่านจอมพลให้กลับกรุงเทพฯ พร้อมกับ
รถยนตร์เบร็ด ในระหว่างการเดินทางอยู่ในท้องทะเลนั้น
คณะลี้ภัยคณะนี้ต้องเปลี่ยนเรือใหม่อีกลำหนึ่ง เพื่อเดินทางต่อ
ไปจนถึงคลองใหญ่สุดชายแดนไทยต่อกับเขตแดนของเขมร

เป็นที่น่าสังเกตว่า ท่านจอมพลคงจะมีสีหน้าออกจะ
เศร้าสร้อยบ้าง และอาหารมื้อเช้าคือข้าวผัดนั้นเอง กว่าจะตก
เข้าไปบ้ายมากแล้ว แม้กระนั้นก็ยังกินข้าวผัดเข้าไปได้เพียง
ช้อนเดียวเท่านั้น มันคงจะตันตันเสียเหลือกำลัง

ในระหว่างการเดินทางซึ่งใกล้จุดหมาย ปลอดภัยเข้าไป
ทุกขณะนั้น จอมพลได้ปรารภกับคณะผู้ติดตามและแกสปีโท
ประมวลว่า เขาไม่พยายามที่จะก่อความยุ่งเหยิงให้แก่การก่อ
การรัฐประหารครั้งนี้ เพราะฉะนั้น จึงตเว้นไปแวะพบกับ
พล. ร.จ. ประสงค์ พิบูลสงคราม ผู้บัญชาการนาวิกโยธินที่
นั้น ซึ่งเป็นลูกชายของเขาเอง เพราะมันอาจจะก่อให้เกิดการ
รบราฆ่าฟันกันเอง เมื่อแพ้แล้วเขาก็ยอมยกธงขาวโดยดุษณี

การเดินทาง โดยเรือยนต์ ลำที่สองถึง ชายแดน กัมพูชา
เมื่อ ๘ น. รุ่งขึ้น (วันที่ ๑๘ ก.ย.) คณะของจอมพลได้ไปแจ้ง
ต่อกองบังคับการทหารแห่งประเทศไทยให้ทราบว่า เป็น
การมาโดยลี้ภัยทางการเมือง ซึ่งก็ได้รับการต้อนรับด้วยดี และ
ทางกองทหารได้รายงานเรื่องนี้ไปยังนครพนมเปญ ซึ่งทาง
รัฐบาลกัมพูชาได้จัดส่งเรือรบมารับ และพระมหากษัตริย์แห่ง
กัมพูชาได้จัดให้อดีตนายกรัฐมนตรีนั่งประเทศไทยพักที่ตำหนัก
ประทับร้อนของพระเจ้าบรมมหาราชวัง ในระยะเวลาที่จำเป็นจะ
ต้องลี้ภัยทางการเมืองอยู่ที่นั่นตลอดเวลา รวมทั้งจัดการส่งทหาร
มาอารักขาความปลอดภัยให้ แผนการของท่านจอมพลได้แก่
การโทรเลขไปถึงมาตามละเอียดยี่เจิ่นว่า เพื่อนัดหมายให้มา
พบกันที่นั่นและจะจับเครื่องบินไปพำนัगत้ออเมริกาต่อไป

เมื่อได้เหลียวหลังไปดูนโยบายและพฤติกรรมของนักการเมืองผู้หนึ่ง ว่ามีอะไรเป็นเบาะมูลฐานที่ทำให้ก้าวขึ้นไปสู่ตำแหน่ง “ผู้นำ—ผู้เผด็จการ” ได้ นั่น เห็นจะมีสัญญาณที่เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่เขาประหารชีวิตประบัตย์เสีย ๑๘ คนในปี ๒๔๘๒

การประหารหมู่ ๑๘ คนในครั้งกระนั้น อาจจะเป็นผลที่หวังไว้อย่างใดสำหรับหลวงพิบูลฯ หรือหลวงอดุลย์ฯ ก็ตาม แต่อย่างน้อยก็ทำให้เกิดความเชื่อมซึม และหวาดกลัวในหมู่ประชาชนพลเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ประบัตย์ทางการเมืองของหลวงพิบูลฯ คือเห็นผลทันตาไม่ว่าจะเป็นคลื่นการเมืองได้นำหรือเหนือน้ำ ก็พลันหยุดนิ่งในจับพลัน จึงเป็นจังหวะอันงดงามที่เขาจะก้าวไปอย่างดุเดือดในยุโรป และชนวนเหตุพิพาทได้อุบัติขึ้นที่พรมแดนประเทศไทยและอินโดจีน

การเรียกร้องดินแดนคืนได้อุบัติขึ้นอย่างอึงคึงในกรุงเทพฯ นักเรียนและนักศึกษาในมหาวิทยาลัยใหญ่ๆ ได้รับการกระตุ้นให้เดินขบวนยกป้ายแห่แหนเพื่อไปพบกับหลวงพิบูลฯ ในฐานะรัฐมนตรีกลาโหม เพื่อจะให้เป็นผู้นำในการถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระแก้วมรกต ต่อวิญญูณบรรพบุรุษของชาติไทย และต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่จะจัดการเรียก ร้องเอาดินแดนที่เสียไปให้แก่ฝรั่งเศสเมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ นั้นกลับคืนมาให้จงได้

พวกนักเรียนมหาวิทยาลัยเหล่านี้ ได้แห่แหนบ้ายใหญ่
โตมาพบเขาที่หน้ากระทรวงกลาโหม เชื่อเชิญเขาให้ออกมา
กล่าวสุนทรพจน์ ให้ความมั่นใจว่าจะดำเนินการในเรื่องนี้โดย
ฉับพลัน เรื่องนี้นักวิจารณ์ทั่วไปให้ความเห็นว่า เมื่อเขาล้าง
ปรบักซ์ในทางการเมืองสิ้นลง จนราบเป็นหน้ากลองแล้ว ก็
ย่อมเป็นการแผ้วถางทางที่เขา จะก้าวต่อไป ในเรื่อง วิเทโศบาย
นอกประเทศ เพราะการที่จะได้อาณาจักรดั้งเดิมกลับมาผนวก
กับแผ่นดินไทยนั้น จะทำให้เขาแสดงถึงฝีมือลายมืออันประ-
ชาชนจักได้ประจักษ์ชัดแจ้งว่า เขาเป็นคนมีความจงรักภักดี
ต่อชาติเป็นอย่างยิ่ง เขาเป็นคนที่มีความเสียสละอย่างแท้จริง
และเขาควรเป็นผู้นำโดยสมบูรณ์ ณ โอกาสอันนี้เอง “เกอรัง
คือฉายาของ ประยูร ภมรมนตรี เจ้ากรมยุวชนทหารบก ผู้
นิยมขี่ม้าขาวออกตรวจพลสวนสนามยุวชนเนื่อง ๆ ได้แสดงถึง
ว่าชาติไทยเป็นนักรบกันทุกคน ตั้งแต่เด็กห้าวเท่ากำปั้นเป็น
ลำดับกันขึ้นมา เป็นการยืนยันแก่สายตาของนักสังเกตการณ์
ต่างประเทศว่า ถ้าชาติไทยจะรบก็จะรบกันหมดทั้งชาติทีเดียว

ในที่สุดของการเรียกร้องให้ทวงดินแดน ๔ จังหวัด
กลับคืนมาจากอินโดจีนฝรั่งเศส มีดินแดนที่คืนมาและเปลี่ยน
ชื่อเปลี่ยนเสียงภายหลัง คือพิบูลสงครามพระตะบอง จำปาศักดิ์
และล้านช้างนั้น ได้ทำให้บ้านเมืองปั่นป่วนและวุ่นวายอยู่พัก

หนึ่ง ตัวเขาเองคือหลวงพิบูลฯ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้บัญชาการ
ทหารสูงสุด ได้ส่งกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ
เข้ากระทำการรณรงคยังผลให้สูญเสียชีวิตทหารที่ไม่เปิดเผยจน
กระทั่งบัดนี้ ว่ามีจำนวนเท่าใด การสูญเสียชีวิตรบหลวงลำ
ใหญ่ของราชนาวี คือ ร.ล. ธนบุรี ในการรบที่เกาะช้าง ตัวผู้
บังคับการเรือแซนขาขาดตายบนเรือมันเอง และทหารเรือที่
ถูกปืนกลกราดจนนำตายกลางทะเลอีกก็มากมาย

ในขณะที่ฝ่ายเผด็จการกำลังเป็นต่ออยู่ในการสู้รบใน
สมรภูมิยุโรป หนังสือพิมพ์ในค่ายประชาธิปไตยทางยุโรปพา
กันวิจารณ์เมืองไทยว่าเป็นประเทศฉวยโอกาส การเปลี่ยนแปลง
ของประเทศเพื่อนบ้านคือฝรั่งเศสที่คุ้มครองอินโดจีนอยู่ รัฐ
บาลอเมริกันอยู่ในค่ายประชาธิปไตย แม้จะยังไม่ลงมือในการ
สงครามก็ประกาศยึดเรือบินของไทย ๑๐ ลำที่มาถึงฟิลิปปินส์ไว้
ในทันที

ในที่สุดการสงครามระหว่างไทยกับอินโดจีน ซึ่งเรียก
ว่าเป็นเพียงการรบส่วนย่อยตาม พรหมแดน หรือเพียง คดีพิพาท
ดินแดนเพียงเล็กน้อย ก็จบลงเมื่อญี่ปุ่นซึ่งส่งกำลังทหาร
เข้าสู่อินโดจีน แล้วนั้น ได้เสนอตัวเข้ามาเป็นอนุญาโตตุลาการ
ระงับคดีพิพาทนี้ และยินยอมให้ไทยได้รับดินแดน ๔ จังหวัด

ผนวกเข้ามาในราชอาณาจักรไทย นาย ควง อภัยวงศ์ รัฐมนตรีร่วมคณะของหลวงพิบูลฯ ซึ่งมีเชื้อสายเป็นลูกชายคนโตของเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ผู้สำเร็จราชการมณฑลพระตะบองสมัยก่อน ปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้รับแต่งตั้งให้มียศเป็นนายพันตรีพิเศษ และเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนรัฐบาลไทยออกไปรับมอบดินแดนเหล่านั้น มีการสวนสนามฉลองชัยเอิกเกริกเกรียวกราว ธงไตรรงค์ได้เริ่มส่งออกไปโบกสบัดอยู่ในดินแดนเหล่านั้นทั่วไปทุกชนบทและเขตแขวงต่าง ๆ ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนถูกส่งออกไปเป็นข้าหลวงประจำจังหวัด และนายอำเภอ เป็นการยืนยันในอธิปไตยโดยเด็ดขาดของไทยเหนือดินแดนเหล่านั้น ขณะเดียวกันทางกรุงเทพฯ ได้ลงมือสร้างอนุสาวรีย์แห่งชัยชนะที่พญาไท คือ อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิเดิมนั้น อันตระหง่านเจือม ภายใต้เนื้อเพลงที่ร้องกันอีกทีก็กกก้องว่า....ยิ่งแลยิ่งสูง ยิ่งสูงให้เดิน ยิ่งพิศยิ่งเพลิน อนุสาวรีย์ไทย

ปราการ ทางการเมืองภายในประเทศของหลวงพิบูลฯ เจริญเสียงลงไปแล้ว ทั้งไว้แต่คราบน้ำตาของครอบครัวลูกเมียผู้อยู่เบื้องหลัง รวมทั้งปราการอันมากมายสมัยเมื่อปี ๒๔๗๖ ก็ได้ถูกลำเลียงไปไว้ที่ เกาะตารูเตาจาก บางขวาง แล้วจมนหมดสิ้น

ไม่มีอะไรที่ตำรวจของหลวงอดุลย์ฯ จะไม่รู้ว่ามีใครแอบแฝง
อยู่ใต้ดินยังกระทำตนเป็นปฎิบัติอยู่อีก

ณ บัดนั้นชื่อเสียงของหลวงพิบูลฯ ก็พลุ่งรุ่งโรจน์ขึ้น
อย่างฉับพลัน สภากลาโหมได้ประชุมเสนอขอเลื่อนยศจากนาย
พลตรีให้ เป็นนาย พลเอก ในทันที ในฐานะเป็น บำเหน็จความ
ชอบที่เขาสามารถนำเอาดินแดน ที่ชาติไทยได้สูญเสียไปแต่ใน
สมัยนั้นกลับคืนมาผนวกให้แก่มาตุภูมิได้สำเร็จ แต่เมื่อเรื่อง
ราวขึ้นไปถึงคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ประชุมกัน
เห็นว่า คุณความดีอันประจักษ์ชัดแจ้งของเขาควรแก่ฐานันดร
ศักดิ์แห่งจอมพล จึงมีประกาศแต่งตั้งให้เขาเป็นจอมพล ซึ่ง
นับว่าเป็นครั้งแรกในสมัยประชาธิปไตย ที่ประเทศไทยได้มี
จอมพลขึ้นมาเป็นคนแรกและได้กลายเป็น “จอมทหาร” ผู้ยิ่งใหญ่
เพราะเขาเป็นทั้งจอมพลบก จอมพลเรือ และจอมพล
อากาศด้วยในขณะเดียวกัน

ภายหลังจากที่เขาได้รับยศเป็นจอมพลทั้งสาม กองทัพ
แล้ว เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐมนตรีว่าการกลาโหมเป็นผู้
บัญชาการทหารบก และมีทั้งผู้บัญชาการทหารเรือ และผู้
บัญชาการทหารอากาศ ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีร่วม
คณะอยู่ด้วย จึงทำให้ภายในทำเนียบรัฐบาลซึ่งต่อมาเรียกว่า

“ทำเนียบสามัคคีชัย” เบ่งบานความสำคัญขึ้นในระดับสูงสุด
เมื่ออำนาจที่อยู่ในมือเขามีสูงสุด ไม่ว่าทั้งกำลังพลังทางการเมือง
เมือง ซึ่งแม้จะไม่มีพรรคการเมือง แต่ในรัฐสภา สมาชิก
สภาประเภทที่ ๒ และประเภทที่ ๑ ส่วนใหญ่ก็ยืนหยัดอยู่เบื้อง
หลังเขาเป็นกลุ่มก้อนอันเหนียวแน่น กำลังทางทหารและตำรวจ
นั้น ไม่ต้องสงสัย ในเมื่อผู้บัญชาการทั้งเรือ อากาศ และ
อธิบดีกรมตำรวจอยู่ในฐานะที่จะต้องฟังคำสั่งของเขาอยู่ตลอด
เวลา เป็นอันว่าเขาได้กลายเป็นจอมพลผู้ยิ่งใหญ่แห่งประเทศ
ไทยขึ้นมาและจะมีทั้งกำลังทหารและตำรวจอารักขารายล้อมทำ
เนียบอย่างเข้มแข็ง

ในขณะนั้นเองคำว่า “ผู้นำ” ได้เริ่มมีการใช้ขึ้นมา
อย่างประปราย และมากขึ้นตามลำดับเมื่อหนังสือพิมพ์หลาย
ฉบับได้ยกป้าย “เชื้อผู้นำชาติพันธุ์” ขึ้นเป็นแถว ในทำ
เนียบรัฐบาลได้แต่งตั้งกรรมการขึ้นหลายชุดเพื่อชำระสะสาง
ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ และก่อตั้งธรรมเนียมประเพณี
ใหม่ ๆ ขึ้นภายหลังที่การปฏิวัติสำเร็จในหลักการใหญ่ ๆ มาแล้ว
เช่น เปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นไทยก็ดี และยกเลิกการขึ้น
ปีใหม่จากวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันที่ ๑ มกราคม ตามมาตร
ฐานสากล แม้ว่าจะทำให้ชาติไทยขาดเดือนไปสามเดือนเต็ม

ในปีที่เปลี่ยน คือ เดือน มกราคม กุมภาพันธ์ มีนาคม ของ
ปี ๒๔๘๓ แต่ได้มีการชี้แจงในรายละเอียดว่าควรจะปฏิบัติอย่าง
ใดจึงจะเหมาะสมกับการที่ประเทศไทย จะทำตนให้เทียมบา
เทียมไหล่กับนานาประเทศในยุโรปและอเมริกา

กรรมการชุดต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นเช่น กรรมการพิจารณา
จัดตั้งราชบัณฑิตยสภา โดยประกาศแต่งตั้งราชบัณฑิตขึ้นมาก
มายหลายสิบคน เป็นราชบัณฑิตฝ่ายวิชาการแขนงต่าง ๆ เพื่อ
ที่จะประกาศงานค้นคว้าใหม่ ๆ ออกมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งราช
บัณฑิตฝ่ายอักษรศาสตร์ ได้รับคำสั่งจากเขาให้คิดค้นการปรับ
ปรุงภาษาไทยเป็นการใหญ่ โดยความมุ่งหมายที่จะให้การศึกษา
ภาษาไทย และการใช้ภาษาไทยง่ายเข้า เพื่อให้หนังสือไทย
และ อักษร ศาสตร์ ไทยแพร่หลาย ไปใน หมู่ นักอักษรศาสตร์
ของโลก ชักจูงให้โลกสนใจในภาษาไทยยิ่งขึ้น ราชบัณฑิต
ชุดนี้ได้ตัดทอนตัวหนังสือหนังสือออกเป็นอย่างมาก และ
จัดการประกาศเขียนหนังสือแบบใหม่ขึ้น ตัวหนังสือที่ติดอยู่
ตามสะพานตามถนน ตามวัดวาอาราม และสถานที่ราชการ
ได้รับคำสั่งให้เปลี่ยนเป็นการเขียนแบบใหม่ตามแนวและหลัก
เกณฑ์ที่ราชบัณฑิตยสภาประกาศไว้ ตัวอักษรไทยมากมาย
หลายสิบตัวได้ถูกยกเลิกไป โรงเรียนต่าง ๆ ได้ถูกสั่งให้ปฏิวัติ
การศึกษ้อักษรศาสตร์ไทยโดยด่วน

กรรมการชุดอื่น ๆ ได้รับคำสั่งให้พิจารณาการแต่ง
เนื้อแต่งตัวของประชาชนคนไทยเสียใหม่ให้ได้มาตรฐานสากล
นิยม ทุกคนจะต้องสวมหมวกทรงเท่าทั้งหญิงและชาย ทุกคน
จะต้องใช้เสื้อผ้าที่ไทยทำ

กรรมการ อีกชุดหนึ่ง ได้ถูกกำหนด ให้หาทางให้ตั้งกิจ
การค้าขายเช่นการบริโภค และอุปโภคให้ตกเข้ามาอยู่ในอ้อมมือ
ของไทย ก็วยเดียวไทยได้รับการส่งเสริมให้มีขึ้นแพร่หลายทั่ว
ไปทุกถนนหนทาง คณะรัฐมนตรีและกรรมการชุดต่าง ๆ มัก
จะได้รับการเลี้ยง ก็วยเดียว ไทยภายใน ทำเนียบเนื่อง ๆ มีประ
ภาศให้คนไทย ช่วยกัน เพาะถ่วงอก เพื่อเกษตรกรรม ตาม บ้าน
เรือนได้ประสบผลไพบูลย์ขึ้น และคนไทยจะไม่ต้องซื้อหาถ่วง
อกจากตลาดต่อไป

ในวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ทุกปี ซึ่งเป็นวันเกิดของท่าน
ผู้นำ ได้มี ประกาศ ให้เป็น วันหยุด ราชการ ทั่วประเทศ เพื่อให้
ระดมกำลังแรงกันทำสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ พร้อมกับกฎหมาย
ที่ออกใช้บังคับว่า ประชาชนทุกครัวเรือนจะต้องทำสวนครัว
เลี้ยงสัตว์ และปลูกผัก มิฉะนั้นจะมีโทษ

กฎหมายวัฒนธรรมได้มีขึ้น ใครไม่สวมหมวกจะถูก
ปรับ อย่างน้อยก็สองบาท ทำให้อุตสาหกรรมทำหมวกทั้ง
ไทยน้อย

หญิงและชายของกรมไพบลย์อย่างทันตาเห็น ใครไม่สวมหมวก
จะเข้าสถานที่ราชการทุกแห่งไม่ได้ และใครไม่สวมหมวกจะ
ไปติดต่อกับราชการก็ไม่ได้อย่างเด็ดขาดด้วย

ได้มีประกาศห้าม ประชาชนคนไทย กินหมากอย่างสิ้น
เชิง ต้นหมากและต้นพลูดามเรือกตามสวนตามบ้านตามช่อง
ได้รับคำสั่งให้โค่นทิ้งให้สิ้น

ราชบัณฑิตยสภา ได้ชักชวนให้ ประชาชนคนไทยแต่ง
บทกลอนประกวดกันขนานใหญ่ ทำให้วิจารณ์กันไปว่าคล้าย
สมัยที่วรรณคดีเฟื่องฟูในยุคสมเด็จพระนารายณ์ เพราะทุกวี่ทุก
วันตามสถานีวิทยุต่าง ๆ ได้พากันอ่านวรรณคดียุคเฟื่องฟูซึ่ง
จูงอยู่เป็นประจำ

ในที่สุด ชะตากรรม ก็ได้ ผลักดัน ประเทศไทย ให้เข้าสู่
สงครามโลก โดยกองทัพญี่ปุ่นได้ยาดราเข้ายึดประเทศไทย
เมื่อปี ๒๔๘๔ ทางภาคใต้เกือบทุกจังหวัดได้มีการรบกันอย่าง
สุดความสามารถ ตามคำสั่งของเขาในขณะที่บรรยาการตึง
เครียดว่า ไม่ว่าชาติใดก็ตามถ้าบุกรุก จะได้รับการตอบแทน
อย่างสุดใจขาดดิน แต่ในที่สุดเขาก็ยอมให้กองทัพญี่ปุ่นผ่าน
ไปสู่สิงคโปร์ และพม่าทางเมืองกาญจนบุรี การบำเพ็ญตัว
เป็นผู้นำของเขาสลบซบเขาไปชั่วขณะ แต่แล้วในภายหลังที่มี

การใช้กฎอัยการศึกทั่วประเทศ แล้วระบบ “ผู้นำ” ก็ถูกจัดให้
ทะมัดทะแมงยิ่งขึ้น เพราะตามนโยบายของเขาที่ได้มีการแถลง
ในภายหลังว่า จำเป็นที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้ญี่ปุ่นผ่านไป
ก่อน และจะได้มีการแก้ไขในภายหลังเมื่อโอกาสอำนวย

เมืองไทยภายใต้การ โอบอุ้ม อยู่สองมือ ของเขา ทั้งใน
ฐานะนายกรัฐมนตรี และผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้ประสบอา
การเคราะห์ร้ายจากภัยของลูกกระเบิดของกองทัพอากาศสัมพันธมิตร
ในทันที ทำให้ประชาชนเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ๆ อยู่
แทบทุกครั้งที่มีการโจมตี และในเวลาเดียวกันนั้น กรุงเทพฯ
ธนบุรี และหลายจังหวัดในภาคกลางได้ประสบอุทกภัยอย่าง
รุนแรง ซ้ำติดตตามด้วยโรคระบาดและอื่น ๆ ตลอดจนทุกภิกข
ภัยข้าวยากหมากแพง

ขณะนั้นตามโรงภาพยนตร์ทุกแห่งได้ฉายภาพของท่าน
ผู้นำ และได้มีการลุกขึ้นยืนกระทำความเคารพจากประชาชน
ผู้เข้าดูอย่างเคร่งครัด ทุกเวลา ๘ น. ที่ได้มีการอัญเชิญธงชาติ
ทุกแห่งขึ้นสู่เสา ประชาชนจะยืนเคารพพร้อมเพรียงกัน กล่าว
กันว่านโยบายของเขาปรารถนาจะให้ญี่ปุ่นเห็นว่า ชาติไทยทั้ง
ชาติอันประกอบด้วยชาวไทย ๑๘ ล้านรวมตัวเป็น อันหนึ่งอัน
เดียวกัน ถ้ามีภัยเฉพาะหน้าชาติไทยจะเข้าต่อสู้ภายใต้คำสั่ง
ของผู้นำอย่างเคร่งครัดทีเดียว

ขณะนั้นนายปรีดี พนมยงค์ มิตรของเขา ซึ่งญี่ปุ่น
ไม่ชอบหน้าได้ถูกยกขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และ
กำลังเป็นผู้นำปฏิบัติการใต้ดินเพื่อขับไล่กองทัพญี่ปุ่น อยู่อย่าง
กว้างขวาง ได้ปรึกษากับวงการของสมาชิกรัฐสภาทั่ว ๆ ไป
โดยเฉพาะพวกประเภทที่ ๒ แล้วเห็นว่า หากเขาจะทำหน้าที่
นายกรัฐมนตรีสืบไป ก็จำกัดขวางต่อการปฏิบัติการของเหล่า
เสรีไทยภายใต้การนำของนายปรีดี เพราะฉะนั้นนายปรีดีหรือ
ที่หลวงพิบูล ฯ เรียกว่า “ขรัวท่าช้าง” ก็หยิบยื่นดาบให้แก่
สมาชิกสภาจัดการ โค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูล สงคราม
สำเร็จ เมื่อเขาเสนอร่าง พ.ร.บ. พุทธบูรณมณฑลเข้าสู่สภา โดย
ไม่ยอมรับร่าง พ.ร.บ. นั้น เขาจึงจบเกมตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
โดยคุณี่ จนกระทั่งเสร็จสิ้นสงคราม

เขาถูกจับกุม ในฐานะอาชญากร สงคราม หมายเลข ๑
ของประเทศไทย ถูกนำตัวไปขังไว้ที่เรือนจำลหุโทษอยู่หลาย
เดือน แต่ได้ถูกปล่อยในเวลาต่อมา โดยใช้ชีวิตอันสงบเงียบ
เขียนที่ชอยชิตลม ถนนเพลินจิต

ชะตาเขาดอกอยู่ไม่นานนัก ภายหลังการรัฐประหาร ๙
พ.ย. ๒๔๙๐ เขาก็กลับมาสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเก้าอี้ตัวเก่า
ที่จากไปแล้วเกือบ ๕ ปีอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังที่คณะรัฐประ

หารชุดนั้นได้ทดลองนายควง อภัยวงศ์ ให้นั่งเก้าอี้ตัวนี้อยู่ไม่
ถึง ๕ เดือนก็ “จี” ให้ออกไปเสีย

การรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งหลังได้ก่อให้เกิดปฏิ-
การรุนแรงในทางการเมืองโดยเกิดกบฏขึ้นหลายครั้งหลายหน
เช่น กบฏยึดวังหลวง กบฏเสนาริการ กบฏน้ำท่วม โดย
เฉพาะอย่างยิ่งคือ กบฏแมนฮัตตันที่เขาถูกจับไว้ใน ร.ล. ศรี
อยุธยา และบอมบ์โดยเครื่องบินของกองทัพอากาศ แต่เขาก็
รอดตายมา ในสมัยถูกยิงที่ท้องสนามหลวง ถูกวางยาพิษซ้ำแล้ว
ซ้ำเล่า จนใคร ๆ ยกนิ้วให้เขาว่า เป็นจอมพลหนังเหนียว
อย่างแท้จริง

ภายหลังกบฏแมนฮัตตันผ่านไป เขาจัดการให้มีปฎิวัติ
เจียบทางวิทยุกระจายเสียง เลิกล้มสถาบันวุฒิสภาและสภาผู้
แทน เลิกรัฐธรรมนูญฉบับที่ได้ผ่านสภาร่างรัฐธรรมนูญมา
แล้วเสีย และกลับไปใช้รัฐธรรมนูญฉบับดั้งเดิมเมื่อปี ๒๔๘๕
ซึ่งเป็นการกำจัดเสรีภาพอันฟุ่มเฟือยออกไป

แล้วเมืองไทยภายใต้การนำของเขาก็เข้าสู่สภาพ “รัฐ
ตำรวจ” เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์เมืองไทย ที่ตำรวจ
ไทยเข้มหม้อยิ่งกว่าในยุคใด ๆ และในยุคนี้เองได้มีการฆาต-
กรรมการเมืองเกิดขึ้น นักการเมืองหลายคนได้ล้มหายตาย

จากไปอย่างเงียบ ๆ โดยไม่มีใครสามารถที่จะรอฟันคืนคดีมา
จัดการตามกฎหมายได้

จวบจนกระทั่งการก่อตั้งพรรคเสรีมนังคศิลา ซึ่งนำ
โดยอธิบดีตำรวจของเขา โดยขบวนการของพรรคนี้เองได้ทำ
ให้บัลลังก์เขาล่มลงเป็นวาระที่ ๒ เมื่อการรัฐประหาร ๑๖ ก.ย.
๒๕๐๐ อุบัติขึ้นภายหลังจากที่ทำหน้าที่นายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๒
มาตั้งแต่วันที่ ๘ เมษายน จนถึงวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐
เป็นเวลาเกือบ ๑๐ ปีเต็ม รวมเวลากับที่ทำหน้าที่ในตำแหน่ง
ครั้งแรกเกือบ ๖ ปี จึงเป็นระยะเวลาที่เขาทำหน้าที่นานที่สุด
ยิ่งกว่านายกรัฐมนตรีคนใดของประเทศไทย คือ ๑๕ ปีกว่า ใน
ชั่วระยะเวลาที่ประชาธิปไตยอุบัติขึ้นมาในเมืองไทย ๒๕ ปีเต็ม
และมีอุปบัติการณ์อันมากมายที่เกิดขึ้นในชั่วระยะ ๑๕ ปีกว่าของ
เขามากมายยิ่งกว่าในสมัยของนายกรัฐมนตรีคนไหนเหมือนกัน

จอมพล ป. พิบูลสงคราม สิ้นชีวิตด้วยโรคหัวใจวาย
ในขณะที่มีผู้ปกครองอยู่เคียงข้างแต่เพียงคนเดียวคือ ภริยาของ
เขา ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ที่บ้านพักนครโตเกียว
ภายหลังจากลี้ภัยทางการเมืองไปอยู่ที่นั่นไม่นานนัก และหลัง
จากการสิ้นชีวิตของจอมพลอัครวิเศษ ศรียานนท์ นักการเมือง

คนสนิทคู่ใจของเขาแล้วที่สวิส และอวสานของปรปักษ์คน
สำคัญของเขาคือจอมพลสฤษดิ์ ที่กรุงเทพฯ

ไม่มีอะไรซึ่ง เป็นสิ่งที่เที่ยงแท้แน่นอน ทั้งการ เมือง—
ชีวิต และโชคชะตาของมนุษย์ในภพนี้ มันเป็นเรื่องของโรง
ละครโรงใหญ่ที่ผลัดกันออกมาแสดง แล้วก็เข้าโรงเสมอ
เหมือนกันไปหมดทุกคนเท่านั้นเอง.

๔

ดวง อภัยวงศ์

ไถยน้อย.

“คนไทยเราที่มีเลือดเป็นไทย
แท้ ๆ ในปัจจุบันนี้จะมีสักกี่
เปอร์เซ็นต์ ที่สำคัญอยู่ที่ว่า
เมื่อเป็นไทยแล้ว ขอให้รัก
ไทย ทำเพื่อประโยชน์ของ
ไทย เสียสละเพื่อประเทศไทย
และซื่อสัตย์สุจริต ต่อประเทศ
ไทยก็แล้วกัน”

ควง อภัยวงศ์

โหรหน้าสนามกีฬา

ฉันชื่อว่า “ควง อภัยวงศ์” แล้ว
คนไทยเห็นจะไม่มีกีเปอร์เซนต์ที่ไม่
รู้จัก เพราะนายควงมีอะไรหลายอย่าง
ที่ทำให้ คนเฒ่าคนแก่จนถึง เด็กเล็ก
หัวเท่ากำปั้นรู้จักเขา แม้ว่าจะไม่เคย
เห็นหน้าค่าตาตัวจริงมาตั้งแต่เกิดก็ตาม เรื่องของเรื่องก็เห็น
จะไม่มีอะไรมาก นอกจากเมื่อคราวที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม
เป็นนายกรัฐมนตรี ได้สั่งให้คนไทยแต่งตัวเต็มยศอยู่เสมอ
สวมหมวก สวมเสื้อนอก ผูกเนคไทด์ ใส่ถุงน่องรองเท้าเพื่อ
แสดงว่าเป็นชนชาติเจริญทัดเทียมอารยะประเทศทั้งหลาย โดย
เฉพาะคนไทยแก่ ๆ ทั้งหญิงทั้งชาย ก็ห้ามกินหมากกินพลู
อ้างว่าชอบบ้วนน้ำหมากเปรอะเลอะเทอะ ไปตามถนนหนทาง
และที่สาธารณสถานทั่วไป ทั้ง ๆ ที่รัฐมนตรีคนหนึ่งของ

จอมพล ป. คือ หลวงเสรีเริงฤทธิ์ติดหมวกติดพู่เป็นชีวิตจิตใจ ก็ต้องเลิกกินหมากไปตามคำสั่งเฉพาะเวลาที่อยู่ต่อหน้าต่อตา จอมพล ป.

ผู้หญิงวิ่งเรือตามบ้านนอกคอกนา จอมพล ป. ก็สั่งน้องผ้าถุงและสวมหมวก ไม่งั้นแกลจะเข้าไปในสถานที่ราชการไม่ได้ ติดต่องานกับใครก็ได้ คนแก่ ๆ ตามบ้านนอกคอกนา เมื่อเข้ามาในกรุงจะไปกราบพระแก้วมรกตในวังหลวง ก่อนจะเข้า ต้องไปเช่าผ้าถุงและหมวกกะโล่ซึ่งมีที่ให้เช่าใกล้ ๆ กันนั้น เพื่อสวมและใส่เข้าไปจึงจะเข้าวัดพระแก้วได้

เมื่อนายควงเป็นนายกสืบแทน จอมพล ป. แล้วเขาสั่งเลิกคำสั่งนี้หมดอย่างเกลี้ยงเกลามาก่อนไม่มีอะไรเหลือ ใครจะนุ่งจะห่มอะไร ก็นุ่งห่มได้ตามใจชอบ แม้แต่โสร่งอยากจะนุ่งก็นุ่งได้ ไม่มีใครว่า ที่สำคัญก็คือ การที่นายควงหาเสียงจากข้าราชการได้โดยทั่วไปก็คืออนุญาตให้สวมเสื้อในไปทำงานได้แต่เพียงตัวเดียว ซึ่งเป็นการเซฟมากและแม้แต่ตัวเขาเองก็ทำเช่นนั้น คือสวมเสื้อเชิ้ตแพรบาง ๆ แต่เพียงตัวเดียวไปปฏิบัติหน้าที่ในทำเนียบนายกรัฐมนตรีในฐานะนายกฯ คนแก่คนเฒ่าชาวชนบทชาวบ้านร้านถิ่นพึงพอใจนายควง เพราะหมากพู่เริ่มทะลักออกตลาดอีกครั้งอย่างเสรี ที่สำคัญคือนุ่งผ้าโจ้กระเบนได้อย่างเดิม

คำสั่งของ จอมพล ป. พิบูลสงครามที่ทำได้ในการบริหารราชการรอบแรก นายควงสฤษดิ์ลี้ล้งเกือบหมดสิ้นและสิ่งที่ลี้ล้งไปนั้นเป็นความพอใจของประชาชนส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้น ตัวเขาและพรรคประธาธิบดีจึงเป็นที่นิยมชมชื่นของประชาชน โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ พรรคประธาธิบดีเข้ารับเลือกตั้งทุกครั้งจะได้รับเลือกมาหมดแทบทุกครั้ง อันที่จริงก็เป็นจิตวิทยาง่าย ๆ ของนายควงในเมื่อคนส่วนมากไม่ชอบมาพากลอะไร และการที่จะตามใจไปแล้วไม่ได้กระทบถึงความปลอดภัยของส่วนรวมก็กระทำไป สั้นเล็กไปก็หมดเรื่อง เพราะฉะนั้น ความคิดเห็นในจิตวิทยาเรื่องนี้ของนายควงจึงมีคนอยู่ ๒ ประเภท ที่ประเภทหนึ่งเป็นส่วนใหญ่—ชอบ แต่อีกประเภทหนึ่งคือส่วนน้อย วิเคราะห์กันว่า นายควงไม่สนใจต่อระเบียบวินัย ไม่มีพิธีรีตอง เอาแต่ความง่าย ๆ เป็นพื้น เมื่อใครไปบอกถึงการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องนี้แก่นายควง นายควงแทนที่จะโกรธ เขากลับหัวเราะชอบใจ

ใคร ๆ ก็มักจะกล่าวกันว่า นายควงเป็นเขมรในเรื่องนี้นายควงชี้แจงว่า

“คำกล่าวหาที่ว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้อยู่ในระบอบ “ศักดินา” และบางรายก็ว่าข้าพเจ้าเป็นเขมรนั้น ไม่ใช่เหตุที่ทำให้ข้าพเจ้าจำเป็นต้องเขียนมา ณ ที่นี้ เพราะข้าพเจ้าไม่รู้สึกเดือด

ร้อนในเรื่อง ถูกกล่าวหาเช่นนั้นเลย เหตุที่ต้องเขียน ก็เพราะ
สมาชิกใครจะทราบว่า ข้าพเจ้าอยู่ในระบอบอะไรและเป็นอะไรกันแน่

๑. เรื่องศักดินานี้ ขอรับว่าจริง เพราะข้าพเจ้าเกิด
มาในตระกูลที่เป็นเจ้าพระยาकिनเมือง (อย่างชาวบ้านเรียกกัน)
มาหลายชั่วอายุคน

๒. เรื่องว่าเป็นเขมร ข้อนี้ท่านที่เป็นสมาชิกและท่าน
ผู้อ่านเรื่องของข้าพเจ้าที่เล่าต่อไปนี้โปรดวินิจฉัยเอาเองว่าข้าพ
เจ้าเป็นอะไร สำหรับข้าพเจ้านั้นไม่รู้สีกว่าจะเสียหายที่ตรง
ไหน ถึงจะว่าเป็นเขมรหรือไม่ก็ตามเพราะตระกูลของข้าพเจ้า
และตัวข้าพเจ้าเองได้รับใช้ประเทศชาติ และพระบรมราชวงศ์
จักรีมาด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ตลอดมาใน ระยะเวลา ๑๗๐ ปี
อีกประการหนึ่งคนไทยเราที่มีเลือดเป็นไทยแท้ ๆ ในปัจจุบัน
นี้จะมีสักกี่เปอร์เซ็นต์ ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า เมื่อเป็นไทยแล้วขอ
ให้รักไทย ทำเพื่อประโยชน์ของไทย เสียสละเพื่อประเทศไทย
และซื่อสัตย์สุจริตต่อไทยก็แล้วกัน

ตามพระราชพงศาวดาร (ซึ่งท่านจะหาอ่านได้ในหอ
พระสมุด) จะเห็นได้ว่า:-

ในรัชสมัยของพระเจ้าตากสิน กรุงธนบุรี นั้น มีพระ
ยายมราช (แบน) รับราชการอยู่ ซึ่งนายบุญช่วย ศรีสวัสดิ์

ส.ส. เชียงราย ได้เคยเขียนประวัติข้าพเจ้าขึ้นฉบับหนึ่ง แต่
ข้อความคลาดเคลื่อนไปบ้าง คือไปหลงเอาออกญาเมราช
(แบน) สลับกับพระยายมราช (แบน) ที่เผลอไปเช่นนั้นก็น่า
จะเห็นใจผู้เขียน เพราะเวลานั้นเหตุการณ์ทางประเทศกัมพูชา
สับสนอยู่ มีขุนนางเขมรเข้ามาสวามิภักดิ์มากครั้งด้วยกันและ
ทางเขมรก็มีบรรดาศักดิ์คล้ายคลึงกับไทย ทั้งนี้เพราะบรรดา
เจ้านายเขมรเกิดแย่งชิงราชสมบัติกัน ที่ข้าพเจ้าได้ค้นพบก็มีว่า
พระเจ้ากรุงธนฯ มีพระบรมราชโองการสั่งให้พระยายมราช
(แบน) ออกไปกำกับราชการทางเขมร มิให้เจ้านายเขมรลอบ
ฆ่ากันเมื่อพระยายมราชไปกำกับราชการอยู่นั้น เหตุการณ์ก็
เรียบร้อยขึ้น ต่อมาเมื่อเจ้านายเขมรองค์หนึ่งทรงคบค้ำกับพระยา
ยมราชและเป็นเพื่อนสนิทรักใคร่กัน เจ้านายเขมรองค์นี้เกิดไป
ฆ่าอีกองค์หนึ่งเข้า ความทรงทราบถึงพระเจ้ากรุงธนฯ ทรงกริ้ว
มาก ทรงรับสั่งให้หาตัวพระยายมราชผู้กำกับราชการกรุงกัมพู
ชาเข้ามารุณและลงพระราชอาญาให้ติดคุก ในครั้งกระนั้น
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ทรงดำรงพระยศ
เป็นเจ้าพระยามหาคษัตริย์ศึก มีพระทัยกรุณาได้ทรงช่วยเหลือ
ให้พระยายมราชสะดวกสบายในขณะที่รับพระราชอาญาอยู่ ต่อมา
(ปีอะไรจำไม่ได้) พระเจ้ากรุงธนฯ มีพระบรมราชโองการให้
กรีธาทัพไปป้องกันเขมร ซึ่งถูกญวนรุกรานสมเด็จพระเจ้าพระยา
มหากษัตริย์ศึกทรงเป็นจอมทัพไปและทรงขอถอดพระยายมราช

จากคุกเอาไปด้วย เพราะเป็นผู้ชำนาญการสงครามในด้านนั้น
ครั้นต่อมาเมื่อพระเจ้ากรุงธน ฯ ถูกพระยาสุรศักดิ์ ฯ ขบถจับตัว
ได้ และพระจริตวิปริตไป สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก
ทรงได้รับใบบอกจากกรุงธน ฯ จึงเสด็จยกทัพกลับ และมอบ
ให้พระยายมราช คุมส่วนหนึ่งของ กองทัพรักษา กรุงกัมพูชาอยู่
เมื่อทรงปราบดาภิเษก และขึ้นเถลิง ราชสมบัติ ตั้งบรมวงศ์จักรี
แล้ว และปราบปรามบ้านเมืองเรียบร้อย ต่อมาพระยายมราชจึง
จัดส่งนักร้องเอง ซึ่งเวลานั้นมีพระชนมพรรษาเพียง ๕ ขวบ
และเป็นผู้ที่จะขึ้นครองราชสมบัติประเทศกัมพูชา เข้ามายัง
ราชสำนักไทย ในกรุงเทพพระมหานคร เพราะเกรงว่าถ้าขึ้นให้
อยู่ในกรุงกัมพูชาจะมีอันตราย สมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ฯ ทรง
เห็นด้วย และรับเอานักร้องเองไว้ในพระราชสำนักอุปถัมภ์ดัง
เช่นพระราชโอรสของพระองค์ จึงมีพระบรมราชโองการให้
พระยายมราชเป็นผู้สำเร็จราชการกรุงกัมพูชา และทรงกรุณา
โปรดเกล้า ฯ สถาปนาขึ้นเป็นเจ้า พระยาอภัย ภูเบศร์ วิเศษ
สงครามรามรินทร์อินทปัตย์ ฯ (ท่านผู้ซึ่งแหละที่เป็นต้นตระกูล
ของข้าพเจ้า)

เจ้าพระยา อภัยภูเบศร์ ได้รักษา กรุง กัมพูชาเรียบร้อย
ตลอดมา จนกระทั่งนักร้องเองทรงบรรลุนิติภาวะและพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงผนวชเสร็จแล้ว จึงจัดการอภิเษก

ขึ้นครองราชสมบัติในกรุงกัมพูชา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองประเทศทรงเห็นความดีความชอบของเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ดังนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงกัมพูชา จึงทรงแบ่งอาณาเขตเขมร ๕ จังหวัด (พระตะบอง เสียมราฐ őrศรีโสภณ มงคลบุรี และกระสือ) มาขึ้นอยู่กับประเทศไทย และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระพุทธรูปอดฟ้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ผู้เป็นต้นตระกูลของข้าพเจ้า มาดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแคว้นนี้ มีเครื่องอิสริยยศเท่าเทียมเจ้าประเทศราช (ดังปรากฏในพระบรมราชโองการแต่งตั้งเจ้าพระยาต่อ ๆ มา) เมื่อเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (แบน) ถึงอนิจกรรมแล้ว บุตรคนใหญ่ซึ่งเป็นทวดของข้าพเจ้าก็ขึ้นแทนต่อกันมา คือ เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (นอง) ถัดมาก็ถึงปู่ข้าพเจ้า คือ เจ้าพระยาครุฑาทรธรรณินทร์ (เยี่ย) และต่อมาก็ถึงบิดาของข้าพเจ้า คือ เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (ชุ่ม) อนึ่ง จังหวัดทั้งห้าดังกล่าวนี้เป็นจังหวัดหน้าด่าน หากมีการรุกรานจากด้านเขมร เขาได้รักษาด่านนี้ตลอดภัยตลอดจนปลายรัชกาลที่ ๔

หลังจากเหตุการณ์กับฝรั่งเศส เมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ ฝรั่งเศสได้ยึดจันทบุรีและตราดไว้ในปี ร.ศ. ๑๑๒ พระบาทสมเด็จพระไทยน้อย

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระปรีชาสามารถสุขุม ทรงเห็นว่าควรจะเอาพื้นแผ่นดินไทยไว้ จึงทรงตกลงยอมยกมณฑลบูรพา คือ ๕ จังหวัดนั้นคืนให้กับกรุงกัมพูชาไป ฝรั่งเศสก็คืนจันทบูรณและตราดให้ไทยเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (ชุ่ม) ก็กราบบังคมทูลขอกลับเข้ามาอยู่เมืองไทยอันเป็นปิตุภูมิดั้งเดิม และได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ จังหวัดปราจีนบุรี

นี่—เป็นเรื่องข้าพเจ้าโดยย่อ ๆ ขอให้ท่านพิจารณาดูว่า ข้าพเจ้าควรจะเป็นอะไร—ไทยหรือเขมร”

ในประวัติทางการเมือง เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ในระยะของการเตรียมตัวที่นายควงจะเข้าไปรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรกแทน จอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้น เป็นเรื่องที่ออกจะทุลุกทุเลและเสียงภัยอันตรายอยู่ไม่น้อยทีเดียว เพราะเป็นระยะที่เหตุการณ์ สงครามในเมืองไทย กำลังเข้าด้ายเข้าเข็ม และการหวาดระแวง ซึ่งกันและกันระหว่าง กองทัพไทยกับกองทัพญี่ปุ่น กำลังมีอยู่ระหว่างกันเต็มที่ ประวัติทางการเมืองตอนนั้น นายควงได้เปิดเผยกับผู้เขียนว่าเมื่อรัฐบาลจอมพลได้เสนอร่าง พ.ร.บ. พุทธมณฑลและร่าง พ.ร.บ. สถาปนาเพชรบูรณ์ขึ้นเป็นนครหลวง โดยจะย้ายเมืองหลวงไปที่นั่นเข้าสู่สภา ขณะนั้นกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทยได้เริ่มหวาดระแวง จอมพลเข้าทุกวัน เพราะสืบทราบว่าจอมพลหักหลังจะเล่นงาน

เอา โดยใช้ให้นายทหารทางชายแดนเชียงใหม่ลงไปติดต่อกับแม่ทัพจีนที่ยูนาน เพราะฉะนั้น เมื่อความลับอันนี้ของจอมพลเป็นที่ล่วงรู้แน่ชัดแก่ญี่ปุ่นยิ่งขึ้นทุกวัน กองทัพญี่ปุ่นจึงเตรียมจะยึดเมืองไทยไว้ภายใต้อำนาจโดยเด็ดขาด ซึ่งเป็นที่แน่ชัดว่า ถ้ามีเหตุการณ์เกิดขึ้นเช่นนั้น กรุงเทพฯ ก็จะต้องเป็นสนามรบอันนองเลือด ระหว่างกองทัพไทยกับญี่ปุ่น ผู้คนจะต้องล้มหายตายจากอีกเหลือคณานับ จึงเป็นวาระที่เหมือนกับพระบรมเดชานุภาพแห่งพระสยามเทวาธิราชได้ทรงดลบันดาลให้เหตุการณ์ทางการเมือง ของเมืองไทยผันแปรไป จึงทำให้กองทัพญี่ปุ่นระงับแผนการไว้อย่างกะทันหัน นั่นคือรัฐบาลจอมพลเผด็จการในสภาในการเสนอร่าง พ.ร.บ. นั้นทั้งสองร่าง เพราะ สส. ทั้งประเภท ๑ และประเภท ๒ ไม่เล่นด้วย เมื่อแพ้โหวตโดยสภาไม่อนุมัติให้ออก ก.ม. ทั้งสองฉบับ รัฐบาลจอมพลจึงยื่นใบลาออกด่วน...

การยื่นใบลาออกของรัฐบาลจอมพลเป็นไปในระหว่างวิกฤตการณ์อันเต็มเหนี่ยว คือภายในประเทศ ส.ส. ทั้งสองประเภทเห็นว่าจอมพลดำเนินงานทางการเมืองออกจะมากไป ก็เลยเอือมระอาไปตาม ๆ กัน และเห็นว่านโยบายทางการเมืองของ จอมพล โดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการเชื้อผู้นำ-ตามผู้นำอะไรเหล่านั้น จะพาให้ ประเทศชาติยุ่งเหยิง มากกว่า

จะเป็นผลดี ก็เลยระงับการสนับสนุนไปตาม ๆ กัน พอดีกับ
เป็นระยะเวลาที่กองทัพญี่ปุ่นไม่ไว้วางใจจอมพลหนักเข้าทุกที จน
ถึงกับวางแผนยึดประเทศไทย ซึ่งทางหน่วยสืบราชการลับของ
เราก็รายงานให้จอมพลทราบ จนกระทั่งเตรียมการต่อต้าน
กันอยู่ทุกกรมกองและในขณะนั้นความคิดทาง นายปรีดี พนม
ยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งกำลังทำหน้าที่เป็น
หัวหน้าหน่วยใต้ดินอยู่ด้วยก็เห็นว่า การดำเนินแต่้มคฺของจอม
พลทางการเมือง ในประเทศ ขณะนั้น จะไม่มีผลสอดคล้องกับ
นโยบายของนายปรีดี ที่ติดต่อกับ สายเสรีไทย นอกประเทศ ได้
จะทำให้เกิดการขัดกันและพลอยล้มจมกันไปทั้งสองข้าง จึง
วางวิธีการส่งลูกศิษย์ลูกหาเข้าไปติดต่อกับพวก ส.ส. ประเภท
๒ ในจังหวัดที่จอมพลเสนอกฎหมายอันไม่ได้ความทั้ง ๒ ฉบับ
นั้นเข้าสู่สภา แผนการโค่นล้มจอมพลจึงสำเร็จลงอย่างง่ายดาย
ดังกล่าวนั้น ซึ่งจอมพลเองก็ไม่นึกว่าจะร่วงลงสู่ปฐพีง่ายดาย
ถึงปานนั้น ในขณะที่บุญบารมีและอำนาจวาสนากำลังแบ่งบาน
อยู่เต็มทีในประเทศไทยแล้ว แม้แต่ประธานผู้สำเร็จราชการ
เองก็เกรงพระทัย

ต่อไปนี่คือบันทึกที่นายควงให้กับผู้เขียน

“เมื่อจอมพลส่งใบลาไปถึงพระองค์เจ้าอาทิตย์ประฐาน

ผู้สำเร็จราชการ ก็มีรับสั่งให้ข้าพเจ้าในฐานะรองประธานสภา
ไปเฝ้า ทรงถามข้าพเจ้าว่า จะทำอย่างไรจอมพลเขาลาออกเสีย
แล้ว ข้าพเจ้าหัวเราะ ทูลตอบว่าถ้ารัฐบาลญี่ปุ่นเขาก็ลาออก
เหมือนกัน เขาทำกันอย่างไรเพราะขณะนั้นรัฐบาลญี่ปุ่นก็ลาออก
เหมือนกัน แต่คงจะเป็นเพราะเหตุผลอย่างว่า คือพระองค์
อาทิตย์เกรงจอมพลมากเกินไป หรือกลัวจะเป็นแบบลาออก
และว่าไม่ได้ลาออกเช่นคราวก่อนเข้าอีก ก็ไม่ยอมลงพระนาม
อนุมัติในใบลาเฉย ๆ ได้แต่เรียกข้าพเจ้าวนเวียนไปเฝ้าอยู่
หลายครั้งหลายคราก็ไม่อาจตัดสินใจพระทัยได้ หนัก ๆ เข้าข้าพ-
เจ้าก็เลยถวายคำปรึกษาไปว่า ในขณะที่บ้านเมืองอยู่ในหวั
ลัยหัวต่อเช่นนี้ จะทำให้การบริหารประเทศต้องหยุดชะงัก
เพราะขาดรัฐบาลไม่ได้ อย่างไม่รู้ ฝ่าพระบาทก็ต้องทรงรับ
ใบลาไว้เสียก่อน และทรงแต่งตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารราชการ
แทนโดยรีบด่วน ไม่งั้นก็ทำอะไรกันไม่ได้ สภาไม่มีรัฐบาล
จะอย่างไร ข้าพเจ้ากราบทูลถวายคำปรึกษาโดยตรงไปตรง
มา ส่วนพระยามานวราชเสวี ประธานสภาคงนั่งเฝ้าไม่ยอม
ออกความเห็นอะไรทั้งสิ้น แล้วข้าพเจ้าจึงย้อนถามพระองค์
อาทิตย์ว่า แล้วฝ่าพระบาทรับใบลาของจอมพลหรือยังเล่า
พระองค์อาทิตย์ตอบข้าพเจ้าว่า “ยังไม่ได้รับ” และทรงถาม

“ทางญี่ปุ่นเขาทำอย่างไรกันล่ะ...” ข้าพเจ้าทูลตอบว่า จักรพรรดิเขาก็คงรับใบลาออกทันที

ข้าพเจ้ารู้สึกว่ พระองค์ อาทิตย์ อยู่ในฐานะที่กรังเกรงอยู่มาก แต่ก็น่าจะเห็นใจท่าน เพราะการลาออก—ไม่ลาออกของ จอมพล นี่เป็นเรื่องที่ กระอัก กระอ่วน วุ่นวาย กันมาพอใช้แล้ว ไม่ว่าใคร ๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องอยู่ด้วยก็ต้องรำคาญ ถ้าไม่รำคาญก็กลัวในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของท่านนั้นละ

พระองค์เจ้าอาทิตย์ยังนั่งนิ่ง ข้าพเจ้ารู้สึกรำคาญเต็มทน เพราะเรื่องมันไม่เห็นจะมีปัญหาอะไร ตามรัฐธรรมนูญก็บ่งไว้ชัดแล้วในกรณีรัฐบาลลาออก ผู้สำเร็จราชการในฐานะองค์พระมหากษัตริย์จะปฏิบัติอย่างไร ข้าพเจ้าเลยโพล่งต่อไปอีกว่า ถ้าหากพระองค์อาทิตย์ไม่ยอมรับใบลาของจอมพล ข้าพเจ้าก็ไม่มีหน้าที่จะถวายนํ้าเต้านํ้าต่อไป เพราะประเดี๋ยวกลับกันมา ข้าพเจ้าจะถูกหาว่าเล่นลูกไม้เข้าอีก บาปจะมาตกกับข้าพเจ้า

พระ องค์อาทิตย์ ยังลังเลต่อไปอีกชั่ว ระยะเวลาหนึ่งแล้วจึงทรงยินยอมรับใบลา และได้ทรงทำหนังสือถึงพระยามานวราชเสวีว่า ให้เรียกประชุมสภาเพื่อดำเนินการต่อไปตามรัฐธรรมนูญ

แต่จากหนังสือของพระองค์อาทิตย์ซึ่งมาถึงในภายหลัง
โดยเจ้าคุณมานะ ส่งให้ข้าพเจ้าดูนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นหนังสือ
ที่มีความคลุมเครือ ท่านองจะไปในรูปการลาออกของจอม
พลครั้งก่อนอยู่อีก เพราะในหนังสือฉบับนั้นพระองค์อาทิตย์
ก็ไม่ยืนยันว่า เป็นการรับใบลาออกร้อยเปอร์เซ็นต์ ข้าพเจ้า
บอกเจ้าคุณมานะ ว่าทำอย่างนี้ไม่ได้ เจ้าคุณต้องทำหนังสือ
ยืนยันถามไปให้ตอบมาให้แน่นอนว่า รับใบลาเป็นทางการหรือ
ยัง เพราะในหนังสือฉบับนั้นของพระองค์อาทิตย์ไม่ยืนยัน
เช่นนั้น เจ้าคุณมานะ กลับตอบข้าพเจ้าว่า ก็ลองซ้อมๆ ดูก็
แล้วกัน ข้าพเจ้าตอบไปฉบับพลันว่า จะซ้อมไม่ได้มันเป็นเรื่อง
ของบ้านเมือง จะซ้อมๆ ว่าจอมพลออกแล้วไม่ออกจริงเดี๋ยวก
ก็ลำบากกันใหญ่อีก เพราะยังมีหนทางเดียวคือจะต้องให้พระ
องค์อาทิตย์ระบุลงมาให้แน่ชัดว่า “คณะผู้สำเร็จราชการแทน
พระองค์รับใบลาออกของจอมพลแล้ว” จึงจะดำเนินการอะไร
ต่อไปได้ตามรัฐธรรมนูญ

เจ้าคุณมานะ ยอมจำนนข้าพเจ้า และไปจัดการมาจน
เรียบร้อย ซึ่งในที่สุดก็ทำให้พระองค์อาทิตย์ยอมจำนนโดย
คุณนี่ เจ้าคุณมานะ จึงเรียกประชุมสภาเป็นการภายในด่วน
เพื่อหาเสียงว่าจะเอาใครรับตำแหน่งแทนจอมพล ปรากฏว่าใน

ที่ประชุมครั้งแรกเลือกเจ้าคุณพหลฯ และ พล.ต. ชัย ประทีปเสน
ได้นำมติของสภาไปแจ้งแก่พระยาพหลฯ ที่วังปารุสกวันตอน
๔ ทุ่ม

รุ่งเช้าประธานผู้สำเร็จฯ คือพระองค์อาทิตย์ได้เรียก
เจ้าคุณมานฯ ข้าพเจ้า และพระยาพหลฯ ไปพบพร้อมกันที่
พระที่นั่งภรรณียสภา ปราบกฐว่าเจ้าคุณพหลฯ ตอบปฏิเสธไม่
ยอมรับตำแหน่ง ข้าพเจ้านั้นใจอยากให้เจ้าคุณพหลฯ รับ
ตำแหน่งเสียให้ได้ พยายามสบสายตาเจ้าคุณพหลฯ แทบจะ
ทะลุ ท่านก็รู้แต่กลับหลบหน้าข้าพเจ้าเสีย พระองค์อาทิตย์
ก็หันมาทางข้าพเจ้าทำนองจะถามว่าจะเอาอย่างไรกันต่อไป และ
ทรงยืนยันว่า ได้ถามเจ้าคุณพหลฯ ถึงสามครั้งแล้ว ก็ไม่
ยอมรับ ข้าพเจ้าจึงทูลตอบว่า ถ้าอย่างนั้นจะได้กลับรายงาน
สภาให้ทราบเพื่อดำเนินการต่อไป

ในการประชุมสภาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อดำเนินการเลือก
นายกรัฐมนตรีต่อไป ได้มีการเสนอชื่อครั้งใหม่ปรากฏว่ามีชื่อ
ข้าพเจ้าอยู่ด้วย ทั้งนี้ เข้าใจว่า นายปรีดี พนมยงค์ได้เตรียมขึ้น
นอกจากข้าพเจ้าก็มีชื่อหลวงอดุลย์ฯ หลวงสินธุ์ฯ รวมอยู่ด้วย
แต่ในที่สุดโหวตกันไปโหวตกันมา ข้าพเจ้าก็ได้รับคะแนนสูง

ที่สุด เป็นอันว่าข้าพเจ้าได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน
จอมพลท่านผู้นำเพราะเหตุนี้

และอีกตอนหนึ่ง.....

ภายหลังที่ นายควง ได้เข้า บริหาร ราชการ แผ่น ดินใน
ฐานะนายกรัฐมนตรีแล้วไม่กี่วัน ในขณะที่จอมพล ป. พิบูล
สงคราม แม้จะพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปแล้ว แต่เขา
ก็ยังดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดอยู่

ข้าพเจ้าได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรี ของข้าพเจ้าด่วน
อีกครั้งหนึ่ง เพื่อจะรับทราบรายงานราชการลับแจ้งว่า กองทัพ
ญี่ปุ่นที่ยึดครองประเทศไทย เกิดระแวงสงสัยว่าข้าพเจ้ากับ
จอมพลจะยังมีอุบายอันยอกย้อนที่จะ “หักหลัง” เพราะเหตุที่
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหาร
สูงสุดอยู่ แม้ว่าเขาจะพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปแล้ว
โดยมติของสภาผู้แทนราษฎรและโดยเฉพาะพระบรมราชโองการ

คณะรัฐมนตรีในชุดของข้าพเจ้า มีความ เห็นเป็น เอก-
ฉันทที่จะให้ปลดจอมพลออกจากตำแหน่ง ผ.บ. สูงสุดและมอบ
หมายให้ข้าพเจ้าดำเนินการ ในเรื่องนี้โดยเด็ดขาดโดยตกลงกัน
เป็นความลับอย่างยิ่งยวดว่า ผู้ที่ควรจะมีมอบหมายตำแหน่ง ผ.บ.

สูงสุด ให้แทนจอมพลก็คือ พล.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา
เชษฐบุรุษ รัฐมนตรีอาวุโสในชุดของข้าพเจ้านั่นเอง

เพราะฉะนั้นก่อนที่ข้าพเจ้าจะดำเนินการอย่างหนึ่งอย่าง
ใดเกี่ยวกับการถอนจอมพลออกไป เพื่อกู้สถานการณ์ให้คงคิน
ไว้ได้นั้น ท่านเจ้าคุณพหลฯ ซึ่งเป็นรัฐมนตรีลอยอยู่ในคณะ
ของข้าพเจ้าด้วย ก็ตกปากตกคำตามนั้นเพราะพวกเราในคณะ
รัฐมนตรีได้พากันวิงวอน ให้ท่านเจ้าคุณซึ่งเป็นทีไว้วางใจ
เชื่อถือของประชาชนดี ได้เข้าสู่ตำแหน่งนี้ แม้ว่าท่านจะอยู่ใน
ฐานะสุขภาพทรุดโทรมเพียงใด ท่านเจ้าคุณพหลฯ ได้สงวน
สิทธิ์ที่จะเลือกตำแหน่งรองของท่านด้วยตนเอง ซึ่งคำว่า ผ.บ.
สูงสุดนั้นเรามาเปลี่ยนเรียกเสียใหม่ว่า “แม่ทัพใหญ่” เพื่อหลีกเลี่ยง
ให้แตกต่างกับตำแหน่งของจอมพลอย่างห่างไกลกันให้มาก
ที่สุด ส่วนตำแหน่งรองท่านเจ้าคุณพหลฯ เรียกเสียว่า “รอง
แม่ทัพใหญ่” ซึ่งท่านเจ้าคุณได้เลือก พล.ท. หลวงสินาดโยธา
รักษ์ ให้ดำรงตำแหน่งนี้ เพราะเหตุที่เป็นตำแหน่งสำคัญที่จะ
ต้องทำหน้าที่แทนท่านโดยตลอดเวลาการสงคราม พวกเราใน
คณะรัฐมนตรีเห็นชอบด้วยตามนี้ และบัดนี้จึงถึงภาระของ
ข้าพเจ้าที่จะดำเนินการในเรื่อง ปลด จอมพล ป. ให้พ้นจาก

ตำแหน่งโดยเด็ดขาดต่อไป ก่อนที่ทหารญี่ปุ่นจะชักชวนไรรู้ขึ้น
ฟาดฟันคนไทยลงเป็นผุยผง

ท่านเจ้าคุณศรีธรรมมาธิเบศร์ รัฐมนตรียุติธรรมซึ่งอาวุโสในคณะของข้าพเจ้า ได้บอกข้าพเจ้าด้วยความเป็นห่วงว่า “ท่านนายกฯ ต้องจัดการให้เรียบร้อยนะ” เพราะดูท่านจะเป็นกังวลในปัญหาที่เกี่ยวกับคอขาดบาดตาย ครั้นอยู่มา ข้าพเจ้ารับคำกับท่านและได้เรียกหลวงอดุลย์ฯ มาปรึกษาว่า เราจะดำเนินการอย่างไรต่อไปจึงจะจัดการเอาจอมพลออกจากตำแหน่งให้ได้โดยไม่มีการปะทะต่อสู้กันในระหว่างกองทัพของเรา ข้าพเจ้าหมายถึงกองทัพบกกับกองทัพเรือ.....เพราะเป็นที่รู้กันว่าจอมพลคุมความจงรักภักดีของทหารบกไว้ทั้งหมด ไม่เหลือทิ้งไว้ให้จงรักภักดีแก่ข้าพเจ้าเสียเลย

ข้าพเจ้าได้แจ้งให้คณะรัฐมนตรีทราบไว้แล้วว่าข้าพเจ้าจะใช้วิธี “ไม้นวม” ก่อนอื่น ก็จะลองไปเจรจากับจอมพลให้ออกจากตำแหน่งโดยดีเสียก่อน ก่อนที่จะกระทำโดยวิธีอื่นๆ อันเป็นการเด็ดขาดต่อไป เพราะฉะนั้นการจะไปลพบุรีเพื่อพบกับจอมพลอีกครั้ง หลวงอดุลย์ฯ จึงแนะนำให้ข้าพเจ้าเอาขุนศรีศรากร ซึ่งยังมีตำแหน่งเป็นผู้บังคับการสันติบาล

ไปด้วย เพราะขุนศรีฯ กับจอมพลชอบพอกันอยู่ ข้าพเจ้า
ตกลงตามนั้นและเรากำหนดว่าจะไปลพบุรีในวันรุ่งขึ้น

รุ่งขึ้น ท่านเจ้าคุณอภิบาลราชไมตรี ได้ส่งรถมาให้
ข้าพเจ้า รถคันนี้ข้าพเจ้าเท่ากับขอซื้อแถมบังคับจากท่านเจ้า
คุณเพื่อไว้ใช้ประจำตำแหน่ง ซึ่งดูจะค่อยพอสมควรกับตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีสักหน่อย

ข้าพเจ้ากับขุนศรีฯ นั่งรถไปด้วยกัน เราเตรียมการไป
กินอยู่ที่นั่นเสร็จ คือบรรทุกเอาปืนโตกับข้าวใส่หลังรถไปด้วย
เมื่อถึงลพบุรีก็ตรง ไปบ้านพักของจอมพลที่ตึกในกองพันทหาร
ปืนใหญ่

เมื่อจอมพลรู้ว่าข้าพเจ้ามาพบ ก็จัดแจงออกมาต้อนรับ
ด้วยความสนิทสนมเช่นเดิม แต่เขาคงจะแปลกใจอยู่ครัน ๆ ที่
ข้าพเจ้าเอาขุนศรีฯ มาด้วย และข้าพเจ้าก็เริ่มธุรกิจของข้าพเจ้า
ขึ้น โดยกล่าวว่าขณะนี้การบริหารงานของรัฐบาลที่ข้าพเจ้า
เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่เป็นไปโดยความลำบากยากยิ่ง เพราะ
ท่านจอมพลยังเป็น ผ.บ. สูงสุดอยู่ และตราบโศกที่ไม่ออกจาก
ตำแหน่ง ญีปุ่นก็ระแวงอยู่ตลอดไป เพื่อความสงบเรียบร้อย
ของบ้านเมือง จึงใคร่จะขอร้องให้จอมพลสละตำแหน่ง ผ.บ.
สูงสุดเสีย ขอให้เห็นแก่ประเทศชาติก็แล้วกัน โดยเฉพาะอย่าง

ยิ่งขณะนี้ญี่ปุ่นกำลังระแวงเต็มทีว่าเราจะหักหลัง รัฐบาลจะทำอะไรลงไปก็ไม่ได้เพราะมันระแวงไปเสียหมด ประเดี๋ยวก็จะเกิดรบราฆ่าฟันกันขึ้น

ข้าพเจ้า สังเกตเห็นสีหน้า จอมพลเปลี่ยน ไปอย่างฉับพลัน แสดงอาการโกรธจัดจนออกนอกหน้า และมีกิริยากระพืดกระพือด แต่ปากก็ยังตะโกนสั่งให้เจ้าหน้าที่มาทำให้ข้าพเจ้ากับขุนศรีฯ อยู่

ข้าพเจ้าเห็นท่าไม่ดี และรู้สึกว่าจะเจรจาต่อไปก็ไร้ผล เพราะจอมพลโกรธเสียแล้ว ก็หมดเรื่องกัน ข้าพเจ้าจึงสะกิดให้ขุนศรีฯ เป็นเชิงว่ากลับกันเถอะ ขุนศรีฯ รู้สึกว่าจะเสียตาย ถ้ามาเสียเที่ยวก็ไม่ได้ความ ได้แต่บอกกับข้าพเจ้าโดยไม่มองหน้าว่า “ครับ ๆ ๆ”

ข้าพเจ้าส่งสารขุนศรีฯ อยู่มาก เพราะได้ลงทุนลงแรงเพื่อประเทศชาติจริง ๆ เมื่อจอมพลบันดาลโทสะอย่างเต็มที่ ทว่าข้าพเจ้ามาข่มขู่จะให้เขาออกจากตำแหน่งนั้น ขุนศรีฯ ถึงกับลงทุนคุกเข่าลงกราบเท้าจอมพลประหลก ๆ และเพียรวิงวอนให้เขาเห็นแก่ประเทศชาติราษฎรเถิด แม้จะไม่เห็นแก่เราสองคนก็ตามที่แต่จอมพลก็ใจแข็งพอใช้ เขาเพียรกอดตำแหน่ง ผ.บ. สูงสุดของเขาไว้อย่างแน่นที่เดียว ถ้าขึ้นดังออกมาก็ได้เตะกันละ

เป็นอันว่า ข้าพเจ้าเห็นว่าจะเจรจาต่อไปก็ไร้ผลแน่
ก็เลยตัดบทอำลาเอาต่อ ๆ เสียเลย

ขณะที่จอมพลเดินเคียงข้างข้าพเจ้า และขุนศรี ฯ เดิน
ตามหลังออกมาอย่างนั้น ข้าพเจ้าบอกกับจอมพลเพื่อไม่ให้
ฐานะการณ์มันอีกที่มากมายไป ว่า

“มาเรียนให้ทราบเท่านั้น กัปตันไม่ออกก็ไม่ออกกัน”

เท่านั้นเอง ข้าพเจ้าก็สังเกตเห็นจอมพลยิ้มออกมาได้
อย่างภาคภูมิใจ นับตั้งแต่เรานั่งวิ่งวอนกันมานานเขาไม่ได้เห็น
แก่ชาติบ้านเมือง เห็นแก่เลือดเนื้อของประชาชนแต่อย่างใด
ยิ้มของเขาคงเป็นยิ้มที่เหี้ยมเกรียม ไม่เหมือนกับยิ้ม คราวที่แล้ว
ที่เขาเลี้ยงชูกียากข้าพเจ้า

ข้าพเจ้ากับขุนศรี ฯ กลับถึงกรุงเทพ ฯ ก็เรียกประชุม
คณะรัฐมนตรีด่วนทันที แจ้งให้ทราบว่าจอมพลไม่ยอมออก
ภายหลังที่ไปเจรจาโดยสันติภาพอย่างรอบคอบแล้ว คณะรัฐ
มนตรีจึงลงมติให้ข้าพเจ้าดำเนินการโดยวิธีเด็ดขาดต่อไป

ข้าพเจ้าเรียกทวี บุญยเกตุ รัฐมนตรีและเลขาธิการ
คณะรัฐมนตรีมาพบ เพื่อเตรียมการในแผนการขั้นแตกหัก

ระหว่างข้าพเจ้ากับจอมพลต่อไป และได้ตกลงกันโดยข้าพเจ้า
สั่งให้ทวีเตรียมคำสั่งปลดจอมพลออกจาก ผ.บ. สูงสุด และ
จัดการให้นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการลงนามเสียให้
เรียบร้อย ในขณะที่เดียวกันให้จัดการเอาโรงพิมพ์ของกระทรวง
ศึกษาธิการ แอบพิมพ์ราชกิจจานุเบกษาโดยวิธีเร้นลับที่สุด
ข้าพเจ้าสั่งทวีให้กักคนเรียงพิมพ์ในโรงพิมพ์ตลอดคืน จนกระ
ทั้งพิมพ์ราชกิจจานุเบกษานั้นเสร็จ และวิทยุกระจายเสียง
ได้ประกาศแถลงการณ์ปลดไปแล้ว จึงให้ปล่อยคนเรียงพิมพ์
กลับบ้านได้เพื่อไม่ให้ความวุ่นวายเกิดขึ้น หากข้าวนั้นร่ำไห้
ออกมา

แผนการของเราเสร็จเรียบร้อยแล้วไปในคืนนั้น โดยวิทยุ
กระจายเสียงได้ประกาศแถลงการปลดจอมพล ออกและแต่งตั้ง
เจ้าคุณพหลฯ กับ หลวงสินาดฯ เป็นแม่ทัพใหญ่ และรองแม่
ทัพใหญ่ตามลำดับ ในขณะที่เดียวกันข้าพเจ้ามาถึงข้าพเจ้าว่า จอม
พลเตรียมยกทัพเข้ากรุงเทพฯ แล้ว จะตีตลุยยึดอำนาจ โดย
ไม่คำนึงถึงว่าทหารญี่ปุ่นยังอยู่เต็มบ้านเต็มเมืองหรือไม่.....
ข้าพเจ้าบอกกับพวกนายทหารบกทางฝ่ายเราว่า

“ยกก็ยกกัน แล้วแต่ชะตากรรมของบ้านเมือง ผมทำดีที่สุดแล้ว.....”

ในคืนรุ่งขึ้นนั่นเอง เทียงคินกว่าแล้ว หลวงनावิจิตร ผู้บังคับการกองเรือรบซึ่งเป็น ร.ม.ต. ผู้หนึ่งในคณะของข้าพเจ้า ก็รู้ดมาเคาะประตูเรียกข้าพเจ้าที่บ้าน ร้องว่า “ท่านนายกอ ย่านอนที่นี่เลย เดี่ยวตายเปล่า ไปนอนกับผมเถอะ มันจะยุ่ง กันใหญ่แล้ว คงได้ฟาดมือกับจอมพลแน่นอน”

ข้าพเจ้ายังเป็นห่วงเจ้าคุณพหล ฯ ซึ่งกำลังป่วยเป็น อัมพาตกระดูกกระดูกไม่ได้ ก็พอดีหลวงนาวาฯ ไปเอาตัวมา อีกคน หามร้องแร้งข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปพระราชวังเดิมคืน นั้น ดูเป็นที่น่าทุเรศอยู่ครัน ๆ

เจ้าคุณพหลฯ ขณะที่เขาหามข้ามแม่น้ำหนึ่ก็จยจอมพล นั้น พลากรร้องบอกกับหลวงนาวาฯ ว่า

“บ๊ยะ แม่ทัพใหญ่กลัวภัยอะไรกันนี้ ไม่ได้ความเลย”

นายควงได้จับบทบาทนายกรัฏมณตรีครั้งแรก ด้วย พ.ร.บ. ปักป้ายข้าวเหนียว ซึ่งลูกน้องนายปรีดีบ่อนเข้าไปและ

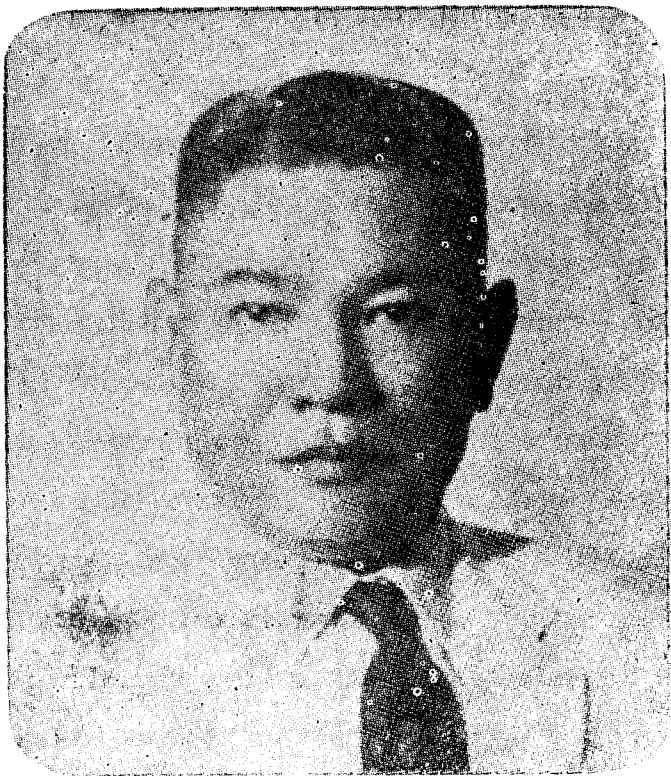
เขาทำไม่ได้ และครั้งที่สองด้วยการ “ถูกจับ” จากลูกน้อง
จอมพล ป.

เป็นเพราะเขามีอารมณ์ขันอยู่เสมอ และไม่สนใจต่อ
ระเบียบวินัยไม่มีพิธีรีตอง จึงสามารถแก้วิกฤตการณ์ต่าง ๆ ไป
ด้วยดีในขณะที่เขาเป็นนายกรัฐมนตรี และเขาเองเป็นผู้ริเริ่ม
ในการก่อตั้งพรรคการเมืองที่มีอิทธิพลมากในปัจจุบันคือพรรค
ประชาธิปัตย์ ถึงแม้เขาจะล่วงลับไปแล้วก็ตามคุณความดีของ
เขาที่ได้กระทำไว้ ยังจารึกฝังแน่นอยู่ในหัวใจของประชาชน
ชาวไทยตราบนานเท่านาน.....!

๔๕

ทวิ บุญยกเหตุ

ไทยน้อย

ในทันทีที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช บุรุษผู้ชาวไทยปรารถนา
จะเห็นหน้าค่าตาเสียเป็นกำลังนั้น ก้าวลงมาจากเครื่องบิน
เหยียบแผ่นดินไทย ภารกิจของเขาก็จะต้องสิ้นสุดลง

ทวี บุญยเกษตร

นายกรัฏฐมนตรี ๑๗ วัน

ใน ขณะ ที่การ ปฏิวัติ ระ บอบราชา
ธิปไตยของ กรุงสยาม กำลัง ก่อ หวอด
อย่าง เจียบ สงัดอยู่ ใน กรุง ปารีส เมื่อ
ก่อนปี ๒๔๗๕ เขายังเป็นนิสิตใน
มหาวิทยาลัยกรีนย็องประเทศฝรั่งเศส
แน่ละที่ ความคิด ผันของเขา จะต้อง ฝืนฝืนอยู่กับระบอบ ใหม่ที่
กรุงสยามควรจะย่างเข้าสู่เป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น เมื่อกรุง
ปารีสกำลังคุกรุ่นอยู่ด้วยการหาหรือเพื่อปฏิวัติ ในกรุงสยามในหมู่
ของ หลวงประดิษฐมนูธรรม ร.ท. แปลก ขิตตสังคะ นาย
ทอง อภัยวงศ์ ประยูร ภมรมนตรี ฯลฯ เขาจึงอยู่ในความ
สนใจที่นักปฏิวัติเหล่านั้นจะดึงเอาตัวมาร่วมด้วย ภายหลังที่
ได้สืบสาวประวัติของเขาโดยละเอียดและแม่นยำแล้ว ก็แน่ใจ

ว่านิสิตแห่งมหาวิทยาลัยกรีนฮิลล์ จะไม่เข้ามาโค่นล้มและ
ทำลายการก่อหวอดปฏิวัติเสีย

เขาเป็นคนง่าย ๆ ไม่มีพิธีรีตอง ไม่มีการพิธีพิถันใน
การแต่งเนื้อแต่งตัว กระฉับกระเฉงและเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว
เร็วเสมอ แม้แต่ผมเผ้าเขาก็ดูเหมือนจะหิวเสีย ๆ เอาแต่พอไม่
ให้กรงรังไบหน้าเท่านั้น ชื่อเสียงเรียงนาม ทวี บุญเกิด
นั้น ชาวสยาม ๑๓ ล้านคนในสมัยนั้นไม่เคยรู้จักมาก่อน เพราะ
เขายังเป็นเพียงเด็กหนุ่มคนหนึ่งเท่านั้น แม้แต่เมื่อภายหลัง
การปฏิวัติ จะมีชื่อเป็นนักปฏิวัติรุ่นเด็ก ก็ยังไม่มีใครสนใจ
จวบจนกระทั่งเขารับตำแหน่งเลขาธิการคณะรัฐมนตรีชุด รัฐ
บาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม นั้นละ ที่ชาวไทยและในวง
การเมืองทั่วไปเริ่มสนใจ และแม้แต่ในหมู่นักหนังสือพิมพ์ที่ไป
ติดต่อกับเขาก็จะได้รับการต้อนรับขับสู้เป็นกันเอง และเปิด
เผยเสมอ

เสียงกริ่งโทรศัพท์ ได้ดังขึ้นที่สำนักเลขาธิการคณะ
รัฐมนตรีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์
๒๔๘๖ เป็นเสียงของราชเลขาการในพระองค์ ขุนนิรันดรชัย
ต้องการพบกับ เลขาธิการ โดยเฉพาะในเรื่องราว อันสำคัญ

ด่วนมากและโดยเฉพาะ เพราะฉะนั้นผู้ยกหูโทรศัพท์ขึ้นรับจึง
หมายถึงนายทวี บุญยเกตุ รัฐมนตรีหนุ่มของจอมพล ป. ซึ่ง
ดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะรัฐมนตรีอยู่ด้วย

“ท่านประธานผู้สำเร็จฯ ต้องการพบลอร์ด่วน นี่นิรันดร์
พูด”

“ที่พระที่นั่งภริยสภารี.....”

“ถูกแล้ว, เดียวนี้ละ”

เขาเป็นคนง่าย ๆ อยู่แล้ว ภายใน ๕ นาที เท่านั้นเอง
แฟ้ม หนังสือ ด่วน มาก ที่บรรจุหนังสือ ราชการ สำคัญอยู่ ๒-๓
ฉบับ ก็ลงนามเขาเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้จักรยานยนต์นำหนังสือ
เหล่านั้นไปส่งยังกระทรวงต่าง ๆ เขาสวมเสื้อนอกกว้างเหย้า ๆ ลง
บันไดตึกลงมา ชั่วเวลาไม่นานนักก็พืดคันเล็ก ๆ ก็พุ่งปราด
เข้าสู่พระบรมมหาราชวัง ที่หน้าสำนักงานเลขานุการในพระ-
องค์ มิตรของเขานั้นเองยืนรออยู่แล้ว

“ลอร์ดูลูใหม่ ท่านจอมพลท่านลาออกแล้ว.....”

“ไม่รู้ คงจะส่งไปลามาโดยตรงไม่ได้ผ่านอ้าว แล้ว
เรื่องอะไรกันล่ะ”

“นั่นนะซี ก็ท่านเพิ่งกลับจากเหนือหยก ๆ นี่เอง”

ประธานผู้สำเร็จราชการในพระองค์ เสด็จออกมาต้อนรับ

รับและนำเขาเข้าไปในห้องทรงพระอักษร ที่นั่นมีรัฐมนตรี
อาวุโสคนหนึ่งของจอมพลแปลกนั่งอยู่แล้ว คือรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงพาณิชย์ นายควง อภัยวงศ์ ได้ถูกตามตัวมาพบใน
กรณีเดียวกัน

บุคคลสำคัญของประเทศทั้งสามคนได้แลกเปลี่ยนความ
เห็น ในกรณีการยื่นใบลาออกของจอมพลป. อยู่อย่างเงียบๆ
ไม่มีใครรู้เหตุผลได้แน่ชัดว่ามีมูลเหตุเนื่องมาจากอะไร ในเมื่อ
จอมพลเพิ่งกลับจากเชียงใหม่และลำปางมาหยกๆ ในการประ
ภาศเขตปลอดคนต่างด้าวทางภาคเหนือ เป็นผลให้ชาวจีนต้อง
อพยพกันวุ่นวายทุลักทุเล มีความเห็นที่ไม่เป็นทางการว่า จอม
พลเกิดขัดเคืองกับบริวารที่ใกล้ชิดคนสำคัญบางคน เขาเกิด
น้อยเนื้อต่ำใจขึ้นมาจึงร้องบอกว่า ใครจะเป็นนายกก็เชิญ เขา
ไม่เอาแล้ว แล้วก็จำใบลาส่งมาทันที จากนั้นก็ผลุนผลันไป
นอน खेलอยู่ที่ลพบุรีเมืองของเขา

พระองค์อาทิตย์ฯ ประธานผู้สำเร็จฯ พยายามที่จะสบ
ตาขอความเห็นจากนายควง นายควงทูลตอบว่า

“ทางที่ดี ฝ่าพระบาทน่าจะสอบถามจอมพลให้แม่น
ยำอีกครั้ง แต่พระองค์อาทิตย์ไม่มีความเห็นในเรื่องนี้ว่าจะ
อย่างไรกันแน่ ตกลงได้มีความเห็นตรงกันว่าควรจะผ่านใบลา

ออกฉบับนั้นไปให้นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการอีก
ท่านพิจารณา ดูโดยมอบให้ทวี บุญยเกตุนำไป

ปรากฏว่าผลของการพิจารณา นายปรีดีเห็นว่าใบลา
ออกฉบับนี้สมบูรณ์แล้ว จึงสั่งให้เขานำออกประกาศทางวิทยุ
กระจายเสียงได้ เพราะฉะนั้นในคืนวันนั้น แดงการณจ่อมพล
แปลก พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็ดัง
ลั่นไปทั่วประเทศ พร้อมกับวิทยุโทรเลขนอกประเทศทุกสำนัก
ได้กระจายข่าวเกรียวกราว ทวี บุญยเกตุ ได้ทำหนังสือแจ้งไป
ยังประธานสภาในวันรุ่งขึ้นโดยด่วน เพื่อให้ประธานสภาเรียก
ประชุมชาวเสียงเลือกนายกรัฐมนตรีคนใหม่

ปรากฏว่าขณะที่ทางรัฐสภากำลังทำหนังสือเรียกประชุม
อยู่นั่นเอง จ่อมพลก็ตวาดลั่นมาจากลพบุรีว่าไม่ได้ลาออก ใบ
ลาฉบับนั้นเป็นใบลาที่จ่อมพลไม่รู้เรื่องราวอะไรเลย เล่นเอา
อธิบดีกรมโฆษณาการ (กรมประชาสัมพันธ์ปัจจุบัน) ตัวสัน
รีบริ่นประกาศใหม่ว่า ใบลาฉบับนั้น เป็นใบลาเถื่อน.....
ท่านจ่อมพลไม่ทราบเรื่องราวอะไรด้วย และท่านไม่ได้ลาออก
จะหาตัวคน “วางเพลิง” ต่อไป แล้วใบลาที่มีลายเซ็นจ่อมพล
แปลกจริง ๆ ก็อันตรธานไปอย่างลึกลับ นัยว่าขุนนิรันดร์ชัย
นั่นเองเป็นผู้นำไปทำลายเสียเพื่อยุติ เหตุการณ์ที่จะก่อให้เกิด

อลเวงต่อไปโดยไม่จบสิ้น และเพื่อ “แก้หน้า” จอมพลไวกง
จะมีการพิสูจน์ลายเซ็นนั้นขึ้นจริง ๆ ก็ลายมือจอมพลนั่นเอง
แหละ แต่เขาทำไปด้วยอาการผลุนผลัน บันดาลโทษะ เมื่อ
อารมณ์คลี่คลายแล้ว ก็นึกขึ้นได้ว่ามันเป็นเหตุผลที่ไม่เพียงพอ
ที่จะทำเช่นนั้น หรือมิฉะนั้นก็เพื่อให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ที่
เกรงจอมพลอยู่มากนั่นเอง เสด็จไปวังวอนให้ถอนใบลาเสีย
แต่การกระทำทั้งหลายทั้งปวงที่เขาคิดหวังไว้ไม่เกิดขึ้น จึงเป็น
เรื่องที่เขาบันดาลโทษะซ้ำ

เมื่อจอมพลกลับจากลพบุรี ได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรี
ขึ้นด่วน ในที่ประชุมนี้มีรัฐมนตรีครบชุดรวมทั้ง ทวี
บุญเกิด เลขาธิการคณะรัฐมนตรีผู้จัดการโฆษณาใบลาออก
ของจอมพลนั้นประเทศไปนั้นด้วย

เขาหันมาถามทวีว่า “หลวงโกวิทฯ ละ”

ทวีตอบ “ไม่มา”

เขาสั่งให้เจ้าหน้าที่ ประจำหอประชุมเรียกตัว นายควง
มาด่วน เมื่อนายควงก้าวเข้าไปในที่ประชุมบอกเขาว่า

“ผมไม่มา เพราะเห็นว่ากัปตันลาออกแล้ว”

จอมพลย้อนว่า “ผมลาออกแล้ว หลวงโกวิทเห็นใบลา
ผมรี.....”

“เห็น—ท่านอาทิตย์ฯ ให้ผมดู หลวงดุษฎีฯ ก็เห็น
ถามหลวงดุษฎีดูซิ” แล้วนายควงก็ออกจากตึกประชุมคณะรัฐ-
มนตรีกลับบ้าน เขาถือว่า จอมพลไม่มีสิทธิที่จะนั่งเก้าอี้ตัวนั้น
แล้ว และเพราะฉะนั้นในที่ประชุม คณะรัฐมนตรีจึงเหลือแต่
ทวิ บุณยเกตุ คนเดียวที่จอมพลเริ่มรุกราคาขนาดหนัก เขา
กล่าวหาทวิ บุณยเกตุ อย่างรุนแรงว่า ทวิไม่ปรารถนาเขาให้
อยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทวิต้องการให้คนอื่นเป็นนายก
รัฐมนตรีแทน

รุ่งขึ้น ทวิได้เขียนใบลาออกจากรัฐมนตรีสั้น ๆ ถึงเขา
พร้อมกับนายควง อภัยวงศ์ ตามคำแนะนำของนายควงว่า เมื่อ
เหตุการณ์เป็นเช่นนี้ แล้วจะร่วมสังฆกรรมกันได้ต่อไปประการ
ใด

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดนั้น เกิดขึ้นในระหว่างปิด
สมัยประชุมสภา ครั้นเมื่อเปิดประชุม ได้มีการเลือกตั้งประธาน
สภาและรองประธานสภาตามประเพณี ในระหว่างบรรยากาศ
ทางการเมืองซึ่งจอมพลไม่รู้ว่ สมาชิกสภาทั้งสองประเภทได้
เริ่มหันหลังให้เขาแล้ว เพราะได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ให้เลือก
ศัตรูจอมพลขึ้น ไปนั่งบัลลังก์ ประธานสภาถึงสอง คน ในคราว
เดียวกัน คือ ทวิ บุณยเกตุเป็นประธานและนายควง อภัยวงศ์
เป็นรองประธาน

ผลของการเลือกตั้งดังกล่าว เป็นผลให้จอมพลกระพือ
ความพิโรธขึ้นอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่จอมพลหมั่นไส้มาก
กว่าใครๆ ก็คือ ทวี บุณยเกตุ นั้นแหละ จึงไม่ยอมลงนาม
รับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้ง เมื่อขาด “คนตั้ง” สอง
เกลือกคือ ทวี และ คง ก็ยื่นใบลาออกจากตำแหน่งที่ได้รับ
สดๆ ร้อนๆ นั้น เพื่อให้สภาโหวตกันใหม่ โดยโหวตได้พระ
ยามานราชเสวี เป็นประธาน และนายคง อภัยวงศ์เป็นรอง
ประธาน ซึ่งจอมพลไม่สู้จะติดใจนักสำหรับตำแหน่งรองประ
ธานของหลวงโกวิทฯ

เมื่อมีคนไปถามความเห็นทวี เขาอารมณ์ขี้มอยู่เป็นนิจ
และมักจะหัวเราะแทนคำตอบ เพราะคำตอบนั้นก็คือ เขาได้
จับมือกับจอมพลแปลก อ่ำลาและแยกทางเดินของชีวิตและ
การเมืองกันเป็นครั้งสุดท้ายแล้ว ไม่มีเหตุผลอันใดอีกที่เขาจะ
สับสนวุ่นวายกันได้ และก็จริงเช่นนั้น

ตามประวัติของเขา เมื่อในหมู่คณะนักปฏิวัติของนาย
ปรีดี พนมยงค์ และ ร.ท. แปลก ขิตตะสัจจะ ที่กรุงปารีส
เมื่อก่อนปี ๒๔๗๕ นั้น ได้ต้อนรับเขาซึ่งมาศึกษาวิชาการส
กรรมอยู่ที่มหาวิทยาลัยกรีนย็อง ประเทศฝรั่งเศสนั้น ก็เพราะ
เป็นคนหนุ่มที่น่าคบค้าสมาคมเป็นอย่างยิ่งทีเดียว เขาเป็นคน

เงียบๆ ขริม ไม่ช่างพูดช่างจา แต่เขาจะพูดในสิ่งที่เป็นการ
เป็นงาน และเมื่อพูดก็จะยิ้มแย้มเสมอเป็นคนไม่มีศัตรู เพื่อ
ฝูงทรูจรรู้ด้วยชอบพอในอริยาศัยเขาทุกคน เพราะฉะนั้น
คณะปฏิวัติในชุดนั้นจึงต้อนรับเขาด้วยความไวเนื้อเชื่อใจ ตาม
ประวัติว่านักปฏิวัติหนุ่มคนนี้เป็นบุตรของพระยาธรรมาธิราช
ยุทธ (ถนอม บุนนาค) เมื่อสำเร็จจากโรงเรียนราชวิทยาลัย
แล้ว ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาในมหาวิทยาลัยดังกล่าว
หลังจากได้ประกาศนียบัตรชั้นสูงจากมหาวิทยาลัยนี้แล้ว ได้
กลับเข้ามารับราชการ ใน ตำแหน่งพนักงานบำรุงสัตว์ชั้น ๒
กรมเกษตรและการประมง กระทรวงเกษตร เขาเป็นคนไทย
คนแรกที่ไปเรียนการเกษตรในยุโรป

ภายหลังการปฏิวัติ ทวีได้รับตำแหน่งเป็นเลขานุการ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ผู้ช่วยอธิบดีกรมเกษตร ผู้
ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการรัฐมนตรี รองเลขาธิการคณะกรรมการ
เลขาธิการคณะกรรมการรัฐมนตรีและรัฐมนตรีตามลำดับ จนกระทั่งได้
ลาออกจากตำแหน่งไปเพราะการขัดเคือง และหันหลังให้กับ
จอมพล ป. ดังกล่าวแล้ว ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

เมื่อพ้นตำแหน่งรัฐมนตรี และแม้แต่ตำแหน่งประธาน
สภา จอมพลแปลกก็ไม่ยอมลงนามรับสนองพระบรมราชโอง
การแล้ว เขาก็ถอยออกมาใช้ชีวิตเงียบๆ อยู่ที่บ้านถนนเศรษฐ

ศิริ โดยมีตำแหน่งเป็นสมาชิกประเภทที่ ๒ แต่ตำแหน่งเดียว
จวบจนรัฐบาลจอมพลแปลกสิ้นสุดลงในปี ๒๔๘๗

ในประกาศพระบรมราชโองการ ตั้งคณะรัฐมนตรีชุด
นายควง อภัยวงศ์ ในปี ๒๔๘๗ ปรากฏว่ามีชื่อนักปฏิวัติหนุ่ม
ผู้นี้ ทวี บุณยเกตุ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
และเลขาธิการคณะรัฐมนตรีในภายหลังได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี
สั่งราชการแทนนายกรัฐมนตรี การกลับเข้ามาสู่วงการเมือง
อย่างภาคภูมิของเขาในครั้งหลังนี้ ทวีได้เป็นมือขวาสำคัญของ
นายควง อภัยวงศ์ มิตรของเขาตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
เป็นมือขวาในการถอดจอมพลแปลกจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี
และผู้บัญชาการทหารสูงสุด

เมื่อนายควงได้นำคณะรัฐมนตรีลาออกเนื่องจากประ
ภาศสันติภาพแล้ว ตามสภิมุขของทำเนียบท่าช้างจะเชิญ ม.ร.ว.
เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าเสรีไทยนอกประเทศที่กรุงวอชิงตัน
มาเป็นนายกรัฐมนตรีในอันดับต่อไป ม.ร.ว. สเสนีย์ ได้ตอบ
รับการเรียกรอ้งนี้มาจากกรุงวอชิงตัน หากแต่เขาจะมาทันท่วง
ที่ไม่ได้ และทางกรุงเทพฯ ก็จะว่างรัฐบาลไม่ได้เช่นเดียวกัน
เพราะฉะนั้นผู้สำเร็จราชการโดยนายควง อภัยวงศ์จะแนะนำจึง
เรียกทวีไปพบ และมอบภาระในการจัดตั้งรัฐบาลให้แก่เขา ใน

ระหว่างที่เหตุการณ์ของโลก และของบ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลง
ไปอย่าง กระชั้นชิดเนื่องจากภาวะสงครามเสร็จสิ้นลง บ้าน
เมืองยังเต็มไปด้วยกองอิฐ กองปูน เพราะการถล่มทำลายด้วย
อาวุธของลูกระเบิด หยาดน้ำตาและเสียงส่นยังมีอยู่ทุก
มุมเมือง ความอดอยากยากแค้น ชาติแคลนไปทุกสิ่งทุกอย่าง
เป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่ประชาชนชาวไทยผู้สืมสืตต่ออารสชาติ
ของสันติภาพนั่งมองดูตากันปริบ ๆ มันเป็นปัญหาอันใหญ่ยิ่ง
ที่รัฐบาลชุดใหม่จะเข้ามาสะสางและแก้ปัญหาก็ตาม

ทวิ บุญเกิด ได้รับคำของผู้สำเร็จ ฯ อย่างเจ็บ ๆ
เขารู้ว่าคณะรัฐบาลของเขาจะ บริหารราชการ ไปเพียงไม่กี่วัน
เพราะในทันทีที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชบุรุษชาวไทยปรารถนา
จะเห็นหน้าค่าตาเสียเป็นกำลังนั้นก้าวลงมาจากเครื่องบินเหยียบ
แผ่นดินไทย ภารกิจของเขาก็จะต้องสิ้นสุดลง

นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการได้ลงนามแต่งตั้ง
เขาในพระปรมาภิไธย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นนายกรัฐมนตรี
ของ ประเทศไทย ในลำดับที่ ๕ พร้อมกับ ช่วยเขาจัด
คณะรัฐบาล แน่ละ, ในขณะที่สัมพันธมิตรโดยเฉพาะอังกฤษ
อเมริกากำลังจ้องมองดูประเทศไทยนั้นเขาจะต้องกำจัดบุคคลที่
หัวเอนเอียง ในระบอบเผด็จการที่คลุกคลีอยู่กับจอมพลแปลก
ไพฑูริย์

ไปเสียให้เสียให้สิ้นเชิง โดยบรรจบุคคลส่วนใหญ่ที่ทำหน้าที่
เสรีไทยกอบกู้อิสรภาพ ทั้งในและนอกประเทศกอดคอร่วมเป็น
ร่วมตายผ่าอันตรายกับ “ท่าช้าง” มา เข้าเป็นรัฐมนตรีใน
คณะของเขา แม้จะเป็นเพียงระยะเวลาอันสั้นก็ตาม เพราะ
ฉะนั้น รัฐบาลของเขาจึงเท่ากับรัฐบาลชุด “คณะผู้กู้ชาติ”
โดยแท้ โดยมี รายนามรัฐมนตรีในคณะต่อไปนี้

๑. นายดิเรกชัยนาม
๒. พล. ท. หลวงสินาดโยธารักษ์
๓. พล. ร.ต. หลวงสังวรณัยยุทธกิจ
๔. พล. อ.ต. หลวงเทวฤทธิ์พันธุ์เล็ก
๕. นายประจวบ บุนนาค
๖. นายสพรั่ง เทพหัสดินทร์
๗. น.อ. หลวงศุภชลาศัย
๘. นายเดือน บุนนาค
๙. พระยาอรรธการิย์นิพนธ์
๑๐. พระไตรณสารวิศวรรม
๑๑. นายวุฒิ สุวรรณรักษ์

ประกอบด้วยเสรีไทยที่เข้าร่วมคือ

๑๒. พล. ต.อ. หลวงอดุลย์เดชจรัส

๑๓. นายทวี ตะเวทีกุล

๑๔. นายวิจิตร ลุลิตานนท์

๑๕. นายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์

๑๖. นายเตียง ศิริพันธ์

๑๗. นายถวิล อุดล

๑๘. นายทอง กันทาธรรม

๑๙. นายสงวน ตุลารักษ์

๒๐. หลวงบรรณกรโกวิท

๒๑. นายจำลอง ดาวเรือง

แม่ทวี่ บุญยเกตุ จะเป็นนายกรัฐมนตรีเพียงชั่วคราว
ใน ขณะที่ เขาทราบดี ว่านายกรัฐมนตรี คนใหม่ หม่อมราชวงศ์
แห่งราชวงศ์จักรีผู้ชาติได้ประกาศสถานทูตไทยในกรุงวอชิงตัน
เป็นอิสระไม่ขึ้นกับรัฐบาลที่กรุงเทพมาตั้งแต่วันที่กองทัพสาม
ร้อยเหยียบแผ่นดินไทยเป็นต้นมานั้น กำลังเตรียมตัวกลับเมือง
ไทยอยู่แล้วก็ ตามแต่เขาและรัฐบาล ของเขาก็ต้องมี ภาระกิจอัน
สำคัญสำคัญในระยะหัวต่อหัวเดียว ในระยะที่การเมืองทั้งในและ
นอกประเทศกำลังเปลี่ยนแปลง และเคลื่อนไหว อย่างรวดเร็ว

เป็นระยะที่โลกกำลังจะย่างเข้าสู่สันติภาพอันแท้จริง ในอนาคต
ที่กำลังเต็มไปด้วยความหวัง และความฝันของชาวโลกที่มีเบื้อง
หลัง คือสุสานมหิมาที่มีอยู่ทั่วทุกมุมโลกรวมทั้งแดนสุสานที่
ใหญ่ของประเทศไทย ที่กาญจนบุรี ค่ายช้างเชลยศึก ของกองทัพ
ชาмуไร

เขาต้องมีภารกิจ ใน การต้อนรับนายทหารชั้นผู้ใหญ่
ของสัมพันธมิตรที่เดินทางมาถึงเมืองไทยอยู่เรื่อย ๆ เช่นการ
ต้อนรับ พลตรีอิวาน ผู้บัญชาการกองพลที่ ๗ และพลจัตวา
แจ๊คที่ เข้ามาพร้อม กับกอง ทหารอังกฤษ จำนวนหนึ่ง เนื่องใน
การปฏิบัติเกี่ยวกับการยอม จำนวนของกองทัพญี่ปุ่น ในประเทศ
ไทย

เครื่องบินสัมพันธมิตร ๗๐ เครื่องได้มาร่อนลงสู่ดอน
เมืองใน พิธี ประกาศ ชัยชนะ ในกรุงเทพฯ ทหารอังกฤษ
อเมริกัน และกองพลน้อยกูรข่าที่เหน็ดเหนื่อยเดินทางอยู่พลุก
พล่านขวักไขว่รวมทั้งทหารจีนด้วย

ในระหว่างนี้ วิหยกระจ่ายเสียงจากซานฟรานซิสโก
กระจ่ายข่าวเกี่ยวกับประเทศไทยบ่อยขึ้น โดยมากมักจะเป็น
ข่าวที่กล่าว ขวัญถึง อาชญากร สงคราม ของ ประเทศไทย ซาน-
ฟรานซิสโกได้ระบุบ่งว่า ได้มีการเตรียมการระหว่างเจ้าหน้าที่

ชั้นผู้ใหญ่ ของกอง ทักษิณสัมพันธ์ และรัฐบาลไทยที่จะจับกุม
อาชญากรสงครามโดยกล่าวว่าจะมีเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของเมือง
ไทยรวมอยู่ด้วยหลายคน

ก่อนที่ทวิ บุณยเกตุ จะนำคณะรัฐบาลของเขาพ้น
ตำแหน่งไป พลเรือเอก หลอดหลุยส์เมาท์แบทเดนแม่ทัพ
สัมพันธมิตรภาคตะวันออกเฉียงใต้ ก็ได้ประกาศให้เป็นโมฆะ
กรรม ในกรณี ที่ญี่ปุ่นได้ ยกดินแดนผืน ใหญ่ ใน มะลายู ให้แก่
ประเทศไทยคือ รัฐเคดาห์ กลันตัน ตรังกานุ และ ปลิศ
โดยสั่ง ให้การ ปกครอง รัฐทั้ง ๔ พ้นจาก อธิปไตยของ ประเทศ
ไทย ให้ไปขึ้นอยู่กับ การปกครองและอำนาจของฝ่ายสัมพันธ
มิตร ซึ่งรัฐบาลของทวิ บุณยเกตุได้จัดการส่งมอบคืน และ
เรียกตัวข้าราชการไทยทั้งหมดกลับ ไม่มีการเสียตมเสียตาย
อะไรเกิดขึ้น เพราะรัฐชะตากรรมดีว่า นอกจากทั้ง ๔ รัฐดัง
กล่าวแล้ว ๔ จังหวัดที่ได้มาจากอินโดจีน ก็กำลังถูกระบอบอยู่โดย
รัฐบาลฝรั่งเศสที่จะเอากลับคืนไปด้วย โดยถือเป็นโมฆะกรรม
เช่นเดียวกัน

ทวิ บุณยเกตุ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่
วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๔ และไปสิ้นสุดลงวันที่ ๑๖ กันยายน
๒๔๘๔ ขั้วระยะเวลา ๑๗ วัน เมื่อ ม.ร.ว. เสนีย์

ปราโมช ได้บินมาถึงและเขาได้มอบภารกิจทั้งปวงให้ดำเนิน
สืบไป

ชื่อของทวิ บุณยเกตุ ได้เจียบหายไประหว่างนั้นภายหลัง
จากที่เขาได้ไต่ขึ้นไปในฐานะรัฐมนตรี ในชุดของนาย ปรีดี
พนมยงค์ อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นคณะรัฐมนตรีชุดที่ ๖๖ ของ
เมืองไทยแล้ว ก็ไม่มีใครได้ยินชื่อเขาอีกเลยเมื่อ “โนโปเลียน”
พิบูลได้กลับมาจากเอลบา “ลาลูกกา” ทวิ บุณยเกตุ ศัตรู
เก่า ของเขา ก็ม้วนเสื่อ จากเมืองไทยบิน ไปอยู่ เกาะปี นังอย่าง
เจียบ ๆ กับภรรยา ในฐานะผู้ลี้ภัยการเมือง เขาจึงเป็นอดีต
นายกรัฐมนตรีของเมืองไทยคนที่ ๒ ที่เนรเทศตัวเองมาอยู่เกาะ
ปีนัง หลังจากพระยามโนปกรณ์นิติธาดาซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรี
คนแรกที่ถูกจอมพลแปลก เถาเรถถึงคุกไปจี้ และตะเพิดไปอยู่
ปีนังเหมือนกันจนกระทั่งตายที่นั่น

หลังจากส่งบุตรชาย ไปศึกษาที่ ออสเตเรียแล้วการใช้
ชีวิตอยู่เกาะปีนังจึงก่อให้เกิด ความสงบและความสุขแก่เขาตาม
สมควร ในชั้นแรกเขาได้ไปพักอยู่กับครอบครัวของนายใจ
สุวรรณทัต กงสุลปีนังซึ่งเป็นญาติกัน และได้แยกออกไปอยู่
บังกาโลหลังเล็ก ๆ ชายทะเลในหมู่บ้านชาวประมงใกล้ ๆ กัน
นั้น มันเป็นความสงบตามประสา “สองคนตายาย” และคน

รับใช้อีก ๑ เพราะไม่มีใครที่จะตอบได้และแม้แต่ตัวเขาเองก็ตอบไม่ได้ว่า เขามีโอกาสกลับมาเมืองไทยอีกสักเมื่อใดในเมื่อ ‘นโปเลียนพิบูล’ ยังมีวาสนาอยู่ในวงการเมือง

ชีวิตที่ปั่นป่วนเป็นชีวิต ซ่อนเร้นเงิบเขิบจนกระทั่งคนไทยลืมเขาเสียสิ้น เพราะฉะนั้น ในวงการหนังสือพิมพ์ จึงตั้งฉายาเขาว่า “นายกรัฐมนตรี ๑๗ วันที่โลกลืม” เขาถูกลืมจริงๆ เพราะตลอดเวลาราว ๘ ปีนั้น ในเมืองไทยไม่มีชื่อ “ทวี บุณยเกตุ” โผล่ขึ้นมา ณ ที่ใดอีก ไม่ว่าจะเป็นวงการเมือง วงการราชการ และธุรกิจทั่วไป ไม่มีใครรู้ด้วยซ้ำว่าเขาหายเข้ากลีบเมฆไปไหน

เมื่อคณะหนังสือพิมพ์ ๓ นายบินไปสิงคโปร์และกลับมาแวะที่ป็นัง ได้ไปเยี่ยมเขาที่บังกาโลชายทะเล พบ ทวี บุณยเกตุ ในชุดกางเกงขาสั้นและเสื้อยืดโปโล กำลังเขียนภาพโปสการ์ด เพื่อส่งไปจำหน่ายอันเป็นรายได้แก่ครอบครัวและความผาสุกของ “สองคนตายาย” นอกจากรายได้จากเด็กของเขาที่ให้เช่าอยู่ทางกรุงเทพฯ

เขายิ้มแย้ม ต้อนรับพวก หนังสือพิมพ์ อย่างเป็นกันเอง เขาคงตัดผมสั้นเหมือนครั้งที่อยู่กรุงเทพฯ และให้สัมภาษณ์

กับพวกหนังสือพิมพ์ ผมย้อยที่หน้าผากเขามักจะปรกอยู่เสมอ และเขาก็ไม่สนใจที่จะลูบมันขึ้นไป เขาบอกกับอาคันตุกะจากเมืองไทยที่ไปเยี่ยมถึงบังกาโลว่า อาชีพเขียนโปสการ์ดทำรายได้ให้เขาดีไม่น้อย เพราะในปีแรกอาชีพอันเป็นอื้อบับนี้ได้ทำรายได้ให้แก่เขาถึง ๑๐๐ ปอนด์ และเพิ่มขึ้นเป็นลำดับจนกระทั่งถึง ๕๐๐ ปอนด์ในปีต่อ ๆ มา

พวกหนังสือพิมพ์ถามว่า ทำไมเขาจึงวาดภาพได้อย่างงดงามมา

เขาตอบว่า “ผมเรียนจากชินแส” ที่นี้

หลังจากรัฐประหาร ๑๖ ก.ย. ๒๕๐๐ ทวีได้พาภรรยาเขาบินกลับมา เจียบ ๆ และเป็นสุขอยู่ที่บ้านเก่าในดินแดนมาตุภูมิอีกครั้งหนึ่ง ภายใต้อคติว่า ไม่มีความเที่ยงแท้และแน่นอนอะไรเป็นแก่นสารในภพนี้เมื่อสุขแล้วก็ทุกข์ เมื่อทุกข์ก็ต้อง พลัดพราก จากบ้านเกิดเมืองนอน ไปถึง ๓ ปีแล้ว เขาก็กลับมาสุขและสดชื่นตามเดิมอีก

นี่คือเบื้องหลังชีวิตของนายกรัฐมนตรี ๑๗ วัน ที่โลกลืม.....มันน้อยเกินไปจริง ๆ สำหรับประชาชนคนไทยแต่ ๑๗ วันเท่านั้นมีค่ามาก สำหรับเขายิ่งนักที่จะจดจำเป็นประวัติชีวิตต่อไปจนชั่วกัลปาวสานทีเดียว.

๖

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

ไทยน้อย

เขาได้ประกาศตัวเป็นอิสระ ไม่ขึ้นแก่รัฐบาลที่ กรุงเทพฯ
และ ประกาศต่อสู้เพื่อ เอกราช ของชาติไทยต่อไปจนถึงที่
สุด โดยทุ่มเททั้งเงินทอง ความเสียสละอดทน และแม้
แต่ชีวิตให้แก่คุณค่าของ “ความเป็นอิสระแห่งชาติ” ที่
หาค่าไม่ได้

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

เมืองไทยจะดีเพราะมีนาย

นับตั้งแต่วันที่ ๒๔๘๔ ซึ่งเป็นปีที่ประเทศไทยจำยอมอยู่ภายใต้การยึดครองของกองทัพญี่ปุ่น ซึ่งหลังไหลเข้ามาเต็มบ้านเต็มเมือง และประเทศไทยเริ่มเป็นสนามทดลองในการทิ้งบอมบ์ของ ปี.๒๙ อย่างลึบหลึบตาไม่ขึ้นผู้คนพลเมืองซุกซอนหลบหนีภัยกันอยู่ทุกวี่ทุกวัน ด้วยน้ำตา ความอดอยากและแห้งแล้งจนกระทั่งกรุงเทพฯ โหรงเหรง มีแต่เฉพาะข้าราชการ และ นักธุรกิจ ที่มีความจำเป็นจะต้อง อยู่ปฏิบัติหน้าที่เท่านั้น วันคืน เดือนและปีที่ผ่านมา คนไทยทั่วไปมีแต่ความหมดหวัง ความหวังที่สงครามจะสิ้นสุดลงยังมองไม่เห็น และภาวะของเมืองไทยที่ตกอยู่ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่นนั้น มี

- แต่ทว่าความตึงเครียดยิ่งขึ้น เพราะเกิดการไม่ไว้วางใจกันระหว่าง
มุขบุรุษของไทยและญี่ปุ่นยิ่งขึ้น ที่สำคัญที่เป็นจุดใหญ่ของ
ความล้มละลายในความหวังโดยสิ้นเชิง และอนาคตของ
เมืองไทยไม่มีใครที่อาจจะคาดหมายทำนายทายทักได้ก็คือ การ
ปราศรัยพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นอย่างยับเยินทุกจุดในสมรภูมิ แม้จะ
เต็มไปด้วยการ ปกปิดข่าว ไม่ให้เล็ดลอด ออกมาจาก เครื่องรับ
วิทยุที่ประกาศข่าวออกมาจากฝ่ายสัมพันธมิตรก็ตาม แต่ความ
จริงก็เป็นสิ่งที่หนีไม่พ้น

อย่างไรก็ดี ในท่ามกลางความมืดมนของทุกชีวิตใน
เมืองไทย ไม่มีใครรู้ว่า ม.ร.ว. หนุ่มคนหนึ่งซึ่งไปรับตำแหน่ง
เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตันอยู่คือ ม.ร.ว. เสนีย์
ปราโมช นั่นเอง ที่ได้ประกาศตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่รัฐบาล
ที่กรุงเทพฯ และประกาศการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติไทยต่อ
ไปจนถึงที่สุดโดยทุ่มเทเงินทอง ความเสียสละอดทน และแม้
แต่ชีวิตให้แก่คุณค่า “ความเป็นอิสระแห่งชาติ” ที่หาค่าไม่
ได้

ในขั้นแรกทีเดียว คนอเมริกันไม่สู้จะสนใจใยดีต่อ
เจตนารมณ์อันสูงส่งของเขา ยิ่งไปกว่านั้นอเมริกันบางกลุ่มยัง
หมางเมินและเหมาเอาว่า เขาเป็นสเปบายให้ญี่ปุ่นอยู่ในวอชิง-

ต้น ในเมื่อเมืองไทยเต็มไปด้วยทหารญี่ปุ่นทุกหย่อมหญ้า ใน
หุดของเมืองไทยจะมาทำการต่อต้าน ญี่ปุ่นจะเป็นเรื่องที่ขัดกับ
ข้อเท็จจริง เสนีย์ ต้องพยายามที่จะขจัดความรู้สึกในประการ
นี้ของคนอเมริกันบางกลุ่มให้สิ้นสุดลงเสียก่อน แล้วเขาก็พยายาม
บากบั่นก้าวหน้าต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง จนกระทั่งอเมริกัน
ทั้งชาติเชื่อถือว่ เสนีย์ มีความตั้งใจ ที่จะกอบกู้ อิสรภาพ ให้แก่
ชาติไทยอย่างแท้จริง เขาจึงได้รับการสนับสนุนจากคนอเมริ
กันอย่างกว้างขวาง

เหตุที่คนไทยทางบ้านไม่ทราบว่ ยังมีคนไทยคนหนึ่ง
คือ เสนีย์ ปราโมช ไปทำหน้าที่กู้อิสรภาพเป็นตัวแทนของ
คนไทยและมีความเคลื่อนไหวประการใดนั้น เสนีย์บอกว่า
ถ้าผมบอกมาทางบ้าน ญี่ปุ่นก็จะบีบคนไทยเราบ่นปึงขึ้น
เราจึงต้องทำกันเงียบ ๆ และปกปิดเป็นความลับ

แล้วในที่สุดชัยชนะก็มาถึงเขา ด้วยความอดทน เสีย
สละ และบุญสิ้นแม้แต่ชีวิตของคนไทยที่ร่วมมือ “กู้ชาติ”
กับเขาหลายคน

ภายหลัง วันสันติภาพ ของมหา สงครามโลกของมหาสง
ครามเอเชียบูรพา วันที่กระสุนปืนทุกนัดทุกสมรภูมียุติคำราม
ลงทั้งยุโรปและเอเชียนั้น ชื่อของ เสนีย์ ปราโมช จึงไหล

ผู้เข้ามาถึงเมืองไทยเป็นครั้งแรก

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ด้วยการต้อนรับอย่างสูง ในประเทศไทย พวกหนังสือพิมพ์นั้นเป็นพวกแรกที่นิยมชมชื่นในตัวเขา ในขณะที่เขากลับมาถึงบ้านเกิดเมืองมารดาที่จากไปตั้งแต่ ๙ มีนาคม ๒๔๘๒ เมื่อได้รับพระบรมราชโองการ แต่งตั้งให้เป็นเอก อัครราชทูตไทย ณ สหรัฐอเมริกา จากหน้าที่ในกระทรวงยุติธรรมในตำแหน่ง ผู้พิพากษาศาล อุทธรณ์ และผู้ช่วยกรรมการศาลฎีการวมเป็นเวลาถึง ๗ ปี

ภาพที่หนังสือพิมพ์ กลุ่หมกกันจับไว้ และตีพิมพ์เป็นประวัติการณ์ ทุกฉบับ ในวันที่เขาบิน จาก กรุง วอชิงตัน มาถึง กรุงเทพฯ ก็คือภาพของ ม.ร.ว. เสนีย์ในชุดผ้าม่วงสีตะกั่ว ตัด สวมเสื้อคอเปิดอันเป็นประเพณีดั้งเดิมของไทย เขาไปพบผู้สำเร็จราชการที่ทำเนียบทำข้างในบ่ายวันมาถึง ขณะฝนตกพริ้ว ๆ เมื่อทราบว่าพวกหนังสือพิมพ์มาดักพบแน่นขนัด เขาก็นั่งผ้าส่ายฝนไปพบปะด้วยความยินดี และเป็นกันเองในทันที ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยรู้จักรู้จักกันมาก่อนเลย และแถลงทุกสิ่งทุกอย่างที่เขา จะเปิดเผย ให้โดยไม่แคร์ ว่าฝนจะชะโลมร่างเขาจน

เบียดข่มกักตาม เขาเริ่มเป็น “มิตร” กับหนังสือพิมพ์ในวินาทีแรกที่เหยียบบ้านเกิดเมืองนอนที่เดียว

หนังสือพิมพ์พากันตีพิมพ์บทความต้อนรับเขาอยู่หลายวัน และพยายามเปิดเผยเบื้องหลังการต่อสู้เพื่ออิสรภาพของชาติของเขาอย่างกว้างขวางในฐานะเป็น “วีรบุรุษแห่งสันติภาพ” อย่างแท้จริง

ความยุ่งยากที่ต้อนรับเขา ในทันทีที่ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็คือการจลาจล อย่างโง่เขลา ที่อุบัติขึ้นทั่วไปในนครหลวงหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “เลอะพะ” จากกลุ่มพลเมืองของชาติที่ชนะสงครามกลุ่มหนึ่ง ทำให้กองทหารต้องทำงานหนักเพื่อปราบปรามอยู่หลายวันถนนหนทางถูกปิดกั้นหลายสาย การยิงกันด้วยปืนกลมีอยู่ตลอดเวลาในย่านชุมนุมชน เช่น บางรัก เยาวราช เจริญกรุง บางลำภู เป็นอันว่าคนไทยแทนที่จะต้อนรับสันติภาพด้วยความภาคภูมิใจ กลับเป็นเรื่องที่น่าหดหู่ใจ เมื่อได้เกิดแสดงความอาฆาตมาดร้ายขึ้นมาในระหว่างชาติ โดยใช้ย่านชุมนุมชน กลางเมือง หลวงของประเทศไทยเป็นเวที

ม.ร.ว. เสนีย์ ได้แก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเขาด้วยตนเอง ด้วยการออกไปอำนวยความสะดวกปราบปรามตามจุดต่าง ๆ โดย

ไม่หวาดหวั่นระย่อต่อกระสุนปืนที่ยิงกันคว้าว้าวจากยอดดึก
สูง ๆ ลงมาเบื้องล่าง ตามถนนหนทางจากพวกขบวนการเลี้ย
พะ จนกระทั่งได้แก้ไขสถานการณ์อันโง่เขลานั้นสิ้นสุดลงด้วย
น้ำมือและนโยบายอันเฉียบไวของเขา

จากนั้น ภารกิจในขั้นต่อไปก็คือการเสนอร่าง พ.ร.บ.
อาชญากรรมสงครามต่อรัฐสภา ภายหลังจากที่ได้มีการโต้แย้งและคัด
ค้านอย่างหนักหน่วงจากสภา ซึ่งได้มีการยืดอายุสมาชิกใน
ระหว่าง สงครามมาเสีย จนยืดเยื้อกลายเป็น สมาชิก ที่นิยม ลัทธิ
เผด็จการไปแล้ว ร่าง พ.ร.บ. อาชญากรรมก็ผ่านออกมาด้วยดี
การจับกุมอาชญากรคนสำคัญ ๆ ของประเทศจึงเริ่มขึ้น

บุคคลสำคัญที่ถูกจับในฐานะเป็นอาชญากรสงครามภาย
หลังที่เขาเดินทางกลับมาถึงกรุงเทพฯ แล้วราวสามสัปดาห์มี

๑. จอมพลแปลก พิบูลสงคราม
๒. พ.ท. พระสารสาส์นพลขันธ์ (ลอง สุนทานนท์)
๓. พล.ท. จรูญ รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์
๔. พล.ต. ประยูร ภมรมนตรี
๕. พระราชวรรัตนเทศ
๖. นายสังข์ พัฒโนทัย

๗. นายจำ จำรัสเนตร
๘. หลวงวิจิตรวาทการ
๙. พล.ท. มังกร พรหมโยธี
๑๐. ร.ต.อ. สนิท ธรรมเชื้อ
๑๑. นายจินดา อุดมอักษร
๑๒. นายแดง นาวัน
๑๓. นายโกศล อินทรวงศ์

ม.ร.ว. เสนีย์ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งกรรมการตาม พ.ร.บ. อาชญากรรมสงครามชั้นชุดหนึ่ง มีหน้าที่สอบสวนผู้ต้องหาเหล่านี้ เพื่อดำเนินคดีในชั้นศาล ภายหลังที่ปล่อยตัว พล.ท. มังกร และ ร.ต.อ. สนิท ธรรมเชื้อ ไปแล้วคณะกรรมการได้ยื่นฟ้องจอมพลแปลก พิบูลสงคราม กับพวกเป็นจำเลยต่อศาลฎีกา ดังมีข้อความต่อไปนี้

(สำเนาคำฟ้อง)

ศาลฎีกา

วันที่ ๑๒ เดือนมกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๙

ความอาญา

คณะกรรมการ ตามพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม
(พระยาอรรถกรมมณุตติ)

โจทก์

ไทยน้อย

จอมพลแปลก พิบูลสงคราม

จำเลย

ฐานความผิดอาชญากรรมสงคราม

ซึ่งคณะกรรมการ การตาม พระราชบัญญัติ อาชญากร สงครามได้สอบสวนแล้ว

ข้าพเจ้า คณะกรรมการ ตามพระราชบัญญัติ อาชญากร สงคราม โจทก์ ขอยื่นฟ้อง (๑) จอมพลแปลก พิบูลสงคราม จำเลย ตั้งบ้านเรือนอยู่ตำบลหลักสี่ อำเภอบางเขน จังหวัด พระนคร เชื้อชาติไทย สัญชาติไทย มีข้อความที่จะกล่าวต่อไปนี้

ข้อ ๑. เมื่อเดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๔๘๒ ผู้คุมอำนาจปกครอง ประเทศเยอรมัน ในระบอบเผด็จการ ได้ใช้กำลังทหารเข้าทำสงครามรุกรานประเทศโปแลนด์ และประเทศอื่น ๆ ก่อให้เกิดสงครามขึ้นในยุโรป สงครามนี้ต่อมาได้แผ่ไพศาล กลายสภาพเป็นสงครามโลก ระหว่างกลุ่ม ประเทศที่นิยมนโยบายการใช้อำนาจและการทำสงครามรุกราน มีประเทศเยอรมันนี อิตาลี และญี่ปุ่น เป็นต้น ซึ่งเรียกกันว่าประเทศอักษะฝ่ายหนึ่ง กลับกลุ่มประเทศซึ่งต่อต้านการรุกรานมีบริเตนใหญ่ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกาสหภาพโซเวียต

และจีน เป็นต้น ซึ่งเรียกว่า สหประชาชาติอีกฝ่ายหนึ่ง ส่วนประเทศญี่ปุ่นนั้นได้ส่งทหารเข้าทำการรุกรานประเทศจีนอยู่ก่อนเริ่มสงครามในยุโรปแล้ว ครั้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๒-๒๔๘๔ ได้เคลื่อนกำลังทหารลงมาจากภาคใต้ของเอเชียรุกเข้ามาในประเทศอินโดจีนของฝรั่งเศส และต่อมาเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๔๘๔ ได้ส่งกำลังทหารเข้าตีอ่าวฟิลิปปินส์และเข้ารุกรานราชอาณาจักรไทย ผ่านไปตีแหลมมลายูและประเทศพม่าเป็นลำดับ เปิดฉากสงครามขึ้นทางตะวันออกไกล และมหาสมุทรแปซิฟิก โดยประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา ให้ชื่อว่าสงครามมหาเอเชียบูรพา และโฆษณาอวดอ้างว่าจะสถาปนาวงศ์ไพบูลย์ขึ้นสำหรับชาวเอเชีย

ข้อ ๒. ส่วนประเทศไทยนั้น ประชาชนชาวไทยเป็นผู้มี นิสัยรักสงบ ไม่มีเจตจำนงจะทำสงครามรุกรานประเทศใด และมีได้นิยมนโยบาย และการกระทำของผู้ทำสงครามรุกราน เมื่อสงครามยุโรปเกิดขึ้นและมีท่าทีจะลุกลามทางทวีปเอเชีย ประเทศไทยได้มีนโยบายแน่วแน่ในอันที่จะรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และเตรียมพร้อมที่จะต่อสู้ต้านทานผู้รุกราน ซึ่งละเมิดความเป็นกลางในทุกวิถีทาง

ถึงแก่ได้ ตราพระราชบัญญัติ กำหนดหน้าที่ คนไทย ในเวลารบ
พุทธศักราช ๒๔๘๔ ขึ้นไว้ ฉะนั้นในวันที่ญี่ปุ่นได้ยกพลเข้า
รุกรานอาณาจักรไทยดังกล่าวในข้อ ๑ บรรดาทหาร ตำรวจ
และราษฎรไทยจึงได้ร่วมมือกันทำการต้านทานอย่างเข้มแข็ง

ข้อ ๓. จำเลยใน คดีนี้ได้รับ พระมหากรุณา โปรด
เกล้า ฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีติดต่อกันมาตั้ง
แต่วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑ ถึงวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๔๘๗
ในระหว่างนั้นจำเลย ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่า
การกระทรวงต่าง ๆ อีกหลายกระทรวง และจำเลยยังมีตำแหน่ง
หน้าที่ สูงสุดอันเทียบเท่ากับตำแหน่งแม่ทัพใหญ่ ตามพระราช
บัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช ๒๔๗๕ อีกด้วย จำเลยเป็น
ผู้มีนิสัย ใฝ่สูงและมีความ ปราารถนา อันแรงกล้า ที่จะคุมอำนาจ
บริหารราชการแผ่นดินไว้ในมือตนโดยเด็ดขาด จำเลยนิยม
ลัทธิการปกครอง แบบเผด็จการ และลัทธิชาตินิยม อย่างรุนแรง
ตลอดถึงการทำสงครามรุกราน โดยเป็นลัทธิการกระทำที่
เปิดโอกาส และช่องทาง เพื่อที่จะเพิ่มพูน อำนาจ วาสนา ให้แก่
บุคคลผู้มีความ ปราารถนา และอยู่ในฐานะ เช่น จำเลย ได้ เป็น
อย่างดี ฉะนั้น ตั้งแต่วันที่ญี่ปุ่นได้เริ่มกระทำการสงครามรุก
รานในทางภาคเอเชียดังกล่าวแล้ว จำเลยนี้จึงได้ประกอบ

อาชญากรรม สงคราม ขึ้นโดยลำพังตนบ้าง สมคบกับบุคคลอื่น บ้าง ต่างกรรมต่างวาระกัน เป็นความผิดกฎหมายหลายบท หลายกระทงดังจะกล่าวต่อไปนี้

ก. ในระหว่างเวลาตั้งแต่ ๕ มกราคม ๒๔๘๔ จนถึงวันที่จำเลยพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เวลากลางวันและกลางคืนจำเลยได้กระทำการต่างๆ โดยสมัครใจเข้าร่วมสงครามกับประเทศญี่ปุ่นผู้ทำสงครามรุกรานกล่าวคือ

(๑) จำเลยได้สมคบกับพวกซึ่งยังมีได้ฟ้องทำความตกลงกับญี่ปุ่นเมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๔๘๔ ที่จะร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นทั้งการรุกรานและการป้องกัน และในวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๔๘๔ ได้ทำสัญญาตกลงมีใจความว่ากองทัพญี่ปุ่นและกองทัพไทยจะทำการร่วมยุทธต่อกองทัพข้าศึกในพม่า โดยแบ่งหน้าที่ปฏิบัติดังปรากฏความละเอียดในเอกสารหมาย ก.ข. ทำยฟ้อง เหตุเกิดที่ในทำเนียบนายกรัฐมนตรี กองบัญชาการทหารสูงสุด ตำบลดุสิต อำเภอดุสิต จังหวัดพระนคร

(๒) จำเลยได้สมคบกับพวกซึ่งยังมีได้ฟ้อง ทำกติกาสัญญาพันธมิตร ระหว่าง ประเทศไทย กับ ญี่ปุ่น ลงวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๔๘๔ มีใจความว่า ภาคิของสัญญาแต่ละฝ่ายจะช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการการเมือง การเศรษฐกิจและการ

ทหาร เมื่อภาคีอีกฝ่ายหนึ่งมีกรณีขัดกันทางอาวุธกับประเทศ
ภายนอก ซึ่งมีหนังสือแลกเปลี่ยนกับข้อกำหนดความเข้าใจกัน
ดังปรากฏความละเอียดในเอกสารหมายเลข ค.ง.จ. ลงท้ายฟ้อง
เหตุเกิดในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตำบลพระบรมมหาราช-
วัง อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร

(๓) จำเลยได้สมคบกับ พวก ที่ยัง ไม่ได้ ฟ้อง ประกาศ
สงครามแก่บริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา โดยจัดทำเป็น
ประกาศพระบรมราชโองการ ลงวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕
และทำคำแถลงการณ์ของรัฐบาลลงวันเดียวกันประกอบอ้าง เหตุ
ที่ประเทศไทยได้ประกาศสงครามดังกล่าวแล้ว และปรากฏ
ความละเอียดในเอกสารหมายเลข ๒ และ ข. ท้ายฟ้อง เหตุ
เกิดที่ทำเนียบนายกรัฐมนตรี ตำบลดุสิต อำเภอดุสิต และ
กระทรวงการต่างประเทศ ตำบลพระบรมมหาราชวัง อำเภอ
พระนคร จังหวัดพระนคร

(๔) จำเลยได้สมคบกับพลโทจรรยา รัตนกุล เสรีเริง
ฤทธิ์กับพวกซึ่งโจทก์ยังมีได้ฟ้อง ส่งกำลังทหารเข้าทำสงคราม
รุกรานร่วมกับญี่ปุ่น โดยให้พลโทจรรยา รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์
เป็นแม่ทัพพายัพ ให้มีหน้าที่นำกองทัพอไทยเข้ารุกรานภูมิภาค
ฉาน ในเขตสหรัฐไทยเดิม ซึ่งเป็นดินแดนของจักรวรรดิ

บริทิช เพื่อยึดไว้ในความครอบครองและเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ค.ศ. ๒๔๘๔ และวันต่อ ๆ มา จนถึงเดือนกรกฎาคม ๒๔๘๕ พลโทจรรยา รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์ ได้เคลื่อนกองทัพไทยรุกเข้าภูมิภาคฉานทำสงครามกับทหารของสหประชาชาติ และยึดดินแดนดังกล่าวแล้วไว้ในครอบครอง เหตุเกิดที่กองบัญชาการทหารสูงสุด ตำบลดุษิต อำเภอดุษิต จังหวัดพระนคร และที่จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอนและสหรัฐอเมริกาเดิม

ข. จำเลยได้กระทำการโฆษณาด้วยตนเอง และโดยสมคบกับบุคคลอื่น และใช้ให้บุคคลอื่นโฆษณาชักชวนด้วยประการต่าง ๆ ให้บุคคลเห็นดีเห็นชอบ ในการกระทำของประเทศไทยผู้กระทำสงครามรุกรานหลายครั้งหลายหน กล่าวคือ

(๑) เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๔ และวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๔๘๔ เวลากลางวัน จำเลยได้กล่าวในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ชักจูงโดยอุบายด้วยประการต่าง ๆ ให้รัฐมนตรีเห็นดีเห็นชอบ ด้วยกับ ความคิดเห็น ของจำเลย ในการที่จะให้ประเทศไทยเข้าร่วมทำสงครามเข้าข้าง ประเทศไทยผู้รุกรานโดยจำเลย ได้อ้างเหตุจงใจเป็นใจความว่า ถ้าเข้ากับญี่ปุ่นรบอังกฤษจะ

เสียหายน้อยกว่า แลยถ้าประชาชนจะได้ดินแดนเก่าที่เสียไปกลับคืนด้วย ข้อความละเอียดปรากฏตามรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ๒ ฉบับ ตามเอกสารท้ายพ้องหมาย ข. และ ญ. เหตุเกิดที่ตึกประชุมคณะรัฐมนตรี ตำบลดุสิต อำเภอดุสิต จังหวัดพระนคร

(๒) ในระหว่างวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๔๘๔ กับวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๔๘๔ เวลากลางวันและกลางคืนจำเลยได้โฆษณาคำปราศรัยแก่ประชาชนชาวไทย โดยทางวิทยุกระจายเสียง และให้บุคคลอื่นโฆษณาในประเทศไทย กล่าวถึงการที่ได้ทำความตกลงกับรัฐบาลญี่ปุ่น ยอมร่วม ในทางการทหารทั้งการรุกและการรับนั้นว่า มีแต่ทางที่จะนำความดีเป็นประโยชน์ โภคผลและความสมบูรณ์มาสู่เราทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นสำหรับตัวจำเลยเองสมัครใจแน่วแน่ในอันปฏิบัติตามสัญญาอันนี้ แม้ถึงหากจะต้องใช้กำลังเข้าทำการรบ จำเลยก็จะรบ และจะเป็นอย่างไรก็จะรบ รบตลอดไปจนกว่าจะนำสันติสุขมาสู่ชาติ และจำเลยได้กล่าวต่อไปเป็นใจความว่า ประเทศญี่ปุ่นควรเป็นที่นับถือและไว้วางใจ เพราะแต่เดิมมาญี่ปุ่นไม่เคยทำความเจ็บช้ำน้ำใจ ตรงกันข้ามกลับเป็นผู้ไกลเกลี้ยให้ได้ดินแดนคืนมา ฝ่ายชาติอังกฤษฝรั่งเศสนั้นเราต้องเสียดินแดนให้ไป จำเลยได้

ยกตัวอย่างและพยายามเทียบเคียงให้เห็นว่าญี่ปุ่นซื้อสัตย์ต่อไทย
และชักชวนให้ประชาชนดำเนินตามนโยบายผูกมิตรกับ ญี่ปุ่น
และให้ทหารตำรวจเต็มใจร่วม สนามรบกับกองทัพญี่ปุ่นต่อไป
ด้วย ดังปรากฏความละเอียดตามเอกสารท้ายพ้องหมาย ต. เหตุ
เกิดที่ทำเนียบนายกรัฐมนตรี ตำบลดุสิต อำเภอดุสิต ที่สถานี
วิทยุกระจายเสียงประเทศไทย ตำบลปทุมวัน อำเภอปทุมวัน
และที่กรมโฆษณาการตำบลชนะสงคราม อำเภอพระนคร
จังหวัดพระนคร

(๓) ในระหว่างวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๔๘๔ ถึง วันที่
๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๗ เวลากลางวันและกลางคืนจำเลยได้
กระทำเองและใช้ ให้คนอื่น กระทำ การ โฆษณาซึ่งสุนทรพจน์
ของจำเลยทางวิทยุกระจายเสียงและทางเอกสารและหนังสือพิมพ์
ออก โฆษณาใน ประเทศไทยกล่าวถึงการที่ได้ทำกติกาสัญญา
พันธมิตรระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันที่ ๒๒
ธันวาคม ๒๔๘๔ เป็นใจความว่าโดยกติกาสัญญาพันธมิตรนี้
ทหารไทยกับทหารญี่ปุ่นจะ ได้ร่วมมือกัน กระทำการ สู้รบเพื่อ
เกียรติศักดิ์ของอาเซีย และเพราะเหตุที่รำลึกอยู่เสมอว่าญี่ปุ่น
เป็นมิตรที่ดีมิได้เคยเบียดเบียนไทย จำเลยว่าจำเลยมีความไว้วางใจในชาวญี่ปุ่น
จำเลยเชื่อมั่นว่าประวัติศาสตร์จะดำเนิน

ตามแนวเดิมอยู่เสมอ จำเลยได้ทုံมเหตความเชื่อถือของจำเลยไว้ในหัวใจของชาวญี่ปุ่น ซึ่งประกอบด้วยภูมิธรรมอันสูงและเชื่อมั่นว่าการตัดสินใจของจำเลยครั้งนี้ เป็นการตัดสินใจที่ถูกต้องจำเลยได้กล่าวยกย่องว่าทหารญี่ปุ่นอยู่ในประเทศไทยอยู่ในระเบียบวินัยอันดียิ่ง ชาวไทยได้แสดงไมตรีจิตต้อนรับเป็นอย่างดีทุกแห่ง ทหารของไทยก็มิเอิบไปด้วยความหวังที่จะร่วมกับทหารญี่ปุ่น ในการรบเพื่อเกียรติของอาเซีย จำเลยได้กล่าวต่อไปโดยใจความที่จะชักชวนชาวอินเดียและชาวพม่าในประเทศไทยให้เห็นดีเห็นชอบกับการกระทำของประเทศญี่ปุ่นด้วย ปรากฏความละเอียดตามเอกสารท้ายฟ้องหมายเลข ค. และเหตุเกิดตำบลเดียวกับความผิดที่กล่าวในข้อ (๑)

(๔) ในระหว่างวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๔๘๔ กับ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๕ เวลากลางวันและกลางคืนจำเลยได้กระทำเองและใช้ให้บุคคลอื่นกระทำการโฆษณาสาสน์ส่วนตัวของจำเลยถึงจอมพลเจียงไคเช็คประมุขแห่งประเทศจีน โดยทางวิทยุกระจายเสียงและโดยลงพิมพ์ในหนังสือออกในประเทศไทยตลอดมา มีใจความยกย่องชาติญี่ปุ่นและชักชวนให้เห็นดีเห็นชอบในการกระทำสงครามของญี่ปุ่นว่า ญี่ปุ่นทำด้วยเจตนาดีต่อชาวอาเซียด้วยกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ และจำเลยชักชวน

ให้จอมพลเจียงไคเช็คทำความเข้าใจและปรองดองกับญี่ปุ่นเสีย
แล้วเข้ามาร่วมงานกู้เกียรติของอาเชียนเท่านั้น ข้อความละเอียด
ปรากฏตามเอกสารท้ายพ้องหมายก. เหตุเกิดตำบลเดียวกันกับ
ความผิดที่กล่าวใน (๑)

(๕) ในระหว่างวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๘๖ กับ วันที่
๒๑ กรกฎาคม ๒๔๘๖ เวลากลางวันและกลางคืนจำเลยได้กระ
ทำเอง และใช้ให้บุคคลอื่นกระทำการโฆษณาบทประพันธ์
ของจำเลยชื่อ “ใครจะชนะสงครามคราวนี้” ซึ่งจำเลยใช้ชื่อผู้
ประพันธ์ว่า “สามัคคีไทย” โดยทางวิทยุกระจายเสียง และ
โฆษณาในหนังสือพิมพ์ออกในประเทศไทยมีใจความว่า อังกฤษ
ปล้นเอาดินแดนไป แต่ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายยกดินแดนให้ไทย ญี่ปุ่น
จึงเป็นมิตรโดยแท้ และจำเลยพยายามชักชวนให้เห็นว่า
ฝ่ายอักษะ คือเยอรมัน ญี่ปุ่น อิตาลี จะต้องชนะสงคราม โดย
จำเลยอ้างเหตุผลเพื่อ พิสูจน์ยืนยัน ให้เห็นว่าฝ่ายรุกจะต้องใช้
กำลังมากกว่าข้าศึกตั้งสามเท่า จึงจะไล่ข้าศึกได้อังกฤษ อเมริกา
รัสเซียรวมกันมีพลเมืองไม่เกิน ๒๕๐ ล้านคน ส่วนฝ่ายอักษะ
เยอรมัน ญี่ปุ่น อิตาลี รวมกันมีพลเมือง ๒๖๐ ล้านคน อังกฤษเป็น
ฝ่ายรับในยุโรป และอาเชียนก็ยังมีและยอมแพ้จนหมดสิ้น อย่าง
นี้ฝ่ายอังกฤษ อเมริกา รัสเซียจะเข้าตีได้อย่างไร จำเลยสรุป

ว่าใครจะชนะสงครามคราวนี้ไม่ได้ นอกจากฝ่ายอักษะประเทศ
ตั้งปรากฏความละเอียดตามเอกสารท้ายฟ้องหมาย ท. เหตุเกิด
แห่งเดียวกับความผิดที่กล่าวใน (๑)

(๒) ในระหว่างวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๔๘๖ ถึง วันที่
๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๖ เวลากลางวันและกลางคืนจำเลยได้กระทำ
เองและใช้ให้ผู้อื่นกระทำการโฆษณาบทประพันธ์ของจำเลย
ชื่อ “วิจารณ์สงครามวันนี้” ซึ่งจำเลยใช้ชื่อผู้ประพันธ์ว่า
“สามัคคีไทย” โดยทางวิทยุกระจายเสียงและโฆษณาทางหนังสือพิมพ์
ออกในประเทศไทยรายวัน และรายคาบหลายฉบับมีใจ
ความว่า ในเวลานี้วิทยุของฝ่ายอังกฤษกำลังล่าพองด้วยชัยชนะ
อย่างชานาใหญ่ทุก สถานี ทุกวันทุก เวลา มีแต่ข่าว อังกฤษ กับ
พรรคพวกได้ยกพลขึ้นเกาะซีซีลีและชนะแล้วยิ่งกว่านั้นอังกฤษ
กับพรรคพวกได้ลงมติการขึ้นบกที่ซีซีลีนั้น ซึ่งแม้ยังไม่สำเร็จ
และ เชื่อว่า ไม่ช้านี้ต้อง ถอยกลับ ไปอย่างเก่าที่ ดันเกิก นั้นว่า
อังกฤษกับพวกรบเพื่อทำเป็นข่าวชวนเชื่อ ผิดกับฝ่ายอักษะซึ่ง
รบแล้วเอาปารีส สิงคโปร์ และขับไล่อังกฤษกับพวกให้ยอม
แพ้จริง ๆ แล้วโฆษณาเพียงเล็กน้อย วิธีรบเพื่อเป็นข่าวโฆษณา
ของอังกฤษนั้นสำเร็จได้เสมอ แต่จะรบเพื่อชิงชัยชนะคงไม่ได้
แน่ อังกฤษหวังนิดเดียวพอเป็นสาเหตุให้พูดคำว่า ชนะนั้น
ชนะที่นั่นพอแล้ว โดยจะให้เห็นว่าตนจะชนะสงครามเด็ดขาด

แล้วจะได้มาช่วยอังกฤษกับพวกรบ สมมุติว่าอังกฤษกับพวก
ยิดเกาะซิชิลีได้ ต้องใช้เวลาเตรียมการนานตั้งสองปีกว่า ถ้า
ตีปารีสคืนจะต้องใช้เวลาเตรียมการอีกก็สิบปีและจะเอากำลังมา
จากไหน เพราะเพียงตีเกาะซิชิลีก็ระดมกำลังมาหมดแล้ว จำ
เลยว่ามีมองไม่เห็นทางจะทำได้เลย ยิ่งจะไปถึงเบอร์ลินด้วยจะ
ต้องใช้กำลังอีกก็แสนเท่าของการตีเกาะซิชิลี ฯลฯ ในที่สุด
จำเลยสรุปว่า การรบคราวนี้เป็น การต่อสู้ระหว่างพวกนักรบ
ได้แก่ฝ่ายอักษะ กับพวกพ่อค้าได้แก่ฝ่ายอังกฤษกับพวกซึ่ง
ฝ่ายอักษะจะต้องชนะในที่สุด ปรากฏความละเอียดตามเอกสาร
ท้ายพียงหมายเลข ๓ เหตุเกิดแห่งเดียวกับความผิดที่กล่าว
ใน(๑)

ข้อ ๔ โดยเหตุที่ อาชญากรรม สงคราม เป็น ภัยอันร้าย
แรงต่อความสงบของโลก เป็นเหตุให้มนุษย์ต้องสูญสิ้นชีวิต
และทรัพย์สินสมบัติไปอย่างมากมายเช่นเดียวกันแล้ว ผลสุดท้าย
รัฐบาลและประชาชนชาวไทยจำต้องรับผิดชอบต่อประเทศที่ถูกรุก
รานอย่างมากมาย ทั้งการเศรษฐกิจการเมืองของประเทศต้อง
ตกอยู่ในฐานะลำบากยิ่งยาก และเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์ของชาติ
อีกด้วย เมืองสงครามสงบลงแล้วปรากฏว่าแทบทุกประเทศ
ได้ดำเนินคดีเกี่ยวกับอาชญากรรมสงคราม สำหรับประเทศไทย

ได้ตราพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พุทธศักราช ๒๔๘๘ ขึ้น ให้โจทก์เป็นผู้สืบสวนสอบสวนและฟ้องคดี โจทก์จึงได้ทำการจับจำเลยและได้ทำการสอบสวนการกระทำผิดของจำเลยแล้ว จำเลยให้การภาคเสธ คดีนี้มีมูลความผิดหลายกระทงดังได้กล่าวในข้อ ๕ ส่วนจำเลยได้สมคบกับผู้อื่นกระทำความผิดมีอีกบางกรณี ซึ่งให้การสอบสวนเสร็จสิ้นปรากฏว่า คดีนี้มีมูล โจทก์จะได้ฟ้องเพิ่มเติมต่อไป ระหว่างสอบสวนจำเลยถูกควบคุมตั้งแต่วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๔๘๘ ตลอดมาและศาลนี้ได้สั่งขังจำเลยไว้ตามคำสั่งที่ พ.๑/๒๔๘๘ ตลอดมาจนถึงวันฟ้อง ขอศาลได้โปรดเบิกตัวจำเลยมาพิจารณาต่อไป

คำขอท้ายฟ้องอาญา

การที่จำเลยได้กระทำตามข้อความที่กล่าวมาในคำฟ้องนั้น ข้าพเจ้าถือว่าเป็นความผิดต่อกฎหมายและบทมาตราดังนี้ คือ พระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พุทธศักราช ๒๔๘๘ มาตรา ๓(๑) และ (๔) มาตรา ๙ ประกอบด้วยกฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๖๓-๖๔ และ ๗๑ ขอได้พิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลยตามกฎหมาย และขอศาลได้รับสั่งริบทรัพย์สินส่วนตัวของจำเลยทั้งสิ้น กับขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนสิทธิออกเสียง

ตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งมีกำหนด ๑๒ ปี นับตั้งแต่วัน
พ้นโทษในคดีนี้ด้วย

ภายหลังจากจบภาระกิจทางการเมืองของเขาแล้ว
ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช คงประกอบอาชีพทนายความอยู่ใน
ปัจจุบันซึ่งดำรงงานทนายความ “เสนีย์อรรถการีย์” .....

๗

ปรีดี พนมยงค์

ไถยน้อย

ขบวนรถถึงคณะรัฐประหาร ไปเคาะประตูทำเนียบเรียกเขา
ให้ออกมาพบ ด้วยการส่งกระสุนปืนกลเข้าไปทักทายลวง
หน้า ๒-๓ ชุด เขาจึงตัดสินใจอำลาจากทำเนียบ และผีน
ดินไทยไปตั้งแต่กลางดึกสงัดของคืนนั้น.....

ปรีดี พนมยงค์

อาจารย์ใหญ่เมืองไทย

เช่นเดียวกับชื่อ จอมพลป. พิบูล-
สงครามซึ่งเอิกเกริกเกรียวกราว มา
สมัยหนึ่งในการที่ดำเนินรัฐ ประศาสน์
นโยบายไม่ซ้ำแบบใคร ชื่อของ นาย
ปรีดี พนมยงค์ หรือหลวงประดิษฐ
มนูธรรม ก็เช่นเดียวกันซึ่งคนไทยส่วนใหญ่จะเจนจัดถนัดหู
ต่อชื่อเสียงของเขาดิ ไม่ว่าจะในฐานะอะไร นักปฏิวัติผู้นำ
ประชาธิปไตยมาสู่เมืองไทย—ผู้ถูกเนรเทศไปปารีส เพราะเหตุ
แผนเศรษฐกิจซึ่ง ถูกหาว่าเป็น แผน คอมมิวนิสต์—รัฐมนตรีว่า
การกระทรวงการคลังและต่างประเทศ—ผู้สำเร็จราชการ—นายก
รัฐมนตรี ที่สำคัญคือรู้จักกันดีในฐานะที่กรณีสวรรคตของ ร.๘

ได้อุบัติขึ้นในสมัยที่เขาเป็นนายกรัฐมนตรี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือการลงเรือน้อยหลบหนี ไปจากหลังทำเนียบทำราชการได้อย่างหวุดหวิดในการรัฐประหารเมื่อปี ๒๔๙๐ เพื่อโค่นล้มรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ และก็หมายรวมถึงเขาในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส ที่รู้กันทั่วไปว่ามีส่วนชกโยอยู่เบื้องหลังรัฐบาลหลวงธำรงฯ ๔

ปัจจุบันนี้ เขามีฐานะเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองอยู่ที่ปักกิ่ง แต่จะไปทำอะไรอยู่ที่ปักกิ่งบ้างนั้น ไม่มีใครทราบนายปรีดี พันอายุความในกรณีสวรรคตคือกว่า ๒๐ ปีแล้ว แต่อายุความที่พ้นไม่ได้คือการที่อยู่กรุงปักกิ่ง ถ้าเขากลับเข้ามาในเมืองไทย ก็ยังจะต้องมีชนกในกรณีหลังน้อย

เรื่องของนายปรีดีซึ่งใคร ๆ ก็เรียกเขาว่า “อาจารย์” ไม่ว่าทั้งในวงการเมือง หรือในวงการทั่วไปนั้นเป็นที่รู้กันว่า เขาได้ทำหน้าที่เป็น ห้ว หน้า เสรี ไทย ในประเทศในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งมีท้อปู้ ทงปู่นำอยู่ทั่วบ้านทั่วเมือง ตามประวัติของเสรีไทยยุคนั้น กล่าวว่า ฝ่ายสัมพันธมิตรพยายามนัก พยายามหนา ที่จะรับ ตัวเขาออกไปตั้งรัฐบาลนอกประเทศและไปประชุมร่วมกับสัมพันธมิตรในครั้งนั้นหลายครั้ง แต่กระทำไปไม่สำเร็จจนแล้วจนวนอด ในขณะที่เขาดำรงตำ

แห่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินอยู่ และมีแคมเป้ของญี่ปุ่นดม
กลืนอยู่รอบ ๆ ทำเนียบ เพราะรู้แล้วว่าเขามีแผนการที่จะเล่น
งานแยบปอยู่

ชัยชนะของเสรีไทย ทำให้เขาเฟื่องขึ้นและมีอิทธิพล
ทางการเมืองในฉบับพลัน พรรคการเมืองใหญ่ ๆ ๒ พรรค คือ
พรรคแนวรัฐธรรมนูญและพรรคสหชีพหนุน หลังเขาอย่างเต็ม
ที่ และพยายามดึงดันเขาจากเก้าอี้รัฐบุรุษอาวุโสให้ลงมารับ
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้สำเร็จเมื่อปี ๒๔๘๘

เป็นที่รู้กันอยู่ว่าเขาเป็นคนที่เต็มใจไปด้วย แผนการและ
ไม่มีเวลาที่จะหยุดนิ่งอยู่โดยปราศจากแผนการ เขาเป็นคนโค่น
ล้มรัฐบาลจอมพลแปลก ครั้งแรก ด้วยการ ที่เกลี้ย กล่อมสมาชิก
สภาไม่ให้อำนาจ พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนดจัดตั้งนครบาล
เพชรบูรณ์และพุทธบุรีมณฑล เมื่อสภาไม่รับหลักการในขณะที่
ที่จอมพล ป. มีอำนาจในฐานะ “ผู้นำไปทางไหนฉันจะไปทาง
นั้น” อยู่เหนือเมืองไทยเป็นการหักโค่นกันอย่างไม่วิเคราะห์ จึง
ทำให้จอมพล ป. และคณะรัฐบาลต้องลาออกและพ้นอำนาจไป
จากเมืองไทยอย่างแทบไม่น่าเชื่อ จอมพล ป. โกรธแค้นเขา
มากและตั้งแต่นั้นมาก็เรียกเขาว่า “ขรวิทำช้าง” เรื่อยมา

สมัยนายควง อภัยวงศ์เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยที่ ๒ เขา

เองก็เป็นคนที่ทำให้นาย ควงต้องหยาย ลงไปไม่เป็น ทำโดยการ
ที่สมาชิก สภา ใน สังกัด พรรค ที่สนับสนุน เขาอยู่ ได้เสนอ ร่าง
พ.ร.บ. คุ่มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนต่อสภาผู้แทนราษฎร
และสภารับร่างนี้ ทำให้นายควงประกาศก็ก้องท้องพระโรงว่า
ไม่อาจจะทำได้ ถ้าสภาจะให้ทำให้ได้นายควงก็ต้องออก ใน
ที่สตุรฐบาลนายควงก็ต้องแจ้งไปเพราะร่าง พ.ร.บ. ฉบับนั้น
ซึ่งเรียกกันว่า “พ.ร.บ. ปักป้ายข้าวเหนียว” ของนายทองอินทร์
ภูริพัฒน์ ส.ส. พรรคสหชีพ

เมื่อนายควง ลาโรงไปในครั้งกระนั้น เขาก็ได้รับการ
เชื้อเชิญจาก สมาชิกสภาส่วนใหญ่ ให้เข้ารับ ตำแหน่ง นายกรฐ
มนตรีแทน พ.ร.บ. ปักป้ายข้าวเหนียวนี้แหละได้ทำให้นายควง
กับนายปรีดีแตกแยกกันอย่างเด็ดขาดตั้งแต่นั้นมา

นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรฐมนตรีตั้งแต่ ๒๔
มีนาคม ๒๔๘๙ จนถึง ๓๐ พฤษภาคม ๒๔๙๐ จึงอำลาจาก
ตำแหน่งไป และมอบให้หลวงธำรง นาวาสวัสดิ์ดำรง ตำแหน่ง
แทน

เหตุการณ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในสมัยที่ เขาเป็นนายกรฐมนตรี
คือการสวรรคตของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
เขาได้ออกแถลงการณ์ว่า

“ด้วยนับตั้งแต่วันที่ ๒ มิถุนายน ศกนี้เป็นต้นมา

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้เริ่มทรงพระประจักษ์เกี่ยวกับพระนาถิ์ไม่ปรกติ และทรงเหน็ดเหนื่อย ไม่มีพระกำลังแม้กระนั้นกิตติ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้เสด็จประพาสเยี่ยมราษฎรอันเป็นพระราชกรณียกิจของพระองค์ ครั้นต่อมาพระอาการเกี่ยวกับพระนาถิ์ยังมีได้ทุเลาลง จึงต้องเสด็จประทับอยู่แต่บนพระที่นั่ง มิได้เสด็จออกงานการตามหมายกำหนดการ

ครั้นวันที่ ๙ มิถุนายน ศกนี้ เมื่อต้นพระบรมมถศน์เข้าเวลา ๖ นาฬิกา ได้เสวยโอสถน้ำมันละหุ่งแล้วเข้าทรงซึ่งเป็นพระราชกิจประจำวัน แล้วก็เสด็จเข้าพระที่ ครั้นเวลาประมาณ ๙ นาฬิกา มหาเดเล็กห้องบรรทมได้ยินเสียงปืนดังขึ้นในพระที่นั่ง จึงรีบวิ่งไปดูเห็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรรทมอยู่บนพระที่ มีพระโลหิตไหลเปื้อนพระองค์และสวรรคตเสียแล้ว มหาเดเล็กห้องบรรทมจึงได้ไปกราบทูลสมเด็จพระราชชนนีให้ทรงทราบ แล้วเสด็จไปถวายบังคมพระบรมศพ ตั้งแต่นั้นมา มีพระบรมวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ นายกรัฐมนตรีได้เข้าไปกราบถวายบังคม และอธิบัตถิกรรมตำรวจและอธิบัตถิกรรมแพทย์ได้ไปถวายตรวจพระบรมศพ และสอบสวน ได้ความสันนิษฐานได้ว่าคงจะทรงจับคลำพระแสงปืนตามพระราชอัธยาศัยด้วยทรงชอบและเกิดอุบัติเหตุขึ้น”

นายปรีดี พนมยงค์ ได้ประกาศลาออกจากตำแหน่ง

นายกรัฐมนตรีเป็นทางการ อันเนื่องจากกรณีสวรรคตครั้ง^{๕๕}
ในวันที่ ๑๑ มิถุนายน หลังจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระ
บรมโกศได้ทรงลงพระปรมาภิไธยแต่งตั้งเขาได้เพียง ๒ วัน
ก็เสด็จสู่สวรรคต เขาเป็นนายกรัฐมนตรีในครั้งที่สองเพียงระยะ
เวลา ๔ วันเท่านั้นเอง

รัฐสภาได้ประชุมด่วน และให้ความเห็นชอบในการ
อัญเชิญ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชพระอนุชาขึ้นสืบ
ราชสันตติวงศ์ตามกฎหมายเถียรบาลแทนสืบไป และมีความ
เห็นชอบเป็นเอกฉันท์ที่จะให้เขาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
เป็นครั้งที่ ๓ เพื่อคลี่คลายเหตุการณ์อันเป็นที่สงสัยในกรณี
สวรรคตของประชาชนให้เข้าใจกระจ่างต่อไป

เขาได้จัดคณะรัฐบาลขึ้นอย่างรีบด่วน ประกอบด้วย
รัฐมนตรีซึ่งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มี พระสุธรรมวิ
นิจรรย์ นายสงวน จุฑาเดหมีย และพระยานลราชสุวัจน์ ลง
นามแต่งตั้งตามความเห็นชอบของเขา มีรายนามดังต่อไปนี้

พลเรือตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์

นายเดือน บุนนาค

พล.ท. จีระ วิชิตสงคราม

นายดิเรก ชัยนาม

นายทวี บุญยเกิด
พระยาสุนทรพิพิธ
นายอิน บุญนาค
นายสพรั่ง เทพหัสดินทร์
ม.ล. กวี เดชาติวงศ์
พ.อ. ช่าง เชวงศักดิ์สงคราม
หลวงชำนาญนิติเกษตร
นายวิจิตร ลุลิตานนท์
ขุนระดับคดี
นายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์
นายวิโรจน์ กมลพันธ์
พ.อ. ทวน วิชัยทัตะ

ภารกิจประการ แรกของเขาที่จัดทำโดยริบด่วนคือการ
ตั้งศาลกลางเมืองขึ้นเพื่อ คลี่คลายกรณีสวรรคต ดังประกาศของ
เขาดังต่อไปนี้

“ด้วยคณะผู้สำเร็จราชการ แทน พระองค์ ในพระปรมา
ภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้อนุมัติให้ตั้ง
กรรมการขึ้น คณะหนึ่งให้มีหน้าที่สอบสวนพฤติการณ์ในกรณี
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดล เสด็จสวรรคต แล้วให้เสนอ
รายละเอียดเพื่อนำความกราบบังคมทูลต่อไปกรรมการคณะนี้
ประกอบด้วย

ประธานศาลฎีกาเป็นประธาน อธิบดีศาลอุทธรณ์
อธิบดีศาลอาญา อธิบดีกรมอัยการ ประธานพฤติสภาประธาน
สภาผู้แทนราษฎร พระองค์เจ้าจุมภฏพงศ์บริพัตรพระองค์เจ้าภาณุ
พันธุ์ยุคล พระองค์เจ้าธานีนิวัต พล.ต.วิเชียร สุตันตานนท์
พล.ร.ต. แชน บัจจุสานนท์ พล.อ.ต. หลวงเชิด วุฒากาศ
เป็นกรรมการ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นเลขานุการ และ
นายสอาด นาวิเจริญ เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

ให้อธิบดีกรมตำรวจนำพยานมาสอบสวนต่อหน้ากรรม
การ และถ้ากรรมการประสงค์จะสอบถามเพิ่มเติมก็ให้สอบ
ถามได้ และหากประสงค์จะให้อธิบดีกรมตำรวจนำพยานหลัก
ฐานอื่นมาพิสูจน์ ก็ให้อธิบดีกรมตำรวจออกหมายเรียกหรือนำ
พยานหลักฐานนั้นมาพิสูจน์ต่อหน้ากรรมการ

ในการนี้ให้กระทรวงยุติธรรมจัดบัลลังก์กรรมการและ
ให้ประชาชนฟังได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๔๘๙

(ลงชื่อ) ปรีดี พนมยงค์

นายกรัฐมนตรี

รัฐบาลของนายปรีดี พนมยงค์ ได้ประกาศภาวะฉุกเฉิน
ในระหว่างที่ข้าพเจ้า และการวิพากษ์วิจารณ์กรณีสวรรคต

กำลังฮือฮิงโชนาวบ้านทัวเมือง เขาสังเขินเซอรหนังสือ
พิมพ์ทัวไปในการนี้ด้วย และเพราะฉะนั้นบรรยากาศทางการ
เมืองที่ได้อัดตันอยู่ด้วย ประการทั้งปวงดังกล่าวแล้วก็จะเปิดตูม
ออกมาด้วยการ ที่เจ้าหน้าที ตำรวจ ได้ส่ง กำลัง เข้า กวาดล้าง
สมาชิกสภาฝ่ายค้านในข้อหาฐานกบฏไปคุมรังไว้มีจำนวนหลาย
ราย รวมทั้งพวกหนังสือพิมพ์ฝ่ายตรงกันข้ามกับรัฐบาล

เมื่อเหตุ การณ์ ทางการเมือง ชัก จะอลวน ระส่ำ ระส่าย
หนักเข้า นายปรีดี พนมยงค์ ก็ยื่นใบลาออกจากตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีเป็นครั้งที่ ๓ เขาอ้างเหตุผลสั้น ๆ ว่า สุขภาพ
ไม่สมบูรณ์ พรอคแนวรัฐธรรมนูญ และสหชีพจึงเสนอชื่อ
พล.ร.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เข้าสู่สภาในตำแหน่งนายก
รัฐมนตรีที่จะสืบแทนเขาเป็นคนต่อไป

เขาถอยออกมาอยู่ในฐานะ “รัฐบุรุษอาวุโส” ครอง
ทำเนียบท่าช้างตามเดิม และได้ออกเดินทางในตำแหน่งทูต
สันถวไมตรีจากชาติไทยเพื่อเยี่ยมเยียนประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก
ภายหลังจากนั้น

เขาบอกกับพวกหนังสือพิมพ์ ในการเลี้ยงส่ง ที่ทำเนียบ
ท่าช้างว่า “กลับมาแล้ว ก็จะพักผ่อนเขียนหนังสืออย่างพวก
คุณบ้าง มีอะไร ๆ ที่จะเขียนได้อีกหลายเล่มทีเดียว เพื่อเป็น
ประวัติของชาติต่อไป”

แต่น่าเสียใจว่า โอกาสเช่นนั้นเขาไม่มีเสียแล้วเพราะ
ในคืนวันวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ นั้นเองหลังจากเขากลับ
จากการเดินทางรอบโลกไม่ถึงขวบปี ขบวนการถัถถณะรัฐประ-
หารซึ่งนำโดย พล.ต.ละม้าย อุทยานนท์ ก็ไปเคาะประตู
ทำเนียบเรียกเขาให้ออกมาพบ ด้วยการส่งกระสุนปืนกลเข้า
ไปทักทายล่วงหน้า ๒-๓ ชุด เขาจึงตัดสินใจอำลาจากทำเนียบ
และจากผืนแผ่นดินไทยไปตั้งแต่กลางดึกสงัดของคืนนั้นจนกระ-
ทั่งบัดนี้เป็นระยะเวลา ๒๐ กว่าปี หลังจากเขาอยู่ในฐานะผู้ลี้ภัย
ที่กรุงปักกิ่งชั่วระยะหนึ่งแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ก็เดินทาง
ไปพำนักลี้ภัยอยู่ที่ซานกรุงปารีส อันเป็นสถานที่ที่เขาได้ใช้
ชีวิตอย่างสงบสุขอยู่ในปัจจุบัน

๕

**พล ร.ต.หลวงธำรง
นาวาสวัสดิ์**

ไทยน้อย

“คิดแล้วที่เขารับงานไปทำ อีกรักกลับเป็นพลเมืองดีคน
หนึ่งเท่านั้นเอง ไม่ได้คิดทุจริตไม่ได้หลบ ไม่ได้หนี ไม่ได้
ซ่อนใครทั้งนั้น ซ่อนทำไมก็อ้วไม่ได้ทำผิดคิดร้ายอะไร
นี่นะ”

พล. ร.ต. หลวงอำรณาวาสวัสดิ์

นอนรอปฏิวัติทั้งวัน

ทุกวันนี้ในเวลาราวๆ รุ่งอรุณ ถ้า
ท่านผ่านไป ทาง ถนนคอน กริต ที่ตัด
ขนานไปกับคลองประปาสามเสนท่าน
จะได้พบกับบุรุษผู้หนึ่งที่อยู่ในชุดนัก
มอร์นิ่งวอร์ค กางเกงขาสั้นและเสื้อ
ยัดสีขาว ถือไม้ถืออันเล็กๆ อยู่ในมือใบหน้าเขาไม่ค่อยจะแจ่ม
ใสสัก แต่ยังมีรอยยิ้มบนใบหน้าที่แสดงถึงอายุอานามเลยวัย
กลางคนไปโขแล้ว แสดงว่าเขาเป็นคนมีอารมณ์ดีอยู่เสมอ แต่
ถ้าดูทั้งหมดแล้ว ก็แสดงว่าสุขภาพ เขาทรุดโทรม ไปตามวัยและ
สังขารไม่น้อยทีเดียว คิ้วเขาหนาดกดำเทอะทะ ดูเดี๋ยวนี้อันแล้ว
ไม่มีแว้วว่า เขาจะเคยเป็นคน บัญ หนัก ศักดิ์ ใหญ่มาแต่ก่อน

สุภาพบุรุษผู้หนึ่ง จะพักฟื้นจากโรคอัมพาตที่เกาะกินอยู่เป็นเวลานาน และชื่อเสียงเรียงนามก็ออกจะเลือนๆ หายไปจากฝูงชนในระบอบประชาธิปไตย มานานแล้ว ก็เลยบอกท่านเสียเลยว่าเขาคือ พล.ร.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์อดีตนายกรัฐมนตรีผู้สืบทอดตำแหน่งต่อจากนายปรีดี พนมยงค์ สมัยโน้น ผู้ซึ่งตลอดเวลาที่นับตั้งแต่มีสภาพประชาธิปไตย เขาก็ได้รับสมญาว่า เป็นนักการเมือง “ล้นทอง” คือสามารถที่จะอภิปรายในสภาในประเด็นและปัญหาต่างๆ ที่สมาชิกสภากลุ่มใดไม่เห็นด้วยหรือไม่เข้าใจถ่องแท้และละเอียดถี่ถ้วน คำที่เขาใช้ “ล้นทอง” ที่เป็นสมบัติติดตัวมาตั้งแต่อยู่โรงเรียนนายเรื่อนั่นเอง

หลวงธำรงฯ ได้ผ่านตำแหน่งสำคัญๆ มากมายในสมัยสุดท้ายที่เขาเข้าร่วมคณะรัฐบาลกับนายปรีดี พนมยงค์ เขาก็รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมอยู่ หลวงธำรงฯ เป็นคนที่เข้าได้กับทุกพรรคและทุกฝ่าย คำที่เขาเป็นคนที่ไม่มีอันตรายกับใคร เมื่อสมัยที่เขาเป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อปี ๒๔๘๘ ใครๆ ไม่ว่าในวงการเมืองหรือในวงการไหนๆ มักจะวิจารณ์กันว่า การกิจหรือนโยบายส่วนใหญ่ของหลวงธำรงฯ ล้วนสำเร็จมาจากมันสมองของนายปรีดี หมายความว่า นายปรีดีเป็นคนชักใยเขาอยู่ เมื่อพวกหนังสือพิมพ์ไปถามเขาถึงเรื่องนี้ เขาก็ไม่โกรธ บอกแต่ว่า “ผมเป็นตัวของตัวเอง”

หลวงธำรง ฯ รับภาระในยามที่บ้านเมืองไม่ค่อยจะสงบสุขนัก เพราะหลังสงครามใหม่ๆ ข้าวของแพงहुดับ โดยเฉพาะข้าวสารถูกกลักลอบไปขายนอกโครม ๆ แต่ข้างในอดและประจวบกับที่สหรัฐส่งบูธออกมาขายให้ ร.ม.ต. เขาใช้ทุกคน ก็เลยวิพากษ์วิจารณ์กันไปใหญ่ว่า รัฐบาลของเขาพึ่งเพื่อ ประกอบกับคดีสวรรคตยังชำระสะสางไม่ตกเรื่องก็เลยลือกันกระฉ่อนอยู่ทุกวันนี้ว่าจะมีการปฏิวัติและการปฏิวัตินั้นไม่ใช่ใคร เพราะเสียตัวเก่าอีกตัวหนึ่ง คือ จอมพลแปลกนอกระดิกขาอยู่ที่ซอยชิดลม

หลวงธำรง ฯ หัวเราะเสียงใส คิ้วตกดำเนินาเทอะของเขาเลิกขึ้นไปสูงลิบ “ผมนอนรอปฏิวัติอยู่ที่บ้านทั้งวันเมื่อวันอาทิตย์ ไม่ยกกะปฏิวัติเฮะ”

พร้อมกันนั้น เสียงหัวเราะครืนใหญ่ของพวกผู้แทนหนังสือพิมพ์ทุกฉบับในทำเนียบรัฐบาลเช้าวันนั้น ก็ดังขึ้นกลบเสียงหัวเราะของเขา

เบื้องนอกทำเนียบออกไป ท้องฟ้าแจ่มใสเกล็ดเมฆบาง ๆ ลอยกระเพื่อม ประกายแดดระยิบระยับ ทศนะ วิสัยแจ่มใส มันก็น่าจะจริงอย่างหลวงธำรงพูด ๆ ไม่มีอะไรน่าจะสังหรณ์ว่า บ้านเมืองจะเกิดลงร้ายขึ้นด้วยการปฏิวัติ

“อ้า—ท่านนายกรับ มีราษฎรส่งข้าวมาให้ที่โรงพิมพ์
ดูตัวอย่างว่า ข้าวที่ส่งไปให้เขากินที่จังหวัดนั้นมันไม่ใช่ข้าวที่
คนเขากินกัน เพราะมันเป็นรำหรือปลายข้าวมากกว่า—อ้า—
ผมเอาตัวอย่างมาให้ท่านนายกดูด้วยถุงหนึ่ง” พลางเขาลุกขึ้น
จะนำถุงข้าวตัวอย่างนั้นไปให้แต่แล้วก็ต้องทรุดตัวลง กับที่เดิม
ทันทีเพราะ—

——เสียงหัวเราะของหลวงธำรงฯ ดังขึ้นอีกครั้งพร้อมกับ
กับโบกมือว่าวุ่นอยู่กลางอากาศ

“ไม่ดูละคุณ ผม—ผมเห็นแล้ว” เขายังหัวเราะว่าเรี
ต่อไป “อ้ายเรื่องข้าวกินของราษฎรอย่างหนึ่ง อ้ายเรื่องลักลอบ
นำข้าวออกนอกอีกอย่างหนึ่ง นี่มันจนปัญญาจริงๆ บางทีเรือ
เจ้าหน้าที่เห็นเรือบรรทุกข้าวแล่นอยู่ต่อหน้าต่อตา พอไล่กวด
ไป เรือเจ้าหน้าที่เกิดตายกลางทะเลดื้อๆ อ้ายพวกลักลอบ
ข้าวออก มันยังโบกผ้าขาวม้าเย็บเสียด้วยซ้ำ นี่ละเครื่องมือของ
เรามันเต็มที่ยังงเหงะนา”

ที่ประชุมหนังสือพิมพ์เงียบกริบ บรรยาอากาศภายในท่า
เนียบรัฐบาลเช้าวันนั้น ช่างเต็มไปด้วย ความอ้อย สร้อยจนบอก
ไม่ถูก

หลวงอดุลยเดชจรัส ซึ่งทำหน้าที่ผู้บัญชาการทหารบก

และเป็นมิตรที่สนิทของนายกรัฐมนตรี “สาธิตาลันทอง”
ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้รับการขอร้องให้ดำรงตำแหน่งประธาน
กรรมการปราบข้าราชการทุจริต ซึ่งตามที่จริงควรจะคุมไปถึง
ข้าราชการการเมืองคือรัฐมนตรีด้วย แต่รัฐมนตรีบางคนขอให้
ระงับการครอบงำไปถึง ในที่สุดการปราบแต่ข้าราชการชั้นต่ำ
หลงอดุลฯ จึงถอนตัวถอนความตั้งใจที่จะทำงานที่ถนัดมือของ
เขา นอกจากจะให้อำนาจปราบข้าราชการได้ทุกชั้นรวมทั้งรัฐ
มนตรีทุกคนด้วย

เขากล่าวอย่างทำ ๆ ว่า “เมื่อเป็นอธิบดีกรมตำรวจผม
ยังจับรัฐมนตรีได้ ทำไมเมื่อเป็นประธานปราบข้าราชการ
ทุจริตจะปราบชั้นรัฐมนตรีไม่ได้”

ขณะนั้น บรรยาการของการเมืองกำลังอัดตันอย่างเต็มที่
ที่ หลวงอดุลเดชจรัส ซึ่งเป็นที่นับถือกันว่าตงฉินยิ่งนัก ได้
เพ่งเล็งว่าจะเป็นผู้ได้รับมอบให้จัดคณะรัฐบาลแทนหลวงธำรงฯ
เพราะเป็นที่เข้าใจว่าจากความเด็ดเดี่ยว และเด็ดขาด ของเขาใน
การบริหารราช การแผ่นดิน จะทำให้คนปั่นป่วน และคอรัปชั่น
ในขณะนี้ทุเลาเบาบางลงไปได้บ้าง

เสียงเรียกร้องให้หลวงอดุลเดชจรัส ผู้ทำหน้าที่เป็น
ผู้บัญชาการทหารบกของหลวงธำรงฯ อยู่ในขณะนั้นขึ้นเป็น

นายกรัฐมนตรีแทนหลวงธำรงฯ ได้ตั้งและตั้งขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่งเจ้าตัวเองก็ออกจะรู้สึกอึดอัดพอใช้ เพราะเมื่อเสียงนั้นยิ่งดังมากขึ้นเพียงใด หลวงอดุลฯ ก็แทบจะไม่กล้าสบสายตานายกศาลิกาลิ้นทองผู้เป็นมิตรรักของตน เพียงนั้นเหมือนกัน และเมื่อชะตากรรมของบ้านเมืองเลวลงไปเป็นลำดับ ก่อนจะเกิดการสิ้นวาทสนาแก่หลวงธำรงฯ เพียงไม่กี่วันนั้นเอง หลวงอดุลฯ ได้ตกลงถึงการจะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของเขา และให้ทัศนะถึงการคอร์รัปชันอย่างดกตันว่า

“ชื่อจริง, การปราบปรามนะมันมีทางปราบได้ไ้การตีโพยตีพายว่าทำไม่ได้ อย่างโน้นอย่างนั้นนะ อ้าวไม่เห็นด้วย”

“ถ้าหากคุณหลวงธำรงฯ ลาออกจากนายก ท่านผู้บัญชาการเห็นว่าใครควรจะเป็นนายกแทนสืบต่อไป”

“การเมืองอ้าวไม่เกี่ยว ถ้าอยากคุย ให้คุยเรื่องอื่น”

“ปัญหาคอร์รัปชันทุกวันนี้ ท่านผู้บัญชาการคิดว่าส่วนใหญ่เกิดมาจากอะไร”

เขานิ่งและขบขมก่อนที่จะตอบว่า “มันก็เกิดจากตัวจักรใหญ่ คือตัวจักรใหญ่หมุน ตัวจักรเล็กมันก็หมุนตามไปด้วย คนใหญ่มันไม่ทำ คนเล็กมันก็ไม่กล้า ก็ตัวใหญ่มันเป็นเสียเองจะไปห้ามตัวเล็ก ๆ มันได้ยังไง”

“ในฐานะที่ผู้บัญชาการเป็นคนไทยคนหนึ่ง เมื่อบ้านเมืองเข้าอยู่ในสภาพเช่นนี้ สมควรจะแก้ไขโดยวิธีใด....”

“ห้ามไม่ให้พูดเรื่องการเมืองกับอ้าว.....” เขาตวาดเสียงดังก้องเต็มไปด้วยความเจ็บปวด

“มิได้ ผม มิ ได้นำ ปัญหาการ เมือง มา พูด กับ ท่าน ผู้บัญชาการ หากแต่ผมพูดอย่างที่ท่านผู้บัญชาการเป็นคนไทยคนหนึ่ง จริงอยู่การปกครองบ้านเมืองเป็นหน้าที่ของรัฐบาล แต่ในระบอบประชาธิปไตยใช้ไหมครับที่เรามีสิทธิ์.....”

“มันยาก” หลวงอดุลฯ พูดเนิบ ๆ พร้อมกับผงกศีรษะอย่างใช้ความคิด สายตาก้าวและดูดันค้อนนั้นจ้องเขม็ง

“เวลานอวเป็นข้าราชการประจำ ความเป็นห่วงชาติบ้านเมืองนั้นอย่าไปพูดถึง อ้าวก็เป็นห่วงอยู่อย่างพลเมืองดีทั้งหลายเป็นห่วงอยู่ อ้าวอยากช่วย ทำไมจะไม่อยากช่วยบ้านเมืองของเรา เพราะมีส่วนร่วมกันทั้งชาติในความทุกข์ความสุข แต่ถ้าเขาเข้าใจกันว่าอ้าวต้องการอำนาจ อ้าวก็ทำอะไรไม่ได้ อย่าลืมว่าอ้าวต้องการอย่างเดียว คือปราบผู้ทุจริตเท่านั้น ไม่ว่าจะป็นหน้าอินทร์หน้าพรหมมาจากไหนถ้ามันโกงก็ฟาดมันเข้าไปอย่าไว้หน้ามัน เพราะมันทุจริตต่อชาติของเรา”

“ผมอยากจะคิดหรือคนทั้งหลายคงจะคิดอยู่ว่า ขณะนี้

ท่านผู้บัญชาการไม่อยากทำอะไร แม้ในสิ่งที่ตั้งใจไว้ก็ยังไม่
อยากกระทำ”

“ใครว่า” เขาทถามกระซอกเสียงจุ่นๆ “อ้าวพูดอย่างไร
นั่นแหละอ้าวอยากทำในสิ่งนั้น เข้าใจไหม.....”

“ที่ท่านผู้บัญชาการพูดมาทั้งหมดนี้ เป็นการพูดเพื่อ
ที่จะไม่อยากทำงานให้ชาติหรือพูดเพื่อ ปลีกตัวจาก ความยุ่งยาก
ทั้งปวง”.....

ด้วยเสียงหัวเราะและนัยน์ตาดู่นั้นลูกโป่ง หลวงอดุลฯพูด
อย่างรวดเร็ว “ถ้าลือเป็นทหาร อ้าวสังขันทันที นี่เป็นหนังสือ
พิมพ์นะ”

เมื่อเขาผ่อนคลายอารมณ์เครียดลง เขาอธิบายว่า “ที่
อ้าวพูดก็เพราะอ้าวอยากจะแก้ไขให้มันสงบ และก็อ้าวเชื่อว่าอ้าว
ทำได้ พูดแล้วทำไม่ได้เขาเรียกว่าคุยโม้ ลือเข้าใจไหม”

เสียงประกาศของหลวงอดุลเดชจรัส ผู้บัญชาการทหาร
บก “พุละ” ของทำเนียบท่าช้างยังไม่ขาดกังวาลไปจากอู่
บรรยาศของการ เมือง ภายในที่กำลังอัดแน่น อยู่อย่างเต็มที่
ชั่วโมงแล้วชั่วโมงเล่า วันแล้ววันเล่า ยังเต็มไปด้วยสิ่งที่ไม่มี
อะไรเปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้น ไม่ว่าจอบเสียม เสือผ้าขาวนา

เวสปอยด์   ธนบัตรที่นำไปให้ราษฎรแลกยังโจษจรรยกันอยู่
ในฉาว

ขณะเดียวกัน จากวันเวลาที่ผ่านไปโดยไม่มีความหมาย
นั้น สัญญาณ เอส.โอ.เอส. จากทั่วทุกหัวระแหงของราชอาณาจักรก็ปลิวว่อนเข้าสู่กรุงเทพฯ ไม่ขาดสายไม่มีอะไรเลย
นอกจาก ภูเก็ตอดข้าว... พังงาอดข้าว.... เชียงใหม่อดข้าว.....
ขอนแก่นอดข้าว..... ทวีปทุกสารทิศทุกภาคของราชอาณาจักร
มันเป็นภาวะหลังสงครามที่ทำให้ความยุ่งยากให้แก่รัฐบาล
ของหลวงธำรงฯ อย่างปวดหัวอ่อนนอกอ่อนใจพร้อมกับรายงาน
เรื่องข้าวลักลอบออกนอกประเทศ ไปทางชายทะเลทุกจุดก็พรัง
พรูเข้ามายังทำเนียบของเขาเหมือนกัน ราษฎร คนงานและ
ข้าราชการชั้นผู้น้อย พยายาม ถู้ออกจากบ้านแต่เช้าเพื่อหา
ข้าวสารใส่กลับมาให้ลูกและเมียตาดำๆ ที่บ้านเวลาเย็น แต่
อนิจจา..ถุงนั้นก็คงว่างเปล่าไปและว่างกลับมาอยู่นั่นเอง หาข้าว
ไม่ได้ ข้าวหายไปในไหน....ข้าวมาหาฉันบ้าง ลูกฉันร้อง.....
เมียฉันเศร้า ครอปรวัณกำลังจะอดตายอยู่แล้ว

๙๕
นกอีสภาพหลังสงครามของบ้านเมือง....

แต่ทุกสิ่งทุกอย่างยังเงียบ——

ในสังคมชั้นสูง เสียงแก้วแชมเปญกระทบกับกริ่ง

กว้าง เสียงสรวลเสเฮฮา เมื่อพ่อคำตันโตๆ พบกันและภายใน
ยังจำเต็มไปด้วยข้าวแล้ว.....ถ้าใครพูดถึง นายควง อภัยวงศ์
หัวหน้าพรรคฝ่ายค้าน ซึ่งเสนอญัตติเปิดอภิปรายทั่วไปแล้วก็
หมดหน้าที่ลงอย่างปราศจากความหมายเขา จะหัวเราะขึ้นพร้อม
กัน

การล้มรัฐบาลโดยวิธีรัฐธรรมนูญ นั้นเป็น ไปมิได้แล้ว
สาลิกาลิ้นทองเป็นฝ่ายกำชัยชนะได้อย่างเด็ดขาด.....

ทำเนียบรัฐบาลคงเปิดทำงานตามปกติ.....

บুদ্ধิกันแล้วคนเล่า ยังเคลื่อนไหวเข้าเคลื่อนไหวออกปรูด
ปราดอยู่ไม่ขาดสาย เจ้าของบুদ্ধิทุกรายพยายามแก้ปัญหาของ
ตนอย่างสุดความสามารถเพื่อให้สถานการณ์บ้านเมืองดีขึ้น

หลวงธำรงฯ ยังคงใช้ชีวิตแห่งความผาสุกสดชื่นของ
เขาต่อไป แม้แต่ในคืนวันสุดท้ายที่เขาได้เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น
เอง ใกล้จะ ๒๔ น. แล้ว เขายังยิ้มหัวอย่างร่าเริงอยู่ในงาน
สมาคมนักเรียนเก่าเคลิ้มไปตามจังหวะที่สวิง กลิ่นน้ำหอมคละ
เคล้าอยู่ในอุ้งบรรยากาศรื่น ไปตามสายลม เย็นที่พัดผ่านชุม
นุมแห่งนั้นแต่บางเบา และบางที่ก็รุ่มบาและควิกสตีปัวให้
พาร์ตเนอร์ ของงานแห่งนั้น ตระกองกอด ไปกับพื้น ฟลอร์ ตาม

จังหวะได้แสงไฟสลัวๆ ไม่ว่าใครๆ ทั้งนั้นสลัดความคิดอัน
วุ่นวายสับสน ของกิจการงานที่ได้ผ่านมาแต่วันก่อนเก่าเสีย
โดยสิ้นเชิง ใครจะคิดไปถึงว่าการรัฐประหารเพื่อล้มรัฐบาลจะ
อุบัติขึ้นมาได้ในเวลาวิกาลเช่นนั้น แต่มันก็ได้เกิดขึ้นมาจนได้
ผู้บัญชาการ ทหารบก ของเขาหมดหวังที่จะเรียกร้อง กำลังส่วน
ไหนออกมาปราบปรามได้ทันทั่วทั้ง

รุ่งเช้าเสียงตะโกนเรียก นายปรีดี พนมยงค์หลวง
ธำรงฯ ให้มารายงานตัวดังอยู่วิเวกจากเครื่องวิทยุทุกเครื่องที่
แผดเสียงอยู่ตาม ตึกกรม ร้านค้า ชายทั่วไปทั่วทุก ถนน หนทาง
ข้าง ภาพหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ ได้มารอรับภาพ การมา รายงาน
ตัวของหลวงธำรงฯ และนายปรีดีฯ อยู่เบื้องแน่นที่กองบัญชา
การรัฐประหาร

เขาฉลาดพอที่จะมาอย่างเร้นลับ และมิดชิดด้วยบุคลิก
สีเทาประจำตัวและทั้งไว้ที่นั่น โดยช่างภาพทั้งหลายไม่สามารถ
จะใช้ตากล้องยิงภาพเขาได้

ที่กองบัญชาการ จอมพลแปลกได้ออกมาต้อนรับเขา
ระหว่างมิตรเก่าดั้งเดิม และระหว่างผู้กุมอำนาจคนใหม่กับผู้
ถูกเพิกถอนอำนาจไป น่าจะพูดไม่ถูกนักว่า จอมพลแปลกจะ
อ้างเหตุผลอะไรกับเขาได้นอกจาก..... “คุณหลวงอยู่ในความ

สงบไปก่อนเถอะน้า ให้มันคลี่คลายลงเสียหน่อย แล้วค่อยพูดอะไร ๆ กันใหม่.....”

เขาบีบมือกันอย่างแรงอีกครั้ง เมื่อหลวงธำรงฯ ให้คำมั่นเช่นนั้นแล้ว ก็อำลาจากกองบัญชาใหญ่ของคณะรัฐประหารไป ในท่ามกลางความพลุกพล่านของคณะทหารผู้เตรียมพร้อมด้วยอาวุธที่มีกระสุนแน่นเปรี๊ยะเต็มแม็กกาซีน รถเกราะดาระดาด และปืนกลที่ตั้งจังก้าถึงกึ่ง พร้อมสำหรับการต่อต้านใด ๆ ที่จะอุบัติขึ้น

เขาก้าวลงมาจากกองบัญชาการกระทรวงกลาโหมด้วยอาการสงบ ความคิดของเขาพลุ่งพล่านอยู่ร้อยแปด มันเป็นความคิดของคนที่มีอำนาจสูงสุดอยู่ในการบริหาร ราชการแผ่นดินเพียงเมื่อวันวานหยก ๆ แต่เพียงยังไม่ทันข้ามคืนไปถึงรุ่งอรุณ เขาก็ถูกรวบอำนาจไปเสียได้อย่างง่ายดาย

เขาคำนึงถึงอนาคตที่เป็นของไม่แน่นอนแม้ระหว่างวันกับพรุ่งนี้

เมื่อรถของเขาเคลื่อนออกจากกองบัญชาการรัฐประหาร ได้มีรถทหารที่ติดอาวุธพร้อมติดตามไปส่งเขา ณ บ้านถนนราชวิถี ซึ่ง ณ บัดนั้นนั้น อำนาจที่เขาได้อยู่เหนือราชอาณาจักร

ก็ด้บบูลงมามีขอบเขตอยู่เหนือในเขตบริเวณบ้านเพียงเท่านั้น
เอง....

ภายในบ้านพักของนาวาโทประดิษฐ์ พูลเกษตร ผู้บังคับ
การกรมนาวิกโยธินสัดหีบ ณ ตำบลบ้านสวน ซึ่งไม่ห่าง
ไกลจากตัวเมืองชลบุรีเท่าใดนัก

ล้อมรอบเป็นดงตาลและป่าละเมาะ ข้าพเจ้าบุกเข้าไป
ในบริเวณนั้นแม้จะบ่ายโซแล้ว แต่อากาศก็ออกจะเยือกเย็นและ
สันสะท้อนเป็นบางครั้งบางคราว นางนวล ๒-๓ ตัวบินผ่าน
ผ่านไปอย่างรวดเร็วสู่ฟากทะเลกว้างใหญ่ฝั่งโน้น ไม่น่าคิดว่า
ภายในภูมิประเทศเช่นนี้ ซึ่งแม้แต่จะพึงเหมาะแก่ต้มน้ำตาล
เมาและเหล้าเถื่อนแล้ว จะมีบุคคลสำคัญในวงการเมืองของ
ประเทศ หลังการรัฐประหารหยก ๆ ไปชุมนุมอยู่ที่นั่นทำไม
กัน และอย่างคับคั่งเสียด้วย

ข้าพเจ้าออกจากที่พักในเมืองด้วยจักรยานควบตะบึงไป
ตามพื้นดินสีแดงเบื่องหน้า การค้นหานั้นไม่สู้ยากเย็นนัก
บางทีจะเป็นด้วยโชคอำนวยให้ข้าพเจ้ากระทำ กิจนี้สำเร็จก็เป็น
ได้ เพราะเบื่องหน้าขุนเขาพระบาทจังก้างทมิฬอยู่นั้น ดีไซได้
ของทหาร เลี้ยวฝุ่น ตลบเข้าไปตาม แนวโค้งของสวน ถนนแล้ว

ข้าพเจ้าบุกด้วยกำลังแรงตัวเองเพื่อม้วนล้อจักรยานคู่ชีพให้เร็ว
เข้าอีกหนึ่งรอบ “อ้อ นี่กว่าใครตำรวจและทหารเต็มรถ พัน
เอกเผ่า ศรียานนท์ นักรัฐประหารตัวเองเบียดประทุมอยู่ชิด
ซ้าย นั่นก็ พ.ต.อ. หลวงพิชิตธรรการ และหมวดเหี้ยมนั่น
พระองค์เจ้าเฉลิมพล ทิฆัมพร ข้าพเจ้าแน่ใจนักว่ บ้านโตดๆ
แบบชนบทกลางดงตาลข้างหน้านี้แหละ ถ้าไม่หลวงธำรงฯ ก็
หลวงสังวรณั ต้องพักอยู่แน่ที่เดียว ข้าพเจ้าควบยานพาหนะ
อย่างกระชั้นอีกครั้ง เลี้ยวอย่างรวดเร็วไปตามฝุ่นตลบของ
ดีโซโต้คันนั้น และปราดเข้าเทียบเชิงบันไดของบ้านหลังสูง
แต่ไม่ว้าววกแว็กไปด้วยจิตสำนึก ที่ทุนทุรายไปว่า ในบริเวณ
แห่งนี้ ทอมป์สันและบาซูก้าจะอยู่ตรงกองตาลกอไหน...ตายเป็น
ตาย...ข้าพเจ้าคิดสุมสุมหัวไปเช่นนั้นเอง

เมื่อข้าพเจ้าเบรจักรยานส่งเสียงไปถึงบนบ้านแล้ว ยัง
ไม่ทันเหลือบขึ้นไปด้วยซ้ำ จึงหารู้ไม่ว่าบุคคลหมู่ใหญ่ที่นั่งฟัง
สายตาทุกคู่มารวมอยู่ที่ข้าพเจ้าหมดสิ้นแล้วข้าพเจ้าสะดุ้งเมื่อเง
ขึ้นไปพบในบัดแรก เอ้อ-เฮอ คนกันเองมาจากกรุงเทพฯ
ทั้งนั้น บุรุษร่างสูงขาวคิ้วดกดำหนา สรวมเข็ดแชนยาวและ
กางเกงสีน้ำตาล นั่งหัวร่อว่าอยู่นั่น คือ พลเรือตรี อดีตนายก
รัฐมนตรีสันวาทสนาลงด้วยรัฐประหาร หลังจากนั่งคอยนอน

คอยรัฐประหารมาหลายวันเต็มที พุทโธ มาซ่อนอยู่ที่นี้เอง
ท่านนายพลแวดล้อมไปด้วยพันเอกเผ่า หลวงพิชิตฯ ท่าน
เฉลิมพลซึ่งข้าพเจ้าเห็นนั่งแน่นขนัดเลี้ยว โค้งถนนเข้ามาเมื่อ
ครู่นี้เอง บุคคลอื่น ๆ อีกสองสามคนถัดไปคือพันโทละม้าย
อุทยานนท์ผู้อำนวยการควบคุมรถถึงบุกบ้านผู้ยิ่งใหญ่ “ท่าน
ท่าช้าง” ปรีดี พนมยงค์ และ ร.อ. ต่อกัดดี นอกนั้นเป็น
นายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่อีก ๒-๓ คน จุดศูนย์กลางในวงการ
สนทนารายใหญ่ก็คือ “ตราขาว” ตั้งเป็นสง่าอยู่ในกลุ่มขวด
โชดากลาดเคลื่อน ไบหน้าจากทุกบุคคลกำลังแดงระเรื่อ มัน
คงช่วยให้อบอุ่นพอใช้ ท่ามกลางความหนาวเย็นของดวงตาดน

ทันทีนั้นเองเสียง “ใครกัน?” ก็ดังห้าว ๆ ออกมาจาก
กลุ่มนั้น ข้าพเจ้ากำลังตั้งสแตนด์รถ ตอบทันทีทันไปว่า “ผม
เองครับ หนังสือพิมพ์ชาติไทย”

นายทหารคนหนึ่งสวนตอบมาว่า “คุณมาทำไม.....”
“เรื่องอะ....” แต่ก่อนข้าพเจ้าจะตอบคำถามว่า “มาทำไม”
และ “เรื่องอะไร” ของนายทหารผู้นั้น เสียงแจ้ว ๆ จาก “ลิ้น
ทอง” ก็แย้งขึ้นมาเสียก่อน

“อ้อ หนังสือพิมพ์ บ๊ะ ๆ ตามกันมาถึงนี้เชียวนะ เอ้า
ขึ้นมา มีอะไรรี...เอ๊ะ...ว่าแต่ลือมาถึงนี้ได้อย่างไรกันหือ..”

เสียงที่ข้าพเจ้าจำได้แม่นยำ จากห้อง โถงใหญ่ ของท่า
เนียบ ๑๖ สิงหาคม เมื่อก่อน ๘ พฤศจิกายนปีกลาย ค่อยทำให้
ข้าพเจ้าเบาใจได้ว่า คงไม่ถูกตะเพิดออกไปเสียก่อนที่จะได้
เรื่องอะไรเป็นอะไร ข้าพเจ้าค่อยก้าวขึ้นบันไดอย่างทะมัดทะ
แมง สายตาทุกคู่ยังพุ่งมาจับที่ข้าพเจ้าตั้งแต่เท้าถึงศีรษะอยู่สั
บนอลหม่าน จนกระทั่งข้าพเจ้าไปทรุดตัวอยู่ตรงกันข้ามกับ
อดีตนายกรัฐมนตรีแล้ว สายตานั้นจึงกลับไปรวมอยู่กับสี
เหลืองเข้มในขวดแม็คคอล์ม และฟองโซดาที่เดือดปุด ๆ อยู่
สองสามขวด

“ผมมาหาท่านนายก” ข้าพเจ้ากลืนน้ำลายลงไปครู่
หนึ่ง ขณะที่หลวงธำรงฯ ยังจ้องเขม็งมายังข้าพเจ้าแทบจะไม่
ต้อง สอบถาม ถึงข่าวเล่า ลือเรื่อง การต่อต้านอย่างอึงคะนึงของ
หลวงธำรงฯ ก็แทบจะตอบได้ว่า “ไม่เห็นมีอะไรต่อต้านสักนิด”
แววตาภายใต้คิ้วดกดำหนาเทอะทะนั้น ไม่เห็นบอกภัยหือต่อ
ต้านเลย แต่ข้าพเจ้าก็จำต้องกล่าวคำพูดออกไปบ้าง เพราะ
ข้าพเจ้าไม่ใช่สพายมาจากหลวงโกวิทฯ หรือใคร ๆ ทางกรุง
เทพฯ

“ผมมาหานายกรัฐมนตรี—”

“อ้อ เรื่องอัวะคิดการใหญ่ซี เขาประโคมกันใหญ่

เซียววี?...ที่กรุงเทพฯ นะ....” อดีตนายกรัฐมนตรีโบกมือ
วุ่นวายอยู่ในอากาศว่าวุ่น เมื่อข้าพเจ้ายังไม่ทันบอกวัตถุประสงค์
ที่มาพบด้วยซ้ำ และเขาตอบข้าพเจ้าเสียก่อน “ขอเสียที่เถอะ
น่า อ้าวไม่มีอะไร....” พร้อมกับแบมืออีกครั้ง แบและชูขึ้น
อย่างบริสุทธิ์ ข้าพเจ้าไม่ได้มันหมายความว่า เป็นการแบอย่าง
“ผู้แพ้” สายตาข้าพเจ้าเบนลงต่ำ ต่ำลงมาที่กระเป๋ากางเกง
ตุงๆ และที่เข็มขัดไม่เห็นมีอะไรด้ามะเมื่อมสักระบอก ไหน
ข่าวทางกรุงเทพฯ ประโคมกันใหญ่ว่ามาตั้งบ้อมคุมเชิงใหญ่
อยู่ที่ปากน้ำ ทำไมตัวแม่ทัพมาล่อตราขาวพรวดๆ อยู่ที่นี่

“ไหนดูบัตรประจำตัวเสียหน่อยเถิดน่าน้องชาย” นาย
ทหารคนหนึ่งคงจะเกิดระแวง ข้าพเจ้าพร้อมอยู่แล้วจึงรีบ
ตระกรุมตะกรามควักบัตรซึ่งออกโดยอธิบดี กรมโฆษณาการส่ง
ให้ เขารีบไปแจกจ่ายกันดู และเมื่อพอใจแล้วก็รีบไปทำหน้าที่
กับแม็คคอลลัมชวदनันกับโซดาต่อไป

“นายกมาพักอยู่ที่นี้นานแล้วรี....” ข้าพเจ้าถามขึ้น
เมื่อรับ “ตราขาว” เต็มแก้วปรีจากมือของท่านนายพลเรือ
อดีตนายกรัฐมนตรีมาเต็ม และสายตาปะทะเข้ากับเขาอย่างจ้อง

“อ้าวอยู่สัปดาห์...” เขาชะงักหนำย่นข้ามโต๊ะมาหา
ข้าพเจ้า แต่ก็ยังยิ้ม ยิ้มอย่างเมื่อเขาอยู่ท่ามกลางกลุ่มหนังสื่อ

ไทยน้อย

พิมพ์ในทำเนียบ ๑๖ สิงหาคม ย่อมอย่างที่เคยมีมาแล้วนั้น
แล้วอีกอีกครั้ง “อวยุสส์ตีบต่างหากไม่ใช่อยู่ที่นี้ วันนั้นมา
ส่งเมียเขากลับกรุงเทพฯ พบเฝ้าเขาพอดีเลยชวนกันมาล่อ
กลางดงตาลนี้ มันก็สนุกดีตามประสาอย่างอื่นนอกตำแหน่ง
สุภาพบุรุษจากทำเนียบ ๑๖ สิงหาคม จบด้วยการหัวเราะให้
กับเหตุการณ์ และหัวเราะอย่างนักการเมืองเต็มตัว เพราะพ้น
จากความรับผิดชอบการ บริหารราช การแผ่นดิน ไปเพราะรัฐ
ประหาร นั้นไม่ใช่หมายถึงการแพ้อย่างยับเยินตามวิถีทางประ-
ชาธิปไตยเลย

“อย่าสัมภาษณ์ท่านนายกเลขน่าน้องชาย” พ.อ. เฝ้า
ศรียานนท์ นักรัฐประหารคนสำคัญ และยังพ่วงเป็นเครือญาติ
ทางฝ่ายเป็นลูกเขยของท่านพลโทผิน ชุณหะวัณหัวหน้าอยู่ด้วย
คงจะคันปากเต็มแก่เลยพูดออกมาเป็นประโยคแรก “ท่าน
นายกท่านไม่มีอะไรดอกหน้า พวกอวดคิดถึงกัน ก็มาเยี่ยมเท่า
นั้น” คำพูดของนายพันเอกร่างใหญ่ไฟศาลผืนนี้จะเป็นคำปลอบ
หลวมธำรงๆ ไว้พลางหรืออะไรก็ตาม แต่ข้าพเจ้าก็รำลึกความ
ขึ้นมาได้จากถ้อยแถลงของกระทรวงกลาโหม ซึ่งแจ้งว่าได้ส่ง
นายพันเอกร่างใหญ่ผู้บุตรเขยของพลโทผินมาเจรจาความเมือง
“ไม่มีอะไรดอกหน้า ลือเชื่ออวดเถิด พวกนี้เขารู้ดีทั้ง

นั้น” นายพลเรือซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นตัวเชิดของ “ท่าช้าง”
กล่าวสนับสนุนนายพันเอกผู้หนึ่งขึ้นมาจับพลัน “อัวชอบชาย
ทะเลเพราะเลือดเนื้อทหารเรือมันเหนียวมามาก ก็พักผ่อนเสีย
ที่ น้ำทะเล หมูเกาะ โอโซนอัวโปรดมานานแล้ว จริงๆ นา
ลือณา”

ข้าพเจ้าฟังโดยดุษณี แต่ก็ไม่วายที่ภาพจากทำเนียบ
๑๖ สิงหาคม ได้โดมใหญ่พฤติสภา สถาผู้แทนและในความ
อบอุ่นของบุคคีสฟ้าคันใหม่จะมาผุดให้ข้าพเจ้าเห็น แต่มันเป็น
เรื่องของการเมืองยิ่งไปเสียกว่าเรื่องของโลกียวิสัยไปเสียอีก

ข้าพเจ้ายังอยู่ในระหว่างตรึกตรองเพื่อบ่อน คำถามแก่
เขาต่อไป ลมทะเลพัดผ่านมาอยู่เฉื่อยฉิวเป็นครั้งคราว บางที
ตาลใหญ่ฟากโน้นก็ไหวสะท้าน เพิ่งบ่ายโชนเท่านั้นแต่เหมือน
เย็นมาก หมอกเคลื่อนลงต่ำจะคลุมยอดขุนเขาพระบาทอยู่
รำไร

นายทหารกลุ่มนั้น นอกจากอดีตนายกฯ บางครั้งก็ยัง
จับสายตาวู้งตาข้าพเจ้าไม่ห่าง คล้ายจะกระสับกระส่ายหรือ
อย่างไร ข้าพเจ้าเลยโพล่งออกไปว่า “ขอโทษนะครับผมไม่
ได้มีเจตนาจะรบกวนจังหวะในการสนทนาเลย แต่ด้วยความ
ปรารถนาอันยิ่งใหญ่ว่าจะได้พบท่านนายกเป็นการสำคัญนั้นอย่าง

น้อยที่สุดเพื่อดูรูปร่างของท่าน นายกว่าจะผิดเพี้ยนไปจากที่อยู่ในกรุงเทพ ฯ อย่างไร” ข้าพเจ้าช่วยอย่างขอไปที

กัปตันของรัฐบาลเก่ากำลังจะจับแม็คคอลลัม ซึ่งกำลังเดือดปุด ๆ ด้วยฟองโซดาที่ถือ อยู่ในมือแล้ว กลับวาง ลงจับปล้นพลางจ้องเขม็งมาที่ข้าพเจ้า

“ลือกันใหญ่ ี่...ก็ลือเห็นอะไรอ้วผิดแปลกไปบ้างละ.. ชุบผอมหรือไง ถ้าจะลือกันใหญ่ในกรุงเทพ ฯ ว่าอ้วหนีมาอาศัยอยู่กระมัง หรือลือกันว่าอ้วดอยากปากแห้ง ถ้าอ้วจะมีอายนี้กินรี....” กัปตันลั่นทอง ชี้ยาให้ข้าพเจ้าดูแม็คคอลลัมอีกครั้งแล้วก็ชี้ไปที่เค็กถาดใหญ่ของส่งมาจากราชวงศ์ทังนั้น...

เฉลิมพล ทิฆัมพร พระองค์เจ้าผู้มีพระพักตร์แดงเข้ม เพราะเสวยแอลกอฮอล์เข้าไปมาก ลูบพระมัสสุเบา ๆ ด้ามแบบขององค์ท่าน เผยอโอษฐ์ตรัสตอบมาว่า “ลือมาเห็นกิดแล้วอย่าเขียนผิด ๆ ก็แล้วกัน” ข้าพเจ้ายิ้ม แต่ก็ต้องหยุดก็กลืนทันที เพราะนายพันเอกร่างใหญ่ บุตรเขยหัวหน้านักรัฐประหาร พุดออกมาเสียก่อนว่า “เขียนผิดไปจากนี้ เป็นจ้วงคนตีกระบาลเลย”

ข้าพเจ้าพลั่งออกมาด้วยการหัวเราะ และทั้งคณะเลยผสมโรงด้วยการหัวเราะครืนใหญ่ มันก็สนุกดีเหมือนกัน

“ผมรับรองไม่มียกเมฆจริง ๆ ถ้าผิดไปจากนี้ก็ยอมเสีย
สละให้ท่านนายกพันกระบาลแน่ ๆ นิดหน่อยไม่เป็นไร” ข้าพ-
เจ้าเข้าไปที่หัวของข้าพเจ้า

“แต่จุดหมายที่ผมมานี้ ก็เรื่องระบือเซ่งแซ่ในกรุงเทพฯ
ว่า ท่านนายกเตรียมต่อต้านเป็นการใหญ่ชุมนุมพลคึกคักตั้ง
แต่ชลฯ ถึงปากน้ำ เพื่อเคลื่อนพลพรรคมาโจมตีกรุงเทพฯ
ขับไล่รัฐบาลชุดนี้ให้เตลิดแหลกลาญไป แล้วชิงบัลลังก์ ทำ-
เนียบ ๑๖ สิงหาคมคืนมา”

ข้าพเจ้ายังน้ำลายเป็น ฟองขยับจะ สาราย ต่อไป แต่ไม่
ทันการ เพราะเสียงกัปตันลินทองหัวเราะลั่นขึ้นมาจากอยู่ที่
ชุมนุมใหญ่นั้นหัวเราะกันครืนไปอีกเหมือนกัน และเงยกริบ
เมื่อเสียงหลวงธำรงฯ ตะโกนเรียกรอง ผบ.กรมนาวิกโยธิน

“คุณประดิษฐ์.....คุณประดิษฐ์.....ลองมาช่วยกันคิดให้
พวกหนังสือพิมพ์เขาฟังหน่อยซิว่า ถ้าจะรวบรวมพลพรรค
เพื่อกรีธาไปบุกกรุงเทพฯ ราวสักหมื่นคน จะต้องใช้เงินวัน
ละเท่าไร เพราะเขาต้องกินข้าวกันทั้งนั้น”

รองผู้บังคับการกรมนาวิกโยธิน หัวเราะก๊ากใหญ่
“ถ้าหมื่นคนตีเสียอย่างต่ำคนละ ๓ บาทต่อวัน ส่องสมอยู่บ้าน
นี้ก็เหี้ยมหลายสิบล้านเข้าไปแล้ว”

กัปตันของท่าเนียบ ๑๖ สิงหาคอน ๘ พุศจิกายนหัน
ขวับมาที่ข้าพเจ้าอย่างรวดเร็ว

“ว่าไงลื้อ ไม่ต้องพูดถึงอาวุธยุทธภัณฑ์ ปืนใหญ่
ปืนครก แคร็ก บาซูก้า ระเบิดมือระเบิดเพลิงกันละอ้ายๆ
ล้านบาทนะอ๊ะจะไปเอามาจากไหนมารบกกัน จ้างเขาวันละ ๓
บาท ยังเพียงนี้ ที่จริงก็ไม่มีใครเขาเอารอกอย่างที่บ้านอ๊ะ
จ้างคนตัดหญ้า ยังหวดเข้าไปวันละตั้ง ๖ บาทก็ยังหายากเย็น
และอ๊ะจะดันไปคิดรบคิดรา ได้ยังงัยกันละ.....มันน่าขันเสียเต็ม
ประดา” หลวงธำรงฯ จบลงแล้วด้วยการหัวร่อเหมือนจำอวด
จากใหญ่ ได้ปิดฉากลงไปแล้ว แต่เขานึกขำขึ้นมามากก็หัวร่อ
ซ้ำอีกพักใหญ่ เล่นเอาข้าพเจ้าต้องหัวร่อตามหลวงธำรงฯ ไป
ด้วย แล้วมันก็ช่างขันอย่างหลวงธำรงฯ ว่าจริงๆ เสียด้วย

ท่านนายพลกลับตีหน้าเป็นปรกติอย่างฉับพลัน พูด
อย่างเป็นการเป็นงาน “อ้วมันเหน้อยและเพลียมามากแล้วจริงๆ
ก็ดีแล้วที่เขารับงานไปทำ อ้วก็กลับเป็นพลเมืองดีคนหนึ่งเท่า
นั้นเอง ไม่ได้คิดทุจริต ไม่ได้หลบ ไม่ได้หนี ไม่ได้ช้อนใคร
ทั้งนั้น ช้อนทำไม ก็อ้วไม่ได้ทำผิดคิดร้ายอะไรนี่นะ”

อาทิตยกลมโตตรงหน้ากำลังจะจมลับ ไปทางท้องทะเล
ใหญ่ฟากโน้น ไกลเข้าไปทุกทีแล้ว ข้าพเจ้ากับหลวงธำรง-

นาวาสวัสดิ์ ยังนั่งเฝ้าอยู่ในจุดหมายอันเดียวกันและก่อนที่
การสนทนาจะพุ่งไปสู่จุดหมายอื่น ๆ ต่อไป คณะนายทหารและ
ตำรวจรู้ พของนายพันเอกร่างใหญ่ ก็ลุกขึ้นพึมพำกล่าวอำลา
กับต้นถวัลย์ขึ้นมา อดีตนายกแสดงความเสียใจที่คณะทูตของ
พักเอกเผ่า ศรียานนท์ จะต้องกลับกรุงเทพฯ เพราะเวลานั้น
จำกัด เขาถูกขึ้นอย่างเชื่องช้าขึ้นมือให้ทูตทุกคนสัมผัส

“วันหลังมาเที่ยวใหม่นะ คุณเผ่า—เสด็จใหม่นะฝ่าบาท
หันไปกล่าวกับเจ้า ชายเฉลิมพลผู้ประทับ อยู่ปลาย แถวเป็นคน
สุดท้าย

ข้าพเจ้ายืนขึ้นพร้อมกับที่ชุมนุมนั้นโดยดุษณี แต่สาย
ดำข้าพเจ้ายังกววนอยู่ที่ดวงหน้าของกัปตัน และจับพลันนั้น
ข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนเขาจะใจหายในเรื่องอะไรขึ้นมาสักอย่างหนึ่ง
เมื่อนัยน์ตาเขาพุ่งปราดไปที่ร่างนายร้อยตำรวจเอก “ดำ—เล็ก”
ยืนด้วยดวงหน้าเศร้าทางขวาสุด องค์กรและผู้ซอสัตย์ของเขานั้น
เอง “ประวัติ ขนุนทอง” ข้าพเจ้าเคยเห็นเขาทุกครั้ง ในทุก ๆ
ที่ ที่ ปราบกฏตัวนายกรัชมุนตรีถวัลย์ จะว่าได้ว่าตั้งแต่หลวง
ธำรง ฯ ตื่นนอนจนกระทั่งเข้านอน เขาคนเดียวกับยูเอสอาร์มี
ที่คาดประทับอยู่ชายเข็มขัดแนบสะเอวเท่านั้น ที่ให้การประกัน
ชีวิตของอดีตนายกผู้ตลอดมา ชื่อสัตย์อ่อน โยนและสุภาพ

อย่างทีหลวงธำรง ฯ เคยบอกใคร ๆ ว่าไม่เคยพบผู้ซื้อสัตย์ต่อ
หน้าที่คนใดที่จะให้ความไว้วางใจในความปลอดภัย ได้เท่ากับ
นายร้อยตำรวจเอกประวัต ขนนทองผืน

ข้าพเจ้าจึงไปที่สี่หน้า ของประวัตและเบนมาที่ดวงหน้า
ของหลวงธำรง ฯ อีกครั้ง จับอยู่ที่นัยน์ตาของคนทั้งสอง ทั้งสอง
คู่ ทั้งเลือดทหารเรือ ทั้งเลือดตำรวจ ช่างเหมือนกันเสียงจริง
ไม่มีอะไร ที่จะฉาย แสง ออกมา ระหว่างผู้ พิทักษ์ และผู้ รับการ
พิทักษ์ นอกจากแววของความอาลัยและเศร้าเหลือประมาณ
หลวงธำรง ฯ และประวัตมีแต่นัยน์ตาที่คลอด้วยยอสุชล มัน
ค่อยไหลลงมาเอง เห็นกันอยู่ทุกเช้าค่ำ ไม่คลาดจากนัยน์ตา
ของกัปตัน ถวัลย์ ตลอดเวลาที่นัยน์ตาของเขายังลืมิโพรงทั้งที่
ทำเนียบและบ้านถนนราชวิถี นอกเสียจากเวลาหลวงธำรง ฯ
จะหลับไปเท่านั้น ข้าพเจ้าออกจะรู้สึกว้าบรยากาศในละแวก
ดงตาลของบ้านสวนช่างถ่ายเทแต่ความเศร้าให้แก่ข้าพเจ้าสุดใจ
และทับทมิ

ครั้นแล้วเสียงอันสั้นเครือของหลวงธำรง ฯ ก็ค่อย ๆ
เอื้อนออกมาว่า “ประวัตไปรายงานตัวเสียเถอะ ไม่ตายพบกัน
ใหม่ะน้องชาย” นัยน์ตาของประวัตยังคงซึมอยู่ด้วยน้ำที่ไหล
จากหัวใจผ่านนัยน์ตาของเขาเอง เขาระวังตรงเป็นการอำลา

นายที่รักเป็นครั้งสุดท้าย แล้วก็ก้าวลงบันไดบ้านรองผู้บังคับ
การกรมนาวิกโยธินไปอย่างเชื่องช้ามันช่างเต็มไปด้วยสิ่งที่พระ-
ทรงบรรดาลทั้งนั้น ข้าพเจ้ายังได้ยินเสียงเครื่องของหลวงธำรงฯ
ส่งท้ายตามหลังประวัตินี้ไปว่า

“ไปคนหลังแน่นะประวัติ นิ่งสบายไม่แน่น” แล้วดีไซ์ได้
ทั้ง ๒ คันก็สตาร์ทเครื่องขึ้นดังสนั่นพุ่งออกไปจากบริเวณบ้าน
อย่างรวดเร็ว ไม่ได้ทิ้งไว้แม้แต่สายตาของนายร้อยตำรวจเอก
ประวัติ ขนุนทอง ซึ่งเหลียวหลังมาดูหลวงธำรงฯ จนสุดสาย
ตา เขาไปแล้ว—ไปตามหน้าที่ของนายตำรวจผู้พิทักษ์ ประวัติ
—ประวัติผู้ซื่อสัตย์ การเมืองเป็นเรื่องไม่เที่ยงแท้แน่นอนเช่น
นี้เอง ช่วยกันไม่ได้หลวงธำรงฯ หันกลับมาอย่าเศร้า—เศร้าเหลือ
ประมาณทรุดตัวลง ณ เก้าอี้ตัวเดิม ข้าพเจ้าทรุดตาม

“ตกทุกข์ได้ยากมานาน ผมกับประวัติ” กัปตันถวัลย์
กล่าว ณ บัดนี้ที่ประชุมใหญ่ นั่น คงเหลือแต่ข้าพเจ้ากับหลวง
ธำรงฯ ตัวต่อตัว มันเจ็บเอาเสียจริงจนกระทั่งข้าพเจ้าได้ยิน
หลวงธำฯ รงถอนใจ

“เฮ้อ—มีอะไรว่าต่อไป”

“ก็เรื่องนายภทนี เมื่อวันรัฐประหาร” ข้าพเจ้าเริ่มต้น
ต่อไป

หลวงธำรงหัวเราะหึ ๆ “บ๊ยะ ก็ต้องหนีละซี ไม่รู้หนี
หนีไหนได้ จะเอาอย่างไรกัน ต้องหลบดูท่าที่เขาทำอะไร”

“หมายความว่า ท่านนายกมาสตีสืบตั้งแต่วันนั้น”
เขาตอบ “เปล่า อ้าวอยู่ในกรุงเทพฯ นั้นเองแหละ อยู่จนถึง
วันที่ ๒๐ แต่ไม่ได้อยู่ที่ราชวิถี อยู่บ้านเพื่อน”

“ไม่ได้ฟังวิทยุประกาศเรียกตัวให้ไปรายงานดอกรึ”

“ทำไมนะจะไม่ได้ยิน” คิ้วที่ตกต่ำเลิกขึ้นสูง สีหน้า
เครียด พลาตอดีตนายกรัฐมนตรีนั่งกอดพรรคแนวรัฐธรรมนูญ
ยี่ตรงฟิงลงไปกับเก้าอี้ คล้ายจะอ่อนเพลียกับเรื่องราวของการ
เมืองเสียงจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับความเวียนหัวที่ได้รับจาก
หนังสือพิมพ์ที่ทางแม่หราชอาณาจักร บอนโตะลัน แต่เสนอข่าวของเขา
กันกรีกโครมาว่า เขาเผ่นไปสิงคโปร์บ้าง ออสเตรเลียบ้าง ปากน้ำ
บ้างเป็นพัลวัน มันเป็นเรื่องเหลวไหลทั้งเพ เพราะเขายังอยู่
ในผืนแผ่นดินไทย เขาไม่ได้ไปไหน เขาพร้อมที่จะต่อสู้กับ
ความจริงดังที่เขาเขียนจดหมายมาถึงสำนักงาน หนังสือพิมพ์
ฉบับหนึ่งที่เสนอข่าวของเขาผิดพลาด

“ข้าพเจ้าตระหนักดีว่า ในเหตุการณ์เช่นที่เป็นอยู่ทุก
วันนี้ ไม่เป็นการสมควรที่ข้าพเจ้าจะกล่าวข้อความใด ๆ แม้ใน
เรื่องที่ข้าพเจ้าถูกกล่าวร้ายป้ายสีโดยไม่เป็นธรรม ตลอดจน

การถูกทัณฑ์มนานาประการข้าพเจ้าได้พิจารณาเห็นว่า ยังไม่ถึง
โอกาส หรือเวลาอันสมควรที่จะชี้แจงแถลงตอบ โดยถือหลัก
ว่า ในที่สุดความจริงย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ตาย

ขอแสดงความนับถือและขอบคุณ

ถ. ชำรงนาวาสวัสดิ์”

๙

พจน์ สารสิน

ไถยน้อย

ในวงการเมืองมีที่ท้าวว่า หากรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง
ได้มีขึ้นในประเทศไทยจริงแล้ว เขาจะดำเนินปณิธานทาง
การเมืองอย่างครั้งใหญ่ และเต็มภาคภูมิทีเดียว เพราะรส
ชาติทางการเมืองเป็นสิ่งพิสดารที่เขาจะสลัดได้ยากเสียแล้ว...!

พจน์ สารสิน

ทายาทของหมอมเหยนฮั

สุภาพบุรุษวัย ๕๑ สัระล้านเล็ก
ซึ่งก้าวเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีนอง
ประเทศอันดับที่๙ นั้น เป็น “ม้ามืด”
ที่ไม่เคยมีใครหวังและคาดการณั้กัน
มาก่อน ว่า ภายหลังที่ จอมพลสฤษดิ์-

ธนะรัชต์ได้ก่อการรัฐประหารล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสง-
ครามเมื่อปี ๒๕๐๐ แล้วนั้น จะได้มันหมายที่จะให้เขาเป็น
นายกรัฐมนตรีนองต่อไป แต่เมื่อได้มีการประกาศชื่อเขา
ออกมาว่า “พจน์ สารสิน” จะเป็นนายกรัฐมนตรีนองใหม่
หลังจากที่เขาเคยมีชื่อเสียงที่คนไทยพอจะรู้จักอยู่บ้าง สมัยเมื่อ
เป็นรัฐมนตรีต่างประเทศของจอมพลแปลกเมื่อปี ๒๔๙๒ แต่

ที่รู้ ๆ กันทั่วไปในวงการชั้นสูงและวงการเมืองก็คือ เขาเป็นคน
คนอึดแล้วในเรื่องทรัพย์สินเงินทองและศฤงคารทั้งหลาย เพราะ
พจน์ เป็นทายาทของพระยาสารสิน หรือหมอเทียนฮี้ที่เป็นคน
ไทยคนแรกที่เดินทางโดยเรือใบไปเรียนการแพทย์ ฝ้ายศัลย-
กรรมที่สหรัฐ และได้ประกาศคุณงามความดีไว้ในแผ่นดินสมัย
พระพุทธเจ้าหลวงอย่างมากมาย ผืนที่ดินในกรุงเป็นจำนวน
มาก ซึ่งเป็นที่ดินที่ได้รับพระราชทานจากในหลวงและเป็น
ทรัพย์สินมรดกตกทอดมาถึงเขา เขาอาจจะเป็นคนไทยคนแรก
หรือนักการเมืองไทยคนแรกที่มีชีวิตที่อึดตัว และเพียบพร้อม
แล้ว จึงโตมาจ้บงานการเมือง

เมื่อชื่อเสียงเรียงนามของ พจน์ สารสิน ได้ผุดขึ้น
มากระจายว่อนไปทั่วเมืองไทยและทั่วโลกแล้วว่า เขาได้รับ
ตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรก หลังจากรัฐประหารคือ
ต่อจากจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้ทำให้เกิดการวิพากษ์
วิจารณ์ กันอย่าง กว้างขวาง ในวงการทั่วไปค่าที่เขาเป็นนาย
กรัฐมนตรีคนแรกที่อยู่ในเกณฑ์เป็นเศรษฐีมั่งมีเงินทอง ทรัพย์สิน
มรดกและที่ดินในย่านพระนครอันมากมาย ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
ซึ่งมีเงินเดือนเพียงเดือนละ ๑ หมื่นบาทเศษ จึงไม่มี
ความหมายสำหรับเขา จะคิดหวังในทางผลประโยชน์หรือราช

ได้ เมื่อเรื่องเงินเรื่องทองไม่ปรารถนาสำหรับเขไปอีกต่อไป
อิทธิพลก็ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จำเป็น มิฉะนั้นเขาคงไม่สลัดเงินเดือน
ในตำแหน่งเลขาธิการข้าอาโต ๖ หมื่นบาท ลงมารับเพียง ๑
หมื่นบาทเศษๆ เท่านั้น

ในวงสังคมชั้นสูงรู้จัก พจน์ สารสิน มาช้านานเพราะ
เขาเป็นนักกีฬากอล์ฟดุดีต ซึ่งเป็นที่ชุมนุมนักเลงกอล์ฟของ
พวกเศรษฐี และผู้ที่มีเงินทั้งหลาย เมื่อสมัยที่จอมพลแปลก
อพยพจากลาลูกกามาสู่ซอยชิดลม นิवासสถานปัจจุบันของ
เขานั้น ตามเรื่องว่าเป็นที่ดินและบ้านของนายพจน์ สารสิน
ซึ่งยกให้จอมพลแปลกใช้เป็นที่พำนัก ตั้งแต่สมัยก่อนที่จอม-
พลจะขึ้นเถลิงอำนาจครั้งที่ ๒

เขาได้เคยเป็นรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศของจอมพล
แปลกเมื่อปี ๒๔๙๒ แต่ได้อำลาออกมา เพราะเกิดขัดแย้งกัน
ในหมู่คณะรัฐมนตรี กรณีการประท้วงการรับรองรัฐบาลเปา-
ไตในประเทศอินโดจีน หลังจากนั้นได้มีการแต่งตั้งเขาให้ไป
ดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน เมื่อปี
๒๔๙๔ แทนเสด็จในกรมพระราชพิธีพนธ์พงศ์ ซึ่งย้ายมาทำ
หน้าที่เป็นผู้แทนรัฐบาลไทยถาวรประจำองค์การสหประชาชาติ

พจน์ สารสิน สุภาพบุรุษในตำแหน่งเลขาธิการข้าอา-

โตวัย ๕๑ ปีเศษ ในขณะที่ย่างเข้าสู่เก้าอ้นายกรัฐมนตรีนั้น เป็นบุคคลผู้มีอารมณ์ดีอยู่เนื่องนิจเขายิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ และทำงานแข่งขันจริงจัง ในสโมสรชั้นสูงรู้จักสุภาพบุรุษวัย กลางคนผู้นี้ดีว่า งานเป็นงาน เล่นเป็นเล่น เขาจะไม่เอาทั้งสองอย่างมาปะปนกันเป็นอันขาด

หัวหน้ารัฐประหาร คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ บอก แก่พวกหนังสือพิมพ์ที่มีจำนวนเกือบ ๕๐ คน ในทันทีที่คณะ ทหารประชุมเลือกนายพจน์ว่า... คุณพจน์เป็นคนมือขาวสะอาด มาตลอดเวลา ในฐานะเลขาธิการชื้อาโตที่ดำรงอยู่ เขาได้รับความไว้วางใจจากนานาชาติเป็นอย่างดี เขาเป็นคน มั่งมีเงินอยู่แล้ว และเขาไม่เคยสังกัดในพรรคการเมืองใด ๆ ด้วย การเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของเขา จึงน่าจะเป็น จุดศูนย์รวมที่ประสานงานแก่ทุกฝ่ายเป็นอย่างดี

พจน์มีอากัปกริยาเป็นปรกติ เมื่อเขาทราบว่าคณะ ทหารต้องการให้เขาทำงานให้ชาติในครั้งนี้ ทั้ง ๆ ที่เป็นตำแหน่งสูงสุดในการบริหารแผ่นดิน ที่มีข้าราชการนับหมื่น ๆ คน ทั่วประเทศจะต้องอยู่ภายใต้บังคับบัญชา และแม้จะเป็น ระยะเวลาที่จะรักษาเก้าอ้นไว้เพียง ๙๐ วัน จนกระทั่งการเลือก ตั้งทั่วไปได้เสร็จสิ้นลงเท่านั้นก็ตาม ก็ทำให้ญาติมิตร โดย

เฉพาะครอบครัว พวกกันหัวนักรบว่าเขาอาจจะเบื่อหน่ายขึ้นมา
หากจะถูกโจมตีจากวงการเมืองในการบริหารงาน ซึ่งสิ่งนี้
พจน์ไม่เคยได้ประสบมาแต่ก่อน ถ้าหากเขามีอารมณ์ไม่มั่นคง
เพียงพอ แต่เขาจะยิ้มเมื่อได้รับข้อสังเกตเช่นนั้น เพราะคน
อย่างเขาเมื่อมีคิดว่า งานเป็นงาน เล่นเป็นเล่น ทำไมเมื่อเขา
เป็นนักการเมือง เขาจะไม่มีความเยือกเย็นและอดกลั้นพอเพียง
ที่จะรับเหตุการณ์เหล่านั้นได้ทุกด้านทุกมุม

เป็นจริงเช่นนั้น เพราะในทันทีที่เขาเหยียบเข้าไป
นั่งเก้าอี้ในทำเนียบตราไก่ เขาก็ถูกโจมตีจากหนังสือพิมพ์บาง
ฉบับที่ขึ้นสังกัดอยู่ในพรรคฝ่ายซ้ายว่า เขาเป็นคน “ตามหลัง
อเมริกาที่มานั่งเก้าอี้แทน จอมพลแปลก”

เมื่อหนังสือพิมพ์ ไปถามความรู้สึก ของนายกรัฐมนตรีน
คนใหม่เอี่ยมอ่องของประเทศว่า รู้สึกอย่างไรที่ถูกโจมตี
เช่นนั้น

พจน์ นายกรัฐมนตรีเสรีรัฐ ยิ้มอย่างอารมณ์เยือกเย็น
และด้วยความเป็น สุภาพบุรุษนักการทูตเต็มตัวเขาตอบ โดยไม่
ต้องอาศัยคารมของนักการทูตว่า

“ผมเป็นคนไทย และต้องไปเป็นทูตอยู่ในอเมริกา ผม

ก็ต้องรักษาผลประโยชน์ของคนไทยทั้งสิ้น ผมอยากจะขอความเป็นธรรมว่า ถ้าจะว่าผมเป็นเช่นนั้น ก็ควรจะยกเหตุผลขึ้นมาอ้างอิงว่า ตรงไหนหรืออะไรที่ทำให้คิดว่าผมเป็นคนตามหลังอเมริกา”

ใคร ๆ ก็กันว่าตามธรรมดาเศรษฐกิจนั้น มักจะโกรธง่ายถ้าไม่สบอารมณ์อะไรขึ้นมา แต่เขากลับมีความรู้สึกปรกติเมื่อได้ย่างเข้าสู่เวทีการเมืองแล้ว ไม่ว่าหน้าอินทร์หน้าพรหมก็หนีไม่พ้นทั้งนั้น ที่จะต้องตกอยู่ในข่ายการวิพากษ์วิจารณ์ และจะต้องพบกับการวิพากษ์วิจารณ์ที่รุนแรงยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

“นโยบาย ของ รัฐบาล ผมไม่เปลี่ยนแปลง ใน ด้านต่าง ประเทศ โดยเฉพาะนโยบายสนธิสัญญาซีอาโตที่กำลังโจมตีกันอยู่นั้นด้วย ประเทศไทยจะต้องอยู่กับฝ่ายตะวันตกและประเทศไทยจะต้องอยู่ในเครือซีอาโต”

เมื่อได้มีการเสนอข้อพจน์ เข้าขอความเห็นจากสภาทั้งสภาได้แสดงการต้อนรับเป็นเอกฉันท์ต่อเขาทันที

ในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งยังมีสมาชิกเพียงประเภทเดียวและไม่น่าจะต้อง ใช้ความกระตือรือร้นในเรื่องหาเสียงเท่าใดนัก ภายหลังที่เขาแถลงนโยบายของรัฐบาลชุดใหม่ของเขาจบลง โดยเฉพาะนโยบายต่างประเทศ เขาแถลงว่า

“นั่นเป็นหลักการแถลงนโยบายแบบ ประเทศ เอกราช และ ประเทศ เอกราช ก็ยึดมั่น ใน หลักการ แห่ง สหประชาชาติ ส่วนเรื่องยึดมั่นใน สนธิสัญญาต่าง ประเทศก็เป็นการ จำเป็นที่ จะต้องเป็นข้อผูกพันในเมื่อทำสัญญาร่วมกัน..... ผมขอท้าว ความไปถึงก่อนมีสนธิสัญญาซีอาโตว่า ได้เกิดเรื่องเวียดนามห์ บุกลาวใกล้เคียงไทย รัฐบาลสมัยนั้นก็ติดต่อกับผม ซึ่งขณะ นั้นเป็นเอกอัครราชทูตในอเมริกา ให้ทำเรื่องเสนอคณะมนตรี ความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ให้ส่งผู้สังเกตการณ์มาดู จะได้ นำไปพิจารณา แต่ถูกรัสเซียยับยั้งไว้ จึงไม่เป็นที่ตกลงกันได้ แต่ใน กฎหมาย สหประชาชาติ เปิดโอกาส ให้ประเทศ สมาชิกมี สิทธิร่วมสนธิสัญญาได้ เพื่อป้องกันการรุกราน สนธิสัญญา ซีอาโตจึงเกิดขึ้นด้วยประการฉะนี้ และมีส่วนทั่วไปในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น ไม่รวมไปถึงยุโรป ส่วนพม่านั้นก็ อาจจะมีส่วนร่วมในสนธิสัญญานี้ได้ แต่เขามีสิทธิที่จะไม่เข้า เขมรลาวเข้าไม่ได้ เพราะมีสนธิสัญญาตกลงไว้ในสัญญาเจนีวา การป้องกันประเทศโดยการล้อมรั้วบ้านนั้นไว้นั้น เป็นการ ป้องกันการรักษาความปลอดภัยและเพื่อความผาสุกของประชาชน ไม่ได้เจตนาจะรุกรานหรือทำร้ายใคร

ส่วนเรื่องการช่วยเหลือของต่างประเทศนั้น ก็ไม่มีข้อ

ผูกพันอันใดเลย ทั้งอเมริกาก็ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือในทางเศรษฐกิจเหนือประเทศใด ด้วยความร่วมมือของรัฐบาลไทย ถ้าเราไม่ต้องการ เขาก็ไม่ช่วยเช่นเดียวกับประเทศอื่น....”

ชีวิตในปฐมวัยของ พจน์ สารสิน ปรากฏว่าเขาเป็น ที่รักใคร่หัวแก้วหัวแหวนของท่านบิดา พระยาสารสิน หรือ หมอเทียนฮี้ บิดาของอดีตนายกรัฐมนตรีผู้นี้ได้เคยเป็นคู่ทุกข์ คู่ยากกับ จอมพล เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีแม่ทัพไทยในสงครามปราบฮ่อมาในครั้งกระนั้นและได้เสียชีวิตไปแล้ว คงเหลือ แต่ คุณหญิงส่น สารสิน มารดาของพจน์ สารสิน ซึ่งยังคง มีชีวิตอยู่ แม้จะใกล้วัย ๘๐ ปี เข้าไป คุณหญิงก็ยังคงมีความ แข็งแรงพอใช้ ในวันที่ลูกชายได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี คุณหญิงได้ มาแสดงความชื่นชม อยู่ด้วย และอวยพรให้เขาประสบความสำเร็จในการรับใช้ชาติครั้งนี้

พจน์ ผ่านสำนักศึกษาวิลบราแฮมในรัฐแมสซาชูเซต แห่งสหรัฐอเมริกา เขาเป็นนักกฎหมายที่ชำนาญและนับว่า เป็น สุภาพบุรุษ ที่มี โชคดีเป็นอย่างดียิ่งผู้หนึ่งที่ ได้พบเบญจกัลยาณี มีโอกาสได้เป็นคู่ครองชีวิตของเขามาตั้งแต่อายุ ๒๑ ปี จนกระทั่งบัดนี้มาตามศิริ สารสิน ก็ยังเป็นผู้ที่ให้กำลังใจ

ใจแก่เขาตลอดมา แม้ว่าทงจะกลายเป็นตาเป็นยายไปแล้วก็ตาม มาตามของพจน์เป็นผู้ที่มีความละเอียดละไมในการเข้าสมาคมไม่ว่าในสังคมชาวไทยหรือต่างประเทศ สงบเสถียร และเรียบร้อยในแบบชีวิตไทย ๆ

นิวยอร์กไทมส์ ได้กล่าวถึงเขาเมื่อรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีใหม่ ๆ พจน์อยู่ในตระกูลเก่าแก่ที่มั่งคั่งที่สุดตระกูลหนึ่งของกรุงเทพฯ นอกจากอาชีพในทางแพทย์ของต้นตระกูลแล้ว ยังมีมรดกที่ตกทอดมาถึงเขาจากผืนที่ดิน ที่นาและการค้าข้าวอันรุ่งเรือง

มาตามศิริ กล่าวถึงสามีว่า สามีของเธอเกือบจะไม่มีเวลาเป็นของครอบครัวเลย นอกจากงานของเขาทุกลมหายใจ เขาเกิดมาเพื่อทำงานมากกว่า เกือบจะเป็นสิ่งที่หาได้ยากเย็นมากที่พจน์จะพาภรรยาของเขาไปชมภาพยนตร์

กีฬาที่เขาโปรดมากกว่าสิ่งอื่นใดเห็นจะเป็นกอล์ฟฝีมือในกีฬาประเภทนี้ของเขา เป็นที่เลื่องลือในวงสมาคมชั้นสูงว่ายอดเยี่ยมทีเดียว เพราะฉะนั้น ถ้ามีเวลาว่างจริงๆ เขาก็จะไปปรากฏตัวอยู่ที่สโมสรกอล์ฟดุสิตทันที

ชีวิตในครอบครัวสารสิน เป็นไทยแท้ทุกอย่างจนแทบ

ไม่น่าเชื่อว่าเขาจะได้เคยไปมีชีวิตคลุกคลีอยู่นาน ๆ ในต่างประเทศมาแล้ว ไม่ว่ามาตามหรือตัวเขา ชอบแต่อาหารไทย เครื่องตบแต่งบ้านอย่างไทย ๆ ในสหรัฐอเมริกาเคยยกย่องกันว่าภรรยาของเอกอัครราชทูต พจน์ ประกอบอาหารไทยได้เหมาะสมที่สุด กับรสนิยมของคนอเมริกัน ถ้าสถานทูตมีปาร์ตี้ขึ้นเมื่อใด ข้าราชการอเมริกันชั้นสูงในกระทรวงการต่างประเทศและพวก สหายนัก การทูต ของ เขาจะถามหาอาหารไทยก่อนอื่นทีเดียว

พจน์ สารสิน มักจะตอบด้วยความภาคภูมิใจเมื่อมีคนไปถามถึงความรู้สึกที่เป็นนายกรัฐมนตรีมา ๙๐ วันและตอบด้วยความกระปรี้กระเปร่าว่า..... “ผมภูมิใจที่ได้มีโอกาสเข้าช่วยเหลือบ้านเมืองในยามนี้ แม้ว่าผมจะไม่มีรสนิยมในชีวิตของนักการเมืองเลยจริง ๆ”

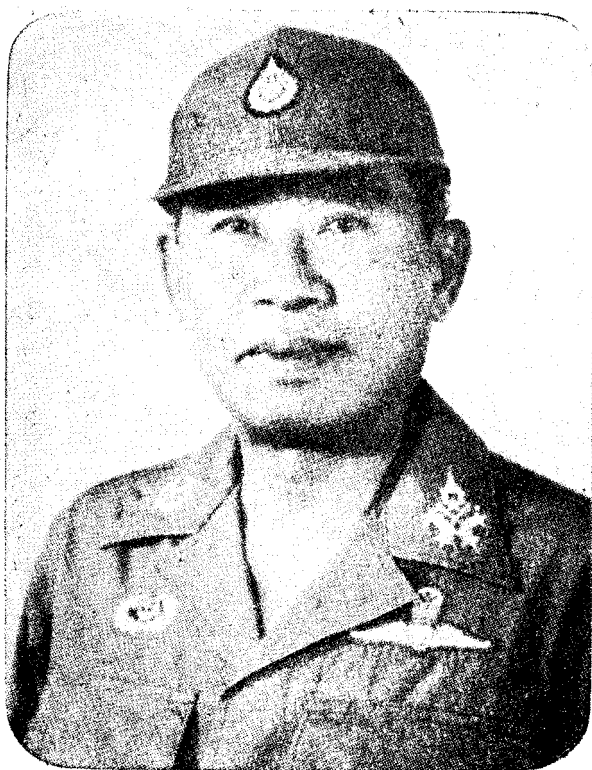
๙๐ วัน ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายพจน์ สารสิน อาจจะเป็นเวลาไม่นานนักก็จริง แต่จะยังยืนนานสำหรับความจดจำของคนไทยในหน่วยงาน และแบบแผนบางประการที่เขาสร้างระบบใหม่ ๆ ไว้ในทำเนียบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คืออุดมการณ์เพื่อประชาธิปไตยของเขา— “ถ้าเราไม่ตั้งต้นในแบบแผนที่ดีเสียเดี๋ยวนี้แล้ว เราจะไปตั้งต้นกันสักเมื่อใด”

เดี๋ยวนี้ พจน์ สารสิน ไม่ได้มีตำแหน่งใดๆ ในทาง
การเมืองร่วมกับคณะรัฐบาลปัจจุบัน ท่านได้ใช้ชีวิตของท่าน
อย่างสงบสุขในด้านธุรกิจส่วนตัว และว่างจากงานธุรกิจของ
ท่าน ท่านก็ใช้เวลาว่างนั้นอยู่ในสนามกอล์ฟ ซึ่งเป็นกีฬาที่
ท่านโปรดปรานมาก....!

๑๐

**จอมพล
ถนอม กิตติขจร**

ไถยน้อย

“ถนอมนาวา” แม้จะยังทางไกลเล่นฝ่าคลื่นผืนลมและมรสุม
ร้อยแปดทิศ แต่นาวาของท่านก็ยังคงเล่นเอื่อยๆ อยู่ด้วย
ความสงบ

จอมพล ถนอม กิตติขจร

จงทำดี—มีศีลธรรม

เป็นที่ทราบกันดีว่า นับตั้งแต่วันที่
อายุของรัฐบาล นายพจน์ สารสิน
ใกล้จะสิ้นสุดลง และได้มีการวิพากษ์
วิจารณ์กันถึง หัวหน้าคณะรัฐบาลคน
ใหม่นั้น พล.อ. ถนอม ในฐานะที่

เป็นรัฐมนตรีกลาโหมของนายพจน์ ซึ่งได้เฟื่องλέ็กกันมากทั้ง
วิทยุและคุณุณุนั้น พล.อ. ถนอม ได้ปฏิเสธตำแหน่งนี้มา
ตั้งแต่ต้น อ้างว่าไม่มีความสามารถพอที่จะดำรงตำแหน่งนั้น
แม้หัวหน้าคณะรัฐประหารจะไว้วางใจอยู่มากก็ตาม ท่านต้อง
การใช้ชีวิตอยู่กับทหารซึ่งมีเลือดทหารทั้ง ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ จึง
เข้าใจดีว่าจะไม่ถนัดในตำแหน่งเช่นนั้น ที่จะต้องวุ่นวายอยู่กับ

เหตุการณ์ทั้งในประเทศและนอกประเทศ' ที่จะตกเข้ามาอยู่ใน
ความรับผิดชอบอย่างเต็มไม้เต็มมือ โดยเฉพาะเหตุการณ์นอก
ประเทศกำลังตึงเครียดระหว่างค่าย และภายในที่ขุนวายสับสน
อลหม่านจนน่าเวียนหัวอะไรเช่นนั้น

ท่าน พยายาม ปฏิเสธ อยู่เช่นนั้น จนถึง วินาที สุดท้ายที่
หัวหน้าคณะรัฐประหารได้พบเจรจากับนายพจน์ สารสิน อัน
เป็นที่แน่ชัดแล้วว่าจะไม่รับตำแหน่งนั้นต่อไป โดยเหตุผลใน
ทางการเมือง ซึ่งสุภาพ บรูซ จากซีอาโต ประรณนาที่จะ ได้เห็น
การตั้งต้นที่ถูกต้องด้วยระเบียบและประเพณีประชาธิปไตยมาก
กว่าเหตุผลอันเป็นส่วนตัว พลเอก ถนอม กิตติขจร จึงต้อง
ยอมรับตำแหน่งนั้นด้วยความจำเป็นอันหลีกเลี่ยงไม่พ้น หมาย
ความว่านับตั้งแต่วันที่ ๒๔๗๓ ตั้งแต่สำเร็จจาก ร.ร. นายร้อยพระ
จุลจอมเกล้าฯ รับพระราชทานกระบี่จากพระหัตถ์พระบาท
สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และเดินทางเข้าไปรายงานตัวต่อ
ผู้บังคับกองพันทหารราบที่ ๘ ในฐานะร้อยตรีหนุ่มของกอง-
ทัพบกผู้มีรางวัลสมรทสมส่วน เมื่อเกือบ ๓๐ ปีมาแล้วนั้น ท่าน
ได้ประสบความสำเร็จในชีวิต อันรุ่งโรจน์สูงสุด ในวันที่ ๑
มกราคม ๒๕๐๑ นั้นเอง เมื่อได้มีประกาศพระบรมราชโองการ
ในคำวันนั้น จากสถานีวิทยุกระจายเสียงทุกแห่งว่า

“โดยที่การเลือกตั้งทั่วไปแห่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ประเภทที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว
และเนื่องด้วยนายพจน์ สารสิน นายกรัฐมนตรีได้กราบถวาย
บังคมลาออก จากตำแหน่ง เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๐๐ แล้ว

โดยที่ทรงมีพระราชดำริว่า พลโท ถนอม กิตติขจรเป็น
ผู้ที่สมควรไว้วางพระราชหฤทัย ที่ จักดำรงตำแหน่ง นายกรัฐ
มนตรี

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๘๑ ของรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม
พุทธศักราช ๒๔๙๕ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้ง

พลโท ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี

บริหารราชการแผ่นดินตั้งแต่วันที่ขึ้นเป็นต้นไป ประกาศ
มา ณ วันที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ เป็นปีที่ ๑๓ ใน
รัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
(ลงชื่อ) พลเอก ประจวบเจ้านิก
ประธานสภาผู้แทนราษฎร

เมื่อ พวก หนังสือ พิมพ์ ไปกลุ่มรวม แสดง ความยินดีกับ

นานที่บ้านพักเชิงสะพานเกศโกมลบางซื่อนั้น พล.ท. ถนอม
ยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นกันเองอย่างไรก็อย่างนั้น สุภาพอ่อนโยน
และด้วยมารยาทอันนุ่มนวล ท่านเป็นคนที่น่ารักใคร่มากที่
เดียว

เมื่อถามว่ารัฐบาลใหม่ของท่านจะมีนโยบายอะไรที่จะ
เข้าแถลงต่อสภาผู้แทนราษฎร นายถนอมตอบว่า “นโยบาย
ของรัฐบาลผมก็คือ นโยบายของพรรคชาติสังคมบวกกับ
นโยบายรัฐบาล ๙๐ วันนั้นแหละ” ท่านหมายถึงการรวมเข้า
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับนโยบายรัฐบาลชุดนาย พจน์ สารสิน

น.ส.พ. “เกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศจะเปลี่ยนแปลง
หรือไม่และจะรับรองเงินแดงไหม....”

ตอบ “นโยบายต่างประเทศที่ดำเนินอยู่ขณะนี้ เป็น
ประโยชน์ต่อประเทศอยู่แล้ว เราจะต้องคบกับทุกประเทศ เห็น
จะไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนปัญหาที่ว่าเราจะรับรองเงินแดงหรือไม่
นั้น ก็จะต้องแล้วแต่สหประชาชาติถ้าสหประชาชาติรับเงินแดง
เป็นสมาชิก เราก็จะพิจารณาปัญหานี้ต่อไป

น.ส.พ. “สำหรับนโยบายเศรษฐกิจล่ะ”

ตอบ “รัฐบาลของผมจะถือหลักนโยบาย ชาติสังคม
คือต้องการให้มีโรงงานในประเทศให้มาก ด้วยการสนับสนุน

ชาวต่างประเทศให้มาลงทุนสร้างโรงงาน อุตสาหกรรมที่เรา
ยังไม่มีและมีอยู่แล้วแต่ไม่พอเพียง รวมทั้งการเร่งรัดจัดการเรื่อง
การขนส่งและคมนาคมให้เป็นปึกแผ่นขึ้น”

น.ส.พ. “ท่านนายกจะเปิดให้มีการค้าเสรีหรือไม่”

นายกรัฐมนตรีตอบว่า “การเปิดเสรีให้มากเกินไปก็
เห็นจะไม่ได้ประโยชน์ ดังจะเห็นได้จากประเทศเล็ก ๆ บาง
ประเทศที่เปิดเสรี ประโยชน์แทนที่จะตกกับประเทศเล็ก กลับ
ไปได้แก่ประเทศใหญ่”

น.ส.พ. “กฎอัยการศึกจะเลิกเมื่อใด”

ตอบ “เมื่อคณะรัฐบาลได้รับความไว้วางใจจากสภา
แล้ว การเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ผมก็เซ็นส่งเลิกไปแล้วตั้งแต
วันที่ ๓๐ (ธ.ค. ๒๕๐๐)”

น.ส.พ. “พ.ร.บ. ป้องกันการกระทำอันเป็นคอม
มิวนิสต์จะยกเลิกหรือไม่”

ตอบ “จะให้ทุก ๆ ฝ่ายร่วมกันพิจารณาดู หมาย
ความว่าให้พรรคการเมืองทุกพรรคเข้าประชุม แลกเปลี่ยน
ความเห็นกัน”

ท่านชี้แจงต่อไปว่า รัฐบาลของท่านจะมีรองนายกรัฐมนตรี
มนตรีที่แบ่งงานไปทำถึง ๓ คนคือ เสด็จในกรมมราฯ รับผิด

ชอบงานด้านต่างประเทศทั้งหมด พล.ท. ประภาส จารุเสถียร
งานปกครองและความสงบภายใน นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์
ว่าราชการฝ่ายเศรษฐกิจ

รัฐมนตรีคนหนึ่งของท่านชี้แจงเสริมว่า นโยบายของ
รัฐบาลคุณถนอมสันต์ที่สุดคือ “น้ำไหล-ไฟสว่าง-ทางดี”

น้ำไหล ไม่ใช่หมายถึงน้ำประปาไหล แต่หมายถึง
ประโยชน์ทางการเกษตร

ไฟสว่าง หมายถึงการอุตสาหกรรม

และทางดีนั้น คือ การคมนาคมทั่วประเทศ

การเข้ามาสู่ ตำแหน่งสูงสุดในวงการบริหารราชการ
แผ่นดินครั้งนี้ของ พล.อ. ถนอม กิตติขจร เป็นเรื่องที่ยอมรับกัน
กันว่า จากระยะเวลา ๓๐ ปีที่ผ่านมา คือจากฐานะของนาย
ร้อยตรีหนุ่มที่คาดเข็มบรวน และสวมท่อน้ำมันปลาบของ
กองพันทหารราบที่ ๘ ในสมัยราชาธิปไตยนั้น พล.อ. ถนอม
ได้พยายามก้าวหน้าในชีวิตและงานอย่างมั่นคงเป็นลำดับทุกยศ
ศักดิ์และตำแหน่งที่สืบคลานมาหาเองด้วยความสามารถอันประ
จักษ์ชัด เหนือสิ่งอื่นใดก็คือคุณลักษณะ แห่งบุคลิกของท่าน
เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ ท่านจำเริญงอกงามมาจนถึงจุดที่สูงที่สุด
ในระดับ ๓๐ ปี วันเวลาที่ผ่านมาเป็นเวลาแห่งมันสมองและ
สติปัญญาของนายถนอมโดยแท้จริง

ภายหลังการประกอบคณะรัฐมนตรีเรียบร้อยแล้ว พล.อ. ถนอมได้นำคณะรัฐมนตรีที่ประกอบเสร็จเรียบร้อยแล้วเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชกระแสรับสั่ง ให้คณะรัฐมนตรีชุดนี้บริหารราชการแผ่นดินด้วยความสุจริตเที่ยงธรรม ขอให้สามัคคีสโมสรกันเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง แล้วพระราชนานพรให้ประสบความสำเร็จความเจริญโดยทั่วกัน หลังจากนั้นนายถนอมได้นำคณะรัฐมนตรีเดินทางไปสู่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อถวายคำสัตย์ปฏิญาณต่อองค์พระปวิมารพระแก้วมรกต โดยนำคำกล่าวถวายสัตย์ปฏิญาณว่า....จะรักษาไว้ซึ่งความเที่ยงธรรมสุจริตต่อหน้าที่ ที่จะปฏิบัติรับใช้ประชาชน....ซึ่งนับว่า คณะรัฐบาลของท่านได้สร้างแบบแผนและประเพณีถวายสัตย์ปฏิญาณ อันน่าชื่นชมนี้ไว้เป็นครั้งแรก นับตั้งแต่ได้มีการตั้งรัฐบาลครั้งใด ๆ เป็นต้นมาในอดีตตลอด ๒๕ ปี

เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมแล้วสำหรับ “ถนอม นาวา” ที่จะกางใบออกสู่ทะเลกว้างเบื้องหน้า ซึ่งทำความมั่นใจให้แก่ท่านในฐานะเป็นกัปตันและลูกเรือทั้งหลายว่าจะไปถึงจุดหมายฝั่งทะเลเบื้องหน้าพร้อมด้วยสวัสดิภาพนั้น เป็นที่น่าเสียใจว่า

ความหวังของท่านได้เริ่มจะเลื่อนลงลงเพียงใบที่ลุ่มนั้นได้เริ่มทำงานไม่นานนักนั่นเอง รัฐบาลของท่านก็ได้รับรายงานว่าความเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมือง ฝ่ายตรงข้ามที่สูญเสียอำนาจไป ได้เริ่มก่อหวอดขึ้นใต้ดินเงียบ ๆ แล้ว แต่เรื่องนี้ไม่สู้จะทำให้ท่านตกอกตกใจอะไรมากนัก เพราะรองนายกรัฐมนตรีคนที่ ๒ ที่ทำหน้าที่ควบคุมความสงบภายในอยู่คือ พล. ท. ประภาส จารุเสถียร ประกาศว่า ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นก็จะสู้จนยิบตาทีเดียว ท่านไว้วางใจรองนายกคนนั้นมาก เพราะนอกจากในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแล้ว ยังมีตำแหน่งควบคุมกำลังทหารในจังหวัดภาคกลางทั้งหมดด้วย ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นภายในไม่กี่นาทีก่อนหน้านั้นเอง ก็จะสั่งการทางวิทยุไปยังจังหวัดทหารบกต่าง ๆ และติดต่อถึงกันได้เรียบร้อยในฉบับพลัน

รองนายกรัฐมนตรีของท่านรับรองกับหนังสือพิมพ์ว่าการคาดการณ์หรือมีข่าวว่าจะมีการรัฐประหารเพื่อช่วงชิงอำนาจจากรัฐบาลชุดของท่านนายกถนอมนั้น มีมูล เพราะคนที่เคยใช้อำนาจและเคยดำรงตำแหน่งอันมีเกียรติมาแล้ว หากสูญเสียอำนาจหรือตำแหน่งไป ก็ต้องหาทางให้ได้สิ่งที่สูญเสียไปนั้นกลับคืนมาจนได้.....

๖ เดือนผ่านไป “ถนอมนาวา” แม้จะยังกางใบแล่น
ฝ่าคลื่นผืนลมและมรสุมร้ายแปดกัศิ แต่นาวาของท่านก็ยัง
แล่นเอื่อย ๆ อยู่ด้วยความสงบ

ก็บัดนี้ถนอมคิดแต่เพียงว่า เหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความ
ยุ่งยากใจทั้งหลายทั้งปวงนั้น มันเป็นเพียงปฏิบัติการธรรมดา
ในระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น และคนที่เป็นนายกรัฐมนตรี
จะนั่งนอนอยู่ด้วยความสบายอกสบายใจนั้นหาได้ไม่ เมื่อได้ถูก
ขอร้องให้ออกมาแสดงบทบาทนอกจากแล้ว ก็จะต้องควบคุม
บทบาทอยู่จนสิ้นโปรแกรมของตัวเอง แต่เป็นที่น่าเสียใจว่า
ระยะเวลาถึงครึ่งปีที่ผ่านมาไป ไม่ได้ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างเบาบาง
ลงตามวันเวลาที่ผ่านไป เรื่องราวที่อุบัติขึ้นมาให้พิจารณาและ
ขบคิดปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวต่อต้านเพื่อล้มล้าง
รัฐบาลกัศิ พรรคประชาธิปไตยยืนหยัดติดเป็ดอภิปรายกัศิ การยุ
หย่และการทำลายเสถียรภาพรัฐบาลของท่านกัศิ ท่านยังคง
นี้กอยู่เสมอว่า นั่นเป็นเพียงศึกสงครามธรรมดาที่จะต้องต่อสู้
ไปตามหน้าที่เท่านั้นเอง ตราบใดที่การเมืองยังเป็นเรื่อง
ที่ยุ่งยากอยู่ด้วยปฏิกษนธรรมดา ตราบนั้นวิถีแห่งความยุ่งยากทั้ง
หลายทั้งปวงย่อมจะไม่สิ้นสุดลงได้ แต่สิ่งที่ท่านหนักใจอย่างยิ่ง
ก็คือ ภายใน “ถนอมนาวา” นั้นเอง ลูกเรือของท่านได้เริ่ม

ก่อความวุ่นวายขึ้นแล้ว เพราะไม่ช้าแต่จะปฏิบัติหน้าที่ของลูก
เรือ เพื่อให้เรือเดินไปสู่จุดหมายปลายทาง และเทียบท่าด้วย
ความเรียบร้อยเท่านั้นหาก แต่ยังพยายามขัดขวางต่อวิถีทางของ
นาวาที่กัปตัน พยายามจะฟันฝ่ามรสุมนั้นต่อไปเสียอีก ปฏิบัติ
การเช่นนั้นของลูกเรือ จึงไม่ต้องสงสัยว่าจะทำให้ถนอนมนาวา
เริ่มเอียงวูบเป็นสัญญาณอันตรายอยู่ชั่วขณะหนึ่ง แล้วก็แล่น
ต่อไปด้วยอาการโคลงเคลงอยู่ตลอดเวลา ในท่ามกลางสลัดตัน
ซึ่งเริ่มพัดรุนแรงยิ่งขึ้น , นั่นคือ ศีกภายในพรรคชาติสังคมซึ่ง
ท่านทำหน้าที่รักษาการในตำแหน่งพรรคอยู่นั่นเอง มันเป็น
ศึกนอกซัด ๆ สมาชิกสภาที่สังกัดพรรคชาติสังคมเหล่านี้ บาง
ส่วนนอกจากจะพยายามสลัดความคิดที่มีเหตุผล และอุดมการ
ของประชาธิปไตย ออกไปแล้วยัง พยายาม ปฏิบัติ การเรียกร้อง
ต่าง ๆ ไม่ว่าตำแหน่งสิทธิ หรือ เอภิสสิทธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ก็ปฏิบัติการขู่ที่จะบ่อน ทำลายให้นาวาของท่านแตกพินาศไป
เช่นการจับกลุ่มตั้งบ้อมประกาศว่าจะสละเรือใหญ่ ถ้าหากกัป-
ตันถนอนไม่นำพาข้อเรียกร้องของเขา และเริ่มรวนเรระส่ำ
ระสายขนานใหญ่ยิ่งขึ้น เมื่อกัปตันเองก็ไม่สามารถจะสนอง
การเรียกร้องนั้นได้ การบีบคั้นที่มีต่อนายกถนอนได้เริ่มขึ้น
ทุกทางและอย่างรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งต่าง ๆ ภายใน
วงการรัฐบาล ตลอดจนการเงินการทอง ปฏิบัติการเหล่านี้

สมาชิกเหล่านั้นพากันเข้าใจว่าเป็นการตอบแทนอย่างเล็กน้อย
เหลือเกิน ที่เขาทั้งหลายเหล่านั้นเป็นผู้ประทับประคองเสถียร
ภาพของรัฐบาลนี้ไว้ อยู่อย่างสุดความสามารถ

นายกถนอม แม้โดยอริยาศัยของท่านจะเป็นคนอารมณ์
เยือกเย็น และข่มแหม่มใสอยู่เสมอ คำที่ถือหลักเกณฑ์ว่าข่มได้
เมื่อภัยมานั้นเอง นั่นก็ไม่ใช่จะทำให้มีกำลังใจอันแข็งแกร่งที่จะ
ต่อสู้ต่อไปนัก เพราะศึกในอกเป็นศึกที่แสงใจ เป็นศึกของ
การรบเร้าอย่างไม่หยุดไม่หย่อน ท่านเริ่มปวดหัวและไม่ค่อย
ข่ม บอกแก่คนที่ใกล้ชิดว่า

“ผมเบื่อหน่าย อยากจะลาออกเสียแล้ว”

เรียกประชุม คณะรัฐมนตรี ค่ำวัน ที่ทำเนียบรัฐบาล
ในเช้าวันนั้น (๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑) หลังจากทุกสิ่งทุกอย่าง
ภายหลังระยะเวลา ๙ เดือน กับ ๒๐ วัน ได้จบเกมลงโดยไม่มี
หนทางที่จะเยียวยาแก้ไขแล้ว เพื่ออำลาคณะรัฐมนตรีเป็นทาง
การครั้งสุดท้าย และเนื่องในการรับทราบหนังสือกราบถวาย
บังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของท่าน อันหมายถึง
คณะรัฐบาลได้สิ้นสุดลงในเช้าวันนั้นด้วยเหมือนกัน

ภายหลังจากปิดประชุมแล้ว ในเวลา ๑๕ น. วันเดียวกันนั้น รยนต์ประจำตำแหน่งของพลเอกถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีก็เสด็จเข้าสู่พระราชวังจิตรลดารโหฐาน เนื่องในการเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายใบลาฉบับนั้นต่อพระหัตถ์ด้วยตนเอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับ ใบลา ของนายกรัฐมนตรีของพระองค์ไว้หว่า หลังจากที่ให้มีพระราชปฏิสันถารตามสมควร ใบลาอันจะต้องจารึกอยู่ในประวัติทางการเมืองของประเทศไทยต่อไป ในฐานะเป็นใบลาออกจากตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีคนที่ ๑๐ ของประเทศในระบอบประชาธิปไตยที่ผ่านมา ๒๖ ปีนั้น มีข้อความดังนี้

ที่ ร.บ. ๖๙๘๙/๒๕๐๑

ทำเนียบรัฐบาล

วันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑

ขอเดชะ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม แต่งตั้งให้ข้าพระพุทธเจ้ารับราชการสนองพระ

เดชพระคุณนั้น ข้าพระพุทธเจ้าสำนึกในพระมหา
กรุณาธิคุณที่ โปรดเกล้า โปรด กระหม่อมหาที่สุดมิได้
แต่โดยบัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้พิจารณาเห็นว่า การ
บริหารราชการ แผ่นดิน ไม่อาจดำเนิน ไปให้ บรรลุผล
ตามความปรารถนาได้ ข้าพระพุทธเจ้าจึงขอพระกรุณา
กราบ บังคมลา ออกจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี ตั้งแต่
บัดนี้เป็นต้นไป

ข้าพระพุทธเจ้า ขอน้อมเกล้า น้อมกระหม่อม
ถวายความจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทดังเดิม
โดยไม่เสื่อมคลาย

การจะควรประการใดสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะฯ

ข้าพระพุทธเจ้า พลเอก ถนอม กิตติขจร

นายกรัฐมนตรี

พื้นเพของระบอบประชาธิปไตยซึ่งกำลังหมุ่นอยู่ด้วย
แรงดันอันเคร่งเครียดจากบรรยากาศทางการเมืองสะดุดหยุดลง
ในฉับพลัน ทุกสิ่งทุกอย่างเงียบงัน นอกจากไอร้อนของ
อากาศจะระอุอบอ้าวไปทั่วบ้านทั่วเมือง จนกระทั่งภายหลัง ๖

ชั่วโมงแล้ว หน้าที่ของการเริ่มต้นจึงอุบัติขึ้นอีกครั้งขณะที่
สายพระพิรุณกระหน่ำลงมาอย่างหนักหน่วง เหมือนจะดับ
ความร้อนร่อนกระวนกระวายทั้งหลายให้สิ้นซากไปเสียที แผลง
ลงไปจากสายพิรุณ กำลังทหารได้เริ่มรุดออกปฏิบัติการจากที่
ตั้งปรกติ เข้ายึดพื้นที่และจุดยุทธศาสตร์ทั่วไปในพระนคร
ธนบุรี และจังหวัดใกล้เคียงอย่างรวดเร็ว กองทัพบก เรือ
อากาศ และกำลังตำรวจทั่วประเทศได้รับคำสั่งให้เตรียมพร้อม
เพื่อเหตุฉุกเฉิน พร้อมกับประกาศ ด่วนของ คณะปฏิวัติได้ทยอย
ออกมาจากสถานีวิทยุกระจายเสียงทุกแห่งไปจนตลอด ราตรีอัน
ชุ่มโชกด้วยกำลังแรงพระพิรุณนั้น

ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑

คณะปฏิวัติซึ่งประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือ ทหาร
อากาศ ตำรวจ และพลเรือน ได้ทำการยึดอำนาจการปก-
ครองประเทศในนามของประชาชนชาวไทย ตั้งแต่วันที่ ๒๑
นาฬิกา ของวันที่ ๒๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ นี้เป็นต้น
ไป ซึ่งสถานการณ์ทั้งหลายตกอยู่ภายใต้ความควบคุมของคณะ
ปฏิวัติโดยทั่วไปแล้ว ขอให้ประชาชนพลเมืองประกอบกิจการ

งานอาชีพตามปรกติ ให้ข้าราชการทั้งหลายปฏิบัติงานตามหน้าที่ตามเคย และให้ทุกคนตั้งอยู่ในความสงบ มิพึงกระทำการใดที่จะก่อให้เกิดความไม่เรียบร้อยในประเทศ ห้ามเคลื่อนย้ายกำลังทหารนอกจากคำสั่งของหัวหน้าปฎิวัติ ให้ผู้บังคับบัญชาหน่วยกำลังต่าง ๆ ของประเทศ พึงและปฏิบัติตามคำสั่งของหัวหน้าปฎิวัติแต่ผู้เดียว อนึ่งขอแจ้งให้ทหารและตำรวจทั้งหลายทราบว่าการยึดอำนาจครั้งนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้บังคับบัญชาในวงการตำรวจ ทหารและตำรวจทุกคนยังคงอยู่ใต้ผู้บังคับบัญชาคนเดิม จึงให้ทหารและตำรวจทั้งหลายฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชาคนเดิมต่อไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

ภายหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีคนที่ ๑๑ ของประเทศไทยถึงอสัญกรรมลง ได้มีพระบรมราชโองการให้อดีตนายกรัฐมนตรี พลเอกถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับพระราช

ทานยศจอมพล และตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดสืบแทน
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อไป

นายกถนอม ได้ประกาศคำขวัญแก่ประชาชน ว่า “จง
ทำดี มีศีลธรรม ถือความสัตย์” ซึ่งเป็นหลักการที่จะนำไปสู่
ความสงบสุขแก่ส่วนรวมได้ตาม หลักพระพุทธศาสนา และหลัก
การปกครอง และท่านสามารถที่จะใช้ความเด็ดขาดในการ
พิทักษ์รักษาความสงบของบ้านเมืองได้อย่างแท้จริง แม้ว่าภัย
ของการรุกรานความ สงบจะมีอยู่บ้าง ในพื้นที่ ตะวัน ออกเฉียง
เหนือ แต่ก็ถูกบังคับให้อยู่ในวงจำกัด

ผลงานที่ประจักษ์ชัดจากภาระกิจของท่านที่เริ่มบริหาร
ประเทศในรอบที่สอง ตั้งแต่วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๐๖ เช่น ใช้
มาตรา ๑๗ ในการยึดทรัพย์สินจอมพลสฤษดิ์ก็ดี การปราบ
ปรามผู้ก่อการร้ายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ดี สั่งประหาร
ชีวิต ๖ โจรทำเรือก็ดี และการสั่งหยุดการโฆษณาสินค้าทาง
วิทยุร่อยกว่าสถานีได้อย่างเด็ดขาดเหล่านี้ เป็นผลงานที่แสดง
ถึงความเฉียบขาดส่วนหนึ่ง ในจำนวนงานบริหารอีกมากมาย
ซึ่งยังไม่เป็นที่เปิดเผย และภาระกิจของท่านยังคงดำเนินต่อไป

อยู่ในปัจจุบันนี้อย่างเข้มแข็งและอดทน เพื่อที่จะหยุดยั้งปลาย
หางของคอมมิวนิสต์ที่จะพุ่งเข้ามายึดหัวหาดในประเทศไทยภาย
ใต้ความรับผิดชอบของท่าน.

๑๑

**จอมพล
สฤษดิ์ ธนะรัชต์**

ไถยน้อย

“การจะควรหรือไม่ควรประการใด ข้าพเจ้าไม่คำนึงถึง
 ข้าพเจ้าคำนึงถึงอยู่ทุกลมหายใจเข้าออกแต่เพียงว่าความ
 ผาสุกของพี่น้องชาวไทยทั้งมวล คือยอดปรารถนาของ
 “ข้าพเจ้า”

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

“ข้าพเจ้ารับผิดชอบแต่คนเดียว”

เมื่อเวลา ๒๑ น. ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑
นาฬิกาการเมืองได้ขานก้องวานขึ้นอีกครั้งหนึ่ง หลังจากระบอบประชาธิปไตยได้สถาปนาลงในเมืองไทยมาแล้ว ๒๖ ปี เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ผู้บัญชาการทหารสูงสุดในสมัยของ พล. อ. ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ได้ลุกขึ้นยึดอำนาจการปกครองของประเทศไทยไว้ในกำมือ โดยเหตุผลที่ว่าเนื่องจากภัยคอมมิวนิสต์ได้คุกคามประเทศไทยอย่างรุนแรง ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงวิธีการไปแก้ไขโดยประการอื่นได้.....และดังนั้น การบริหารราชการแผ่นดินจึงตกอยู่กับคณะปฏิวัติ ซึ่งมี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

เป็นประธานประกอบด้วยกองบัญชาการปฎิวัติ ที่จะบัญชาการ
ปกครองทั่วประเทศและเพื่อที่จักรักษาสถานการณ์ทั่วราชอาณาจักรไว้ จนกว่าจะได้มีการจัดตั้งคณะรัฐบาลบริหารราชการ
แผ่นดินต่อไป

การปฎิวัติโดยจอมพลสฤษดิ์ครั้งนี้ ได้ประกาศยุบเลิก
รัฐธรรมนูญฉบับที่ใช้อยู่ในขณะนั้น ยุสสภาผู้แทนราษฎร
และ คณะรัฐมนตรี ซึ่งสิ้นสุดไปด้วยการลาออกในบ่ายวันเดียว
กันนั้น

ก่อนที่จะ ได้มีการ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ การ ปกครอง
ราชอาณาจักรชั่วคราวจนกว่าจะมีรัฐธรรมนูญถาวรคณะ ปฎิวัติ
โดยจอมพลสฤษดิ์ ได้ประกาศใช้ประกาศคณะปฎิวัติรวม ๕๗
ฉบับด้วยกัน และหลังจากนั้นจึงมีพระบรมราชโองการโปรด
เกล้าฯ ตั้งเขาเป็นนายกรัฐมนตรีเป็นทางราชการ เมื่อวันที่
๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒

การบริหารราชการ แผ่นดิน ในฐานะ นายกรัฐมนตรี
ของจอมพลสฤษดิ์ ครั้งนี้เป็นการสร้างประวัติการปกครองใน
วิธีการอันเฉียบขาด เพื่อที่จะหยุดยั้งความไม่สงบทั้งหลายลง
ในบ้านเมือง ไม่ว่าจะเป็นการวางเพลิงเผาบ้าน เผาเมือง ชุมคลัง

เฮโรอิน คอมมูนิสต์ และการกบฏต่อแผ่นดิน ทั้งนี้ ก็โดย
อำนาจตามธรรมนูญการปกครองมาตรา ๑๗ ซึ่งมีความว่า

“ในระหว่างที่ใช้ธรรมนูญนี้ กรณีที่นายกรัฐมนตรี
เห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระ
ทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ความมั่นคงของราชอาณาจักรหรือ
ราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายก่อวิน
หรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายใน หรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร
ให้นายกรัฐมนตรี โดยมติของคณะรัฐมนตรี มี
อำนาจสั่งการ หรือกระทำการใดๆ ได้ และให้ถือคำสั่งหรือ
การกระทำเช่นนั้น เป็นคำสั่ง หรือการกระทำที่ชอบด้วย
กฎหมาย

เมื่อนายกรัฐมนตรี ได้สั่งการหรือกระทำการใดๆ ไป
ตามความ ในวรรคก่อนแล้ว ให้นายกรัฐมนตรี แจ้งให้สภ
ทราบ”

เพราะฉะนั้น จึงสร้างความหวาดกลัวและหวาดหวั่น
ให้แก่ผู้ที่คิดจะปฏิบัติการมิชอบขึ้นในแผ่นดิน เพราะอำนาจ
ที่กว้างขวางทั้งในการสั่งประหารชีวิต และส่งผู้ต้องหาบาง
ประเภท ไปคุมขังไว้ใน ค่ายคุม ขังอันธพาลที่ลาดยาว โดยไม่มี
กำหนดเวลา

การใช้มาตรา ๑๗ ด้วยคำสั่งยังเป่ารายแรกได้กระทำ
แก่ผู้วางเพลิงที่ถนนวุฒากาศ บางยี่เรือ ธนบุรี การสอบสวน
ของตำรวจระบุบ่งว่า นายซัง แซ่ลิม เป็นผู้ว่าจ้างให้วาง
เพลิงรายนี้ เพราะฉะนั้น หลังจากที่ได้มีการยิงเป้าผู้ต้องหา
รายนี้แล้ว เขาได้ออกคำแถลงการณ์โดยด่วนว่า “พี่น้องชาว
ไทยที่รักและเคารพทั้งหลาย

ข้าพเจ้ามีความจำเป็น และจำต้องกระทำในกิจการ
บางอย่าง ดังที่ได้เคยแถลงการณ์ไว้แล้วว่า ข้าพเจ้าจะต้องทำ
ทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อความผาสุกของ ประชาชน โดยไม่ต้อง คำนึง
ถึงสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น

การเกิดอหิวาต์ขึ้น เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน ศกนี้เวลา
๐๑.๐๐ น. เศษ ข้าพเจ้าได้ทำการสืบสวนด้วยตนเองและรวม
ทั้งการสืบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้ว อหิวาต์รายนี้เกิดขึ้น
โดยการเจตนาจุดเผาของผู้หลังผล ในทางมิชอบ โดยปราศจาก
ข้อสงสัย

ดังนั้น ณ บัดนี้ ข้าพเจ้าจึงสั่งประหารชีวิตเพื่อเป็น
การใช้กรรมตามที่ได้กระทำไว้ และเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติตาม
คำสั่งของข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าขอเรียนพี่น้องชาวไทยอีกครั้ง

หนึ่งว่า ความเจ็บขาดเท่านั้น ที่จะเป็นเครื่องจรรโลงประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไปได้

การจะควรหรือไม่ประการใด ข้าพเจ้าไม่คำนึงถึง
ข้าพเจ้าคำนึงถึงอยู่ทุกลมหายใจเข้าออกแต่เพียงว่าความผาสุกของ
พี่น้องชาวไทยทั้งมวล คือยอดปรารถนาของข้าพเจ้าเหนือสิ่ง
อื่นใดทั้งสิ้น ข้าพเจ้าจึงตัดสินใจกระทำในครั้งนี้

ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบแต่ผู้เดียวหากจะพึงมี

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

ในกรณีความผิดเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ เขาได้สั่งการ
ประหารชีวิตอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๑๙๖๗

“ด้วยเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ศกนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจ
ซึ่งพยายามสืบสวนมานาน ได้เข้าจับกุม นายศุภชัย ศรีสถิติ
กับพวกพร้อมด้วยเครื่องมือประกอบการร้ายหลายอย่าง

การสอบสวนผู้ต้องหา ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่ฝ่ายตำรวจ
ได้กระทำอย่างรอบคอบ และเที่ยงธรรม และตัวของข้าพเจ้า
เอง ได้มีส่วนในการซักถามด้วยตนเอง ปรากฏแน่ชัดปราศ

จากข้อสงสัยว่า นายศุภชัย ศรีสติ เป็นตัวแทนคอมมิวนิสต์
อยู่ในประเทศไทย รับหน้าที่สำคัญถึงกับมีเครื่องมือพรักพร้อม
ซึ่งทางคอมมิวนิสต์จัดให้มีตำแหน่งหน้าที่อยู่ในคณะบัญชาการ
การคอมมิวนิสต์ ดำเนินงานตามคำสั่ง ขององค์การคอมมิว-
นิสต์ในต่างประเทศ กระทำการร้าย เพื่อบ่อนทำลายความมั่น
คงของราชอาณาจักร และราชบัลลังก์ คุกคามความสงบสุข
ภายในประเทศไทย พฤติการณ์ทุกอย่างแสดงว่าขายชาติ ซึ่ง
ถ้าจับไม่ได้ และปล่อยไว้นาน นาน อาจมีผลถึงกับเอาอำนาจ
ภายนอก เข้ามาแทรกแซงภายในประเทศไทยได้

อาศัยอำนาจตามมาตรา ๑๗ แห่งธรรมนูญการปกครอง
ราชอาณาจักร และโดยมติของคณะรัฐมนตรีจึงให้รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงมหาดไทยจัดการประหารชีวิตนายศุภชัย ศรีสติ
โดยเร็วที่สุด เพื่อรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของราชอาณาจักร
และราชบัลลังก์ และเพื่อให้เป็นตัวอย่างป้องกันการกระทำที่
จะเป็นภัยร้ายแรงแก่ประเทศชาติในภายหน้า

การประหารชีวิตในครั้งนี้ ให้ทำบริเวณเรือนจำบาง
ขวาง และให้กระทำอย่างเปิดเผยเมื่อได้ปฏิบัติแล้วในวัน
เวลาใด ให้รีบแจ้งให้ข้าพเจ้าทราบ

สั่ง ณ วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๐๒

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ”

หลังจากคำสั่งประหารแล้ว ได้มีแถลงการณ์ยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่า

“ปรากฏชัดตาม ประกาศของคณะปฏิวัติแล้วว่า ความมุ่งหมายสำคัญ ยิ่งอันหนึ่งในการปฏิวัติเพื่อ ปกป้องภัย พิบัติอันกำลังคุกคามประเทศชาติ เฉพาะอย่างยิ่งภัยอันเกิดจากการดำเนินงานของคอมมิวนิสต์ ซึ่งได้แทรกซึมเข้ามาสร้างอิทธิพลในประเทศไทย ตัวแทนของคอมมิวนิสต์ได้แทรกซึมอยู่ในวงการทุกสาขาทุ่่มเทงเงินทอง จำนวนมหาศาลเพื่อทำความเสื่อมโทรมระส่ำระสายในประเทศ ลบล้างราชบัลลังก์ พระพุทธศาสนา และสถาบันทุกอย่างที่ชาติไทยได้ธำรงรักษามาด้วยความเสียสละอย่างยิ่งยวด

ฉะนั้น นับแต่เริ่มทำการปฏิวัติ คณะปฏิวัติก็ได้พยายามกวาดล้างการปฏิบัติของคอมมิวนิสต์โดยทันที และได้ถือว่าการ กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติป้องกันการทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ เป็นความผิดที่มีเหตุพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ และความสงบเรียบร้อยของประชาชน จึงได้มีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๒ ลงวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๐๑ อนุมัติให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจควบคุมผู้ต้องหาในความผิดประเภทที่ กล่าวแล้วไว้ ได้ตลอด ระยะเวลา ที่ทำการ

สอบสวน โดยมีต้งปฏิบัติในเรื่องกำหนดระยะเวลาการควบคุมผู้ต้องหาตั้งที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย และให้อยู่ในอำนาจของศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษา ไม่ว่าการกระทำความผิดนั้น ๆ จะได้กระทำในวันหรือก่อนหลังวันประกาศใช้กฎอัยการศึก ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑

แม้ว่าคณะปฏิวัติและรัฐบาลนี้จะได้แสดงให้เห็นชัดอยู่เสมอว่า จะปราบปรามการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์อย่างเข้มงวดรุนแรงที่สุดก็ดี พวกที่ฝักใฝ่ในลัทธิคอมมิวนิสต์ก็มิได้เกรงขาม หรือเลิกละการกระทำอันเป็นภัยต่อประเทศชาติ ยังมีบุคคลหลายคนคงทำตน เป็นตัวแทนของคอมมิวนิสต์ ทำการบ่อนทำลายก่อวุ่น และคุกคามความสงบสุขของบ้านเมือง โดยตลอดมา ได้โฆษณายุยงราษฎร และข้าราชการทั้งทหารและพลเรือนให้กระด้างกระเดื่อง และจงใจให้คิดล้มรัฐบาลและราชบัลลังก์ เมื่อมีกรณีใดเกิดขึ้น ก็ฉวยโอกาสเอากรณีนั้น ๆ มาเป็นทางโฆษณายุยงให้เกิดความไม่พอใจและเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลเช่นการที่จะเลิกจดทะเบียนรถจักรยาน ๓ ล้อรับจ้างในจังหวัดพระนครธนบุรี เป็นต้น

เจ้าหน้าที่ของรัฐบาล ได้ดำเนินการสืบสวนอย่างถี่ถ้วน

ที่สุด แล้วเข้าทำการจับกุม นายศุภชัย ศรีสติ และพวกได้ที่
จังหวัดธนบุรี เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๐๒ การสอบสวน
โดยรอบคอบและเที่ยงธรรม ซึ่งตัวข้าพเจ้าเองได้เข้ามามีส่วน
ในการซักถาม ประกอบกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อันประจักษ์
พยานบ่งชี้ว่า บุคคลคณะนี้ได้ดำเนินการสนับสนุนจากต่าง
ประเทศ ในที่สุดผู้ต้องหาจำต้องสารภาพ เพราะจำนนต่อหลัก
ฐานของเจ้าหน้าที่ แต่ได้ปกปิดในหลักการส่วนใหญ่ไว้และ
ยังมีบุคคลอื่นที่กำลังก่อการร้ายต่อไป และรัฐบาลได้พิจารณา
โดยรอบคอบแล้ว เห็นว่าบุคคลผู้ก่อการร้ายเหล่านี้ แม้จะมี
เลือดเนื้อเชื้อไขเป็นไทยก็หาได้คำนึงถึงประเทศของตนไม่ โดย
เฉพาะตัวนายศุภชัย ศรีสตินั้น พฤติการณ์ทุกอย่างแสดงว่า
เป็นคนขายชาติ ติดต่อฟังคำสั่งของต่างประเทศ มีตำแหน่ง
เป็นสมาชิกในคณะบัญชาการขององค์การคอมมิวนิสต์แห่งหนึ่ง
ซึ่งถ้าจับไม่ได้และปล่อย ไว้เนิ่นนานก็สามารถที่จะเอาอำนาจ
ของต่างประเทศเข้ามาแทรกแซงในประเทศไทย นับว่านาย
ศุภชัย ศรีสติ ผู้นี้เป็นบุคคลอันไม่พึงปรารถนาที่จะให้มีชีวิต
อยู่ร่วมกับพี่น้องชาวไทยอีกต่อไป และโดยที่รัฐบาลนี้ถือว่า
ความมั่นคงของราชอาณาจักร และราชบัลลังก์กับความผาสุก
ของประชาชนมีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด คณะรัฐมนตรีจึง
ได้ลงมติมอบให้ข้าพเจ้าใช้อำนาจตามมาตรา ๑๗ แห่งธรรมนูญ

การปกครองราชอาณาจักรได้

ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงได้สั่งให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จัดการประหารชีวิตนายศุภชัย ศรีสติ ซึ่งเป็นหัวหน้าก่อการร้ายรายนี้ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ปฏิบัติตามคำสั่งของข้าพเจ้าแล้ว เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๐๒ เวลา ๑๙.๑๕ น.

จากการที่ได้นำเอาเครื่องมือ ก่อการร้าย ออกแสดงให้มหาชนดูแล้วนั้น พี่น้องทั้งหลายคงจะเห็นได้ชัดว่าคอมมิวนิสต์สามารถจะสร้างภัยพิบัติอย่างร้ายแรงให้แก่ประเทศชาติได้เพียงใด จึงขอให้พี่น้องทั้งหลายผู้รักชาติช่วยกันสอดส่องระมัดระวังการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ และร่วมมือกับรัฐบาลในอันที่จะกวาดล้างอันตรายอันยิ่งใหญ่ของประเทศชาติในเรื่องนี้ด้วย ขอให้พี่น้องทั้งหลายแน่ใจว่ารัฐบาลนี้ จะไม่ลดละที่จะปราบปรามการกระทำอันเป็นภัยแก่ประเทศ จะถืออยู่เสมอว่า ผู้ผูกไว้ในลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นศัตรูของชาติ เป็นผู้ขายชาติ ซึ่งจะต้องประสพการปราบปราม ทำโทษอย่างรุนแรง และจับปล้นทันทีเสมอ

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

นายกรัฐมนตรี

๖ กรกฎาคม ๒๕๐๒

จอมพลสฤษดิ์ เริ่มชีวิตและเลือดเนื้อเป็นทหารโดย
เข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อยทหารบกตั้งแต่ปี ๒๔๖๒ ขณะที่
เขามีอายุเพียง ๑๑ ขวบเท่านั้น เพราะฉะนั้นวิญญานที่สวม
เครื่องแบบทหารถึง ๔๔ ปี จึงเป็นวิญญานที่ออกจะเข้มข้น
ไม่น้อยทีเดียว ถ้าคิดว่า ได้เริ่มคาตกระบี่และแซมบราร์น รับ
พระราชทานยศเป็นนาย ร้อยตรีจนกระทั่งเป็นจอมพล—จอม
ทหารผู้ยิ่งใหญ่ ซึ่งพิชิตทุกสิ่งทุกอย่างในแผ่นดินไทย ตั้งแต่
ชีวิตมนุษย์ ความรักและการจับปืนเข้าสู่สมรภูมิในสมัยมหา
สงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยนำกำลังทหารเข้าโจมตีและยึดนคร
เซียงตุงเป็นผลสำเร็จ

กล่าวกันว่า ภายหลังการเสร็จศึกสงครามครั้งกระนั้น
แล้ว ทหารไม่ได้รับการไยดีจากรัฐบาลในสมัยนั้น ๆ ซึ่งทั้ง
การดูดำดูดีทหารไว้เบื้องหลัง แม้ว่าแต่ละคนจะไปทรมาน
ทรมานมีชีวิตที่บอบช้ำแค่ไหนในสมรภูมิ ทำให้เขาคิดจะลา
ออก แต่ทว่ามีพระภิกษุมารูปหนึ่งที่ล่าปางได้ตรวจดวงชะตา
เขาแล้ว บอกเขาว่า ให้อดทนต่อไปเพราะเบื้องหน้าชีวิตของ
เขานั้น จะเป็นชีวิตที่ใหญ่โตมโหฬารทีเดียว ยศศักดิ์จอมพล
นั้น ไม่ต้องพูดถึง ต้องมาถึงมือแน่ ๆ เขาไม่เชื่อนัก แต่ก็
อยากจะดูและรอเวลาดูต่อไปว่าจะเท็จจริงแค่ไหน

การที่เขาตัดสินใจสละชีวิตในการก่อรัฐประหารเมื่อปี ๒๔๙๐ และการใช้กำลังสู้รบเพื่อรักษา สถานการณ์ และเสถียรภาพอย่างหิยามหาญให้แก่รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ในระยะวิกฤตทางการเมืองในเวลาต่าง ๆ กันได้ทำให้ศักดิ์ศรี เขาก้าวพรวด ๆ ขึ้นมาจนถึงตำแหน่งแม่ทัพ ๑ รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหม จวบจนกระทั่งช่วงซึ่งตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาไว้ในเงื้อมมือได้ในลำดับเวลาต่อไป จึงทำให้ชื่อเสียงโด่งดังราวพลุ เขากลายเป็นจอมพลเจ้าสำราญที่มีฮาเริ่มหรรษา และผู้พิชิตทุกสิ่งในแผ่นดินไทย เขาเตรียมจะอุปสมบทและท่องเที่ยวหาความสำราญรอบโลกอีกครั้งหนึ่ง แต่สังขารเขาไม่อำนวยให้เมื่อมาถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต อันจำต้องแตกดับไป ด้วยความสงบเสียก่อนที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า โดยทิ้งมรดกที่แย่งชิงกันอยู่เบื้องหลังถึง ๒,๘๗๔ ล้านบาท หรือ ๙๔ ล้านปอนด์สเตอร์ลิง ในจำนวนนี้เองที่รัฐบาลชุดต่อมาต้องใช้มาตรา ๑๗ ที่เขาสร้างขึ้นมาใช้เป็นเครื่องมือตนเอง ยึดทรัพย์สินของเขา เพื่อกันหาทรัพย์สินของรัฐที่เข้าไปปนอยู่อันมีจำนวนถึง ๖๐๔ ล้านบาท

นี่คือสิ่งที่เรียกว่า อนิจจังอันไม่เที่ยงแท้ กล่าวกันว่า ก่อนที่ชีวิตเขาจะดับลงไม่ถึง ๔๘ ชั่วโมงนั้นเขายังได้ครวญเพลง

สุดท้ายในชีวิตว่า.....รอยช้ำหรือจะสูลือเมียตน อาจจะเป็น
เพราะว่า ในวาระที่ใกล้จะวสานเข้ามาทุกทีนั้น แม้เขาจะ
มีอนุภริยาเยอะแยะนับร้อยๆ แต่ก็คงมีภริยาหลวงของเขานั่ง
เคียงข้างคอยดูใจเขาแต่เพียงคนเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้นไม่
มีปัญหา

“รอยช้ำหรือจะสูลือเมียตน”.....แน่ทีเดียว

๑๒

สัญญา ธรรมศักดิ์

ไชน้อย

สัญญา ธรรมศักดิ์

“หลวงตา” แห่งประเทศไทย

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สิ้น
ชีวิตลงด้วยความสงบอันเป็นสิ่งที่หลัก
เลียง ไม่ได้อัน เป็นธรรมดาแห่งชีวิต
มนุษย์ทุกคนทั่วไปแล้ว โดยทั่วไป
แล้ว โดยทั่วไปประชาชนพากันมีความ

คิดเห็นว่าอำนาจเผด็จการหรืออำนาจตามมาตรา ๑๗ แห่งธรรมนูญการปกครองของจอมพลผู้นี้จะพึงสลายตัวไปในทันที และ
ประเทศไทยจะได้มีโอกาเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยอันแท้จริง
เสียที นั่นก็คือหมายถึงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้
มีพระราชกระแสรับสั่งให้ จมมพลถนอม กิตติขจร รองนายกรัฐมนตรี
รัฐมนตรีเข้าเฝ้า ณ พระตำหนักจักรลดาธาระไพฐาน และทรง

หาร พร้อมด้วย “คู่มือ” ของเขา คือ พลเอกประภาส จารุเสถียร ซึ่งดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และในภายหลังนายกรัฐมนตรีถนอมยังได้มอบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกให้กับเขา อีกตำแหน่งหนึ่ง หมายความว่า โอกาสที่ ใครจะคิดอ่าน ก่อการ ปฏิวัติล้มล้างรัฐบาลของเขานั้น นับวันจะเป็นเรื่องยากเย็นเข้าทุกที

.....ในขณะนั้นคือ ปัญหาที่สภาร่างรัฐธรรมนูญ กำลังร่างรัฐธรรมนูญอยู่นั้น เป็นการร่างที่เป็นไปอย่างเชื่องช้าเต็มทีอย่างมีความหมายนั้น จอมพลถนอมก็ประกาศว่าจะเร่งรัดให้เสร็จโดยเร็วยิ่งขึ้น

.....เพื่อบ้านเมืองจะเป็นประชาธิปไตยเสียที เพราะตั้งแต่วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ เป็นต้นมานั้น ประเทศไทยต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจเผด็จการ โดยจอมพลสฤษดิ์ตลอดมา เพราะฉะนั้นภายหลังการเร่งรัดให้สภาร่าง ทำงานร่างรัฐธรรมนูญให้เสร็จสิ้นโดยเร็วขึ้นนั้น ซึ่งหมายถึงการเลือกตั้งทั่วประเทศที่จะมีขึ้นต่อไป

แล้วในที่สุด การเลือกตั้งทั่วประเทศก็อุบัติขึ้น และโดยที่จอมพล ถนอมซึ่งเป็นหัวหน้า พรรคการเมือง ซึ่งมีชื่อว่า พรรคสหประชาไทยหรือ ส.ป.ท. นั้นได้รับเลือกตั้ง โดยมีเสียง

ข้างมากในสภา เพราะฉะนั้นเขาจึงต้องรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อไป แต่ในที่สุดทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่า ทั้งการเมือง การเศรษฐกิจและสังคมซึ่งสับสนอลเวงอย่าง ไม่หยุดหย่อนก็ไม่ไปไม่รอด รวมทั้งการ “ถ่วง” อำนาจทางรัฐสภาซึ่งทำให้รัฐบาล ไม่อาจจะบริหารงานไปได้โดยสะดวก จอมพลถนอมจึงจำต้อง นำกำลังทหารเข้ายึดอำนาจประชาธิปไตย ของปวงชนอีกครั้ง หนึ่งเมื่อ ๑๗ พ.ย.๒๕๑๔ โดยประกาศเลิกลัทธิรัฐธรรมนูญฉบับที่ ร่างกันมาถึงเกือบสิบปีเสียโดยสิ้นเชิง

.....อำนาจภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญก็เหลือ แต่เพียงธรรมนูญการปกครองซึ่งมีมาตรา ๑๗ เป็นเครื่องมือใน การสังหารผู้ที่เป็นภัยแก่ประเทศชาติ ในขณะที่การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ก็คงดำเนินการตั้งต้นใหม่ขึ้นอีกอย่าง เป็นที่น่าเบื่อหน่ายของประชาชน และเริ่มพากันรู้สึกหมดหวังที่จะ ได้เห็นแสงสว่างแห่งประชาธิปไตยเข้าทุกที

บ้านเมืองมีแต่ความมืดมนเลือนลางลง ความยากจน ความเหียมเกรียมและโจรผู้ร้ายเริ่มชุกชุม เพราะในที่สุดกฎ อัยการศึกและมาตรา ๑๗ แห่งธรรมนูญการปกครองที่รัฐบาล จอมพลถนอม และจอมพลประภาส จารุเสถียร ใช้เป็นเครื่องมือ ก็หาได้เป็นที่หวาดเกรงแก่เหล่าร้ายทั้งหลายไม่ เพราะเมื่อ

อำนาจเด็ดขาดทุกอย่าง มันใช้กันเสียจนจำเจน่าเบื่อหน่ายแล้ว
อำนาจนั้นก็คลายความศักดิ์สิทธิ์ลง

สังคมมีแต่ความเบื่อหน่ายระบอบประชาธิปไตย

คนมีเงินและเศรษฐกิจกลุ่มน้อย ส่วนหนึ่ง ได้พากัน ละทิ้ง
ความคิดเห็นเรื่องบ้านเมืองลงเพราะถือว่า สองจอมพลได้รับ
ไปเป็นผู้ผูกขาดโดยสิ้นเชิงเสียแล้ว

ความยากจนและความทะเยอทะยานของข้าราชการบาง
กลุ่มทำให้คอร์รัปชันอบระอุทั่วไปในวงการ

คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พิจารณาแต่
บทบัญญัติที่ซ้ำๆ ซากๆ

จนกระทั่งข่าวเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทำให้
ประชาชนเลิกสนใจ

เมื่อประชาชนเลิกสนใจในกิจการบ้านการเมือง หรือ
ไม่อาจจะก้าวเข้าไปยุ่งเกี่ยวในอำนาจที่ผูกขาดไว้ได้นั้น

คนไทยก็ไม่รู้จะทำประโยชน์อะไรกับเมืองไทยซึ่งเป็น
บิดาตุภูมิของตนเองได้

สรุปแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง ได้สิ้นหวัง ลงภายใต้ ขอบฟ้า
เมืองไทย

ไทยน้อย

นอกจากประชาชน กลุ่มหนึ่งที่ประกอบ ด้วย อดีตนักการเมือง นิสิต นักศึกษาและประชาชนซึ่งมีอยู่เพียงหยิบมือเดียวเห็นว่า ความเป็นอยู่อย่างชังกะตายเป็นประชาชนชาวไทยเกือบ ๔๐ ล้านคน จะทำให้ประเทศชาติเกิดภัยพิบัติและความพินาศใกล้จะคืบคลานมาถึงแล้ว

การก่อหวอดเพื่อจะดึงเอาอำนาจอธิปไตย ของประชาชนกลับคืนมา จึงเคลื่อนไหวยุ่เยียบๆ เหมือนคลื่นใต้น้ำที่รอเวลาจะเป็นคลื่นใหญ่ผุดขึ้นมาเหนือหน้า และทำให้ทุกอย่างพินาศลงโดยสิ้นเชิง

ในที่สุด อำนาจแห่งความกดดันก็ปะทุขึ้นอย่างรุนแรง ภายหลัง ๗ วันผ่านไป ที่คลื่นนิสิตนักศึกษาและประชาชนได้ชุมนุมกันอยู่ภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคลื่นมเหิมาของฝูงชนได้หนุนเนื่อง หลักกัน ออกมาเต็ม ไปตลอดถนนราชดำเนินทั้งสามสายแล้ว

การ ประหัต ประหาร กัน ระหว่าง คน ไทยต่อ คนไทยก็อุบัติขึ้นรุนแรงยิ่งขึ้น เมื่อเกิดบาตเจ็บล้มตายอย่างนองเลือด กลางพระนคร สถานที่ราชการหลายแห่งถูกเผาพินาศ พระเพลิงพลุ่งรุ่งโรจน์ทั่วไป

รัฐบาลถนอม-ประภาส ประกาศว่า เป็นการแทรก

แข่งของคอมมิวนิสต์ เพราะฉะนั้นจึงวิทยุออกคำสั่งให้กำลัง
ทหารหัวเมือง ในเขตภาคที่หนึ่ง เคลื่อนกำลังมาปราบปราม
ในกรุงเทพฯ อย่างรีบด่วน

รถเกราะและเอ็ม ๑๖ จึงเริ่มคำรามอยู่ท่ามกลางกลุ่ม
ควันเพลิงมหิมาที่ลุกขึ้นท่วมกรุงด้วยความมโหฬารยิ่งเพราะ
นับแต่กรุงรัตนโกสินทร์ตั้งขึ้นมาเกือบ ๒๐๐ ปีแล้ว ยังไม่เคย
มีปฏิบัติการนองเลือดเช่นที่อุบัติขึ้นเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.
๒๕๑๖ ซึ่งจะถือเป็นวันมหาวิปโยคของชาติไทยที่จะไม่มีใคร
ไทยคนไหนตั้งแต่ เด็กหัวเท่ากำปั้น และรู้ความได้จนกระทั่งถึง
ผู้ใหญ่หัวหงอกจะลืม ภาพแห่งความทารุณหฤโหดในวันนั้นเสีย
ได้

โรงพยาบาลทุกแห่งมีแต่เสียงโอด โอยคร่ำครวญ และ
เสียง ร่ำร้อง ของ ญาติ พี่น้องที่พ่อ แม่ ลูก เต้าของตน ต้องประสบ
ซาดากรมถึงตายไปด้วยน้ำมือของคนไทยด้วยกันเองจากทหาร
ไทยที่รัฐบาลส่งมาสังหารแท้ ๆ

น้ำตาแห่งความวิปโยคไหลนองออกมาดุจลำธาร
ที่ไหลผ่านจากตะวันออกไปสู่ตะวันตก และจากเหนือไปได้
ของกรุงเทพมหานคร ในท่ามกลางกองเพลิงมหิมาที่ร้อนระอุ
อบอ้าว และควันไฟที่ตลบคลุ้งอยู่หลายแห่ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ
พระบรมราชินีนาถ ซึ่งทรงได้รับรายงานตลอดเวลาอยู่ในพระ
ตำหนักจิตรลดารโหฐาน ได้ทรงห่วงใยและทรงปรวิติกใน
เหตุการณ์ที่วิปโยคครั้งนี้ยิ่งนัก และด้วยพระมหากรุณาธิคุณ
ที่ได้พระราชทานอย่างท่วมท้นแก่ปวงพสกนิกร ซึ่งขณะนั้น
ได้เกิดการบาดเจ็บและล้มตายนับร้อย ๆ ขึ้นแล้ว จึงได้ทรงเข้า
แก้ไขเหตุการณ์ด้วยพระองค์เอง เพื่อให้เหตุการณ์วิปโยคยั้ง
นั้น, ยุติลงโดยพลัน

มิฉะนั้นเหตุการณ์จะลุกลามใหญ่โต และจำนวนผู้บาดเจ็บ
จะล้มตายจากการฆ่า กันอย่างนองเลือด กลาง พระนครเช่น
นั้น

ในเมื่อคลื่นนิสิตนักศึกษา และประชาชนไม่สามารถจะ
อดรันทนกลั้นต่อไปได้อีกแล้ว ที่จะเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพ
ของเขาที่ผู้ยิ่งใหญ่แห่งสะพานเกษโกมล และถนนสุขุโขทัยได้นำ
ไปเก็บกักไว้เป็นสมบัติส่วนตัวมาช้านาน ขณะที่ประชาชน
กำลังจะเต็มไปด้วยความสิ้นไร้ไม้ตอก ข้าวของแพงขึ้นและ
แพงขึ้น ผู้คนไม่มีงานการทำ โจรผู้ร้ายชุกชุมเหมือนดอกเห็ด
ในฤดูที่มีพระพิรุณโปรยปราย

อนาคตของคนไทย และชาติไทยเต็มไปด้วยความ
เลือนลาง

แล้วในที่สุด ด้วยอำนาจแห่งพระบารมีปกเกล้า เหตุ
การณ์ในคำวันนั้นก็ปิดฉากแห่งความเศร้าสลดไปจากหนึ่ง เมื่อ
สองจอมพลผู้ยิ่งใหญ่แห่งทำเนียบรัฐบาลคือ จอมพลถนอม-
กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ได้นำคณะรัฐบาล
ชุดของเขาทั้งสองกราบถวายบังคมลาออก และยินยอมมละตำ-
แหน่งทุกตำแหน่งของประเทศและการบริหารโดยสิ้นเชิง เมื่อ
ถูกนายพลหนุ่มคนหนึ่งบังคับด้วยอาวุธ เขาเดินทางออกนอก
ประเทศไปในวันนั้น ขณะที่วันเพลิงกำลังท่วมบ้านท่วม
เมือง

เฮลิคอปเตอร์ได้นำเขาทั้งสองลอยละลิวขึ้นไปจากสนาม
ในสวนรื่น เพื่อแก่การที่จะอำลาแล้วจากทุกสิ่งทุกอย่าง จาก
ความไม่แน่นอนจริงอะไรเลยในชีวิตของคนเรา สมกับที่พระ
บรมศาสตราจารย์ได้ประทานพุทธพจน์ไว้ว่า ความโลภ และ
หลงใหลไม่ว่าอำนาจ เงินทองหรืออิสตรีนั้น มีแต่จะนำความ
วิบัติมาสู่บุคคลผู้นั้นเท่านั้น

อันที่จริง ตัวอย่างที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อดีต
นายกรัฐมนตรีคนที่ ๑๑ ได้กระทำไว้นั้น เมื่อเขาตายจากไป

แล้ว ก็ทั้งทรัพย์สินอันมีมูลค่ามหาศาลไว้โดยไม่อาจจะนำอะไร
ติดตัวไปสู่ยมโลกได้เลยแม้แต่ชิ้นเดียว

แต่ในที่สุดสิ่งที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ก็วนเวียน มาถึงแก่ผู้
มีอำนาจในยุคต่อมาจนได้ โดยเขาเหล่านั้นได้ลืมภาพแห่ง
ความหลังของมหาเศรษฐีผู้สูญเสียโดยสิ้นเชิง

ฟ้าใหม่ อรุณใหม่ ได้ย่างกรายมาสู่เมืองไทยเมื่อ ๑๕
ต.ค. ๑๖ เมื่อพวกนิสิต นักศึกษาทั้งหญิงและชาย ได้แบกไม้
กวาด ออกเก็บกวาด ถนนราชดำเนิน ที่เต็มไปด้วย ขยะและสิ่ง
ปฏิกูลเนืองนองไปทั่ว

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยที่ราชดำเนินอันเป็นกองบัญชา-
การขับไล่รัฐบาลชุดที่แล้วไปนั้น เต็มไปด้วยกองขยะมึนเมา
และสิ่งกลืนที่คลื่นเหียนไปตลบถนนราชดำเนินทั้ง ๓ สาย แล้ว
ภายในไม่ช้า ทุกสิ่งทุกอย่างก็เข้าสู่สภาพเดิมด้วยความสะอาด
หมดจด

เหมือนกับการกวาดล้างทุกสิ่งทุกอย่างที่เกาะกินส่วนลึก
ของหัวใจของคนไทย ด้วยความเศร้า หมองออกไปเสียอย่างสิ้น
เชิง

ประชาชนคนไทยทั่วไปคงแหว่แต่พระสุร เสียงกระแสด

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงมีพระกระแส แก่ ปวงพสกนิกร ที่กำลังจะพ้นจาก ความทุกข์ยากไปว่า

“วันนี้เป็นวันมหาวิปโยคที่น่าเศร้าสลดอย่างยิ่ง ในประวัติศาสตร์ชาติไทยตลอดระยะเวลา ๖-๗ วันที่ผ่านมา ได้มีการเรียกร้องและการเจรจากัน จนกระทั่งนักศึกษาและรัฐบาล ทำข้อตกลงกันได้ แต่แล้วการขว้างระเบิดขวด และยิงแก๊สน้ำตา ทำให้เกิดการปะทะกัน และมีคนได้รับบาดเจ็บหลายคน ความรุนแรงได้ทวีขึ้นทั่วพระนครถึงขั้นจลาจล และยังไม่สิ้นสุด มีคนไทยด้วยกันต้องเสียชีวิตนับร้อย ขอให้ทุกฝ่ายทุกคนจงระงับเหตุแห่งความรุนแรงด้วยการตั้งสติยับยั้ง เพื่อให้ชาติบ้านเมืองคืนอยู่ในสภาพปกติ

อนึ่ง เพื่อขจัดเหตุร้ายนั้น จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อค่ำวันนี้ ข้าพเจ้าจึงแต่งตั้งให้ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ขอให้ทุกคนทุกฝ่ายร่วมกันสนับสุนน เพื่อให้คณะรัฐบาลใหม่สามารถบริหารงานแผ่นดินได้โดยมีประสิทธิภาพเต็มเปี่ยมและแก้ไขสถานการณ์ให้คืนอยู่ในสภาพเรียบร้อยได้โดยเร็วถึงความสงบสุขความเจริญรุ่งเรือง ให้บังเกิดแก่ประเทศและประชาชนชาวไทยโดยทั่วกัน”

จากนั้นพระองค์ท่านนายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีคนใหม่ก็ได้กล่าวปราศรัยแก่ประชาชนชาวไทยเป็นครั้งแรกในทันทีที่ได้รับตำแหน่ง อันเป็นภาระที่หนักอึ้งในขณะนั้นว่า

“พี่น้องชาวไทย นิสิตนักศึกษาและประชาชนที่รักทั้งหลาย ด้วยได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ในวันนี้ ให้ข้าพเจ้าเข้ารับภาระหน้าที่อันหนักเป็นนายกรัฐมนตรี แม้จะเป็นระยะเวลาที่ยากลำบากอย่างยิ่ง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนก็ดี ข้าพเจ้าก็ขอรับพระบารมีใส่เกล้า ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และจะทำงานโดยเต็มสติกำลังความสามารถ ในขั้นแรกและที่เป็นการด่วนอย่างยิ่งในวันนี้ก็คือข้าพเจ้าขอร้องให้พี่น้องชาวไทยทั้งหลาย ทั้งที่เป็นทหาร ตำรวจ นิสิตนักศึกษาและประชาชนขอให้รักษาความสงบที่ใด หมู่ใดไม่มีความสงบอยู่ในเวลานี้ ก็ขอให้กลับคืนสู่ความสงบเรียบร้อยโดยพลัน ทั้งนี้เพื่อประชาชนและเพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อันเป็นที่รักยิ่งของเรา ข้าพเจ้าขอสัญญาว่าจะให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร โดยเร็วที่สุดที่จะทำได้ด้วยดี และข้าพเจ้าคาดคิดว่าไม่ควรจะเกิน ๖ เดือน นับแต่วันนี้เป็นต้นไป ข้าพเจ้าจะเชื่อเชิญท่านผู้ทรงคุณวุฒิ มีคุณธรรม ความ

สามารถ ความซื่อสัตย์สุจริต ประกอบเข้าเป็นคณะรัฐมนตรี
ในเร็ววันนี้ ขอให้ท่านข้าราชการประจำทุกท่านไม่ว่าในตำแหน่งใด ได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ท่าน มีอยู่ในปัจจุบัน ต่อไป ตามเดิม
ทุกประการ”

และในวันต่อมา พณฯท่านยังได้ประกาศกล่าวอยู่อีก
ครั้งหนึ่งแก่ประชาชนว่ารัฐบาลชุดใหม่ของพณฯท่านจะบริหาร
ประเทศด้วยความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ความเป็นเผด็จการ หรือคณาธิปไตย จะไม่มาครอบงำ
เมืองไทยอย่างเด็ดขาด ตราบเท่าที่พณฯท่านจะยังดำรงตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีอยู่

กับหนังสือพิมพ์พณฯท่านสัญญา ธรรมศักดิ์ กล่าวว่า
ท่าน จะดำรง ตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี ครองเป็นเพียงชั่วคราว
เท่านั้น เมื่อมีประกาศใช้รัฐธรรมนูญและมีการเลือกตั้งทั่วไป
แล้ว ก็จะอำลาชีวิตในทางการเมืองไปอย่างเด็ดขาด “ผมเข้า
วัดแน่” แม้จะมีการขอร้องประการใด ก็จะไม่ขอยอมรับอีก
อย่างแน่นอน พณฯท่านกล่าวว่าเพราะเมื่อเราจะมีประชาธิปไตย
กันอย่างสมบูรณ์แล้ว คนที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป
ก็คือคน ที่จะเป็นหัวหน้าพรรคการเมือง ที่มีจำนวน เสียงมากที่สุด
ในสภาเท่านั้น เมื่อหลักการของประชาธิปไตยมีเช่นนั้นแล้ว

คลังของ ระบอบ ประชาธิปไตยเมือง ไทยต่อไปภาย ภายหลังก
สมัยของท่านก็ต้องเป็นไปตามนั้น

แต่จะเป็นใครที่จะรับหน้าที่นายกรัฐมนตรีต่อไปจากท่าน
นั้น ท่านเองก็ตอบไม่ได้ ในขณะนั้น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช
อดีตนายกรัฐมนตรี ดร. สุกิจ นิมมานเหมินทร์ รองนายกรัฐ
มนตรีของท่านเอง และแม้แต่ ดร. บัว อังภากรณ์ ที่มีคน
กล่าวขวัญถึงกันอยู่มากว่าเหมาะสมแก่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
ก็พากันบอกกล่าวปฏิเสธทั้งสิ้น

เกี่ยวกับภารกิจหน้าที่ และความรับผิดชอบของพระ
ท่านสัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ ๑๒ ของ
ประเทศไทยหลังจากมิศสัญญาผ่านไปแล้วนั้น หนังสือพิมพ์และ
ข่าววิทยุต่างประเทศทั่วโลก ได้กล่าวขวัญถึงท่านด้วยการยก
ย่องว่า.....การแต่งตั้งท่านศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์
เป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่ของเมืองไทยผู้นี้ย่อมเป็นที่ตระหนัก
กันดีแล้วว่า ท่านผู้นี้เป็นผู้ที่ได้รับการเคารพยกย่องอย่างสูงใน
หมู่นักศึกษาประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศโดยทั่วไป

หนังสือพิมพ์ในกรุงเทพทุกฉบับได้ตีพิมพ์เกียรติประวัติ
ย่อๆ ของพระท่านว่า

“ฯพณฯ ท่านเกิดที่จังหวัดธนบุรี เมื่อวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๐ ปัจจุบันอายุ ๖๖ ปี เต็ม

ฯพณฯ ท่านสัญญา จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนอัสสัมชัญ กรุงเทพฯ เมื่อปี ๒๔๖๗ และได้เข้าศึกษากฎหมายในโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม และสำเร็จการศึกษาเป็นเนติบัณฑิตไทยเมื่อปี ๒๔๗๑

ฯพณฯ ท่านประสบ ความสำเร็จ ในการ ศึกษาอย่างสูง ดังจะเห็นได้จากความสามารถในการสอบชิงทุนระพีมูลนิธิ ได้ไปศึกษากฎหมายต่อที่ประเทศอังกฤษ และสำเร็จเป็นเนติบัณฑิตอังกฤษที่วิทยาลัยกฎหมาย เมืองมิดเดิ้ล เทมเบิ้ล ลอนดอนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๖

เมื่อ ฯพณฯ ท่านได้เป็นเนติบัณฑิตอังกฤษและเดินทางกลับมาถึงประเทศไทยแล้วได้รับ แต่งตั้งเป็นผู้พิพากษาในกระทรวงยุติธรรมในปีเดียวกันนั้น

ปี ๒๔๗๕ ได้รับเลื่อนตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา

ปี ๒๔๙๑ เป็นผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์

ปี ๒๔๙๖ ได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งเป็นข้าหลวงยุติธรรมภาค ที่จังหวัดเชียงใหม่ และในปีเดียวกันนี้ได้

ไทยน้อย

รับพระบรมราชโองการให้ดำรงตำแหน่ง ปลัดกระทรวงยุติธรรม

ปี ๒๕๐๑ ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลฎีกา

ปี ๒๕๐๒ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะผู้พิพากษาในศาล

ฎีกา

ปี ๒๕๐๕ ดำรงตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์

ปี ๒๕๐๖ ดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกา และดำรงตำแหน่งชั้นจนครบเกษียณอายุเมื่อปี ๒๕๑๐

หลังจากครบเกษียณอายุแล้วได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และองคมนตรี

ฯ พณ ฯ ท่านเป็นผู้ที่สนใจในทางพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่งมาตลอดเวลาจนกระทั่งได้เป็นผู้ก่อตั้งพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย และพุทธสถานที่เชียงใหม่ด้วยในขณะเดียวกัน แม้ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอยู่ในปัจจุบันนี้ ฯพณ ฯ ท่านก็ยังดำรงตำแหน่งนายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยอยู่

ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ฯพณ ฯ ท่านได้เคยดำรงตำแหน่ง รอง ประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ

ฯพณฯ ท่านได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิต

เล่ากันว่า เมื่อท่านนั่งรถยนต์อย่างเข้าสู่ทำเนียบนายกรัฐมนตรีเป็นวันแรกหลังจากได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและพร้อมคณะรัฐบาลชุดใหม่ของท่านเรียบร้อยแล้วท่านคงนั่งรถยนต์โตโยต้าคราวน์เก่าๆ คันเดิมของท่าน โดยมีคนขับเพียงคนเดียว เข้าไปในทำเนียบ ตำรวจที่รักษาการณ์อยู่ที่ประตูทำเนียบ ไม่เคยเห็นหน้าค่าตานายกรัฐมนตรีคนใหม่ ของเมืองไทย ก็ไม่ได้กระทำความเคารพท่านแต่ประการใด และแม้แต่นายตำรวจผู้บังคับกองรักษาการที่ทำเนียบก็ไม่ปรากฏว่าอยู่ที่นั่นด้วย จึงไม่มีการตั้งแถวรับพละท่านอย่างที่เคยกระทำให้แก่นายกรัฐมนตรีคนอื่น ๆ ซึ่งมีรถมอเตอร์ไซค์ตำรวจติดหน้าตามหลังมากมายเพื่ออารักขาชีวิตคนสำคัญของประเทศ แต่เมื่อพละท่านไม่เคยมีศัตรูกับใครอยู่เลยในเมืองไทย จึงไม่จำเป็นที่จะต้องกลัวเกรงว่าจะมีใครทำร้ายท่าน

บรรดานักศึกษา และประชาชนพากันพอใจที่ได้พละท่านได้เป็นนายกรัฐมนตรีเพราะรู้ถือว่า ท่านเป็นคน ที่มีมออันสะอาด และในทางพระธรรมคำสั่งสอนท่านยังบริสุทธิ์หมดจดจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย หนังสือพิมพ์ต่างประเทศบางฉบับเรียกท่านว่า “มิสเตอร์สะอาด”

เมื่อ พวก หนังสือ พิมพ์ ไปกลุ่มรวม ถามท่านว่า ท่าน
ปรารถนาจะ “เล่น” เกมการเมืองอีกต่อไปหรือไม่ ที่ถามกัน
เช่นนั้นหมายความว่า ท่านคิดอ่านจะตั้งพรรคการเมืองและเป็น
หัวหน้าพรรค ส่งตัวท่านเองและสมาชิกในพรรคเข้ารับเลือก
ตั้งทั่วประเทศ เพื่อชิงตำแหน่งหัวหน้าบริหารประเทศอีกหรือไม่

ท่านยิ้มและบอกสั้น ๆ ว่า

“อนาคตทางการเมืองผมไม่มี เมื่อประกาศใช้รัฐ
ธรรมนูญและเลือกตั้งเสร็จแล้ว ก็ขอเข้าวัดอย่างเดิม”

เพราะท่านเคยเข้าวัด ฟังพระธรรมเทศนาอยู่เป็นประจำ
อยู่แล้ว

เล่ากันว่า เมื่อวันทีกรุงเทพกำลังคับขันหนัก พวก
นิสิตนักศึกษาวิ่งโร่ไปหาท่าน ท่านก็หลบเข้าวัดเสีย เพราะ
ท่านมีแต่ความเมตตาและมีความทุกข์ระทมในการรบราฆ่าฟัน
กัน เพราะความไม่เข้าใจกัน แต่ท่านก็ไม่ว่าจะทำอย่างไร ใน
เมื่อท่านไม่มีอำนาจอะไรจะไปห้ามทัพไว้ได้ นอกจากจะเข้า
วัดไป และแผ่ส่วนกุศลสออ่อนวอนให้คุณพระคุณเจ้าช่วยให้การ
รบราฆ่าฟันกันจวนล้มตายนองเลือดนั้นยุติลงโดยเร็ว

“ขอสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จงเป็นสุขเป็นสุขเถอด อย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย”

เพราะฉะนั้นท่านจึงได้บอกว่า เมื่อจบเกมการเมืองของท่านในคราวนี้แล้ว ก็จะต้องหันเข้าวัดต่อไปตามเดิม ตอนนี้นั้นท่านจะเข้าวัดก็ไม่ไหว เพราะเหตุการณ์และปัญหามากมายมันมละมละมละมละมมาหาท่านจนไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร

เรื่อง ที่คิดจะ สนับสนุน ใครเป็นนายกรัฐมนตรี ต่อไปท่านก็บอกว่า ท่านก็ไม่ได้คิด เพราะเป็นเรื่องที่จะต้องเป็นไปตามคัลลองประชาธิปไตย ใครมีเสียงข้างมากในสภา ก็ต้องเป็นผู้จัดรัฐบาลต่อไป

หนังสือพิมพ์ แต่ละฉบับให้สัมภาษณ์นามท่านต่าง ๆ กัน เช่นเดาเดาเข้าไปว่า ท่านสมภารบ้าง ท่านนายกพระราชทานบ้าง ท่านนายภรรมะธรรมโมบ้าง บางฉบับถึงกับเดาว่า ท่านเจ้าคุณพระสัณญาณิแห่งวัดสามัคคีไทยารามก็มี

ปรากฏว่าในรายการ “พบประชาชน” ที่ท่านจัดขึ้นประจำทางสถานีโทรทัศน์ซึ่งก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับความทุกข์ยากและความลำบากลำบากของประชาชน เช่นเรื่องค่าครองชีพสูงขึ้นทุกวี่ทุกวัน เป็นต้น น้ำมันไม่มีเป็นอาทิ และเรื่องการ “แบ่งบาน” หรือการริดไถของเจ้าหน้าที่เหล่านี้ ท่านก็มักจะ

เอ๋ยถึงพระดำรัสของพระพุทธเจ้า เพื่อจะให้มันเป็นเครื่องดับทุกข์
แก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปได้ ทำให้คนดูโทรทัศน์นี้กว่า ท่านคง
ผ่านมหาเปรียญมาแล้ว

แต่อันที่จริง ก็เปล่าเลย

เพราะท่านบวชเพียงพรราชาเดียวตามประเพณีของพุทธ
ศาสนิกชนเท่านั้น แต่ท่านก็สนใจและเลื่อมใสทางพุทธศาสนา
เป็นชีวิตจิตใจมาตั้งแต่เด็ก ๆ เมื่อท่านมักจะอยู่เคียงข้างท่าน
เจ้าคุณบิดาและคุณหญิงมารดา ในการทำบุญให้ทานมาแต่เล็ก
แต่น้อย ในวงการของตุลาการยังจำได้ดีว่า เมื่อท่านย้ายไป
เป็นผู้พิพากษาที่เชียงใหม่ ท่านเลื่อมใสและมีจิตศรัทธาถึงกับ
ไปตั้งพุทธรูปที่เชียงใหม่

ในวงการบริหารราชการแผ่นดินพากันชื่นชมว่า ท่าน
เป็นนายกรัฐมนตรีของเมืองไทยคนแรกที่มีประชาชน จากต่าง
จังหวัดเข้ารถกันมาเป็นทิวแถว มาหาท่านถึงทำเนียบ เปลา
ไม่ใช่มาขอร้องให้ท่านช่วยเหลืออะไรหรอก แต่ทว่า เพียงมา
ขออุหนำท่าน หรือขอชมบุญท่านเป็นขวัญตาเท่านั้นเอง แล้ว
ก็พากันแห่กลับไป

ท่านนับ ถ้อยยกย่อง และยอมตัวเป็น ลูกศิษย์ ท่านปัญญา

นั้นทักขอย่างจริงจัง เพราะท่านเห็นว่า ท่านปัญญาเป็นผู้ที่
ประศาสน์ ความสว่างไสว ให้ แก่ชีวิตของท่าน ตลอด มาตั้งแต่
ท่านได้เริ่มสดับการแสดงธรรมของท่านปัญญา เพราะฉะนั้น
สมัยเมื่อท่านเป็นประธานศาลฎีกา ในการอบรมผู้ที่จะเป็นผู้
พิพากษาทุกครั้ง ท่านจะเชื้อเชิญท่านปัญญามาแสดงธรรมอบ
รมผู้ที่จะเป็นตุลาการทุกครั้ง และปรากฏว่านโยบายของท่าน
ประการนี้ ได้ประโยชน์แก่ผู้พิพากษาศาลาการอยู่มาก

เมื่อวันขึ้นศักราชใหม่นี้ พวกหนังสือพิมพ์“ราชวูร”
๒-๓ คน ซึ่งรวมทั้งผู้เขียนด้วย ได้ไปเยี่ยมท่านศาสตราจารย์
หรือที่เรียกกันสั้น ๆ ในหมู่ประชาชนและนักศึกษาว่า “อาจารย์
สัญญา” แต่ไปแล้วไม่พบ บ้านช่องของท่านปิดประตูเงียบ
เงียบ ไม่เห็นมีโปสเตอร์หรือธราโปติสมาคอยจอดคุ่มกันความ
ปลอดภัยเหมือนนายกรัฐมนตรีนอื่น ๆ ที่เมืองไทยเคยมีมา
อาจจะเป็นเพราะพวกเราคือพวกหนังสือพิมพ์นี้แหละปากเปราะ
ไปเรียกท่านว่า “หลวงตา” บ้าง “ท่านเจ้าคุณมนูนี้สัญญา
ธรรมศักดิ์ สมภารแห่งวัดไทยาราม” บ้าง “ท่านนายกพระ-
ราชทานบ้าง” “ท่านสมภาร” เจย ๆ บ้าง ซึ่งท่านก็ไม่ได้ถือ
สาหาความเพราะรู้ว่า หนังสือพิมพ์ทั้งโลกก็เป็นอย่างนี้กัน
ทั้งนั้นแหละ ท่านอ่านแล้วท่านก็ยิ้ม ๆ เพราะท่านถือว่า คน
เรานั้น “ล้อก็เพราะรักดอกจะบอกให้”

พวกเราวิจารณ์กันว่า เอ๊ะ ทำไมท่านเป็นใหญ่เป็นโตถึงนายกรัฐมนตรีแล้วทำไมไม่มีตำรวจมาคุ้มกัน แต่ในที่สุดก็ได้ความว่า ท่านไม่อยู่ไปต่างจังหวัด คุณหญิงของท่านก็ไม่อยู่เหมือนกัน เราร้องอ้อ ขึ้นพร้อมกัน ท่านคงหลบแขกหรือที่จะมาอวยพรท่าน ซึ่งแน่นอนจะต้องมากันตั้งแต่เช้าตรู่จนกระทั่งถึงค่ำมืดดึกดั้น สังขารท่านคงทนไม่ไหวที่จะต้องพูดต้องคุยอยู่ทั้งวัน

มิตรของเราคนหนึ่งทำงานอยู่ที่พุทธสมาคม ลูกน้องของท่าน ซึ่งออกมารับรองผู้คนที่มาออกกัน อยู่ที่ทวาร บ้านของท่านว่า

“ท่านนายกท่านไม่คิดจะหลบหนีอะไรหรอกครับ แต่เมื่อมีใครโทรศัพท์มาถามว่าท่านอยู่หรือเปล่า บอกว่าไม่อยู่เสียแล้ว เขาก็จะได้ไม่ต้องเสียเงินเสียทอง ไปซื้อหากระเช้าดอกไม้หรือข้าวของขวัญอะไรมาอภินันทนาการท่าน เพราะเป็นยุค ประหยัดท่าน ไม่ต้องการ ให้ใครเสียเงินเสียทองเพราะท่าน เพราะฉะนั้นท่านจึงไปพักผ่อนเสียที่ต่างจังหวัดพร้อมกับคุณหญิงของท่านเสียรู้แล้วรู้รอดไปเลย เป็นอันถูกต้องตามหลักประหยัดมากที่สุดในยุคนี้ ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลพละท่าน

เพราะท่านจะประหยัดยุคนเดียวไม่ได้ แต่ข้าราชการ
และประชาชนต้องประหยักร่วมกันไปด้วยกันทั้งประเทศชาติ
เราถึงจะพากันไปรอด

ประวัติของพระท่าน ไม่โลดโผนเช่นคนอื่น ๆ อีก
มากมาย เพราะท่านได้รับการอบรมให้อยู่ในระเบียบวินัย
กัลล้องแห่งความยุติธรรม และศีลธรรม ก่อปรกับความเมต-
ตากรุณามาตั้งแต่วัยเด็ก นับแต่สมัยที่ท่านเกิดที่ฝั่งธนบุรี
และไปศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ซึ่งท่านเจ้าคุณบิดาและคุณ
หญิงมารดาของท่าน มีความประสงค์ที่จะให้ท่านมีความรอบรู้
ทางภาษาต่างประเทศแตกฉาน คือภาษาอังกฤษอยู่ เพราะแต่
ไหนแต่ไรมานั้นหรือจะสมัยนี้ก็ตาม ความรู้ทางภาษาอังกฤษ
ย่อมเป็นทาง ที่กว้างขวางสำหรับทางเดิน ของอนาคต ของชีวิต
ยิ่งในสมัยโน้นคือเมื่อ ๕๐ ปีก่อนโน้นมาแล้ว (ปัจจุบันท่านมี
อายุ ๖๖ ปี) ใครมีความรู้ทางภาษาอังกฤษ ก็คงจะมีบุญวาสนา
เหนือกว่าคนที่ไม่มีความรู้แน่ทีเดียว

พวกเพื่อน ๆ ของท่านเล่าว่า เมื่อท่านศึกษาอยู่ที่
โรงเรียนอัสสัมชัญนั้น ท่านชอบเล่นฟุตบอลเป็นอันดับอยู่
เหมือนกัน แต่ไม่ใช่ถึงกับจะเล่นอย่างจะเอาเป็นแชมป์

ฟุตบอลล์ แต่เล่นเพียงเมื่อระหว่างเลิกโรงเรียนแล้วก่อนจะ
กลับบ้าน สักเพียงชั่วโมงหรือ ๔๕ นาที ก็กลับบ้าน

เล่ากันว่า ครั้งหนึ่งเมื่อท่านเตะฟุตบอลล์ไปชุมเดียว
รองเท้าหลุด กระเด็น ไปข้างหนึ่ง จากเท้าของท่านตาม ลูกฟุ-
บอลล์ไปลี้ว แทนที่ท่านจะรีบวิ่งไปเก็บรองเท้าของท่านมา
สวมใส่ตามเดิม แต่ทว่าท่านกลับไม่สนใจ คงเตะฟุตบอลล์ต่อ
ไป ทั้ง ๆ ที่ท่านสวมรองเท้าอยู่เพียงข้างเดียวเท่านั้น แสดงว่า
แม้ในชีวิตวัยเยาว์ของท่าน ท่านก็ไม่ประสงค์จะสนใจหรือ
พะวักพะวนกับสิ่งที่ไม่จำเป็น หนักรหนาของชีวิตชีวาอะไรหนัก
หนานัก อะไรที่ไม่ถึงกับเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งแก่ชีวิตนัก
ท่านก็มัก จะปล่อยไปตามเรื่องตามราวเสียเลย นี่ก็ตรงกับชีวิต
ไทย ๆ เราอยู่ว่า—อย่าไปจริงจังกับชีวิตชีวาให้มันมากมายอะไร
ไปนัก เอาแต่พอหอมปากหอมคอก็พอ

ยิ่งไปกว่านั้น พวกที่เป็นลูกศิษย์ลูกหาใกล้ชิดของท่าน
บอกว่า แม้ว่าจะเป็นเรื่องอาหารการกิน จัดให้ท่านรับประทาน
อะไรเท่าไร ท่านก็รับประทานเพียงแค่นั้น เท่านั้น
และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง แม้ว่าอาหารที่จัดให้ท่านบริโภคจะจัด
ชิดจะเค็มจะเปรี้ยวหรือเผ็ด ท่านก็ไม่เคยเรียกร้องให้แก้ไข
เช่นให้เพิ่มเติมน้ำปลาหรือมะนาว หรืออะไรเป็นอันขาด จัด

ให้ท่านรับประทานแค่นี้ได้อย่างไร ท่านก็ควรรับประทานไป
อย่างนั้นแค่นั้นและอย่างนั้น ดูๆ ไปก็เหมือนชีวิตท่านปลง
ตกไปเสียแล้ว

ลูกศิษย์ของท่านที่ท่านโปรดอยู่คนหนึ่งชื่อชัย เป็น
เสมียนพิมพ์ดีดอยู่ที่ศาลฎีกา ตอนนั้นท่านเป็นประธานศาลฎีกา
อยู่ วันหนึ่งท่านให้พิมพ์จดหมายราชการฉบับหนึ่ง เมื่อพิมพ์
แล้ว ชัยเสมียนของท่านก็นำใส่แฟ้มเสนอให้ท่านลงนาม

ปรากฏว่าเมื่อท่านอ่านไปถึงตรงที่ท่านจะลงนาม แทน
ที่จะพิมพ์ว่า “สัญญา ธรรมศักดิ์” กลับกลายเป็น “สัญญา
ธรรมศาสตร์”

แทนที่ท่านจะมีอารมณ์โกรธเคืองจนเฉียวเสมียนพิมพ์
ของท่านในฉบับนั้น ท่านกลับหัวเราะและให้คนไปตามเสมียน
พิมพ์ดีดชัยมาพบ เมื่อเขามายืนฟังคำถามท่านอยู่ตรงหน้าโต๊ะ
ท่านแล้ว ท่านถามว่า

“เฮ้ย ชัย ลือเมหาหรือเปล่าวะ”

เสมียนชัยตอบว่า “เปล่าครับผม ผมไม่ได้เมา”

ก่อนที่ท่านจะวิจารณ์อะไรต่อไป ท่านกลับบอกเสีย
ก่อนว่า “ก็บอกแล้วว่าพูดกับอ้าวไม่ต้องพูดครับผม พูดครับๆ

เฉย ๆ ก็พอ ถ้ามจริง ๆ เกอะกินเหล้าตอนกลางวันมาหรือเปล่า
ถึงได้มาเปลี่ยนนามสกุลอ้อ”

“ผมไม่ได้ดื่มมาจริง ๆ ครับ” ชัยตอบ

“ก็ไม่ได้ดื่มแล้ว ทำไมมาเปลี่ยนนามสกุลอ้อเป็นธรรม-
ศาสตร์ล่ะ”

เสมียนชัย “เฮ้ ผมก็ตรวจเรียบร้อยแล้วครับว่าพิมพ์
นามสกุลของท่านถูกต้องแล้ว”

“ถูกอะไร นี่สู้อ่านดูซิ ธรรมศักดิ์ หรือ ธรรมศาสตร์
แน่”

เสมียนชัยหน้าจ๋อย

“ทีหลัง ถ้าใครเขาชวนกินเหล้ากลางวันอีกละก็ บอก
เขาว่า คุณสัญญาเขาสั่งไม่ให้กินนะ ไป-ไปพิมพ์เสียใหม่ให้
เรียบร้อย” แล้วท่านก็หัวเราะตามหลังเสมียนของท่านไป

นี่แหละ เสมียนศาลทุกคนทุกศาล จึงมีความเคารพ
ท่านเหมือนพ่อ ไม่ใช่รักอย่างผู้บังคับบัญชา พวกเสมียนศาล
บอกว่าถ้ารักท่านอย่างผู้บังคับบัญชาผู้บังคับบัญชาย่อมจะเปลี่ยน
แปลงได้ แต่ความหมายของคำว่า “พ่อ” เปลี่ยนไม่ได้ เพราะ
พ่อก็ต้องเป็นพ่อตลอดชีวิต พ่อจะต้องเป็นพ่อไปจนตาย

เมื่อท่านผ่านฐานันดรเนติบัณฑิตไทย และสอบชิงทุน

“ระพี” คือทุนกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ อดีตเสนาบดี
กระทรวงยุติธรรมที่สิ้นพระชนม์แล้ว ไปเรียนกฎหมายที่อังกฤษ
นั้น เมื่อไปถึงกรุงลอนดอนในทันที เป็นหน้าที่ของท่านที่จะต้อง
ต้องไปพบและรายงานตัวต่อท่านอัครราชทูตไทย ซึ่งขณะนั้น
หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร หรือเสด็จในกรมหมื่นนราธิปพงศ์-
ประพันธ์เดี่ยวนี แต่เมื่อไปถึงสถานทูตไทยแล้ว ไม่พบท่าน
ทูตเพราะทรงมีกิจไปอยู่ที่โฮเต็ลแห่งหนึ่ง เจ้าหน้าที่สถานทูต
จึงโทรศัพท์ไปทูลให้ท่านทรงทราบว่า มีนักเรียนไทยคนหนึ่ง
ชื่อสัญญา มาจากเมืองไทยมาถึงจะมารายงานตัว ท่านทูตจึง
เสด็จกลับมา เมื่อพบกัน ภายหลังจากท่านทูตได้ทรงแสดง
ความยินดีในความสามรถที่สามารถชิงทุน “ระพี” ได้แล้ว
ท่านทูตได้ให้พระโอวาทว่า

“อย่านึกว่าเราเก่งแล้วนะ เขาถึงส่งมาเรียนที่นี่ ชีวิต
ยังมีบทบาทอีกยาวนาน ที่จะต้องศึกษาต่อไปไม่จบสิ้น”

เป็นอันว่าท่านศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ นายก
รัฐมนตรี ซึ่งยังเป็นนายสัญญา ธรรมศักดิ์ขณะนั้น ได้เริ่มเข้าใจ
ดีว่า พวกนักเรียนไทยรุ่นก่อนที่ท่านจะมาถึงนั้น คงจะได้มา
แบ่งอะไรกับท่านทูตให้ท่านทูตที่ลอนดอนหมั่นใส่เข้าแล้วว่าเป็น
คนวิเศษวิโสเสียเต็มประดา รัฐบาลจึงส่งข้ามน้ำข้ามทะเลมา

เรียนถึงอังกฤษ ซึ่งนั่นไม่ใช่วิสัยของท่านเพราะท่านได้รับการ
อบรมมาแต่เยาว์วัยว่า การเคารพนับถือผู้หลักผู้ใหญ่ นั้น เป็น
จารีตประเพณีของคนไทยเราที่สืบจารีตเช่นนี้มาแต่ดึกดำบรรพ์
แล้ว แม้แต่ผู้ใหญ่คนใดก็ตามที่แม่จะเป็นคนโง่เง่าแต่ดุนบ้าน
นอกชอกนาอย่างไรก็ตาม เมื่อขึ้นชื่อว่าเป็นผู้ใหญ่มีอาวุโสกว่า
ตนแล้ว ก็จะต้องถือว่ามิประสพการณ์สูงกว่าเสมอไป

เพราะฉะนั้นหลังจากท่านพูดคือ ท่านวรรณฯ ได้เฝ้า
ถามชีวิต และความเป็นอยู่รวมทั้งตระกูลวงศ์พอสสมควรแล้ว
พระท่านผู้สอบชิงทุน “ระพี” มาได้หยก ๆ ก็แน่ใจว่าท่าน
พูดก็คงจะฟังพอใจในนักเรียนไทยคนนั้น ว่าจะเป็นผู้สุภาพบุรุษ
ที่พอจะเข้าคบค้าสมาคมกับชาวอังกฤษหรือแม้แต่ผู้ด้อยกว่าก็ได้
เป็นอย่างดี โดยเฉพาะผู้ด้อยกว่านั้น ท่านได้รับการอบรมว่า
เป็นผู้ที่ขี้ขลาดหองมาก ถ้าไปแสดงความเป็นไพร่ออกมาให้
เขาเห็นแม้แต่นิดเดียว เขาจะไม่ยอมแม้แต่มองหน้าทีเดียว

เมื่อพระท่านไปอังกฤษในคราวนั้น ท่านเจ้าคุณบิดา
และคุณหญิง ได้มอบ พระพุทธรูปองค์ใหญ่ พอสสมควร ให้ท่าน
ติดตัวไปกราบไหว้ที่ลอนดอน เพื่อที่หวังว่าลูกชายที่รักของ
ท่านจะคงมีความเลื่อมใส ในพระธรรมคำสั่งสอนของพระบรม
ศาสดาจารย์ ตลอดเวลาภายหลังจากที่เมื่อก่อนหน้านั้นเมื่อท่าน

มีวัยครบ ๒๐ ปีแล้ว คุณหญิงมารดาของท่านก็ได้จับตัวท่าน
บวชที่วัดเบญจมบพิตร ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่สี่ขึ้นไป
แล้วคือ สมเด็จพระสังฆราช อริยวงศาสดญาณ(ปลด กิตฺติโสภโณ)
เป็นอาจารย์ คือที่ชาวบ้านในสมัยนั้นเรียกกันว่า “มหาปลด”
ขณะที่ยังเป็นเจ้าคุณพระเทพมุนีอยู่

การบวชเรียนของท่านที่วัดเบญจมบพิตร ท่านได้ขยัน
ขันแข็งในการเล่าเรียนธรรมะ จนกระทั่งจบหลักสูตรนักธรรม
ตรี เมื่อบวชเรียนอยู่ในเพศกาสาวพัตร์ ปรากฏว่าท่านเป็น
พระภิกษุที่เคร่งครัดรูปหนึ่ง เพราะขึ้นชื่อว่า เป็นลูกศิษย์มหา
ปลดแล้ว เป็นรับรองได้ว่าจะเป็ภิกษุที่เคร่งครัดในธรรมวินัย
ทุกรูป เพราะมหาปลดนั้นขึ้นชื่อว่า เป็นอาจารย์ที่ดุมากหรือจะ
เรียกว่า ดุที่สุดเ็นวัดเบญจมบพิตร ทั้งนี้ได้ทำความปลาบปล้ำ
ใจให้แก่ท่านเจ้าคุณบิดาและคุณหญิงมารดาของท่านมาก

เมื่อบวชเรียนครบพรรษาและพระภิกษุสัญญา ธรรม-
ศักดิ์ ได้สึกออกมาสู่เพศฆราวาส และเริ่มศึกษาวิชากฎหมาย
ต่อไป ปรากฏว่าในปีที่สึกนั่นเอง ท่านก็ได้สอบกฎหมายภาค
หนึ่งได้เป็นที่ ๑ ของนักเรียนกฎหมายทั้งหมด และรุ่งขึ้นจาก
นั้นอีก ๑ ปี จึงสอบภาค ๒ ได้ และได้เป็นเนติบัณฑิต
สนใจนึก

ที่อังกฤษ พระท่านเรียนกฎหมายอยู่ ๓ ปี จึงสอบได้
เป็นเนติบัณฑิตอังกฤษ

เมื่อท่านกลับมาเมืองไทย และอัญเชิญพระพุทธรูป
องค์นั้นกลับมาด้วยนั้น ท่านได้บอกแก่พวกเสมียนพันงาน
ที่กระทรวงยุติธรรมว่า ก่อนที่พระท่านจะบวชนั้นเหมือนกับ
ชีวิตท่านอยู่ในถ้ำมืด แต่เมื่อบวชเรียนแล้วรู้สึกว่าได้พบแสง
สว่างแห่งชีวิตอันแท้จริงและนี่คือสิ่งที่นำไปสู่ความเป็น “สมณะ
ของท่าน” คือความพอใจในสิ่งที่มีอยู่และที่สำคัญคือ พวก
เสมียนศาลในรุ่นของท่านที่เป็นผู้พิพากษานั้น ยืนยันว่าท่าน
เป็นคนไม่มีความโลภโกรธและหลง และไม่มีความมักใหญ่ใฝ่
สูงแต่ประการใดเลย

เล่ากันว่า เมื่อท่านเป็นประธานศาลฎีกา ท่านมักจะ
บอกกับพวกเสมียนศาลว่า

“เราเป็นเพื่อนกันนะ”

เล่นเอาพวกเสมียนศาลตกใจบอกว่า “ไม่ใช่ครับได้
เท่า ได้เท่าเป็นผู้บังคับบัญชาผมต่างหาก”

แต่ท่านก็แย้งว่า “ฮือ เราเป็นคนเหมือนกัน อีกหน่อย
ก็ตายจากกันไป จะมาแบ่งอวดวิเศษวิโสอวดใหญ่อวดโตอะไร
กันแค่นั้นแหละ”

คุณหญิงมารดาของท่านเป็นเบญจกัลยาณีโดยแท้เพราะ

ฉะนั้น จึงให้การ อบรมแก่พระท่านมา ด้วยจริยานุวัตอันงดงาม และก็เช่นเดียวกันที่คุณหญิง มารดาของท่าน ก็เป็นผู้ที่ เลื่อมใส ในสพระธรรมคำสั่งสอนพระบรมศาสดาจารย์อย่างลึกซึ้ง นั้น ก็คือตลอดเวลาที่ท่านพำนักอยู่ที่ถนนสี่พระยานั้น คุณหญิง มารดาของท่าน ได้ทำหน้าที่เป็นอุบาสิกา อยู่ที่ วัดแก้วฟ้า อย่างสม่ำเสมออยู่ตลอดเวลา

ชีวิตในครอบครัวของท่านซึ่งประกอบด้วยท่านเจ้าคุณ บิดา คุณหญิงมารดา จึงเป็นครอบครัวที่สงบสุข ด้วยเหตุที่เป็นครอบครัวที่ได้ถือหลักสมณะกันทั้งครอบครัว จึงทำให้ ฐานะในครอบครัวของท่านไม่ร่ำรวยมากมายอะไร แต่ก็ไม่ใช่ ครอบครัวที่ยากจนเสียทีเดียว ชีวิตในครอบครัวของท่านพระ ท่านถือความซื่อสัตย์เป็นจุดหมายสำคัญของชีวิตและสรรณะ

แต่ไหนแต่ไรมาตั้งแต่อยู่ในเยาว์วัย ท่านได้รับการ อบรมให้พึงพอใจอยู่แต่วัฒนธรรมไทย ๆ ชีวิตไทย อาหารไทย และดนตรีไทย แม้เมื่อท่านกลับมาจากอังกฤษในคราวนั้น ก็ ไม่ปรากฏว่าท่านจะได้เคยออกแสดงลวดลายในการลีลาศที่ไหน เลย ตรงข้ามกับพวกนักเรียนนอกสมัยนั้น ซึ่งเมืองไทยมีอยู่ไม่กี่คน มักจะลบหลู่หมิ่นวัฒนธรรมไทยและชีวิตไทย ๆ ว่า ล้าสมัยและคร่ำครึเต็มที และพยายามที่จะแสดงความเป็นนัก

เรียนนอกให้สังคมได้เห็น อยู่เสมอว่ามีความภูมิฐาน สูงกว่าคน
ไทยทั้งปวง หรือไม่ก็ถึงกับดุดกเหยียดหยามทีเดียว แต่กับชีวิต
ของท่าน ท่านไม่เคยแสดงว่าท่านเป็นนักเรียนนอก หรือที่
เรียกว่าหัวนอก เพราะอย่างน้อยบ่อย ๆ ในวันธรรมะสวณะ
ท่านก็เข้าไปฟังพระเทศน์ตามวัดวาอารามต่าง ๆ เป็นนิจสิน

แม้เมื่อท่านเป็นประธานศาลฎีกาแล้ว อาหารประจำ
วันของท่านทุกมื้อก็คืออาหารไทย ๆ และโดยที่ท่านมีโรคประจำ
ตัวอยู่อย่างหนึ่ง คือความดันโลหิตต่ำ จึงมักจะทานอาหารผัก
อยู่แทบทุกมื้อ ซึ่งอยู่ในความบงการของคุณหญิงพวง ธรรมศักดิ์
คู่ชีวิตของท่านซึ่งมีแต่ความสงบเสงี่ยม และโอบอ้อมอารีเช่น
เดียวกับท่านเหมือนกัน

ทุกครั้งถึงวันเกิดของท่าน ซึ่งท่านนิมนต์พระภิกษุ
มาฉันภัตตาหารที่บ้านของท่าน ซึ่งในตอนหลังได้ย้ายมาอยู่ที่
ถนนสุขุมวิทนั้น พวกผู้พิพากษาและข้าราชการในกระทรวง
ยุติธรรมซึ่งรักใคร่นิยมนับถือท่านเกือบทั้งนั้น ได้พากันไป
อวยพรที่บ้านแน่น ๆ ทุกครั้ง

เมื่อบางคนแต่งสูทเดาะเน็คไท หรือแต่งตัวชุดสากล
ไปอวยพรท่าน ท่านก็จะตัดพ้อต่อว่า ว่าอ้าวไม่ใช่เป็นเจ้าเป็น
นายอะไรลือหรอก แต่งตัวมาตามสบายก็ได้ ไม่ต้องถึงกับเดาะ
เน็คไท ถือว่ามาอวยชัยให้พรกันอย่างเพื่อนอย่างฝูง มีอะไรก็

แต่ว่าอย่างนั้น “มาอวยพรวันเกิดอ้าวก็ตื่นตันใจพอแล้ว อย่า
เข้าใจว่า อ้าวใหญ่โตหนักหนาอะไรเลย เคยยังงี้ก็ยังไม่
แล้วกัน”

ท่านมีรสนิยมชอบศิลปะทางดนตรีไทยมาก บ่อยครั้ง
ที่ตุลาการจะนำวงดนตรีไปบรรเลงอวยพรท่านในวันเกิด ท่าน
ก็แสดงความปลื้มปิติมาก เพราะท่านบอกว่าดนตรีไทยมีความ
อ่อนหวานละมุนละไมอยู่ในตัว ดนตรีไทยอบรมและกล่อม
เคล้าชีวิตเราคนไทยแต่เยาว์วัยให้สุขภาพอ่อนโยน และอบรม
สั่งสอนทางอารมณ์ ให้รู้จักเด็กและผู้ใหญ่เหมาะสมกับสภาพความ
เป็นอยู่ของชีวิตไทยๆ เรามาก ทำให้คนในชาติของเราเป็น
คนอ่อนโยน เมื่อมีดนตรีไทยบรรเลงในขณะถวายภัตตาหาร
พระภิกษุ ก็ยิ่งจะน่าชื่นใจมาก แม้แต่ในทางโลก ดนตรีไทย
ก็สอนให้เรารู้จักการเข้าพระเข้านางด้วยความมีศิลป์

ตลอดชีวิตของท่านตั้งแต่เป็นผู้พิพากษาธรรมดาเป็น
ต้นมา ปรากฏว่า ท่านเคารพและถือตัวว่าเป็นลูกศิษย์ของท่าน
ปัญญานนท์ภิกษุอย่างแท้จริง เพราะฉะนั้น เมื่อมีการอบรม
จะเป็นผู้พิพากษาราวใด ท่านก็มักจะนิมนต์ท่านปัญญานนท์
ภิกษุมาแสดงธรรมอบรมผู้พิพากษา เพื่อที่จะทำให้ผู้พิพากษา
ตุลาการเข้าใจคำว่า “จิตว่าง” คือจิตที่ปราศจาก โลภ โกรธ

หลง ความมีโทสะโมหะ นั้นมีแต่จะทำให้คุณธรรมของผู้
พิพากษาสูญเสียไป

ตั้งแต่วันรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นต้นมา ท่าน
ต้องประสบปัญหาที่ทั้งต้องทำให้ปวดหัว และเวียนหัวมากมาย
นับแต่ปัญหาร้อยแปดเช่นเรื่องหาบเร่ ค่าครองชีพของประชา-
ชน น้ำมันแพง ข้าวของแพง ข้าราชการไม่พอกินพอใช้
ปัญหานายจ้างกับลูกจ้าง ความไม่เป็นธรรมในวงการต่างๆ ก็
ล้วนแต่พากันยกขบวนมาหาท่าน จนท่านถึงกับร้องว่า“ไม่ไหว”
และน่าเห็นใจว่า วัยของท่าน ๖๐ กว่า ควรจะอยู่ด้วยความสงบ
มากกว่า แต่มีเช่นนั้น แม้แต่จะกลับจากทำงานที่ทำเนียบไปถึง
บ้านแล้ว แทนที่จะได้พักผ่อน กลับยังต้องต้อนรับแขกหรือ
และพวกที่ติดตามมาร้องทุกข์ถึงที่บ้านอีก ซึ่งทำให้ไม่หมดสิ้น
ความปวดหัวและกังวลใจไปได้จนแล้วจนรอด

พละท่านกำหนดจะอยู่ บริหารราชการ แผ่นดินเพียง ๖
เดือน และรองว่าการเลือกตั้งจะเสร็จสิ้นอีก ๓ เดือน อย่าง
น้อยก็ ๔ เดือน จึงจะครบอายุในตำแหน่ง “ชีวิตนายกรัฐมนตรี”
ของพละท่าน

หนังสือพิมพ์ “ราษฎร” ได้ตีพิมพ์บทนำกล่าวไว้ถึง
สาเหตุแห่งมิคสัญญีที่ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนรัฐบาล โดยฉับพลัน
และทำให้ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาถึงท่านโดยไม่คาดฝัน

“อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชน” หรือมาจาก
“ราษฎร” นั้น เป็นหลักทั่วไปของระบอบประชาธิปไตยที่ประ-
เทศในโลกทุก ประเทศในระบอบนี้จะถือ เป็นหลักการที่สำคัญ
ยิ่งตรงนี้ เพราะเป็นหลักของประชาธิปไตยที่ประชาชนใน
ระบอบประชาธิปไตย ทั่วโลกจะถือเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้อง
รับรู้สิทธิและหน้าที่อันนี้ ถ้าหากประชาชนไม่รับรู้สิทธิและ
หน้าที่อันนี้แล้ว ก็หมายความว่า ราษฎรในประเทศนั้น ๆ
พร้อมที่จะให้ระบอบอื่น ๆ เช่น คณาธิปไตย หรือเผด็จการ
หรือแม้แต่อธิปไตย เข้ามาครอบงำทั้ง ประเทศชาติและเสรี
ภาพของประชาชน

แน่นอน หมายความว่าในระบอบอื่นที่ไม่ใช่ระบอบ
ประชาธิปไตย ราษฎรย่อมปราศจากซึ่งสิทธิที่จะมีส่วนเกี่ยว
ข้องในการเป็นเจ้าของประเทศชาติ ไม่มีส่วนที่จะรับรู้ในส่วน
ได้ส่วนเสียของประเทศชาติบ้าน เมืองแม้แต่จะ เป็นปีติมาตุภูมิ
ชาติบ้านเมือง ของตนเองเช่นที่ ประเทศไทยเรา ได้ประสบ กับ
เหตุการณ์เช่นนี้มายาวนานที่สุดมาเป็นยุค ๆ ตั้งแต่ปี ๒๔๗๕
และเริ่มระยะตั้งแต่ ๑๖ ปี ที่ผ่านมานี้ เมื่อภายหลังที่ในช่วง
รัฐบาลหนึ่งผ่านไปแล้ว รัฐบาลชุดต่อมาก็คือรัฐบาลที่ผ่านไป
เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ก็ขึ้นเถลิงอำนาจสืบแทน จน

กระทั่งประสบความวอดวายไปในวันนั้น เพราะเหตุที่ไม่ยอม
รับรัฐสิทธิของประชาชน ไม่ยอมให้ประชาชนมีบทบาท
กำหนดเสรีภาพหรือรัฐธรรมนูญเป็นของตนเอง เป็นการ
ปกครองที่แสดงให้เห็นอย่างเปิดเผยโดยไม่รู้สีกว่าหนัใจว่าการ
ปกครองที่ดำเนินไปนั้นเป็นคณาธิปไตย หรือเผด็จการมากกว่า
ที่ควรจะให้เข้าใจว่า “อำนาจธิปไตยนั้นย่อมมาจากราษฎร” เมื่
ราษฎรโดยเฉพาะ พวกนิสิตนักศึกษาและประชาชนบางส่วนได้
รู้สึกสำนึกหน้าที่ของตนเองว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่รัฐบาลชุดก่อน
ได้กระทำไปนั้นเป็นเผด็จการเป็นการหวังแห่นอำนาจมากกว่า
ที่ตั้งใจจะให้ประชาธิปไตยแก่ราษฎร มีคสัญญเมื่อวันที่ ๑๔-
๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ กลางกรุงเทพมหานครจึงอุบัติขึ้นเพราะ
เหตุนี้ อย่างน่าเศร้าใจ.....ที่ประวัติศาสตร์จารึกเหตุการณ์
ในวัน “มหาวิปโยค” ครั้งนี้ไว้ตราบนับชั่วกาลนาน.....